

บทละครนอก

สังข์ทอง

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๘๘

นาง
มยุรี
ท้าว
สีลังกา

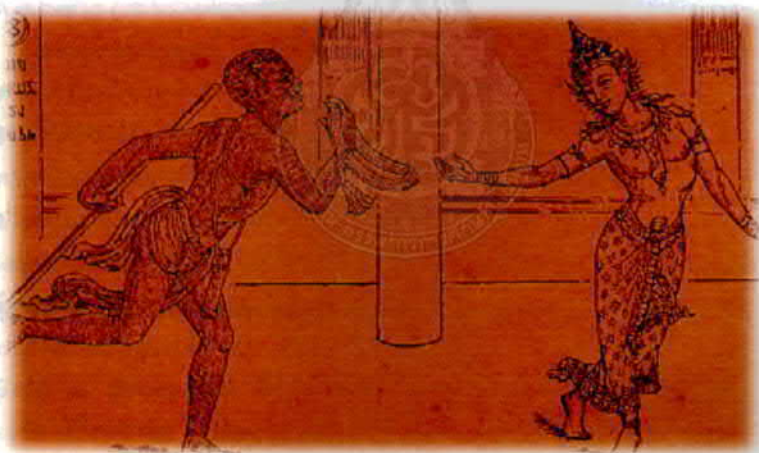

บทละครนอก

สังข์ทอง

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

(รัชกาลที่ ๒)

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ

© กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๔๐.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๔๐

จำนวน ๔๕,๐๐๐ เล่ม

๔๙๕.๙๑๒ พุทธเลิศล้ำภักดิ์, พระบาทสมเด็จพระ.

บทละครนอกสังข์ทอง/บรรณาธิการโดยบุษบา ประภาสพงค์
และคนอื่นๆ. -- กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๔๐.

๓๔๐ หน้า

ISBN 974-268-2178

๑. สังข์ทอง. ๒. บุษบา ประภาสพงค์, บรรณาธิการ.
๓. ชื่อเรื่อง.

ภาพปก

ภาพฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

ภาพรองพื้นปก

ลายก้านแย่งพุ่มทรงข้าวบิณฑ์ ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ภาพประกอบเรื่อง

จิตรกรรมฝาผนังเรื่อง สังข์ทอง ที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

ที่วัดสุทัศนเทพวราราม และที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

กรุงเทพมหานคร

คำนำ

หนังสือชุดบทละครนอก ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๕ เรื่อง คือ เรื่องไชยเชษฐา สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และควี และเป็นบทพระราชนิพนธ์ ใน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ เรื่อง คือเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย นี้ คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมี ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส เป็นประธาน และมีผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ร่วมเป็นกรรมการ เห็นพ้องต้องกันว่า บทละครนอกชุดนี้เป็นหนังสือ บทกลอนอย่างวิเศษ สามารถใช้เป็นแบบอย่างในการเขียน และการแต่งบทละครได้ เป็นอย่างดี ทั้งเนื้อเรื่องก็ให้ความเพลิดเพลิน ก่อปรด้วยสาระข้อคิด ซึ่งอาจปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคมโดยส่วนรวมได้ กรมวิชาการจึงนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่แก่ โรงเรียน ห้องสมุด และหน่วยงานอื่นๆ ทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองพระราชมารยาทของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ว่า ปัจจุบันหนังสือวรรณคดีเก่าๆ หาอ่านยาก กระทรวงศึกษาธิการน่าจะนำหนังสือดีๆ เหล่านี้มาจัดพิมพ์ใหม่

บทละครนอกชุดนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวไว้ในคำนำหนังสือประชุมบทละครนอกพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๖๕ ว่า เรื่องละคร ๖ เรื่องนี้ เดิมเป็นนิทานในนิบาตชาดกบ้าง นิทานในปัญญาชาดกบ้าง เป็นนิทานพื้นเมืองมาแต่โบราณบ้าง บางเรื่องก็เชื่อถือกันว่าเป็นเรื่องจริง และรู้จักแพร่หลายมาแต่โบราณ จึงมีผู้นำนิทานทั้ง ๖ เรื่องนี้มาแต่งเป็นบทเล่นละครกันตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานี เมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงเลือกละครนอกบางเรื่องมาพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เฉพาะตอนที่จะให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น คือ เรื่องไชยเชษฐา ทรงพระราชนิพนธ์และแก้ไขตัดทอนได้เป็นหนังสือ ๓ เล่มสมุดไทย เรื่องสังข์ทองทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ตอนพระสังข์หนีนางพันธุรัต เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย เรื่องไกรทอง ๒ เล่มสมุดไทย เรื่องมณีพิชัย ๑ เล่มสมุดไทย เรื่องควี ๔ เล่มสมุดไทย แต่เรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้น กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งถวายเมื่อยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นแต่ทรงพระราชนิพนธ์แก้ไข เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย พระราชนิพนธ์บทละครนอก ทั้ง ๖ เรื่อง จึงรวมเป็นหนังสือ ๑๔ เล่มสมุดไทยด้วยกัน ส่วนลำดับที่ทรงพระราชนิพนธ์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า เห็นจะทรงพระราชนิพนธ์

เรื่องไชยเชษฐาก่อน แล้วจึงทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ตามลำดับที่กล่าวมา ยกเว้นเรื่อง
สังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทละครนอกทั้ง ๖ เรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง-
ราชานุภาพโปรดให้ตรวจชำระต้นฉบับที่อยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร แล้ว
จัดพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในงานทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ใน
ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงรับเขียน
รูปภาพประกอบ ๔ รูป คือรูปภาพเรื่องสังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และควา
พระวิทย์ประจักษ์ (จำง โขติจิตรกะ) เขียนรูปภาพเรื่องไชยเชษฐ์ และสังข์ศิลป์ชัย

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ กรมวิชาการได้อาศัยหนังสือบทละครนอก พระราชนิพนธ์
ในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นหลัก สอดเทียบเคียง
กับฉบับซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้พิมพ์แจก
ในงานฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ประกอบกัน อาศัยภาพเขียนดังกล่าวข้างต้นมาเป็น
ภาพปก ส่วนภาพประกอบเรื่องนั้นก็อาศัยภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยกเว้นเรื่องไกรทอง
กับเรื่องมณีพิชัย ซึ่งมอบให้ นายเดชา สายสมบูรณ์ เป็นผู้วาด นอกจากนี้ยังได้รับความ
อนุเคราะห์จากคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิเรียบเรียงเนื้อหาส่วนที่เป็นการอธิบายความ
เป็นการเพิ่มเติมไว้ด้วย

สำหรับบทละครนอกเรื่องสังข์ทองนี้ นางปทุมศรี วัลลิโกดม เรียบเรียง
พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ศาสตราจารย์รัฐปะเนียร นาคตรรพ
เรียบเรียงบทนำเสนอ นางพันธุอร์ จงประสิทธิ์ เรียบเรียงเนื้อเรื่องย่อ ศาสตราจารย์รัฐปะเนียร
นาคตรรพ นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง และ นางพันธุอร์ จงประสิทธิ์ จัดทำคำอธิบายศัพท์

ภาพประกอบอันทรงคุณค่าในหนังสือนี้ กรมวิชาการได้รับความเอื้อเฟื้อเป็น
อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์สน สิมารัตน์ ให้ใช้ภาพจากวัดพระสิงห์ ภาพจิตรกรรม
อีกจำนวนหนึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
และวัดสุทัศนเทพวรารามที่อนุญาตให้ถ่ายภาพ กรมวิชาการรำลึกในความกรุณาเป็น
อย่างยิ่ง ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ทั้งคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ร่วมมือกัน
จัดทำหนังสือชุดนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๑๑๖. ๑

(นายอำรุง จันทวานิช)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๓ มีนาคม ๒๕๔๐

สารบัญ

	หน้า
พระราชประวัติ	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑
บทนำเสนอ	มุมมองในเรื่องสังข์ทอง ๘
เล่าเรื่องย่อ	เชิญชวนอ่านนิทานเรื่องสังข์ทอง ๒๕

เนื้อเรื่อง

ตอนที่ ๑	กำเนิดพระสังข์	๒๙
ตอนที่ ๒	ถ่วงพระสังข์	๕๕
ตอนที่ ๓	นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์	๙๑
ตอนที่ ๔	พระสังข์หนีนางพันธุรัต	๑๑๕
ตอนที่ ๕	ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่	๑๓๕
ตอนที่ ๖	พระสังข์ได้นางรจนา	๑๕๗
ตอนที่ ๗	ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ	๑๙๑
ตอนที่ ๘	พระสังข์ตักลิ	๒๓๓
ตอนที่ ๙	ท้าวยศวิมลตามพระสังข์	๒๘๙

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ ๔ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพ ณ นิवासสถานตำบลอัมพวา เมืองสมุทรสงคราม เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๑๐ ตรงกับวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๔ ปีถุนนพศก จุลศักราช ๑๑๒๙ อันเป็นเวลาก่อนที่สมเด็จพระบรมชนกนาถจะเสด็จเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามเดิมว่า “ฉิม” เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนาให้ดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ขณะทรงมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา มีหลักฐานตามพระราชพงศาวดารว่า

ปรากฏในคำลูกขุนปรึกษาความชอบผู้ที่ได้สนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมาแต่ก่อนว่า ในบรรดาพระราชวงศ์มีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระองค์เดียว ที่ได้โดยเสด็จตามพระองค์มาในการศึกสงครามทุกครั้งทุกคราว จึงโปรดให้สถาปนาพระเกียรติยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าต่างกรม ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร

ครั้นถึงปีชาลอัฐศก พ.ศ. ๒๓๔๙ เมื่อพระชนมายุ ๔๐ พรรษา ทรงรับอุปราชภิเษกเป็น พระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๕๒ จึงได้เสด็จเกลี้ยกลัวยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ เจริญพระปรมาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย” ได้เสด็จดำรงสิริราชสมบัติอยู่ ๑๖ ปี เสด็จสวรรคตเมื่อวันพุธ เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ปีวอก ฉศก พ.ศ. ๒๓๖๗ พระชนมายุได้ ๕๘ พรรษา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถรอบรู้ในราชการทุกด้านทุกสาขาลอตระยะเวลา ๑๖ ปีที่เสวยราชสมบัติ บ้านเมืองมีศึกสงครามแต่เพียงครั้งเดียว คือ เมื่อแรกขึ้นเสวยราชย์ พ.ศ. ๒๓๕๒ จึงเป็นโอกาสให้ได้ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ชาติบ้านเมืองเป็นอเนกประการ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเป็นทั้งนักรบ นักปกครอง นักบริหาร ศิลปิน กวี และช่าง ได้ทรงทำนุบำรุง สร้างสรรค์ประเทศให้พัฒนาเจริญไกรทั้งในด้านการเมือง การปกครอง การศาสนา การค้าขาย การต่างประเทศ และที่สำคัญที่สุดคือด้านศิลปวัฒนธรรม ในรัชสมัยของพระองค์เป็นยุคที่บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข มีเวลาว่างจากศึกสงคราม และพระองค์ยังทรงดำเนินวิเทศไมตรีทางการเมืองอย่างชาญฉลาด ทรงรักษาสัมพันธไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน ทรงแต่งราชทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับกรุงปักกิ่ง ทรงผูกมิตรกับประเทศตะวันตกทั้งอังกฤษและ

โปรตุเกส นอกจากนั้นในรัชกาลนี้ยังได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีถึง ๖ เชือก และเป็นช้างเผือกที่สำคัญถึง ๓ เชือก จึงทรงได้รับพระราชสมญาว่า “พระเจ้าช้างเผือก” ซึ่งเป็นมูลเหตุให้มีธงชาติรูปช้างเผือกอยู่กลางผืนธงแดงแต่ครั้งนั้น และเป็นผลให้พระเกียรติยศแผ่ไพศาลไปทั่วทิศ

ในด้านพระศาสนาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงอุปสมบท ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ นับเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ได้ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ แล้วได้เสด็จไปประทับ ณ วัดสมอราย หรือวัดราชาธิวาสจนตลอดพรรษา ครั้นเมื่อได้ครองราชสมบัติแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำนุบำรุงพระศาสนานานัปการ โปรดให้จัดส่งพระสมณทูตไปเจริญทางพุทธศาสนาที่ประเทศลังกา เพื่อค้นหาพระไตรปิฎกที่ชำรุดสูญหายไปเพิ่มเติมและสอบทาน โปรดให้สังคายนาบทสวดมนต์ รวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตให้แต่ง “มหาชาติคำหลวง” ที่ขาดสูญไป ๖ กัณฑ์ คือ หิมพานต์ ทานกัณฑ์ จุลพน มัทรี ลักกบรรพ และฉกษัตริย์ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ และโปรดให้ท่องทั้งพระศรีมหาโพธิ์ที่นับถือกันว่าเป็นต้นที่สืบมาจากต้นที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ณ ภายใต้มาปลูกไวกู ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ และวัดสระเกศอีกด้วย นอกจากนั้นยังทรงสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่น วัดสุทัศนเทพวราราม วัดอรุณราชวราราม เป็นต้น โดยเฉพาะวัดอรุณราชวราราม ซึ่งถือเป็นพระอารามประจำรัชกาลนั้น โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระอุโบสถ

และพระวิหารขึ้นใหม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชดำรัสในที่ประชุมเสนาบดีสภาเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ว่า “พระปรมาภิไธยนี้เป็นเครื่องระลึกสำหรับชาติ” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ทรงเป็นยอดในด้านงานศิลปกรรมของไทย ทรงกล่าวถึง พระระเบียงรอบพระอุโบสถว่า การวางผังและการทำลวดลายงดงามยิ่งกว่าพระระเบียงใดๆ ในประเทศ นอกจากนี้ยังทรงฟื้นฟู ประเพณีวิสาขบูชาให้มีความสำคัญระดับชาติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเอาพระทัยใส่ และส่งเสริมทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นสัญลักษณ์ของชาติ ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดี กวีนิพนธ์ นาฏศิลป์ รวมทั้ง ด้านศิลปกรรม อันได้แก่ การช่างทั้งปวง มีจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม เป็นต้น ช่วงรัชกาลของพระองค์ จัดเป็นยุคทองแห่งวรรณคดีและศิลปกรรม ที่เจริญสูงสุดในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้น พระราชพงศาวดารของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ที่ว่าด้วยพระราชนุกิจรัชกาลที่ ๒ พรรณนารายละเอียดไว้ ดังนี้

ตอนเช้าเสด็จลงทรงบาตร เสด็จออกเลี้ยงพระในท้องพระโรง ทรงฟังรายงานพระคลังมหาสมบัติ และเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง เหมือนเมื่อรัชกาลที่ ๑ แต่ตอนกลางวันอันเป็นเวลาสำหรับประภาษราชกิจ ฝ่ายในนั้นมักทรงการช่าง ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดการช่างต่างๆ การแกะสลัก ทรงได้ชำนาญด้วยฝีพระหัตถ์ โปรดฯ ให้ตั้งโรงงานสำหรับช่างมหาดเล็กขึ้นข้างในพระราชวัง มีเวลาเสด็จลง ประภาษการช่างทุกๆ วัน ครั้นเวลาบ่ายอันเป็นเวลาสำหรับสำราญพระราช

อิริยาบถ เสด็จออกประทับที่เฉลียงท้องพระโรง ทรงฟังรายงานการก่อสร้าง
บ้าง และเบิกกวีเข้าเฝ้าทรงพระราชนิพนธ์บทละครบ้าง เวลาค่ำเสด็จออก
ทรงธรรมและทรงฟังรายงานต่าง ๆ และต่อจากนั้นเสด็จออกขุนนางเหมือน
อย่างในรัชกาลที่ ๑ แต่เสด็จออกในท้องพระโรงบ้าง บางวันก็เสด็จออกที่
พระที่นั่งสนามจันทร์ ซึ่งทรงสร้างขึ้นใหม่บ้าง เสด็จขึ้นเวลาราว ๒๖ นาฬิกา
แล้วสำราญพระราชอิริยาบถข้างฝ่ายใน เช่นทอดพระเนตรละคร หรือเสด็จ
ลงสวนขวา เป็นต้น ต่อไปจนสิ้นเวลา

พระราชवरวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ หรือ “น.ม.ส.”
กวีเอกของสมัยรัตนโกสินทร์อีกพระองค์หนึ่งได้ถวายพระเกียรติ
สดุดีพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยไว้ในหนังสือ สามกรุง ว่า

บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ล้วนเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ทรงคุณค่า
เลิศล้ำ ฝ่ายกวีนิพนธ์ นอกจากผลงานร้อยกรองแล้ว ยังมีเอกสารที่สำคัญ
อย่างยิ่งอีกชิ้นหนึ่งคือ “ร่างตราเมืองเวียงจันทน์” เมื่อวันศุกร์ เดือน ๒ ขึ้น
ค่ำ ๑ จุลศักราช ๑๑๘๑ ปีเถาะ ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วฉบับเดียว
ของพระองค์ที่เหลืออยู่

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราช
วิจารณ์ หนังสือร่างตราเมืองเวียงจันทน์ ไว้ว่า

กรมหลวงดำรงไปค้นได้ร่างตรามีขึ้นไปถึงเจ้าอนุเวียงจันทน์ ว่า
ด้วยเรื่องทำสวน นี้ มีข้อความละเอียดละออไพเราะดีมาก ควรจะเห็นได้ว่า
เป็นพระกระแสพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรับสั่งเรื่องเอง ไม่ใช่
เจ้าพระยาอภัยภูธรแต่งเป็นแน่ ต้องเป็นผู้ที่ได้คิด และได้เห็นงานแล้วจึงจะ
เรียงลงได้ไพเราะราวกับละคร...

จากพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ดังกล่าว น.ม.ส. จึงได้สดุดี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไว้ในหนังสือสามกรุงว่า

ทรงรับมรดกบ้าน	เมืองดี
สมล้ำกำลังมี	มากไว้
รู้รู้ทั่วธานี	เนาสุข
ปวงราษฎร์ปราศร้อนไต่	ร่มเจ้าจอมสยามฯ
หลายอย่างต่างแยกให้	อุปถัมภ์
ศิลปะวิศวกรรม	กอบเกื้อ
บทกลอนละครว่า	วางรูป
กวีรัตนวิวัฒนเชื้อ	เชิดชั้นวรรณคดีฯ

พระเกียรติคุณและความเป็นอัจฉริยะของพระองค์มิได้เป็นที่ประจักษ์เฉพาะพสกนิกรชาวไทยเท่านั้น แต่ยังแผ่ไพศาลไปยังนานาประเทศทั่วโลก ในโอกาสชิตสมัยครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระบรมราชสมภพ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติได้ยกย่องให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลก

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๑ สืบเนื่องจากการจัดงานเฉลิมพระเกียรติดังกล่าว มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้ก่อกำเนิดขึ้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธินี้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่นั้น

และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นประธานกรรมการมูลนิธิฯ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง ๒๕๒๘ ได้มีการสร้างอุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ณ อำเภอมัหมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ขึ้น และราชการได้ถือเอาวันพระบรมราชสมภพของพระองค์ คือวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ของทุกปีเป็น “วันศิลปินแห่งชาติ” トラบเท่าทุกวันนี้

บทนำเสนอ มุมมองที่นำมาลงในเรื่องสังข์ทอง

ความเป็นมา

เรื่องสังข์ทองนี้มีที่มาจากนิทานในปัญญาสชาดก เรียกว่า สุวันสังขชาดก บ้างก็เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ในตำนานพระราชนิพนธ์ บทละครนอกที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรา-ราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์ไว้มีข้อความดังนี้

พวกชาวเมืองเหนืออ้างว่าเมืองทุ่งยังเป็นเมืองท้าวสามล ยังมีลานศิลาแห่งหนึ่งว่าเป็นสนามคลีของพระสังข์ อยู่ไม่ห่างวัดพระมหาธาตุ ฝัมนักก็เขียนเรื่องสังข์ทอง เป็นฝีมือช่างครั้งกรุงเก่า ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ทางหัวเมืองฝ่ายตะวันตกก็อ้างว่าเมืองตะกั่วป่าเป็นเมืองท้าวสามลอีกแห่งหนึ่ง เรียกภูเขาลูกหนึ่งว่า “เขาขมิงม้า” อธิบายว่าเมื่อพระสังข์ติดลิ้นชะ ได้ขี่ม้าเหาะข้ามภูเขานั้นไป ดังนี้*

เนื้อเรื่องสังข์ทอง

บทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง สังข์ทอง นี้ มีพร้อมทุณกรส มีทั้ง รัก โศก ทุกข์ ตลกขบขัน รัชยาพยาบาล ชิงดีชิงเด่น ฯลฯ กว่าที่จะจบลงด้วยความสุขสมหวังในที่สุดเมื่อพระสังข์ได้พบพระชนกชนนีหลังจากที่ได้พลัดพรากจากกันหลายปี

* กรมศิลปากร, ตำนานพระราชนิพนธ์บทละครนอก (กรุงเทพฯ : ศิลปา-บรรณาการ, พ.ศ. ๒๕๑๓), หน้าคำนำ.

คู่พระคู่นางของเรื่องสังข์ทอง คือ พระสังข์และนางรจนา เมื่อแรกพบกันนั้นพระสังข์สวมรูปเงาะป่าไว้ ทำให้รูปกายภายนอก น่าเกลียดน่าชัง คือ เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา ไม่กลัวใคร ใจกล้าดุขัน ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเซิงปัก หน้าตาตลกเย้ยหยันมักกะสัน ตรงกันข้ามกับนางรจนาซึ่ง โสกาเพียงนางในสวรรค์ ทั้งสองคง จะเป็นคู่สร้างกันมา เพราะเมื่อพระสังข์ตั้งสัตย์อธิษฐานในขณะที่ นางรจนากำลังจะเสด็จพวงมาลัยว่า แม้นบุญญาธิการเคยสมสอง ขอให้ทราชมสวนนวลน้อม เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก แล้วเทวัญ ก็บันดาลให้นางรจนาได้เห็นสิ่งที่พระสังข์ปรารถนาจะให้เห็น นางรจนาเองก็เสียดายอยู่ในใจเหมือนกันว่า ถ้าเคยเป็นเนื้อคู่กัน ขอให้พวงมาลัยนี้ไปต้อง เจ้าเงาะรูปทองจงประจักษ์ เมื่อเสี่ยงแล้ว นางก็ ผินพักตร์ทิ้งพวงมาลัยไป พวงมาลัยของนางก็ลอยไปคล้อง มือเจ้าเงาะได้พอดี

ในด้านวรรณศิลป์ รูปเงาะก็คือสัญลักษณ์ซึ่งใช้แทนสิ่ง น่าเกลียดที่ปิดบังสิ่งดีงามไว้ ดังภาษิตฝรั่งว่า ความดีที่ปลอมแปลง หรือความดีที่แฝงเร้น (Virtue in Disguise) ผู้ที่มีปัญญาและมี ดวงตาพิเศษเท่านั้นจึงจะมองเห็นได้

การที่นางรจนาเลือกคู่ได้เจ้าเงาะนั้นทำให้ท้าวสามนต์และ นางมณฑาผิดหวังมาก ท้าวสามนต์นั้น เสียใจจนลมจับ เมื่อ นางมณฑาเข้าไปประคองแก้ไขจนฟื้นคืนสติแล้วท้าวเธอก็ ลูกขึ้น กระเทียมบาทควาอดิ่ง อีรจนาดูคู่มึงช่างมั่งง่าย ทรลักษณ์อัปรีดิ์ ไม่มีอาย นอกษัตริย์ทั้งหลายไม่เอื้อเพื่อ ส่วนนางมณฑาก็ด่าว่า นางรจนาอย่างเกรี้ยวกราด ทั้งยังตัดพ้อด้วยว่า ควรหรือมาเป็นได้

เช่นนี้ เสียแรงที่แม่รักเจ้าหนั๊กหนา ร่ำพลางนางทรงโคกา กลียา
เพียงจะสิ้นสมประดี

เมื่อได้อ่านมาถึงตอนนี้ เราก็น่าจะลองคิดตีความว่า เหตุใดนางรจนาจึงไม่ยอมบอกพระมารดาไปตามจริงว่า เจ้าเงาะ นั้นมีรูปเป็นทองอยู่ภายใน หาใช่เงาะป่าบ้าใบ้อย่างที่เห็นกัน แต่ภายนอกไม่ นางได้แต่ทูลพระมารดาว่า ทั้งนี้เพราะกรรมได้ ทำไว้ แต่น้ำใสใจจริงของข้า จะรักใคร่เงาะป่านั้นหาไม่ ซึ่ง หมายถึงมันครั้นลูกจะว่าไป ที่ไหนใครเลยจะเห็นจริง อันชั่วดีมิใช่ จะไม่รู้ แม้น้ำท่วมปากอยู่จึงสู้นิ่ง ถึงชนกชนนีจะซังซิง ลูกจะ วิงวอนจ้อขอโทษกรรม คำพูดของนางรจนาแสดงว่านางรู้ตัวว่า นางทำถูกที่เลือกพระสังข์เป็นสามีแต่ยังบอกความจริงแก่ใครไม่ได้ เหมือน น้ำท่วมปากอยู่ เมื่อกาลเวลาผ่านไป พระชนกชนนิจง จะเห็นเองว่านางเลือกคู่ครองได้ถูกต้องแล้ว เหตุการณ์ที่ช่วย พิสูจน์ความจริงก็คือ ตอนที่พระสังข์ติดลิกับพระอินทร์ แล้วเป็น ฝ่ายชนะ ไม่ต้องเสียบ้านเสียเมืองตามที่พระอินทร์ได้ทำพนันไว้

เมื่อฉายภาพคู่พระคู่นางของเรื่องสังข์ทองพอเป็นตัวอย่าง แล้ว ก็จะขอลับมากล่าวถึงตอนต่างๆ ตามท้องเรื่องสังข์ทอง ดังต่อไปนี้

บทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง สังข์ทอง มี ๙ ตอน คือ
๑) กำเนิดพระสังข์ ๒) ถ่วงพระสังข์ ๓) นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์
๔) พระสังข์หนีนางพันธุรัต ๕) ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ดเลือกคู่
๖) พระสังข์ได้นางรจนา ๗) ท้าวสามนต์ให้ลูกเขยหาปลาหาเนื้อ
๘) พระสังข์ติดลิ ๙) ท้าวยศวิมลตามพระสังข์

ต่อไปนี้จะเลือกบางตอนในเรื่องสังข์ทองมาเสนอโดยสังเขป เพื่อเชื่อมเรื่องราวให้ต่อเนื่องกัน โดยเฉพาะตอนที่กล่าวถึงปฐมวัยของพระสังข์ ซึ่งต้องตกกระกำลำบากจนแทบจะไม่รอดชีวิต

กำเนิดพระสังข์

ท้าวศวิมลมีพระมเหสีทรงพระนามว่า นางจันทเทวี ท้าวเธอร้อนพระทัยที่ยังไม่มีพระราชบุตรตามคำเรียกร้องของราษฎร จึงตรัสเล่าและปรึกษาพระมเหสี ทรงเห็นว่าถ้าได้ทำการบวงสรวง เทวดาและให้พระมเหสีตลอดถึงนางสนมทั้งหลายถือศีลอย่างเคร่งครัด อาจจะได้พระราชบุตรสมประสงค์ ท้าวเธอประกาศว่านางใดมีพระราชบุตร ก็จะได้ทรงมอบเวียงชัยให้ปกครอง ส่วนท้าวศวิมลเองก็ทรงรักษาศีลห้าทุกวันมิได้ขาด ต่อมาเมื่อพระมเหสีทรงพระครรภ์ถ้วนไตรมาสแล้วก็ประสูติพระลูกยา แต่พระกุมารนั้นหาเหมือนลูกมนุษย์ทั่วไปไม่ เพราะ กุมารกำบังเป็นสังข์ทอง เมื่อพระลูกยามีรูปลักษณะเป็นหอยสังข์เช่นนั้น ท้าวศวิมลก็ทรงผิดหวังมาก ฝ่ายนางจันทาพระสนมซึ่งมีใจอิจฉานางจันทเทวีอยู่แล้ว ก็ได้โอกาสที่จะกำจัดนางไปเสียเพื่อตำแหน่งพระมเหสีจะได้ตกเป็นของตน นางจันทาจึงลอบให้สาวใช้ไปติดสินบนโหรให้ทำนายไปในทางร้าย คำทำนายนั้นก็คือ หอยสังข์นั้นเป็นกาลกิณี ชื่นพล่อยไว้ก็จะนำหายนะมาสู่บ้านเมือง ทางแก้ก็ต้องขับไล่ นางจันทเทวีออกไปจากวังพร้อมพระกุมารน้อยหอยสังข์ ดังนั้นพระมเหสีจันทเทวีจึงถูกนำไปพล่อยนอกเมือง ต่อจากนั้นนางก็ต้องร่อนเร่ไปตามยถากรรม จนกระทั่งไปพบตายายชาวไร่ ที่มี

จิตใจเมตตารับนางไว้ นางและพระกุมารน้อยหอยสังข์จึงได้มี
ที่อยู่อาศัยในยามยาก พระสังข์ยังคงซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์
จนกระทั่งอายุ ๕ ขวบ จึงได้ออกมาจากหอยสังข์ เพื่อช่วย
พระมารดาทำงานบางอย่างที่เด็กทำได้ แต่ต้องระวังตัวมิให้ใครมา
เห็นตน

วันหนึ่งนางจันท์เทวีกลับมาจากป่าเร็วกว่าปกติ จึงเห็น
กุมารน้อยน่ารักนั่งอยู่หน้าประตูเรือน ครั้นนางขึ้นไปหากก็ไม่พบตัว
เพราะพระสังข์หลบเข้าอยู่ในหอยสังข์เสียแล้ว วันต่อมานาง
ทำเหมือนไปป่าแต่วกกลับมาแอบดูจึงได้เห็นพระสังข์ นาง
ดีพระทัยนัก รีบตรงเข้าไปทูลหอยสังข์แหวกกระจาย พระสังข์
เห็นเช่นนั้นก็ร้องไห้และรำพันว่า พระแม่ต๋อยหอยสังข์คือชีวิต
จะชมขิดลูกนี้สักกี่วัน

ถวंगพระสังข์

ฝ่ายท้าวยศวิมลนั้นโศกเศร้าพระทัยเพราะอาลัยอาวรณ์
พระมเหสีจันท์เทวีมาก ทรงรำพึงว่า เจ้าจะเป็นฉันใดที่ในดง
กอดหมอนแนบองค์เขาร่ำไห้ นางจันทาส่งเกตเห็นพระอาการของ
ท้าวยศวิมลเช่นนั้น ก็งุ่นง่านใจกลัวจะไม่ได้เป็นใหญ่ นางจึงเรียก
สาวใช้คู่ใจมาปรึกษาต่อจากนั้นนางก็เรียกพระธิดาจันทิมาเสี้ยมสอน
แล้วจัดแจงอาบน้ำแต่งตัวให้พระธิดาอย่างสวยงาม และพา
พระธิดาจันทิมาขึ้นเฝ้าท้าวยศวิมล นางจันทิมาก็พูดตามที่มารดาสอน
โดยอ้างถึงคำสัญญาของพระบิดาว่า บิดาว่าไว้จะให้เมือง รวเรื่อง
ระบือลือชา ลูกเกิดเพริดพลัดเป็นสตรี ไม่ควรที่สมบัตินี้จะ
จะขอที่ประทานให้มารดา ให้เลื่องชื่อลือชาสถาพร ท้าวยศวิมล

ได้ฟังคำพูดของธิดาก็พิโรธ และทรงบริภาษพระสนมจันทาที่สอน
ลูกให้มาเพ็ดทูลเช่นนั้น ต่อมานางก็ทลายเต่าสุเมธามาทำเสน่ห์
อีกครั้งหนึ่งทำให้ท้าวศวมลกลับไปลุ่มหลงนางอีก ด้วยอำนาจ
เวทมนตร์ยาเสน่ห์ครั้งหลังนี้ทำให้ท้าวศวมลเชื่อคำยุยงของนาง
ที่ทูลว่าได้ทราบข่าวลือว่านางจันทเทวีมีลูกชายอยู่ด้วยคนหนึ่ง
น่าสงสัยว่าจะเป็นลูกของชายอื่น ถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะเสื่อมเสีย
พระเกียรติของท้าวศวมล ควรจะส่งคนไปสืบดูให้แน่ชัด แล้ว
จับกุมารนั้นมาสำเร็จโทษเสีย เสนาก็ไปจับพระสังข์มาและพยายาม
จะประหารด้วยวิธีการต่างๆ แต่ไม่สำเร็จ เสนาพึมพำกันว่า
บุญญาธิการชาญชัย จึงทำอย่างไรไม่ม้วยมรณ เมื่อท้าวศวมล
ทรงทราบจากเสนาว่าพระโอรสมิใช่หอยสังข์แต่เป็นพระกุมารที่มี
บุญญาธิการ ท้าวเธอก็จะให้ไปรับพระสังข์และพระมเหสีกลับวัง
แต่นางจันทาทูลทัดทานไว้ ทั้งยังเสนอให้สำเร็จโทษพระสังข์โดยนำ
ไปถ่วงน้ำเสีย ท้าวศวมลก็หลงเชื่อนางอีก และตรัสสั่งให้เสนา
ไปเตรียมการเพื่อถ่วงน้ำพระสังข์ทันที

เมื่อนางจันทเทวีกลับจากป่าไม่พบพระสังข์ และได้ทราบ
จากยายตาว่าเสนาจับตัวพระกุมารไป นางก็ตกใจรีบตามไปจนถึง
ทำน้ำ เห็นพระสังข์ถูกผูกไว้กับหลัก พระสังข์เห็นพระมารดากร้อง
ให้ช่วย นางจันทเทวีก็อ่อนวอนพระสวามีว่า ลูกข้าจะจิริดผิดไม่
ขอประทานชีวิตพระลูกชาย แต่นางจันทาขัดขวางไว้และเร่งให้เสนา
รับนำพระสังข์ไปถ่วงน้ำทันที

ส่วนพระสังข์นั้นถูกหินถ่วงจมลงไปอยู่ตรงปล่องนาคา
อันเป็นประตูสู่เมืองบาดาล

นางพันธุรัตเลี้ยงพระสังข์

ท้าวฤชงค์ พญานาคซึ่งเป็นเจ้าแห่งเมืองบาดาลและเป็นผู้มีศิลป์ได้มาพบพระสังข์สลอบอยู่ ก็ จีบกรซ้อนองค์เห็นกงจักรน้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่ จะเกิดเหตุเภทพานประการใดใครช่างทำได้ไม่ปรานี ด้วยความเมตตาสงสาร ท้าวฤชงค์จึงอุ้มพระสังข์พาไปยังเมืองบาดาล และบอกนางนาคิซึ่งเป็นชายาให้ช่วยแก้ไขจนพระสังข์พ้น พระสังข์พนมมือไหว้ท้าวฤชงค์และชายาแล้วเล่าเรื่องราวของตนให้ฟัง ทั้งสองทราบเรื่องแล้วก็เลี้ยงดูพระสังข์เป็นอย่างดี

ต่อมาท้าวฤชงค์บอกพระสังข์ว่าตนและชายาไม่สามารถจะเลี้ยงดูพระสังข์ไว้ได้นานเพราะทั้งสองมิใช่มนุษย์ แต่จะหา มารดาบุญธรรมให้ แล้วท้าวฤชงค์ก็จัดการส่งพระสังข์ลงสำเภาทองพร้อมทั้งฝากสารไปถึงนางพันธุรัตว่าได้ส่งพระสังข์มาให้เป็นบุตรบุญธรรมของนาง นางพันธุรัตยินดีมากที่ได้พระสังข์มาเลี้ยงจึงแปลงกายเป็นนางมนุษย์และจัดให้นางพี่เลี้ยงแปลงกายเช่นเดียวกัน พระสังข์ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีและอยู่อย่างมีความสุข แต่ต่อมาพระสังข์ก็ได้ทราบว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์เพราะนางมีพฤติกรรมหลายอย่างที่น่าสงสัย เมื่อทราบความจริงแล้วพระสังข์ก็คิดจะหนีไปตามหาพระมารดาของตน

การที่พระสังข์ได้ไปอยู่กับนางพันธุรัตจนเจริญวัยเป็นหนุ่มน้อยอายุ 15 ปี นั้น นอกจากได้รับความเมตตาจากนางแล้วยังได้ของวิเศษอีกหลายอย่างคือ รูปเงาะ เกือกแก้ว ไม้เท้ากายสิทธิ์ และได้ชุบกายให้เป็นทองด้วย สิ่งเหล่านี้พระสังข์ได้ใช้ให้เป็น

ประโยชน์ในการหนีางพันธุ์ไปติดตามหาพระชนนี แต่ก่อน
จะได้พบพระชนนี ก็ได้ไปพบเนื้อคู่คือนางรจนาที่เมืองของ
ท้าวสามนต์ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้ว

เมื่อได้ทราบเรื่องราวของพระสังข์มาพอสมควรแล้ว ก็คง
จะช่วยให้ผู้อ่านสนใจติดตามอ่านตอนต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นจนจบเรื่อง
ในที่นี้จะเสนอข้อสังเกตบางประการที่อาจช่วยให้การอ่านวรรณคดี
เรื่องนี้มีรสชาติยิ่งขึ้น ต่อไป

แนวคิดในเรื่องสังข์ทอง

เรื่องสังข์ทองมีแนวคิดอยู่หลายประการ ดังตัวอย่างเช่น

ก. คนดียอม “ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้” สำนวนนี้
หมายความว่า “คงอยู่เสมอไม่เป็นอันตราย” คนดีในเรื่องนี้ก็คือ
พระสังข์ซึ่งมีบุญญาธิการ แม้มีศัตรูคิดร้ายก็ยอมพลอดภัย

ข. ผู้ที่มีรูปลักษณะภายนอกน่าเกลียดน่าชัง เช่น เจ้าเงาะ
ภายในอาจมีรูปทองอันสวยงามซ่อนอยู่ เปรียบเสมือนผู้มีจิตใจอัน
ดีงามเป็นเลิศก็ได้ ดังนั้นจึงไม่ควรตัดสินคุณค่าของคนโดยดูเฉพาะ
รูปลักษณะภายนอก

การใช้ถ้อยคำสำนวนในบทเจรจา

น่าสังเกตว่าบทเจรจาของตัวละครในเรื่องสังข์ทองนั้น
มีชีวิตชีวาเหมาะกับลักษณะนิสัยของตัวละครและสอดคล้องกับ
อารมณ์ต่าง ๆ ของตัวละครไม่ว่าจะเป็นตัวดีหรือตัวร้าย ไม่ว่าจะอยู่
ในฐานะสูงหรือต่ำ ดังตัวอย่าง

ก. ท้าวยศวิมลกริ้วนางจันทาที่สอนให้พระธิดามาขอ
ตำแหน่งมเหสีให้ตน

ฟังลูก	เจ็บปวดดังถูกหลาวแหลน
ใครสอนให้ว่าเจรจาแทน	มันแม่นตัวกูพอรู้ทัน
ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กน้อย	ตะบอยसारวอนทุกสิ่งสรรพ
เหน็บแนมแกมกลปนกัน	เด็กนั้นว่าได้เมื่อไรมี
ความหลังแต่ยังไม่เกิดมา	มันว่าทั้งมวลเป็นถวนถี้
สอนบ้างหรือไม่เล่าอีเหล่านี	กาลีกาลำมารำพัน

ข. นางจันทาได้ตอบอย่างจัดจ้าน ทั้งแก้ตัว ทั้งกระทบ
กระเทียบเปรียบเปรย

ลูกเต๋าน่าแค้นมันแสนงอน	ใครสอนอย่าบอกออกมานี้
บนบานเจ้าไว้เมื่อไรมี	หยิกตีเท่าไรก็ไม่จำ
เก็บเอาเขาพูดที่ไหนไหน	ทูลให้ติดต่องเป็นข้อข้า
นี้ใครสั่งสอนจะอันคำ	เที่ยวจำเค้ามูลมาทูลเอง
ไม่จ้วงไม่เจิ่นให้เกินหน้า	มันว่าอูเฮาะไม่เหมาะเหม็ง
เมื่อพระสัญญาว่าไว้เอง	จึงครั้นเครงไปเขาไฉน

ค. พระสังข์ทูลตอบชื่อ ๆ ตามประสาเด็ก เมื่อท้าวยศวิมล
ตรัสถามชื่อและถามถึงพ่อแม่

เมื่อนั้น
แม่ข้าอยู่ป่าพนาลัย
แม่ข้าว่าพ่อเสวยวัง
แม่ข้าคลอดมาประหลาดคน
คนยุบิดาให้ขับไล่
อยู่หลังข้าออกจากสังขมา
แม่ข้าชื่อจันทเทวี
ด้วยความยากจนเป็นพันใจ
ลุงหรือเขาลือว่าเป็นเจ้า
กริ้วโกรธโทษภัยไฉนนา

พระสังขให้หัวปลาทองร้องไห้
เก็บผักหักไม้ด้วยยากจน
เกิดมาข้ายังไม่เห็นหน
หอยสังข์บังตนข้าออกมา
แม่ข้าพาไปอยู่ในป่า
มารดาตีแตกให้แหลกไป
ข้านี้ชื่อสังข์ตามวิสัย
ข้านี้เขาไปจับเข้ามา
ใช้เขาไปจับเอาตัวข้า
จำจองชื่อคางคกเข้าไ

อารมณ์ขันในเรื่องสังข์ทอง

การทำให้ท้าวสามนตกลายเป็นตัวตลก เมื่อตั้งท่าจะชกต่อ
เจ้าเงาะที่ทำร้ายหกเชย

เมื่อนั้น
อ้ายเงาะปากกล้ำทำไม่ยำเียง
ทำไมกับไปบ้าตาขาว
ลุกขึ้นขบฟันจันท
กระหับอย่างสามชუმสุมตะรัง
กองลงตรงจุมถูกจำเพาะ
มองเขม้นเป็นครูกี่รู้จัก
แล้วร้องคำเงาะนี้หน้าต๋ิโบาย

ท้าวสามนต์ว่าเหม่มันข่มเหง
กูออกสู้ตัวเองลองสักยก
อืสาวสาวเหล่านี้อย่าวิตก
เห็นทั้งหกตาลายหมายว่าเงาะ
ไม่ทันตั้งต่อยด่าข้าคอกเดาะ
เขยใหญ่ใจเสาะร้องออกโอย
ลงนั่งเหน้อยหอบฮักทิวโหย
มานี้ไวยเล่นกับกูตลกครั้ง ฯลฯ

การมคมคายของเจ้าเงาะเมื่อเข้าหอกับนางรจนา ยั่วเย้าให้เกิด
อารมณ์แจ่มใส

แสนเอ๋ยแสนแขนง	น้อยหรือแกล้งตัดพ้อต่อว่า
ดีเล็กติน้อยคอยนินทา	ก่อนว่าไฟไรไค้แคะ
พี่ก็ไม่หลีกเลียงเคียงสักสิ่ง	มันก็จริงกระนั้นนั่นแหละ
เจ้าเย้ยเยาะว่าเงาะไม่งามเงะ	แะแะว่าเล่นหรือว่าจริง
อย่าประมาทรูปพี่เห็นขี้เหร่	ไม่ว่าเล่นเป็นเสน่ห์ชอบใจหญิง
ชาวไร่ชาววังไม่ซังซิง	อุตสาห์ทิ้งมาลัยมาให้เงาะ
ใช้ว่าจะแสร้งแกล้งอวดตัว	นานไปพี่กลัวจะชมเปาะ
ว่าพาลงเหย้าวนชวนหัวเราะ	แกล้งปะเหลาะปะเหละและเลียม

ประเพณี พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม

ในเรื่องสังข์ทองนี้มีประเพณี พิธีกรรม และศิลปวัฒนธรรม
ของไทยแทรกอยู่บางตอน เช่นมีกล่าวถึงบายศรีที่นางพันธุรัต
จัดขึ้นเพื่อรับขวัญพระสังข์ผู้เป็นบุตรบุญธรรม พิธีสร้างเมรุทำศพ
นางพันธุรัตซึ่งเป็นแบบไทยๆ นอกจากนั้นยังแสดงวิถีชีวิตไทย
ในชีวิตการครองเรือนของพระสังข์และนางรจนาอีกด้วย ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

ก. พิธีบายศรีรับขวัญและมหรสพ

นางพันธุรัตให้จัดบายศรีรับขวัญพระสังข์ และมี
มหรสพหลากหลาย

ให้แต่งโรงราชพิธี	เทียนชัยบายศรีทั้งซ้ายขวา
หุ่นละครโขนหนังช่องระทา	เครื่องเล่นนานาบรรดามี
ทั้งระบำรำปล้ำมวย	พร้อมด้วยสังคีตดัดสี
จิ้งจาวเสภาชาติรี	มโหรีครึ่งท่อนมอญรำ

ข. พระเมรุทำศพนางพันธุรัต

ครั้นคลายวายโศกเศร้าหมอง	พระจึงร้องสั่งเหล่ายักษ์
ท่านจงเชิญศพพระมารดา	คืนไปพาราของเรา
แล้วตระเตรียมการไว้ให้เสร็จสรรพ	คอยท่าข้ากลับมาจึงเฝ้า
การพระเมรุใหญ่อยู่อย่าดูเบา	ท่านจงเอาใจใส่ไตรตรา

ค. วัฒนธรรมทางภาษา ภาษิตสำนวนไทย

ภาษิต เช่น กิ่งก่าได้กาทอง (ปัจจุบันว่า กิ่งก่าได้ทอง)
 ช่มเขาโคชินให้กินหญ้า ถึงจะตกลูกก็ไม่ไหลตกในกองกฐนที่ไม่สูญชื่อ
 (ปัจจุบันว่า ตกลูกไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้) ปลุกเรื่อนตามใจผู้อยู่
 ยิ่งว่าให้นิ่งเหมือนยิ่งยุ (ปัจจุบันว่า ยิ่งว่าเหมือนยิ่งยุ) ฯลฯ

สำนวนไทย เช่น กลับกลอกยกย่อน ช่มเหลงคะเนง
 ร้าย เคารพบนอบ ค้อนควักผลักไส จ่องทองพองชน จ้มลิ้ม
 พร้มเพรา ชำระสะสาง ตัดเป็นตัดตาย ตัดช่องน้อยไปแต่ตัว
 (ปัจจุบันว่า ตัดช่องน้อยแต่พอตัว) บบบานศาลกล่าว บุญหนัก
 ศักดิ์ใหญ่ เป็นตายร้ายดี ผูกคิ้วนี้วหน้า ยากเย็นเชิญใจ ยัมย่อง
 ผ่องใส ลบลู่ดูหมิ่น ล้มลุกคลุกคลาน ลำบากยากเย็น เลื่องชื่อ
 ลือชา สรวลสันต์บรรหา ออกสันขวัญหาย อับอายขายหน้า ฯลฯ

จ. กิจกรรมในครัวเรือนที่แสดงวิถีชีวิตไทย

เช่น มีการปั่นฝ้ายทอผ้า การจับเสภา การสวดสຸບິນ
การกินหมาก

เข้าคำพร่ำสอนสั่งเสีย	ให้เมียปั่นฝ้ายทอผ้า
เจ้าเงาะหัดตีกรับขับเสภา	รจนาปั่นฝ้ายสบายใจ

เจ้าเงาะตำหมากให้นางมณฑา

แล้วลูกมาหาครกตำหมาก	ไม่พบสาวเจ้ากรรมใครทำหาย
ล้วงมือค้นไต่ในกันกระต่าย	เอาปูนป้ายพลูใส่ลงในครก

สัญลักษณ์ในเรื่องสังข์ทอง

ก. กุमारน้อยหยอสังข์

เทพบุตรจุติมาบังเกิด	กำเนิดผิดพันคนทั้งหลาย
บุญญาธิการนั้นมากมาย	จะล้าเลิศเพริศพรายเมื่อปลายมือ
ถึงจะตกน้ำไม่ไหล	ตกในกองกุนท์ไม่สูญชื่อ
จะได้ผ่านบ้านเมืองเลื่องลือ	อิงอิฐดินฟ้าบาดาล

คำกลอนตอนนี้เป็นคำรำพึงของ “เทพไทสิงสู่อยู่พฤกษา”
เกี่ยวกับกำเนิดของพระสังข์ หยอสังข์ที่กำบังพระสังข์ตัวเอกของ
เรื่องทำให้มีกำเนิดแปลกประหลาดกว่ามนุษย์ธรรมดา นั้น เราอาจ
พิจารณาแล้วตีความสัญลักษณ์นี้ได้ว่า ทารกผู้มีบุญนั้นจะได้อาศัย
หยอสังข์กำบังตัวเพื่อคุ้มครองให้พ้นภัยจากผู้ปองร้ายในยามที่ตน
ยังอ่อนแออยู่ ต่อเมื่อเจริญวัยพอจะช่วยมารดาทำงานได้บ้าง จึงจะ
ปรากฏตัวเป็นกุมารให้เห็น และเมื่อเป็นหนุ่มแล้วมีความเข้มแข็ง

และมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดก็สามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นที่พึ่ง
ของบ้านเมืองได้ด้วย นี่เป็นการตีความในแง่หนึ่งเท่านั้น อาจมีผู้
ตีความไปในแง่อื่นๆ อีกก็ได้

ข. เงาะถอดรูป

คิดคิดขึ้นมาน่าหัวเราะ	เอารูปเงาะสวมใส่ทำใบ้บ้า
อัปยศอดายขายหน้าตา	เจ้าแกล้งแปลงมาแม่ไม่รู้
รจนายาจิตเจ้าคิดถูก	หมายมั่นพันผูกก็ควรอยู่
ที่นี้แหละลอยแก้วแล้วลูกกู	โฉมตรูแยมั้มกระหม่อมใจ

คำกลอนตอนนี้นางมณฑาทกล่าวเมื่อเห็นพระสังข์ทรงเครื่อง
ที่พระอินทร์ประทานมาสำหรับแต่งออกตีคลี แนวคิดหรือสารใน
คำพูดตอนนี้อาจตีความได้ว่า นางมณฑายอมรับว่าตนผิดที่ด่าว่า
เหยียดหยามเจ้าเงาะ ทั้งนี้เพราะไม่รู้ว่าเมื่อถอดรูปเงาะออกแล้วจะ
งดงามถึงเพียงนี้ คำว่า “ลอยแก้ว” เป็นชื่อของหวานชนิดหนึ่งที่ทำ
ด้วยเนื้อผลไม้รสเปรี้ยวลอยในน้ำเชื่อมผสมเกลือกเล็กน้อย จัดว่า
เป็นของหวานรสเลิศ นางมณฑาใช้คำนี้เพื่อแสดงความชื่นชมใน
บุญวาสนาของธิดาที่ได้สามีรูปงามเช่นพระสังข์ทอง นางชมว่ารจนา
“คิดถูก” ผิดกับเมื่อตอนที่รจนาเสียงพวงมาลัยให้เจ้าเงาะ ดังที่
กล่าวไว้ตอนต้น

ผู้อ่านเรื่องสังข์ทองน่าจะลองตีความดูในแง่อื่นๆ ได้อีก

ค. ชื่นพิภที่สลักเป็นนิยายหอยสังข์

จึงเลือกดักแต่ละชั้นลิ้นขามฝา เพ่งพิจารณาทุกสิ่งสรรพ
หลากหลายหนักหนาน้ำอัสจรรย พระทรงธรรมไม่บอกให้ใครฟัง
จึงเอาน้ำมาล้างแล้ววางราย เห็นเป็นเรื่องนิยายหอยสังข์
พระมารดาตามมาตามแล้วกระมัง คนอื่นทั้งเมืองเราไม่เข้าใจ

รูปสลักบนชิ้นพิภนั้นแสดงเรื่องราวตามลำดับดังนี้

ชิ้นหนึ่งทรงครุภักถยา	คลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์
ชิ้นสองต้องทัณฑ์เทียวเซซัง	อุ้มลูกไปยังพนาลัย
ชิ้นสามเมื่ออยู่ด้วยยายตา	ลูกยาออกช่วยขับไก่
ชิ้นสี่กลียามาแต่ไพร	ทุบสังข์ปันไปกับนอกخان
ชิ้นห้าปิตุรงค์ทรงศักดิ์	ให้จับตัวลูกรักมาจากบ้าน
ชิ้นหกจงจำทำประจาน	ให้ประหารฆ่าฟันไม่บรรลย์
ชิ้นเจ็ดเพชฌฆาตเอาลูกยา	ไปถ่วงลงคงคาน้ำไหล
เป็นเจ็ดชั้นลิ้นเรื่องอรไท	ใครใครไม่ทันจะสงกา ฯลฯ

การสลักชิ้นพิภฝีมือนางจันทเทวีเป็นการสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผลอย่างยอดเยี่ยม เพราะเมื่อพระสังข์ได้เห็นชิ้นพิภก็ตีความได้ทันทีว่าพระมารดาคงมาตามแล้ว ชิ้นพิภจึงทำหน้าที่เป็นสื่อสำคัญที่ช่วยให้พระสังข์ได้พบพระชนกชนนีสมตามความมุ่งมั่นที่ตั้งไว้

การใช้ชิ้นพิภเป็นสื่อบอกเรื่องราวนี้แสดงถึงปัญญาและศิลปะในการแกะสลักของนางจันทเทวี และการที่องค์ชัตติยภีรทรงนำสิ่งนี้มาใช้เป็นสื่อสำคัญให้พระสังข์ได้พบพระชนนีสมปรารถนาจึงเป็นกลวิธีที่แยบคายมาก

บทบาทของพระอินทร์

พระอินทร์เป็นเทพที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับผู้มีบุญญาธิการ ในวรรณคดีเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ ในเรื่องสังข์ทองก็คือ ตอนตีกลี และตอนที่สั่งให้ท้าวศุขนิมลไปตามนางจันทเทวีและพระสังข์

เมื่อพระอินทร์รู้ว่า “ทิพอาสน์” กระดังดังศิลา แสดงว่าคงมีเหตุบางอย่างเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ พระองค์จึง “สอดส่องทิพเนตร” ดูเหตุการณ์ ครั้นทรงทราบว่านางรจนามีเรื่องเดือดร้อนเพราะพระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาะ พระอินทร์จึงตัดสินพระทัยว่า

मैंมิไปช่วยจะม้วยมอด	ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาะป่า
จำจะยกพลพลเทว	ลงไปล้อมพาราสามนต์ไว้
ขวนเจ้าธานีตีกลีพันัน	น้ำน้ำมันจะสู้ใครได้
จะชูให้วังงตกใจ	ออกไปหาบุตรสุดทอง
พระสังข์ครั้งนี้จะถอดเงาะ	งามเหมาะไม่มีเสมอสอง
พ่อตาจะได้เห็นเป็นรูปทอง	ทั้งทำนองเพลงคลีตีต่อยุทธ์

แล้วพระอินทร์ก็มีเทวบัญชาให้มาตุลีเทพบุตรจัดทัพเทว เพื่อไปล้อมพาราท้าวสามนต์ นอกจากนั้นท้าวเธอยังประทานเครื่องทรงสำหรับตีกลีให้มาตุลีนำไปให้พระสังข์อีกด้วย เมื่อถึงเวลาตีกลี พระอินทร์แกล้งหย่อนอ่อนมือให้ ในที่สุดพระอินทร์ก็ทำเป็นแพ้และเหาะหนีไปยังวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ส่วนตอนที่พระอินทร์สั่งให้ท้าวศุขนิมลไปตามนางจันทเทวี และพระโอรสกลับมาขึ้นค่อนช้างจะรุนแรง เพราะท้าวเธอถือกระบองเหล็กไปด้วย ทั้งยังสั่งให้ท้าวศุขนิมลรีบไปตามหาพระมเหสีจันทเทวีและนำกลับวังภายใน ๗ วัน พระอินทร์ได้แจ้งข่าวเรื่อง

พระสังข์ด้วยว่า บัดนี้ได้ลูกสาวท้าวสามนต์ ครบครองไพร่พล
มนตรี ท้าวยศวิมลก็ตีพระทัยและรีบเสด็จไปขอกภัยและขอคืนดี
กับนาง แล้วทั้งสององค์ก็ทรงปลอมเป็นชาวบ้านไปตามหาพระสังข์
ที่เมืองของท้าวสามนต์ทันที

ข้อชวนให้คิด เช่น

๑) การที่พระสังข์หนีไปจากวังนางพันธุรัต และนางตาม
ไปจนพบพระสังข์นั่งอยู่บนยอดเขา จึงอ่อนวอนขอให้ลงมาหานาง
แต่พระสังข์ปฏิเสธ ทำให้นางเสียใจจนอกแตกตายนั้น จะถือว่า
การกระทำของพระสังข์เป็นการขาดความกตัญญูหรือไม่ ลองให้
เหตุผลประกอบคำตอบด้วย

๒) ของวิเศษต่างๆ ที่พระสังข์ได้จากนางพันธุรัตได้แก่
รูปเงาะ เกือกแก้ว และไม้เท้าวิเศษนั้นอาจเปรียบได้กับสิ่งใดใน
ชีวิตของคน และพระสังข์ใช้สิ่งนั้นให้เป็นประโยชน์ได้อย่างไร

๓) เหตุใดท้าวสามลจึงสั่งให้เขยทั้งเจ็ดหาปลาหาเนื้อมา
ถวาย

๔) ลักษณะนิสัยของพระสังข์ในวัยเยาว์ และในวัยหนุ่ม
มีพัฒนาการอย่างไร มีสิ่งใดที่น่าชื่นชม หรือน่าตำหนิบ้าง

๕) ในเรื่องสังข์ทองนี้ มีใครเป็นทาสของความหลงบ้าง
หลงอะไร และบุคคลนั้นๆ มีพฤติกรรมอย่างไรที่ทำให้ไปด้วยอำนาจ
ความหลง

เล่าเรื่องย่อ เชิญชวนอ่านนิทานเรื่องสังข์ทอง

ท้าวศวิมลมีมเหสีชื่อนางจันทเทวี มีสนมเอกชื่อนางจันทา ไม่มีโอรสธิดา จึงบวงสรวงขอบุตร อยู่มานางทั้งสองทรงครรภ์ เทวบุตรลงมาจุติในพระครรภ์นางจันทเทวี เมื่อถ้วนไตรมาสประสูติ เป็นหอยสังข์ นางจันทาสนมเอกมีจิตริษยาหวังได้ตำแหน่งมเหสี จึงติดสินบนโหรหลวงให้ทำนายในทางร้ายว่าหอยสังข์จะทำให้บ้านเมืองเกิดความหายนะ ท้าวศวิมลหลงเชื่อจึงเนรเทศนางจันทเทวีและหอยสังข์ออกจากวัง

นางจันทเทวีอยู่กับตายายชาวไร่ ช่วยทำงานบ้านและเก็บผักหาฟืนมาขายเลี้ยงชีพ เวลาผ่านไป ๕ ปี วันหนึ่งพระโอรสในหอยสังข์ส่งสารมารดา ออกมาช่วยหุงหาอาหาร เมื่อนางรู้ว่าโอรสของตนอาศัยอยู่ในหอยสังข์จึงทุบหอยสังข์แตกแล้วเลี้ยงดูพระสังข์ต่อมา

ฝ่ายนางจันทารู้ว่าพระสังข์ยังมีชีวิตอยู่ ทูลยุยงท้าวศวิมลว่านานไปเด็กน้อยจะเป็นเลี้ยนหนามแก่แผ่นดิน ท้าวศวิมลถูกมนต์เสน่ห์ของนางจันทา รับสั่งให้เสนาไปจับพระสังข์ประหารเสีย แต่ด้วยบุญญาบารมี พระสังข์จึงมิได้เป็นอันตราย พระองค์จึงรับสั่งให้นำพระสังข์ไปถ่วงน้ำ แม้นางจันทเทวีตามมากราบทูลขอร้องก็มีทรงผ่อนผันให้

พระสังข์จมลงตรงปล่องเมืองบาดาลแต่ยังไม่สิ้นชีวิต ท้าวฤๅษณ์พระยานาคมาพบและเลี้ยงดูไว้ ต่อมาได้ส่งพระสังข์ไป

เป็นบุตรบุญธรรมของนางยักษ์ชื่อพันธุรัต ภรรยาของสหาย
นางพันธุรัตและพี่เลี้ยงแปลงเป็นมนุษย์ เลี้ยงดูพระสังข์ให้อยู่
สุขสบายด้วยความรักใคร่ แต่ห้ามขาดมิให้พระสังข์เข้าไปในที่
หวงห้ามแห่งหนึ่ง ซึ่งมีบ่อทอง เกือกแก้วที่สวมแล้วเหาะเหิน
เดินอากาศได้ รูปเงาะที่สวมให้พรางกาย และไม้เท้ากายสิทธิ์
แต่พระสังข์ก็ได้ลอบเข้าไปสำรวจดูจนถ้วนทั่ว พระสังข์อยู่กับ
นางยักษ์ต่อมาจนอายุได้ ๑๕ ปี เมื่อทราบว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์
จึงเกิดความกลัวและคิดหนีด้วยตั้งใจติดตามหาพระมารดา อยู่มา
นางพันธุรัตออกไปหาอาหารพระสังข์เห็นเป็นโอกาสดี จึงแอบลง
ซุบองค์ในบ่อทอง สวมรูปเงาะและเกือกแก้ว ถือไม้เท้ากายสิทธิ์
เหาะหนีไป นางพันธุรัตตามไปทันที่ภูเขาใหญ่แห่งหนึ่ง พระสังข์
ตั้งจิตอธิษฐานมิให้นางยักษ์ขึ้นมาบนภูเขาได้ พระสังข์ไม่ยอมลง
ไปพบ นางเสียใจจนอกแตกตาย ก่อนตายได้เขียนมหาจินตามนต์
เรียกเนื้อเรียกปลาไว้ที่แผ่นศิลาเชิงเขา พระสังข์ท่องมนต์ได้
เมื่อปลงศพนางพันธุรัตแล้วก็เหาะต่อไปจนถึงนอกด่านเมือง
ท้าวสามนต์ อาศัยอยู่กับเด็ก ๆ ลูกหลานนายบ้าน

ยังมีนครหนึ่งท้าวสามนต์เป็นเจ้าเมืองมีมเหสีชื่อนางมณฑา
มีพระธิดา ๗ องค์ ท้าวสามนต์ประสงค์จะหาลูกเขยที่มีปัญญามา
ปกครองบ้านเมืองสืบต่อไป จึงให้ธิดาทั้งเจ็ดเลือกคู่ด้วยการเสี่ยง
พวงมาลัย ธิดา ๖ องค์เลือกได้โอรสท้าวพระยาเป็นคู่ครอง แต่
นางธิดาองค์สุดท้ายไม่พอใจชายใด ครั้นเมื่อเสนาทูลว่าใน
เมืองนี้มีผู้ชายมาให้นางธิดาเลือกหมดแล้วทุกคนเหลือแต่เจ้าเงาะ
อยู่คนเดียว ท้าวสามนต์กริ้วนางธิดาที่เลือกคู่ไม่ได้เสียที สั่งให้

เสนาพาเจ้าเงาะมาให้นางรจนาเลือก ด้วยทั้งสองเป็นเนื้อคู่กัน
นางรจนาเห็นรูปทองภายในรูปเงาะอัปลักษณ์ จึงเสี่ยงพวงมาลัย
เลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครอง ท้าวสามนต์เสียพระทัยและอับอาย
ชาวเมืองจึงขับไล่เจ้าเงาะและนางรจนาไปอยู่กระท่อมปลายนานอกวัง

ต่อมาท้าวสามนต์คิดอุบายกำจัดเจ้าเงาะ จึงแกล้งให้
เขยทั้งเจ็ดหาปลาถวาย พระสังข์ถอดรูปเงาะท่อมมหาจินตามนต์
เรียกปลามารวมไว้ทั้งหมด หกเขยพบพระสังข์คิดว่าเป็นรุกขเทวดา
ทูลขอแบ่งปลาไปถวายท้าวสามนต์ พระสังข์ก็ให้ไปโดยขอแลก
กับปลายจมูก ต่อมาท้าวสามนต์แกล้งให้หาเนื้อมาถวายอีก
คราวนี้พระสังข์ขอแลกเนื้อกับใบหู ส่วนพระสังข์ได้ปลาและเนื้อ
มาถวายท้าวสามนต์มากกว่าหกเขยทั้งสองครั้ง จึงเอาผิดไม่ได้

กล่าวถึงพระอินทร์เล็งดูด้วยทิพยเนตรเห็นนางรจนาได้รับ
ความลำบากจึงหาวิธีให้พระสังข์ถอดรูปเงาะ ทรงเครื่องทิพย์ที่
พระอินทร์ประทานให้ออกตีคลี พระสังข์ตีคลีเอาชนะพระอินทร์ได้
ท้าวสามนต์จึงมอบราชสมบัติและบ้านเมืองให้ครอบครอง

ต่อมาพระอินทร์ไปเตือนสติท้าวยศวิมล และบังคับให้ไป
รับนางจันท์เทวีที่บ้านตายายรวมทั้งให้ติดตามหาพระสังข์ที่เมือง
ท้าวสามนต์ให้พบภายในเจ็ดวัน ในที่สุดท้าวยศวิมล นางจันท์เทวี
และพระสังข์ก็ได้พบกันและเสด็จกลับยังบ้านเมือง

พระนาคาธิบดี

ปางนงลักษณ์

พิมพ์ที่ทรงพระนาม

บทละครเรื่องสังข์ทอง

ตอนที่ ๑

กำเนิดพระสังข์

๑ มาจะกล่าวบทไป
ไว้บุตรสวตวงศ์พงศ์พันธุ์
ราษฎรร้องว่าให้หาบุตร
มิได้เสียสรงสาคร
ประชาชนจนจิตไม่คิดหวัง
เวทนาเป็นพระยาสมบัติมี
จึงดำรัสตรัสเล่ามเหสี
เจ้ามาช่วยพื้คิดนะดวงใจ
บางสรวงช่องเซทุกเวลา
ถ้วนทุกนางในให้พร้อมมูล

ถึงท้าวศรีวิมลไอศวรรย์
วันหนึ่งนั้นไปเลียบพระนคร
พระทรงภุชร้อนจิตตั้งพิชศร
นั่งนอนร้อนใจใช้พอดิ
ยิ่งประดังพลุกพล่านทั้งกรุงศรี
มาไว้ที่โอรสยศไกร
ถ้วนถึชี้แจงแกลงไข
ค้นคว้าหาไปดูตามบุญ
รักษาศิลด้วยช่วยอุดหนุน
เกลือกบุญของใครได้สร้างมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ค่านับรับราชบัญชา
จะฟังพ่อขอฝากดวงชีวัน
ตามแต่กุศลของใคร

มเหสีมิได้คิดอิจฉา
พระอย่าระคางหมางใจ
หาคิดเกียดกันจันทาไม
ให้สิ้นสงสัยพระทัยปอง

ฯ ๔ คำ ฯ

ช่องเซ พุดหรือสวดพร้อมกัน

๑ ฟังนาฏ
สั่งท้าวนางในตั้งใจปอง
พลบค่ำย่าแสงสุริยา
บอกเหล่าสาวศรีบริวาร
จัดแจงแต่งเครื่องบูชา
ทุกวันทุกเวรอย่าเว้นว่าง

พิศวาสในน้ำคำสนอง
ให้แต่งของบูชาบรรณาการ
ยกมาเตรียมไว้ในสถาน
สั่งการให้ทั่วทุกตัวนาง
ธูปเทียนชวลาต่างต่าง
นอนปรางค์ข้างที่เราทุกคน

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เห็นนางในนอนทั่วทุกตัวคน
ดูก่อนเหล่านางทั้งหลาย
จำนงจะประสงค์ลูกยา
ชวนกันตั้งจิตพิษฐาน
ใครเกิดบุตรอายุใจ
ตรัสพลางทางเข้าแท่นที่
บวงสรวงเทवासुरารักษ์

ภูไนมีพระทัยชวยชวน
ตรัสบอกยุบลสนทนา
เราหมายมุ่งมาดปรารถนา
ไม่เห็นแก่น้ำจันทาใคร
บนบานตามชอบอัชฌาสัย
เวียงชัยจะให้แก่ลูกรัก
ชวนพระมเหสีมีศักดิ์
ในห้องทองสุรศักดิ์ตำหนักชัย

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

สระบุหร

๑ จึงจัดธูปเทียนประทีปแล้ว
ทั้งสองพระองค์จำนงใน
นอบน้อมพร้อมจิตพิษฐาน
ปกป้องไพร่ฟ้าประชาชน

เพริศแพร้วพร้อมที่ศรีไส
ตั้งใจบริสุทธิดุษฎี
เดชะสมภารข้าสองศรี
โดยดีเป็นธรรมนินรัตน์มา

พิษฐาน

อธิษฐาน ขอร้องต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นที่เคารพ

ข้าไซ้ไร่บุตรสุดสวาท
พระเลื้อเมืองเรืองชัยได้เมตตา
เสร็จแล้วพระแก้วก็ไผยา
ทศธรรมไม่ลำเอียงใคร

จะบำรุงราษฎร์ไปภายหน้า
ขอให้เกิดบุตรยาใจ
ทรงศีลห้าทุกวันหาขาดไม่
ภูวนัยเข้าที่บรรทมพลัน

๙ ๘ คำ ๙

๑ มาจะกล่าวบทไป
เมื่อผลจะสิ้นพระชนม์นั้น
รัศมีศรีตนั้นก็หม่นหมอง
เทวตระหนกตกใจ
แล้วจึงตรีกตรองส่องเนตร
พระเจ้าท้าวศวมล
เทวจะมานิมนต์เรา
อย่าเลยจะจุติพลัน
ลงไปเกิดในมนุษยสา
คิดแล้วกลั่นใจให้วายชนม์

สุราลัยในดาวดึงส์สวรรค์
อัครรรยร้อนรนเป็นพันไป
สิ่งของของตัวก็มัวไหม้
แจ้งในพระทัยจะวายชนม์
แจ้งใจในเหตุเภทผล
เสสรวงบวงบนแก่เทวัญ
ให้พราจจากดาวดึงส์สวรรค์
อย่าให้เทวัญทันทิมนต์
แสวงหาศีลทานการกุศล
ปฏิสนธิ์ยังครรภ์กลียา

๙ ๑๐ คำ ๙ อุกพาทย

ข้า

๑ เมื่อนั้น
วันเมื่อจะได้พระลูกยา

ท้าวศวมลฝันว่า
เข้าที่นิทราในราตรี

ปฏิสนธิ์ เกิด ถือกำเนิด

ฝันเห็นเป็นเทพสังหรณ์
สะดุ้งตื่นฝันพลันทันที

ทินกรจะใกล้ไซสี
จำได้ถ้วนถี่ในนิมิต

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๑ พอรุ่งสางสว่างสุริยง
ออกท่องพระโรงชัยอำไพพิศ

สรรเสริญเครื่องไพจิตร
สถิตบัลลังก์ระจิงทอง

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ เสนาข้าเฝ้าก็กราบกราน
กับไพร่ผู้ใหญ่ตั้งใจปอง
ฝันว่าอาทิตย์ฤทธิรงค์
ดาวน้อยพลอยค้างอยู่กลางดิน
มือซ้ายได้ดวงดารา
แล้วหายไปแต่พระสุริยัน
สักสามยามหย่อนค่อนรุ่ง
ตีร้ายทายตามอย่ากล้ากลืน

จึงมีโองการสารสนอง
ท่านจงตรึกตรองดูในสุบิน
ตกลงตรงพักตร์ข้างทักษิณ
เราฝันพักตร์ฉวยเอาด้วยพลัน
มือขวาคว้าได้สุริย์ฉัน
ต่อโศกศัลย์รำไรจึงได้คืน
เราสะดุ้งคว่ำหาผวาตื่น
ตาหมื่นโหรจงว่าไป

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
คิดคุณหารดูรู้แจ้งใจ
จึงทูลทวยท้านายตามสุบิน
จะทรงครุฑพระราชนุตรา
แต่จะพลัดพรางไปจากวง
ดาราคือพระบุตรี

ยอดโหรหามีเสมอไม่ว่า
ภูวนายจะเกิดบุตรา
ว่าพระปิ่นนางในฝ่ายขวา
บุญญาธิการมากมี
ภายหลังจึงจะคืนกรุงศรี
จะเกิดที่สนมอันควร

ฝันว่าพระทรงโสกา
หายตามสุบินสิ้นกระบวน

จะได้ชมลูกยาเกษมสรวล
ถึถ้วนจงทราบพระบาท

ฯ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ ฟังทูล
แย้มโอษฐ์โปรดตรัสแก้โหรา
ราชภู่ฟ้องร้องว่าให้หาบุตร
บัดสีกับใจใครจะทัน

พระไพบูลย์ภิรมย์ทรรษา
แม่นยำเหมือนท่านว่าจะรางวัล
สุดคิดที่เราจะผ่อนผัน
ว่าแล้วผายผันเข้าวังใน

ฯ ๔ คำ ๙ เสมอ

๑ จึงแจ้งกับองค์มเหสี
พระค้อยเป็นสุขสนุกใจ
เปล่งปลั่งมั่งสาตงทาทอง
เส้นพาดพานทรวงดวงจันทร์
ผิวพรรณผุดผ่องละอองพักตร์
จัดเลือกแสนสาวที่รูปทรง
แล้วหยอกถามว่าใครอย่างไรบ้าง
อุตสาห์ทาแบ่งแต่งนวล

ถ้วนถึชี้แจงแถลงไข
ทราวมวยงามขึ้นทุกคืนวัน
พระเต้าคล้ำมัวหมองทั้งสองถัน
แจ้งว่าทรงครรภ์มั่นคง
พระแสนสุดที่รักนวลหง
มาหอมล้อมโอบยงอนงค์นวล
ได้การแล้วหรือยังพระแย้มสรวล
สำรวลสรวลสันต์บันเทิงใจ

ฯ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ จึงเห็นจันเทวีพระสนม
แจ้งว่ามีครรภ์มั่นแม่นใจ
นางใดที่ไม่มีครรภ์
ก้มเกล้ากราบลาพระจักรี

เนียนมครัดเคร่งเร่งสงสัย
จัดแจงแต่งให้นางเทวี
แก้ฝันเห็นของก็หมองศรี
จันทาเทวีกีลีลา

ฯ ๔ คำ ๙ เพลง

๑ ฝ่ายนางจันทามาถึงห้อง
อาบเอิบกำเรีบด้วยโกศ
สมบัติจะยกให้ลูกครอง
ท่านมียศศักดิ์จะรักกัน
ที่ไหนจะได้พระบุรี
ยิ่งตริกยิ่งตรองยิ่งหมองมัว
สาวศรีเจ้าจงเอ็นดูเรา
จงช่วยปิดจำเอาไว้
เขียนหนังสือลับกำขั้บสั่ง
ถอดแหวนสั่งให้มิได้ซ้ำ

เศร้าหมองตรองจิตคอยอิจฉา
ผ่านฟ้าว่าใครมีครรภ์
มีสองต้องคิดผัดผัน
ลูกเต้าเหล่านั้นจะหมองมัว
สาวศรีจะชวนกันยืมหัว
จึงเรียกนางแม่ครัวเข้าห้องใน
เบี่ยข้าวเงินทองจะกองให้
เอาทองไปให้แก่โหรา
เราหวังไว้ใจเจ้าหนักหนา
นี้ข้าถึงใจให้พลง

ฯ ๓๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เคารพนบนอบแล้วตอบพลง
สู้ตายจะตายด้วยแม่เจ้า
แม่ได้ดีลูกนี้จะดีใจ

สาวใช้ได้กินสินจ้าง
ลูกแล้วอย่าหมางระคายใจ
ลูกเล่าหาพึงผู้ใดไม่
ลากห่อทองได้ใส่แหวนมา

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๑ มาถึงซึ่งบ้านโหรเฒ่า
ไหว้แล้วแก้ทองของจันทา
ว่าคุณตายาใจปราณีด้วย
จงเห็นโมตริให้จริง

จู่เข้าไปได้ในเคหา
คุณแม่ให้มาแต่ในวัง
จงช่วยให้สมอารมณ์หวัง
แล้วยื่นหนังสือให้มิได้ซ้ำ

ฯ ๔ คำ ฯ

จิ้ง ยั่งยืน

๑ บัดนั้น

รับเอาหนังสือที่มีوما
นั่งนึกตรึกตรองอยู่ในใจ
แม้กุมิรับกลับความ
ถ้ากูแก้ไขนางจันทา
จึงว่ากับสาวศรีด้วยดีใจ
แลเหลียวเปลี่ยวคนที่บนเรือน
สาวใช้เจ้าเข้าไปในที่

โหรใหญ่สงสัยเป็นหนักหนา
ใส่แว่นตาดูก็รู้ความ
โลกเห็นแต่จะได้ไม่เกรงขาม
ทองคำสามซึ่งจะคืนไป
เงินตราห้าซึ่งนั้นจะได้
พอแก้ไขได้เป็นไหม
อดเอื้อนจะใคร่ประสมศรี
วานหยิบบุหรืที่ริมเตียง

๙ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ สาวใช้อดสูก็รู้เท่า
ใครจะเข้าไปถึงในเตียง
สะบัดมือได้แล้วไหวลา
จึงวิ่งผลุนหนีพลันทันใด

ใช้คุณตาเจ้าช่างกล่าวเกลี้ยง
ข้าวของรายเรียงจะหายไป
อย่าเนะฉันทาอะไรไม่
มายังวังในไปแจ้งความ

๙ ๙ คำ ๙ เพลง

๑ เมื่อนั้น

ค่อยเพียรรักษาพยายาม
จวนใกล้ฤกษ์พานาที
ระดมลมเส้นก็เดินเตือน
เจ็บครรภ์กระสันขึ้นทุกที
ร้องเรียกแสนสาวเหล่าองงค์

มเหสีโฉมจินปิ่นห้าม
พระครรภ์โฉมงามได้ลิบเตือน
นาภีใหญ่น้อยก็คล้อยเคลื่อน
ลูกน้อยคล้อยเคลื่อนเลื่อนลง
พ่างเพียงชีวิจะผุยผง
มาพร้อมล้อมองค์นางเทวี

ซึ่ง มาตราเงินในสมัยก่อน ๑ ซึ่ง มีมูลค่า ๘๐ บาท

เรียกพลางทางป่วนครวญครรภ์ ช่วยกันเร็วเร็วนางสาวศรี
องค์สิ้นยันยุดทรุดอินทรีย์ มเหสีโอดโอยโรยแรง

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ บัดนั้น ผูกนางผู้รักษากล้าแข็ง
ฝันห้องต้องนางยังกลางแฉลง เห็นแข็งไปสิ้นไม้ต้นรน
กลมกลมกลิ้งกลิ้งยังสงสัย หลากใจไม่เห็นตัวทั่วคัน
บ้างไปทูลองค์ทรงสกล ให้ทราบยุบลกิจจา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงกราบทูลพระภูมินทร์ ว่าพระปิ่นนางในฝ่ายขวา
จะคลออดสมเด็จพระลูกยา ขอเชิญผ่านฟ้าเสด็จไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น ท้าวยศวิมลเร่งผ่องใส
จะได้เห็นลูกน้อยกลอยใจ ในวันนี้แล้วแก้วตา
รีบไปด้วยไร้ออรส พระทรงยศแสนโสมนัสสา
นางในใครรู้จักตรูมา โฉมนางจันทาก็ตามไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ จึงกล่าวเอาใจมเหสี เจ้าพี่อย่าพรั่นหวั่นไหว
ลูกของเทวีญทานให้ไว้ แข็งใจขบฟันกลั่นทน
นักเทศจงไปสั่งการ พนักงานของใครให้ช่วยชวน
เตรียมไว้ในพระราชมณฑล ขนมาประโคมพระลูกเรา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
มิได้ว่ายว่างบางเบา
เป็นกรรมตามทันมเหสี
ยามพลอดก็คลอตพระลูกยา

มเหสีป่วนปั่นพระครรภ์เจ้า
เจ็บราวกับเขาผูกคร่ำรำ
จะจากที่สมบัติวัดตา
กุมารกำบังเป็นสังข์ทอง

๙ ๕ คำ ๙ เจริจา มโหรี

๑ มเหสีตระหนกอกสัน
ผ่านฟ้าดั่งเลือดตานอง
พระทัยวบลำเนียงเสียงศรี
ภูมินทร์เพียงจะสิ้นช้วน
จึงตรัสกับองค์มเหสี
ไม่พอที่จะเป็นก็เป็นไป
อุตสาห์บนบานศาลกล่าว
อับอายไพร่ฟ้าข้าคน

สาวสรรค์ห้วนไหวทั้งในห้อง
แตรสังข์แซ่ช่องประโคมพลัน
ภูมิซบเหล่านางสาวสรรค์
อับอายสาวสรรค์กำนัลใน
เจ้าพี่เราจะคิดเป็นโฉน
เมื่อหาลูกไม้ก็ทุกข์ทน
ครั้นมีมาแล้วไม่เป็นผล
พี่จะใคร่กลั่นชนมให้พ้นอาย

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังตรัส
สองกรซ้อนทรวงเข้าฟุ่มฟาย
พ่อเจ้าพระคุณของเมียเอ๋ย
เสียแรงอุ้มท้องประคองมา

ดั่งใครตัดเศียรเด็ดกระเด็นหาย
นางถวายเป็นคมกัมโคกา
กรรมสิ่งไรเลยเป็นหนักหนา
ดีใจหมายว่างามหน้าเมีย

ผูกคร่ำ จับผูก แล้วอุตลากไปอย่างไม่ปราณี
ซ้อนทรวง ทูบอก ตีอก

มิรู้ว่ามาได้อัปยศ

พระองค์ทรงพระชนรค์ฟาดฟันเมื่อย

พลอยยศพระคุณให้สูญเสีย

ตายเสียอยู่ชายบาทงสุ

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
กับโหรดูรู้กันไว้มั่นคง

จินทาได้ช่องต้องประสงค์
ครั้นเข้าเฝ้าองค์พระทรงชัย

ฯ ๒ คำ ๙

๑ ทูลว่าอนาถประหลาดจิต
ลูกคนเป็นหอยน่าน้อยใจ
มีครรภ์เหมือนกันก็พริ้นตัว
เดิมว่าโหรทายทำนายมา
ว่าโอรสนั้นจะมีบุญ
เข้าไฟให้หายโรครัน

ข้าคิดพิศวงสงสัย
หาเยี่ยงอย่างไม่แต่ก่อนมา
ตีชู้ก็ยังกังขา
แต่แรกชายาจะทรงครรภ์
ได้เพ็ดทูลไว้ตามทำนายฝัน
แล้วทรงธรรมตรัสถามเนื้อความดู

ฯ ๖ คำ ๙

๑ ฟังคำ
แยบคายภายในมิได้รู้
ว่าจะมีท้องทั้งสองนั้น
เคยได้นับถือลือชา
จริงแล้วจะถามความก่อน
จึงให้ทราชมบรมมไฟ

ผลกรรมจะพราวจากคู่
จริงอยู่โหรทายทำนายมา
แม่นมั่นจริงจึงดั่งปากว่า
ลูกยามาเป็นเช่นนี้ไป
ให้แน่นอนว่าเห็นเป็นโฉน
คลาไคลออกท้องพระโรงพลัน

ฯ ๖ คำ ๙ เสมอ

อัปยศ
เข้าไฟ, บรมมไฟ

อัปอายขายหน้า เสื่อมเสียชื่อเสียง
การนอนใกล้ไฟของหญิงภายหลังคลอดบุตร เพื่อ
ให้มดลูกเข้าสู่ภาวะปกติได้เร็ว บางครั้งเรียก อยู่ไฟ

๑ ให้หาโหราเข้ามาเฝ้า
เดิมหายโฉมยงว่าทรงครรภ์
เหตุไรลูกน้อยเป็นหอยสังข์
จะเป็นชายทายทูลว่าบุญญา
ให้ดูแลหมายว่าจริงจัง
เป็นเหตุเภทพาลประการใด

พระเจ้าไตรสถามเนื้อความฝัน
ก็แม่นยำเหมือนคำจันทรจา
พลาดปลั่งบิดเบือนไม่เหมือนว่า
ถ้อยคำท่านว่านั่นผิดไป
เลือดตากูดั่งจะย่อยไหล
โหราว่าไปอย่าอำพราง

๙ ๖ คำ ๙

๑ บัดนั้น
สมจิตคิดไว้จะให้นาง
ทำคันทารามาดูแล
แล้วทูลพระองค์ผู้ทรงชัย
เพราะบ้านเมืองร้ายต้องกลายกลับ
เป็นกรรมตามทันกัลยา
จะเลิกเรื่องเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงไกร
บ้านเมืองก็จะล่มโทรมทรุด
แม้ขับไล่ไปไกลบุรี
อย่าไว้พระทัยให้เนิ่นนาน

โหราใหญ่ได้กินสินจ้าง
พลัดพรากจากปรางค์ไปทางไกล
บิดเบือนเชือนแซ่แก้ไข
ทายไว้มีใครจะคลาดคลา
พระองค์ว่ากับโอรสา
แม้พระบุตราเป็นมนุษย์
เคราะห์ร้ายกลายไปเสียสิ้นสุด
ม้วยมุดฉิบหายวายปราณ
ธานีจะเย็นเกษมศานต์
เพลิงกาฬจะเผาเอาพารา

๙ ๑๐ คำ ๙ เจริญ

๑ ฟังโหราทาย
กระนั้นจริงเจียวหรือโหรา
ว่าพลางสะท้อนถอนใจ
คืนเข้าห้องแก้วแพรพรรณ

ดั่งจะวายชีวังสังขาร
อนิจจาหลุดหลุดมาพลัดกัน
กลืนน้ำพระเนตรไว้แล้วผายผัน
หามิ่งเมียขวัญทันใด

๙ ๑๑ คำ ๙ เสมอ

๑ ครั้นถึงจึงทูลพระองค์ลง
โอกรรมเราทำไว้มานาน
มีพอที่จะเป็นก็มาเป็น
โหรทายร้ายนักเจ้าฟ้า
อยู่ไปจะได้แค้นเคือง
ที่จะขาดใจม้วยด้วยเทวี
แสนสงสารนักด้วยรักใคร่
อยู่อยู่ดีดีเจ้าพี่เอ๋ย

บอกพลาทางทรงกันแสงให้
จะไกลกันไปแล้วนะแก้วตา
เกิดเชยเพราะลูกเสนาหา
ว่าแก้วกัลยาเป็นกาลสี
บ้านเมืองจะยับต้องขับหนี
ไม่มีความผิดสักนิดเลย
จะจากกันฉันใดได้เฉยเฉย
ไม่รู้ตัวเลยจะจากกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ฟังเอ๋ยฟังสาร
นางตระหนกตกใจดังไฟกลับ
สวมนสอดกอดบาทของผัวแก้ว
เมียให้ฆ่าฟันให้บรรลัย
โหรามันว่าเป็นคำสอง
ขับไล่ไม่มาฆ่าตี
ร่ำพลา นางเกลือกเสือกกาย
ขับพักรับกับดักพระทรงธรรม

ดังคนผลาญชีวาให้อาสัญ
อกสั้นขวัญหนีไม่มีใจ
ซ่อนทรงเข้าแล้วก็ร้องไห้
รักใคร่เมตตาไม่ฆ่าตี
พอตรองให้ควรถ่วงถี่
เหมือนม้วยชีวีไปจากกัน
ดังจะวายชีवादด้วยโศกศัลย์
หวาดหวั่นนิ่งไปไม่พาที

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๑ เอะเอ๋ยเอะน้องแก้ว
ร้องไห้ดังไปไม่พาที

ผิดแล้วองค์เย็นดังเป็นผี
อยู่บนดักฟ้าไม่หายใจ

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๑ โอัจฉันทเทวีเจ้าพี่เอ๋ย
 ของผัวรักจักหักไป
 พี่พูดด้วยเป็นไรไม่เจรจา
 เจ้าอ่อนวอนพี่ให้ฆ่าฟัน
 ถึงจะพลัดพรากลำบากกาย
 ไม่เจยพิกตรขึ้นบ้างสิ่งพี่ยา
 ตัดช่องน้อยไปแต่ตัว
 ราชกลางกอดพลางพุ่มพ่าย

ทรมานเซยเซยหน້อย่าร้องไห้
 ลูกขึ้นดูใจปราศรัยกัน
 แน่แล้วแก้วตาพี่อาสัญ
 จะทำกันฉันทไฉนนา
 มิตายได้เห็นกันวันหน้า
 แก้วตามาตีตัวตาย
 ทั้งผัวเสียได้นำใจหาย
 ระทวยกายกอดชบสลับปล้น

ฯ ๘ คำ ๙ โอด

๑ เมื่อนั้น
 เห็นสองสลับทบทับกัน
 ชโลมองค์ทรงทาทองศรี
 แล้วโลมเล้ากล่าวคำด้วยหยาบช้า
 โหรเล่าใช้เขาจะชั่วช้า
 จำไปให้สิ้นเคราะห์ภัย
 ไม่ม้วยดับชีพสูญหาย
 แต่พอเคราะห์นั้นค่อยบรรเทา

จินทาแสนกลคนขยัน
 ผันผินรินน้ำกุหลาบมา
 ค่อยได้สมประดีที่โหยหา
 เเคราะห์กรรมทำมาจะโทษใคร
 เคยนับถือมาแต่ไหนไหน
 เกลือกไปเคราะห์นั้นจะบรรเทา
 มิใช่ล้มตายอะไรเล่า
 แล้วเราจึงรับกันกลับมา

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
 ได้ฟังถ้อยคำนางจินทา

พระฤๅษาย่อกอนคลายที่โหยหา
 ตรีกตราสะท้อนถอนใจ

ฤๅษาย (เดิม เขียน ฤๅษาย) พระราชา ในที่นี้หมายถึง ท้าวยศวิมล

เห็นจริงไม่กริ่งถ้อยคำ
จึงมีวาจาว่าไป
ในห้องคั่นงเยาว์เจ้าไปกิน
สั่งเสนาในให้จัดแจง
ส่งไปให้พ้นขอบเขต
ตรัสพลางดูนางแล้วไคล้

ด้วยเวรกรรมมาทำให้
เจ้าเอาใจด้วยช่วยจัดแจง
ทรัพย์สินเงินทองของแห้ง
เรือแพ่งม่านวงให้จงดี
จะเนรเทศยอตรักมเหสี
ภูมิเมินอายนางจันทา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ดีใจรับสั่งบังคมลา

นางจันทาตัวคิดริษยา
ทำเช็ดน้ำตาแล้วคลาไคล

๙ ๒ คำ ๙ เสมอ

๑ มิได้จัดแจงแต่งของ
กระซิบสั่งสาวศรีที่ร่วมใจ
ว่าเฝ้าดูด้วยช่วยเรา
ไกลคนพ้นแดนพารา
สุดแต่อย่าให้มันครองวัง
จะทดแทนคุณให้มากมาย

เงินทองข้าวปลาไม่หาให้
เอาเงินไปให้แก่เสนา
พาเอานางไปอย่าไว้หน้า
เสนาฆ่าเสียให้อวดวาย
ปิดความกำบังให้สูญหาย
เจ้าอย่าแพร่งพรายให้ใครฟัง

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ เสรีจสรพกลับเข้าปราสาทศรี
เงินทองของกินสิ้นยัง
บัดนี้ไพร่ฟ้าข้าเมือง
มันจะกลุ้มรุมกันทั้งพารา

ทูลความตามที่ได้รับสั่ง
เตรียมแล้วพร้อมพรังทั้งนาวา
ลือเลื่องฮึกฮักหนักหนา
โกรธว่าจะพาให้ยากเย็น

ว่าเข้าไปมีใครจะจากวัง
น้ำตาช้าน้อยพลอยกระเด็น

มันจะพึงบ้านเมืองเคืองเข็ญ
กรรมเวรเป็นไปทุกสิ่งอัน

๙ ๖ คำ ๙

๑ ฟังข่าว

หลงกลด้วยกรรมมาตามทัน
พินิจพิศพักตร์อัคเรศ
จะออกปากก็คับอับใจ
ครั้นจะมีให้เจ้าไปเล่า
บ้ายเบือนเยื่อนออกกวาจา
เจ้าเคยพรากสัตว์ให้พลัดคู่
แม้มีกรรมไม่ไปใช้กรรม
มิใช่ไฟไม่ร้กน่อง
ไม่ยับดับสูญบุญมี
ตรัสพลางดูนางมีใครได้
เดินเข้าห้องแก้วแพรพรรณ

พระร้อนเร่าฤทัยไหวหวั่น
สำคัญว่าจริงทุกสิ่งไป
คลอเนตรสะท้อนถอนใจใหญ่
ด้วยความรักใคร่ชรายา
ร้อนเร่าด้วยคำจันทาวา
เจ้าแก้วตาของพี่ผู้มีกรรม
เวรมาชูดูปถมม์
ไพร่ฟ้ามันจะท่าย้าย
ร่วมห้องอกสั่นกันแสงศรี
เคราะห์ดีสิ้นกรรมจะเห็นกัน
ชลนัยน์ไหลรินแล้วผินผัน
รูดพันม่านทองเข้าโศกา

๙ ๑๒ คำ ๙ เสมอ โอด

๑ เมื่อนั้น

พางเพียงจะสิ้นชีวา
ครั้นจะอ้อนวอนผ่อนผัน
ทุกซ์แค้นแสนโศกโศกี

มเหสีตีทรงให้โหยหา
โศกาไม่เป็นสมประดี
ทรงธรรมก็เมินดำเนินหนี
พระพันปีหนีเมียเสียว่าไร

คับอับใจ อึดอัดใจ

มีกรรมจำจากพระบาทแล้ว
จะขอผิดผ่อนตอนนอนไฟ
แต่พอให้แห้งเหือดเลือดลม
พอไม่ซึ้งโกรธโทษทัณฑ์
ว่าพลางนางซ่อนทรงให้
เหล่ากำนัลไม่กลั่นน้ำตา

น้องแก้วหาขัดขึ้นไม่
มิให้ช้านักสักเจ็ดวัน
จะซุกซมซ่อนไปในไพรสนต์
เหตุไรไม่ทันบัญชา
เพียงขาดใจม้วยด้วยโหยหา
ชวนกันโศการิมแทนทอง

ฯ ๑๐ คำ ๕ โอด

๑ เมื่อนั้น
สมจิตคิดไว้ตั้งใจปอง
กับนางสาวศรีที่ร่วมคิด
ให้พาโฉมยงเจ้าลงไป
เข้าไปไพรฟ้าจะซึ้งโกรธ
ตามบุญตามกรรมของเทวี

จันทาตัวดีไม่มีสอง
ได้ช่องให้หน้าแล้วว่าไป
ว่ารับสั่งทรงฤทธิ์เป็นใหญ่
มอบองค์ส่งให้แก่เสนี
จะคุมโทษโลกแย่งเอากรุงศรี
เข้าไปบุรีจะมีภัย

ฯ ๖ คำ ๕

๑ บัดนั้น
รู้กันในกลลลใน
ทูลว่าภูมินทรปิ่นเกล้า
ด้วยกลัวไพร่จะบีทา
จะมีโทษาแต่ช้าน้อย
มีกรรมจำเป็นเชิญใจ

สาวใช้ผู้ร่วมอักษณาสัย
ลอบเข้าไปใกล้นางชាយา
อวรณ์ร้อนร่ำหนักหนา
เตือนมาให้พาแม่คลาไคล
ดับความโศกสร้อยละห้อยให้
อย่าให้ข้าไทต้องภัยโหย

ฯ ๖ คำ ๕

ร้าย

๑ ฟังคำ
อนิจจังทั้งสิ้นมาดินโดย
คิดว่าพอผัดผ่อนได้
ตามแต่เวรราชของข้านี้

นางโศกซำรัญจวนทวนโทย
โทยภัยมิให้แก่ใครมี
เมื่อไม้โปรดเกล้าเกศี
สาวศรีอย่าได้ทุกข์ทน

ฯ ๔ คำ ๙ โยด

๑ ว่าพลางยกเอาลูกน้อย
ร้องทูลพระองค์ทรงสกล
ดูรูปจำร้างเสียขังแล้ว
จะไม่คืนคงอย่าสงกา
สิ่งใดเมียได้พลาดพลั้ง
เมียขอสมอาภักย์
ให้พ้ออยู่ยืนได้หมีนปี
ไม่เยี่ยมม่านทองดูน้องเลย
นั่งได้ให้เขามาสั่งเสีย
ว่าแล้วนางแก้วบังคมลา
ค่อยอยู่เถิดเจ้านางสาวศรี
ข้าได้เรียกขานวานใช้
ว่าพลางนางอุ้มลูกยา
เดินทรงโศกามาพลัน

น้ำเนตรหยดย้อยดังฝอยฝน
น้องคนมีกรรมจะขอลา
พระแก้วจะไม่ได้เห็นหน้า
มิได้รองฝ่าพระบาทไป
แต่หลังให้ชดอชฌาสัย
อย่าได้เป็นเวราเลย
โรคาอย่ามีพ้อคุณเอ๋ย
ทำเฉยเสียได้ไม่นำพา
ตัดเมียเสียได้ไม่ดูหน้า
สาวใช้ชายชวาก็ตามไป
บุญน้อยแล้วมิอยู่ด้วยได้
อภัยอย่าได้เป็นกรรมกัน
จันทาพยักหน้านางสาวสรรค์
ก้านลจันทาก็พาไป

ฯ ๑๔ คำ ๙ เพลง เจริญ

๑ บัดนั้น
รับเอาโฉมงามทรามวัย
กินเหล้าเมาโป้งโหม่ง
เชิญแม่มาไปให้พันวัง
ทำให้คนยากลำบากด้วย
ที่มีปัญญาก็อำไป
ว่าพลางเชิญนางลงนาวา
ทางสิบห้าวันกันดาร

เสนีที่ร่วมอัชฌาสัย
สาวใช้ชั้นไปยังในวัง
ไม่เกรงไม่ช่วยด้วยโอหัง
รับสั่งจะซำอยู่ว่าไร
ครารวยหาทักรู้จักไม่
นี่พูดอะไรไม่ต้องการ
มิช้าป่วยบากจากสถาน
พันบ้านไกลที่ไม่มีคน

๙ ๘ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงส่งนางเทวี
เสนีที่ได้กินสินบน
จะฆ่าเทวีก็มีได้
โหนโหนไม่พ้นเป็นคนตาย
เพื่อนกันช่วยจួយุดไว้
ตามกรรมตามเวรนางโฉมตรู
ไม่คิดถึงตัวกลัวกรรม
ถึงชั่วดีเล่าเป็นเจ้านาย
กลับไปบ้านเราจะดีกว่า
ที่ใจเมตตาปราณี
แล้วออกนาวาคลาไคล
ฝ่ายว่าเสนีที่เป็นพาล

ดูน่าปรานีระหะเหิน
ขัดสนด้วยคนเขามากมาย
มารยาว่าไปตั้งใจหมาย
จะลองดาบกรายเล่มนี้ดู
ผิดไปไม่ได้อย่าจู้จู้
จู้จู้จะพากันวุ่นวาย
เวรามาทำเองง่ายง่าย
จะทำผิดคิดร้ายก็ไม่ดี
ว่าพลางทางลานางโฉมศรี
บ้างข่าวของมีก็ให้ทาน
ดูไปใจหายน่าสงสาร
งุ่นง่านไม่ไหวไม่ลาใคร

๙ ๑๒ คำ ๙ เชิด

๑ เมื่อนั้น
ขึ้นมาจากท่าชลาลัย

มเหสีโคกอยู่ป่าใหญ่
ไม่รู้ที่จะไปแห่งใดเลย

๙ ๒ คำ ๙ โอ้ ชาคุม

๑ เดินพลางทางอุ้มลูกพลาง
บุกป่าฝ่าไฟไหม้ไม่เคย
เป็นคนหรือจะได้มาเป็นเพื่อน
ทั้งนี้เพราะอิจันทา
ทั้งอิสาวศรีมันร่วมใจ
ทั้งอ้ายเสนาจะฆ่าฟัน
พระร่วมห้องของน้องยังอาลัย
พ่อหลงกลมนตร์มันแน่แล้ว
เสียงเลื้อยเรดซ่างกวางทราย
เล็ดลอดกอดลูกเข้าไศกี

เห็นทุกข์แม่บังพอสั่งซ้อ
เพราะกรรมทรมเซยเจ้าเกิดมา
มีเหมือนไม่มีโอรสา
กับอ้ายโหรามันรู้จักัน
มันเร่งรัดให้แม่ผายผัน
อัครรยใจแม่นี้แน่นแล้ว
เหตุไรไม่เกรงทูลกระหม่อมแก้ว
เดินพลางนางแก้วก็ไศกี
ใจหายอกสันขวัญหนี
เทวีอุ้มสังข์ดำเนินไป

๙ ๑๐ คำ ๙ เพลง

๑ เดินมา
แลเห็นบ้านป่าพนาลัย
พบสองเต่าปลุกถั่งงา
ฝ่ายว่าสองราดูหน้ากัน
ตานี้ดีร้ายจะไม่ตรง
นัดแนะกันมาหรือว่าไร

สุริยาร้อนแรงแสงใส
โถมยงดีใจเข้าไปปล้น
นางนั่งวันทามีขม้น
ยายถามตานันหันใด
มันคงกุกิดหาผิดไม่
ตาเอาใจออกนอกกัน

น้อยหรือนั้นรูปร่างอย่างกนิษฐ
ฝ่ายตาโกรธยายเอาไม้รัน
ครวญครวญหลานก็ไม่ว่า
มาแต่ตำบลหนใด

ยายค้อนตาผิวจนตัวสิ้น
มึงเห็นสำคัญด้วยอันใด
มันบ้าย่าถือแม่ข้าไว้
บอกให้แจ้งใจยายตา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ นางเล่าแต่ต้นจนปลาย
จัดเหยาเรือนให้มิได้ช้า

ตายายพาไปยังเคหา
ด้วยความเมตตาปราณี

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
อยู่ด้วยยายตาได้ห้าปี
ครั้นค่าตักน้ำดำข้าว
เก็บผักเหี่ยวหักพินมา
อุ้มเอาลูกน้อยหอยสังข์
เลี้ยงไว้ว่าจะได้เป็นเพื่อนตัว
เนื้อเย็นเป็นคนนะลูกแก้ว
กำดัดจะภิรมย์ชมเชย
นางมิได้เอนองค์ลงนิทร
วางลูกลงไว้ไปจัดแจง
เอาข้าวออกตากแล้วฝากยาย
เหี่ยวเก็บผักหญ้าเป็นอาจิม

โฉมจันทร์กัลยา มารศรี
ยากแค้นแสนทวิทุกเวลา
ครั้นรุ่งเช้าเจ้าเข้าป่า
กัลยาค้าขายได้เลี้ยงตัว
สุดกำลังแม่แล้วพ่อทูนหัว
ทูนหัวไม่ช่วยแม่ด้วยเลย
ห้าหกขวบแล้วนะลูกเอ๋ย
ลูกเอ๋ยจะเบาทุเลาแรง
สุริยารุ่งรางสว่างแสง
ลากแผงออกวางที่กลางดิน
จับهابผืนผายเข้าไพรลั่น
โฉมฉินซอนชนดันมา

ฯ ๑๒ คำ ฯ เพลง

รัน ตี มักใช้คู่กับคำว่า ตี เช่น ตีรันฟันแทง

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป
สงสารนางจันทกัลยา
เทพบุตรจตุมาบังเกิด
บุญญาธิการนั้นมากมาย
ถึงจะตกน้ำก็ไม่ไหล
จะได้ผ่านบ้านเมืองเลื่องลือ
คู่สร้างกับนางรจนา
นั่งไ้วจะยากลำบากนาน
จึงบันดาลให้เป็นไก่อปา
ชันก้องร้องตีกันมีไป

เทพไทสิงสู่อยู่พฤชา
เจ้ามาเหนื่อยยากลำบากกาย
กำเนิดผิดพันคนทั้งหลาย
จะล้าเลิศเพริศพรายเมื่อปลายมือ
ตกในกองกุนท์ไม่สูญชื่อ
อิงอ้อดินฟ้าบาดาล
มารดาจะสุขเกษมศานต์
กุมารช่อนตนจะ دلใจ
กินข้าวมารดาหาช้าไม่
ค้ายเชื้อข้าวให้กระจายดิน

ฯ ๑๐ คำ ฯ คุณพาทย์

๑ เมื่อนั้น
พระแม่ไปป่าเป็นอาจิน
จะใคร่ออกช่วยพระแม่เจ้า
เหนื่อยยากลำบากกายา
ไม่ว่าลูกน้อยเป็นหอยปู
พระคุณล้าลภพไตร
ไก่อปาพาฝูงมากินข้าว
ค้ายเชื้อเรียรายทั้งดินดาน

พระสังข์ซ่อนอยู่ก็รู้สิ้น
ในจิตคิดถวิลทุกเวลา
สงสารผ่านเกล้าเป็นหนักหนา
กลับมาจนค่าแล้วรำไร
อุ้มชูชมชิตพิสมัย
จะออกให้เห็นตัวก็กลัวการ
ของพระแม่เจ้าอยู่ฉาวฉาน
พระมารดามาเห็นจะรำไร

ภพไตร ในทางวรรณคดี หมายถึง ภพทั้งสามคือ โลกสวรรค์
 โลกมนุษย์ และโลกบาดาล

เยียมลอสอดดูทั้งซ้ายขวา
ออกจากสังข์พลันทันใด

จะเห็นใครไปมากก็หาไม่
ฉวยจับไม่ได้ไล่ตี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

๑ กอบเก็บข้าวหกที่ตกดิน
เหลียวดูผู้คนชนนี้
หุงข้าวหาปลาไว้ทำแม่
ช่วยขับไก่ป่าประสาจน

ผืนผืนลอยลับขยับหนี
จะหนีเข้าสังข์กำบังตน
ดูแลจัดแจงทุกแห่งหน
สาละวนเล่นพลางไม่ห่างดู

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง เจริญ

๑ เมื่อนั้น
คิดถึงลูกน้อยหอยปู
เก็บได้พินผักเผือกมัน
ใส่หาบหาบเดินดำเนินมา

พระมารดานึกในพระทัยอยู่
เดินไปสักครู่แล้วจุ่มา
สารพันกินได้ที่ในป่า
ไม่ช้าครู่หนึ่งก็ถึงเรือน

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๑ จึงเห็นลูกแก้วแววไว
มานั่งเล่นอยู่ประตูเรือน
พระสังข์แลเห็นชนนี้
ประหวั่นพรั่นใจมิใช่น้อย
มารตรวหาบตามติด
รีบรันคันตุกุมาร
หรือว่าผีเรือนเป็นเพื่อนร่อน
จึงสาบสูญกายหายไป

ลูกใครคนนี้ไม่มีเหมือน
พักตร์ดังดวงเดือนเลื่อนลอย
เล่นหนีตกใจเข้าในหอย
เศร้าสร้อยคอยฟังพระมารดา
เห็นผิดเปิดห้องมองหา
ก็ลยาไม่เห็นประหลาดใจ
แก่งลลอลกหลอนเล่นเป็นโจน
คิดวนเวียนในพระทัยนาง

ข้าวปลาสุกสรรพเก็บปิด
โหมตรูมาดูข้าวพลง
ไม่กินข้าวปลาอาหาร
คอยดูให้รู้แสบคาย
พินิจพิศดูแล้วทูนเศศ
จนรุ่งฟุ้งแสงพระสุริยา
ลงจากกระท่อมแล้วด้อมมอง
แอบช่องมองดูอยู่ช้านาน

เห็นผิดเร่งคิดอาจนาง
แล้วนางมากถามตายาย
เยาวมาลย์รำพึงคะนึ่งหมาย
อุ้มเอาลูกชายไม่สงกา
น้ำเนตรหลังไหลทั้งซ้ายขวา
ทำเป็นไปหาสาแหรกคาน
ค่อยย่องแอบไม้ไม้ไผ่บ้าน
นงคราญกลั่นไ่วไม่พูดจา

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ไม่แจ้งว่าองค์พระมารดา
สั่งตบผู้คนไม่พูดจา
นั่งที่นอกชานสำราญกาย
มารดาซ่อนเร้นเห็นพร้อมมูล
ซ่อนอยู่ในสังข์กำบังตัว
อย่างเข้าในห้องหับจับได้ไม้
พระสังข์ตกใจตั้งไฟลง

พระกุมารเยียมหอยแลหา
แฝงฝาคอยอยู่ไม่รู้กาย
เส็ดลอดออกมาแล้วผันผาย
เก็บกรวดทรายเล่นไม่รู้ตัว
อุแม่เอยพ่อคุณทูนหัว
พ่อทูนหัวของแม่ประหลาดคน
ก็ต๋อยสังข์ให้แหลกแตกป่น
จะหนีเข้าหอยตนก็จวนใจ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง โอ้

๑ สวมสอดกอดบาทพระมารดา ชบเคสาพลางทางร้องไห้
แม่ต๋อยสังข์แตกแหลกไป ร่ำไรเสียดายไม่วายคิด

เยียมหอย ชะโงก ไผ่ล่อออกมาจากหอยสังข์

เหมือนแม่ฆ่าลูกให้ม้วยมรณ
พระแม่ต๋อยสังข์ดังชีวิต

มารดรไม่รักแต่สักกิด
จะชมชิตลูกนี้สักกี่วัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ฟังเอ๋ยฟังลูกว่า
กอดจูบลูบเนตรเกศกรรม
สิ้นเคราะห์สิ้นกรรมทำมา
ตกทุกข์ได้ยากลำบากใจ
มันมาหุ้มห่อเอาพ่อไว้
บิดรค์หลงกลอีกคนพาล
ยากเย็นเห็นหน้ากันแม่ลูก
รักใคร่มันโยไม่จริง
ว่าพลางนางเรียกยายตา
ตั้งแต่เบื่องตันจนปลายไป

พระมารดาเสียใจไหวหวั่น
ร่วมวันขวัญตาพ่อว่าโย
ลูกยาอย่าว่าแม่เสียไส้
เพราะอ้ายหอยสังข์มันจ้งทาล
ทำไมให้โหรมันว่าชาน
ไม่ช้าไม่นานจะคืนวัง
อย่าพันผูกโศกสร้อยถึงหอยสังข์
หอยสังข์เช่นนี้มีถมไป
เล่าก็จาแจ้งแกลงโย
ทั้งสองสงสัยไม่เชื่อนาง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
พากันเข้าไปในทับนาง
ตะลึงซึ้งแข็งไปทั้งตัว
พ่อคุณเป็นบุญของยายตา
ฟังพบฟังเห็นเป็นเที่ยงแท้
บุญหนักศักดิ์ใหญ่กระไรเลย
ชั่วปู่ชั่วย่าชั่วตายาย
กอดจูบลูบไล่ทั้งยายตา

ตายายให้คิดนาง
แลเห็นรูปร่างกุมาร
ทูนหัวน่ารักเป็นหนักหนา
เกิดมายังไม่ได้ยินเลย
ลูกของเจ้าแม่หรือแม่เอ๋ย
พ่อเอ๋ยรูปร่างช่างสร้างมา
ล้มตายไม่เห็นเป็นหนักหนา
สองราเกษมเปรมปรีดี

ฯ ๘ คำ ฯ

ตอนที่ ๒
ถ่วงพระสังข์

พญาโศก

๑ เมื่อนั้น

ไสยาสน์เหนื่ออาสน์รูจี
ยกหัตถ์พาดพักตร์พูนเทวษ
ไธ้เจ้างามทราหมกอดยอตจิตใจ
จะตระกำล่ำบากยากเย็น
หลายปีมิได้ข่าวเจ้าเลย
ลูกเสียเมียเข้าไปจากร่าง
ครวญคร่ำกำสรดสลดใจ
ไธ้จันท์เทวีเจ้าพี่เอ๋ย
เข้าเย็นเคยเห็นกันมา
เห็นแต่ที่นอนหมอนเปล้า
เคยล้อมพร้อมหน้าทุกนารี
กอดเอาหมอนนางพลางพิลาป
เจ้าจะเป็นฉันใดที่ในดวง

ท้าวยศวิมลหมองศรี
คิดถึงมเหสีที่จากไป
น้ำเนตรอาบหมอนถอนใจใหญ่
เจ้าจะเป็นฉันใดไม่รู้เลย
หรือวอดวายตายเป็นนะน้องเอ๋ย
น้องเอ๋ยจะดันไปไหนใด
ไอ้กรรมตามล้างแต่ปางไหน
มิได้สระสรงคงคา
ทราหมเคยเคยเคียงเรียงหน้า
เคยร่วมนิทราทุกราตรี
ขวัญข้าวของผัวเอาตัวหนี
แก้วพี่หนีกายไปหายองค์
ชลนัยน์ไหลอาบดังโสรจสรง
กอดหมอนแนบองค์เข้ารำไร

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ยังไม่เหมือนจิตที่คิดไว้
จึงเรียกสาวใช้เข้าในห้อง
จะคิดฉันใดใจนา
ลอยเมฆเป็นเอกมเหสี
พระฤสาชไม่วายตริกตรอง
นางจันท์เทวียังมิตาย
แม้ว่าพระจะกลับไปปรับเมีย
หรือว่าหอยกลายเป็นคน
อย่าได้ไวใจแก่ไขดู

จันทาตัวเชยจะเป็นใหญ่
มุ่งมาดหมายใจอยู่ไปมา
ปรองดองตรองตริกปรีक्षा
ให้ข้าสมจิตที่คิดปอง
อย่าให้ใครมีเสมอสอง
เศร้าหมองคะนึ่งคิดถึงเมีย
ดีร้ายเสนาไม่ฆ่าเสีย
จะเสียการเราเจ้าคิดดู
เหตุผลอย่างนี้ก็มีอยู่
ให้สิ้นรู้เราอย่าเบาความ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
จึงทูลแถลงให้แจ้งความ
แม่เรียกธิดามาสอนสั่ง
เฝ้าองค์ทรงศักดิ์พระจักรี
ด้วยพระสัญญาว่าไว้
ซึ่งพระโศกาอาวรณ์
แม้มิสมคะเนเล่ห์กล
คนดีมีถมอย่าตรมใจ

สาวใช้ใจเพชรไม่เช็ดขาม
จะครั้นคร้ามขามใจไปโยมิ
ความหลังทั้งมวลให้ถ้วนถี่
ทูลพ่อขอที่มารดร
แก้ไขโดยतिकะนี้ก่อน
แม่ผันผอนแนมเหน็บให้เจ็บใจ
เอาด้วยเวทมนตร์ให้หลงไหล
ข้าได้ข่าวอยู่สุเมธา

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

ลอยเมฆ

(สำนวน) เป็นใหญ่เหนือคนอื่น ๆ

เบาความ

หลงเชื่อง่าย ๆ โดยไม่สืบสวนให้รู้จริง

๑ ได้เอยได้ฟัง

ร้องเรียกบุตรจันทิมา
แล้วให้สรรสรงทรงเครื่อง
พี่เลี้ยงนางนมระทมกัน
แต่งลูกแล้วแต่งตัวนาง
แสนสาวชาวแม่แซ่แข็ง
มาถึงซึ่งที่พระบรรทม
แหวกม่านเห็นองค์พระทรงนาม
ทั้งพระบุตรพี่เลี้ยง
แล้วจึงสะกิดพระธิดา

สมตั้งใจจิตอิฉา

เลี่ยมสอนให้ว่าสารพัน
รุ่งเรืองเพราเพริศเจดฉัน
ผัดพักตร์ตั้งจันทรเมื่อวันเพ็ญ
ชำระสรงสาบให้ปลั่งเปล่ง
รีบเร่งอุ้มพาธิดาตาม
ขึ้นชมในจิตไม่คิดขาม
ก้มเกล้ากราบงามสามลา
นบนอบหมอบเคียงเรียงหน้า
พยักหน้าเข้าไปให้ไถลองค์

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เห็นลูกโฉมฉายก็อายองค์
ช่วยเขินเขินเช็ดชลนัยน์
บ่ายเบือนเขื่อนทักพระธิดา
จูบพลางทางคิดถึงหอยสังข์
เป็นคนจะได้ไว้ชมเชย
มิให้พ่อแม่ได้ลำบาก
จึงถามธิดาวิลาวัณย์

พระทรงธรรม์บุญจวนครวญหลง
ผันพักตร์สบตรงนางจันทา
เคื่องใจมิใคร่จะดูหน้า
รับมาวางตักพระพักตร์เซย
กรรมตามแต่หลังนะลูกเอ๋ย
ลูกเอ๋ยพี่น้องจะครองกัน
พลัดพรากวิโยคโศกศัลย์
แม่ขวัญเมืองมาจะว่าไร

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จำคำมารดาที่สอนไว้
ทูลว่าประสาธการ
บิดาว่าไว้จะให้เมือง
ลูกเกิดเพริดพลัดเป็นสตรี
จะขอที่ประทานให้มารดา
แทนที่แม่หนีไปจากวัง
ยกหน้าข้าบาทประสาทพร
เมื่อโทรเขาว่าเป็นกาลี
เลือดก้อนออกแล้วก็แล้วไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ฟังลูก
ใครสอนให้ว่าเจรจาแทน
ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กน้อย
เหินบแนมแกมกลปนกัน
ความหลังแต่ยังไม่เกิดมา
สอนบ้างหรือไม่เล่าอีเหล่านี
หรือหนึ่งแม่แสนอนเจ้าสอนลูก
เป็นกรรมจึงจำจากกัน
เว้นแต่จะจับไม่ถูกต้อง
ได้ทีที่ทางว่างอยู่แล้ว

นวลนางจันทิศรีใส
ถือใจไม่รู้ว่ชุ่นเคื่อง
หยิบยกข้อความตามเรื่อง
ราวเรื่องระบือลือชา
ไม่ควรที่สมบัติวัดธา
ให้เลื่องชื่อลือชาสถาวร
แต่ตั้งแทนตนแม่คนก่อน
แม่ก่อนบิดาย่าอาลัย
ชั่วตื้อนพอจะเลี้ยงได้
ร้องให้ใครรู้จะดูแลน

เจ็บปวดดังถูกหลาวแหลน
มันแม่นตัวกูพอรู้ทัน
ตะบอยสาระวอนทุกสิ่งสรรพ
เด็กนั้นว่าได้เมื่อไรมี
มันว่าทั้งมวลเป็นถ้วนถี่
กาลีกล่ามารำพัน
เรียนผูกเรียนแก้ช่างแปรผัน
ทุกวันเหมือนเงาอยู่ยาวแวน
คนมันคอยปองพระน้องแก้ว
สอนลูกแก้วมาให้พาที

ถือใจ มันใจ สำคัญใจ

น้อยหรือน้ำใจใหญ่หลวง
กูไม่ให้ป็นอีจันที
สิ้นเคราะห์จะรับเจ้ากลับมา
จงพากันไปให้สบาย

โถมจ้วงเอาดวงพระสุริยศรี
เจ้าของเขามียังมีตาย
แม่นางจันทาเจ้าอย่าหมาย
ลูกเด้าบ่าวนายบรรดามา

ฯ ๑๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เสียใจทูลไปด้วยปัญญา
นั่งอยู่ติดก็มีโทษ
วอนมาเฝ้าองค์ทรงสกล
ลูกเต้านำแคนมันแสนงอน
บนบานเจ้าไว้เมื่อไรมี
เก็บเอาเขาพูดที่ไหนไหน
นี่ใครสั่งสอนจะอ่อนคำ
ไม่จ้วงไม่เงินให้เกินหน้า
เมื่อพระสัญญาว่าไว้เอง
ใครมองปองล้างมเหสี
แล้วเนื้อเกลือกทำให้กากิน
ใครได้ชิงชังนางยอดสร้อย
อาภัพกลับกลายเป็น

จันทาเสียไส้อยู่ในหน้า
อนิจจาเคราะห์ร้ายให้อายคน
ได้โปรดชักใช้ให้เห็นหน้า
ให้คนพลอยผิตนางคิดดี
ใครสอนอย่าบอกออกมา
หยิกตีเท่าไรก็ไม่จำ
ทูลให้ติดต่อกับข้อขำ
เที่ยวจำเค้ามูลมาทูลเอง
มันว่าอ้อเฮะไม่เหมาะเหม็ง
จึงครั้นครองไปเขาได้ยิน
เมียนตักใช้เอาให้สิ้น
มันเป็นเสี้ยนแผ่นดินจะไฉน
เมื่อไปก็พลอยน้ำตาไหล
จัดแจงแต่งให้ทุกสิ่งอัน

ฯ ๑๕ คำ ๙

๑ ฟังคำ
เห็นจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน

ชอกช้ำหมกมุ่นหุนหัน
แตกดินเล่นได้เป็นไรมี

กระนั้นนานไปจะใช้ทุน
รักใคร่ตกใจไปโยมี
อีจันที่ไม่มีใครสอนสั่ง
จริงอยู่สัญญาว่าไว้
นางแม่จะแร่อายศลา
ไม่รับกลับเถียงเสียงดัง
ยังไม่ทันได้ยศศักดิ์
ดูเหมือนเพื่อนกันหรือฉันใด

เจ้าทำบุญคุณมเหสี
ตัวดีอยู่แล้วก็แล้วไป
มันซ้งต่อติดประดิษฐ์ได้
ลูกใครเป็นชายจะให้วัง
ใครได้สัญญาามาแต่หลัง
แฝงหลังบังเงาอุเข้าใจ
อีกอีกลั่นลมคารมใหญ่
ไสหัวลงไปอีใจพาล

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ฟังตรัส
ผิดแผกเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
เพราะคิดถึงเมียจึงเสียใจ
มันเกิดกลีมีมา
ต้องขับต้องไล่ไสหัว
ยังยืนว่ากลืนแก้วไว้
แค้นด้วยลูกเต้ามาเข้าห้อง
ต่อเป็นผู้ชายจะได้ดี
จะใคร่หักคอใส่หม้อฝัง
ยังชั่วตัวดินมันมีมา

สะบัดพัทตร์ควักค้อนแล้วตอบสาร
แกล้งพาลพาโลโกรธา
มีรับมาโยใครเขาว่า
ยากเย็นเป็นข้าคนอื่นไป
ไม่รู้ตัวว่าโกรธาข้าโทษใหญ่
ขับไล่ยิ่งกว่าเป็นกาล
จองทองแอบพัทตร์ศักดิ์ศรี
เสียทีเลี้ยงเปล่าไม่เข้ายา
แต่ยังแดงแดงไม่แข่งกล้า
คิดว่าหอยสังข์ลิ้งโร

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ได้ฟัง
เหมอีจันหาชะล่าใจ

มีดกลุ้มคลุ้มคลั่งดังเพลิงไหม้
จะเกรงกลัวใครก็ไม่มี

จงทองพองชนเป็นพันนัก
เพราะเกิดลูกเต้าด้วยเท่านี้
เหมือนหนึ่งกิ่งก่าได้ทาทอง
มีงประจานใครให้ได้อาย
หัวจะปลิวไปไม่ทันรู้
ฉวยพระแสงพลันมีทันช้า
พระฟาดฟันผิดติดทวาร
มีงอย่าเข้ามาพันอีจันที

เยื้องยักแยบคายใส่สี
พาทีเกินตัวไม่กลัวตาย
ยกย่องหัวหูดูเจิดฉาย
แยบคายทบเทียบเปรียบมา
มีงดูถูกเล่นเป็นหนักหนา
จันทาลูกวิ่งเป็นสังคลี
บ้างล้มลูกคลุกคลานทะยานหนี
พระบุตรวิญญูดยุดกร

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น
เข้าห้องโศกาอาวรณ์
จึงเรียกสาวศรีที่สนิท
คนดีที่เจ้าว่าอย่าพราง
ไปหาพามาเวลาเย็น
หยูกยาเสร็จสรรพสำหรับกาย

จันทาหนีองค์พระทรงศร
ทุกซัร่อนอดสูแก่หมูนาง
เจ้าคิดไว้เหมาะช่วยเสาะสง
สู้เสียสินจ้างให้ล้างอาย
อย่าให้ใครเห็นเงื่อนสาย
เบี่ยงบายเล็ดลอดดอดมา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
กำชับรับคำแล้วอำลา

สาวใช้ว่องไวใจกล้า
เที่ยวเสาะสืบมาก็พบพาน

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๑ ถึงเรือนยายเฒ่าก็เข้าไป
เที่ยวเสาะสืบมาช้านาน

พุดจาปราศรัยด้วยอ่อนหวาน
บุญหลานจึงพบประสพยาย

เอาลางมาให้ใหญ่หลวง
แล้วค่อยงุบงิบกระซิบยาย

จะล่อลวงว่านั่นอย่าหมาย
แต่ต้นจนปลายทุกสิ่งอัน

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ ฝ่ายว่ายายเฒ่าสุเมธา
เต็มใจเห็นจะได้รางวัล
เจ้าหวังตั้งใจออกมาหา
ตามรู้ตามเห็นจะเป็นไร
ว่าพลางทางผลัดผ้าถุง
ออกจากประตูแล้วดูลม

ฟังสาวศรีว่าเกษมสันต์
จึงว่าไปปล้นทันใด
จะหาญหักผลักหน้ากระไรได้
พอแก้ไขได้อย่าปรารมภ์
หยิบถุงย่ามยากับผ้าห่ม
เห็นสมตั้งใจแล้วไคลคลา

ฯ ๖ คำ ฯ เสด็จ

๑ ครั้นถึงซึ่งราชวังใน
ไปร้องปลอดก้านลกลยา

สาวใช้พายายเข้ามาหา
ก้มเกล้าวันทาเทวี

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ปราศรัยด้วยยายยินดี
ข้าเห็นหน้ายายค่อยหาใช่
จงช่วยให้เสร็จสำเร็จการ
เงินทองจะกองให้ยายเฒ่า
หยุดยอหามาพร้อมมูล

นวลนางจันทามเหลื
มานั่งถึงนื่อย่าก้มคลาน
ยินดีมีใจเกษมศานต์
ยายเมตตาหลานจะแทนคุณ
ขวัญข้าวค้ายามีให้สุญ
จะพูนราคาค้ายายาย

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น

เรียนตบบนอบนบอภิปราย
จะให้สมดังจิตคิดปอง
ด้วยฤทธิวิทยาอาคม
เห็นชั่วดีกันในวันนี้
ขวัญข้าวค่ายาจะว่าไป
เวลาก็ควรจวนเย็น
แก้ยามยาพลันทันที

สุเมธาแย้มยิ้มกระหิ้มหมาย
ตกพนังกงานยายอย่าปรารมภ์
ให้พระทองมาอยู่สู่สม
เอาให้หลงมชมไป
แม่นมิลงมาสัญญาได้
ทั้งลูกเสียได้เมื่อไรมี
จะทำให้แม่เห็นเป็นถวนถี้
หัวผีโหงพรายที่เอามา

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

เชิญ

๑ ว่าแล้วจุดเทียนเข้าติดพาน
ปลุกเสกด้วยฤทธิวิทยา
ยายเผาจึงลนเอาน้ำมัน
ชี้ผึ้งปิดปากผีพราย
กับนางจันทาให้ทอดกัน
เอาใส่ใต้ที่นอนนางเทวี
ลงชื่อใส่ใส่เทียนตาม
เสกหมากพลูไว้ให้มีได้ซ้ำ

โหงพรายลนลานหาญกล้า
มิช้าลุกขึ้นทั้งโหงพราย
ต่อหน้านางจันทานำขวัญหาย
ปั้นเป็นรูปกายพระภูมิ
แล้วผูกพันไปด้วยด้ายผี
น้ำมันผีเสกใส่ในเครื่องทา
สองยามให้หลงลงมาหา
มีมาอย่าหนีข้าสืบไป

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

๑ แล้วบอกมนตรามหาละลวย	เป่าให้วงยงหลงไหล
เพ็ดทูลเชื่อฟังตั้งใจ	ว่าโรเห็นจริงทุกสิ่งอัน
เชิญแม่สรสรงทรงทา	ตัวข้าจะลาผายผัน
เก็บหัวโหงพรายใส่ยามพลัน	ลานางจอมขวัญไปทันที

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น	นวลนางจันทามารศรี
สุรินสนธยาราดรี	เข้าที่สระสาธาสำอองค์
ตกแต่งทาแป้งน้ำมันยาย	เจิดฉายผิวผ่องละอองผง
หอมฟุ้งรุ่งเรืองด้วยเครื่องทรง	ผุดผาดประหลาดองค์แต่ก่อนมา
แล้วจุดเทียนชัยเข้าในที่	ขลุ่ยกรวอนไหว้ทั้งชายชาว
ทราวม้วยมิได้นิทร	วิญญูณณ์ผูกพันมันใจ

ฯ ๖ คำ ฯ ดระ

๑ เมื่อนั้น	ภูวดลหม่นหมองไม่ผ่องใส
คุณยาอาคมระดมใจ	ร้อนรนพระทัยดังไฟลาม
อยู่ในไสยาสน์อาสน์อ่อน	ดั่งนอนที่ฟากขวากหนาม
ลุกขึ้นนั่งฟังฆ้องได้สองยาม	ลมซวยร่ายตามพระบัญชา
หอมแป้งน้ำมันของจันทา	ยิ่งกว่ากลิ่นทิพเกสร
อบอาบซาบใจช้ายจระ	อวรณ์ไผ่ผืนถึงจันทา
ขับไล่ดำทอไม้พ้อที่	กูนีได้คิดผิดหนักหนา
เสี้ยมหมิงจิมลิ้มทั้งกายา	จะหาเปรียบแก้วตาไม่มีเลย

มนตรามหาละลวย	ชื่อมนต์สำหรับเป่าให้คนหลงรัก
คุณยาอาคม	อาถรรพ์ยาเสน่ห์ คาถาอาคมที่เชื่อว่าทำให้คนหลงรัก

อีจันท์เทวินี่ชั่วชาติ
จันทาหน้านวลเจ้าควรเชย
ทั้งจริตกิริยามารยาท
งามปลอดยออดฟ้าส่งาวัง
พุ่มพวงดวงเนตรจะน้อยใจ
เสน่ห์หาประหวัดกำหนดนาง

หลงคิดพิศวาสนะอกเอ๋ย
ควรร่วมเชยเสวยวัง
สมชาตินางในข้างฝ่ายหลัง
ควรกู่จะตั้งแตงนาง
มิไปจ้องน้องจะหมองหมาง
เจียบปรางค์อย่างย่องมองมา

ฯ ๑๔ คำ ๙ เพลง

๑ ครั้นถึงแลเห็นแสงไฟ
เกาะเกาะค้อยเคาะทวาร

แอบแฝงองค์ไว้ไม่กังขา
แก้วตาเปิดรับพี่ฉับไว

ฯ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ฟังดูรู้แจ้งไม่แคลงใจ
ดับเทียนเสียพลันมีทันนาน
ท่าเกล้งแต่งกลมารยา
แล้วกลับเข้าไปในแท่นที่
ค้อยค้อยวางองค์ลงนอน

นวลนางจันทาอัชฌาสัย
เชื่อในคุณฤทธิวิทยา
ขึ้นบานสมมาดปรารภนา
ย่องมาค้อยซักสลักกลอน
ข้างพระบุตรีศรีสมร
นั่งช่อนกายอยู่จะดูที่

ฯ ๖ คำ ๙

๑ น้องเอยน้องแก้ว
งามพริ้งนึ่งได้ไม่พาที
ว่าพลางทางผลึกทวาร
เยื้องย่องจรลีด้วยดีใจ

หลับแล้วหรือโกรธโทษพี่
เมื่อกี้แจ่มแจ้งเห็นแสงไฟ
เปิดเปล้าเข้ามาหาข้าไม่
ห้องในมิดล้นพันประมาณ

ถึงเตียงค้อยนั่งลงข้างองค์
แล้วคว่ำคลำซ้ำปะเยาวมาลย์
ค้อยค้อยกระซิบเจรจา
จงดับความโศกสร้อยค้อยคลาย
ค้อยยกลูกแยกเข้าแทรกกลาง
ไล้ลูบจูบน้องประคององค์

พบลูกโฉมยงยอดสงสาร
สั่นองค์นั่งคราญไม่พินกาย
ลุกขึ้นเถิดพี่มาหาโฉมฉาย
นางแก้งแฝงกายไม่พินองค์
พระพลางป่วนจิตพิศว
โฉมยงของพี่อย่าชี้เขา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ผวาตื่นพินองค์นั่งเยาว์
คลำหาพระเต้าเจ้าจะกิน
ใครน้แม่ข้าเข้ามานอน

พระบุตรีภูมิโฉมฉาย
คว่ำเอาบิดามารดร
ผิดกลืนตกลใจร้องไห้อ่อน
แทรกซ่อนซ่อนแม่ข้าไว้โย

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ฝ่ายนางจันทาอายุจิต
ค้อยลัดหลีกองค์พระทรงชัย
อดสูสาวสรรค์กัลยา
ขวัญอ่อนนอนเถิดอย่าเตรียมตรม
ท่านจะสังหารผลาญชีวิต
แมวดคราวไต่ราวมาเป็นพัน
หลอนพลางทางยกเอาลูกน้อย
เรียกสั่งสาวศรีที่ร่วมใจ

เปลื้องปลิดกรทังไมนิ่งได้
กอดลูกปลอบให้เสวยนม
กล่าวแก้งแสร้งว่าไม่เห็นสม
เจ้าปรารมภ์ด้วยแม่เมื่อกลางวัน
หวาดจิตละเมอเพื่อฝัน
กลัวมันกินดับจงหลับไป
ถดถอยออกมาหาช้าไม่
เอาไปแก้งไกวให้หลับนอน

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

แมวดคราว แมวแก่ตัวผู้ตัวใหญ่ มีเขี้ยวเล็บและหนวดยาว

๑ เมื่อนั้น
ด้วยคุณฤทธิวิทยาให้อาวรณ์
คว่ำไปไม่พบประสบน้อง
โลมลูบรับขวัญกลยา
ผิวผิตจึงตามมาง้องอน
รู้ตัวชั่วแล้วแก้กลอยใจ
จึงบุกลงมาสารภาพ
มาไปบรรทมชมชิต

ภาวนายมีใจสโมสร
ง้องอนเดินตามนางงามมา
ร่วมห้องเจ้าแกล้งแฝงฝา
แก้วตาอย่าละห้อยน้อยใจ
จะดัดรอนโกรธซึ่งไปถึงไหน
โมโหมืดไปไม่ทันคิด
ให้หายบาปพายุกรรมที่ทำผิด
จะม้วนมิดซ่อนพืออยู่นี้ไย

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ ผ่านเคยผ่านเกล้า
ทรพลคนชั่วกลัวภัย
ศักดิ์ต่ำแล้วซ้ำเป็นคนโทษ
หนีทันชีวันจึงคืนคง
ลูกน้อยจะพลอยเป็นกำพรา
หากปลอดทอดอยู่จึงภูมินทร์
ถึงว่าจะตายก็ไม่คิด
อายคนเป็นพันคนนา
จนใจจะให้เป็นร่วมเรียง
จะอยู่ตามอำเภอเสมอพักตร์

จะมาเฝ้าเข้ายวนหาครวไม่
จึงไม่อาจใจอยู่ใกล้องค์
มิโปรดโกรธกริ้วจะผุยผง
หาไม่กลิ้งลงกับกลางดิน
น้ำตาก็จะไหลเป็นสายสินธุ์
ดัดแปลงแต่งล้นมาเจรจา
เจ็บช้ำน้ำจิตที่ร่ำดำ
เสด็จมาพระเดชพระคุณนัก
นั่งเตียงเคียงชมไม่สมศักดิ์
พระองค์ทรงศักดิ์จึงโปรดปราน

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอโสม

๑ ดวงเอยดวงสมร
ดัดพ้อล้อเล่นเป็นประมาณ
จนจิตด้วยผิดเป็นล้นเหลือ
งามขึ้นจะขึ้นมารำพัน
ว่าพลางตะโถมโลมลูบ
ที่จะให้ประเสริฐเพริศแพรว
กรกอดสอดอุ้มขึ้นแท่นที่
สมสนิทจิตปองทั้งสองคน

สมนามงามงอนอ่อนหวาน
เผ็ดร้อนอ่อนหวานระคนกัน
จะนอนให้เจ้าเถื่อนจนเนื้อสั่น
คุ่มโทษทักท้ออยู่ไม่รู้แล้ว
จับจูบพุ่มพวงดวงแก้ว
น้องแก้วแววดาอย่าเกียจกล
ฤดีเดือนเด่นไม่เห็นหน
ที่ทุกซทนโพยภัยก็หายกัน

๙ ๘ คำ ๙ โลม

๑ เมื่อนั้น
คุณยาอาคมระทมกัน
สรรสร้างสำเร็จเสร็จแล้ว
ถวายเป็นพระองค์ทรงชัย
พระองค์งวยด้วยมารยา
ร้ายมนต์ยายเฒ่าเป่าพลาญ
ทุกวันนางจันท์เทวี
อยู่ป่าผาสุกสนุกสบาย
พันผูกว่าลูกของภูธร
ให้อับอายขายบาทบาท

จันทาตั้งได้ไอศวรรย์
รุ่งแจ้งแสงฉันทันใด
นางแก้วหยิบหมากที่ยายให้
ภูวไนยเสวยชมเชยนาง
จันทาแนบชิดสนิทข้าง
ได้ทางทูลแอบด้วยแยบคาย
บัดนี้ลือหลากมามากหลาย
ฉวยได้ลูกชายที่โหนดมา
ราษฎรนับถือระบือว่า
หอยที่ชั่วช้าว่าเป็นคน

เถื่อ	เชือดเฉือน
ได้ทาง	ได้โอกาสเหมาะ

แม้มีสังหารผลาญเสีย
มันสิ้นพาราจลาจล

นานไปเมียเห็นไม่เป็นผล
นานไปใหญ่ตนจะปล้นเมือง

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ ฟังสาร

เศร้าหมองต้องคุณจึงชุ่นเคือง
หอยหรือจะรื้อมาเป็นคน
ที่รู้เพราะเจ้าจึงเข้าใจ
ชะรอยได้ลูกซู้สูหา
เอาแต่ลูกยามาฆ่าฟัน
เจ้าจงเป็นเอกมเหสี
ให้แก่โฉมยงนงราม
จูบพลางทางลูกโคลคลา
ออกนั้งยังท้องพระโรงชัย

ภูบาลผ่านกรงฟุ้งเฟื่อง
ฟังเรื่องเห็นจริงทุกสิ่งไป
เล่ห์กลมันแก่งแแต่งใส่
เสียแรงรักใคร่อาลัยมัน
ไม่กลัวชีวาจะอาสัญ
แต่แม่มันงดไว้ให้ได้ความ
แต่นี่สืบไปพี่ไม่ห้าม
ว่ากล่าวเอาตามอำเภอใจ
พิศตรามัวคล้าดำไหม้
พรั่งพร้อมล้อมไปด้วยเสนี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เสมอ

๑ จึงมีโอกาสนประกาศสั่ง

จงเร่งไปป่าพนาลี
จับเอาลูกยาไปฆ่าฟัน
ว่าเป็นลูกกูดูหมิ่น
หอยกลายเป็นคนฉงนใจ
แม้มีข่อยยับย่ำกลับมาก

แก้ตำรววังทั้งสี่
ที่จันทเทวีมันอยู่กิน
ไครอย่าเกียดกันผืนผิน
ผิดเภทแผ่นดินแต่ก่อนมา
ที่ไหนมีบ้างมันช่างว่า
ตามแต่จะฆ่าให้วายปราณ

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ลูปอกตกใจจนลาน
ไม่เห็นว่าจะเป็นประการใด
พาบ่าวเข้าในพนาวา

เสนาได้ฟังรับสั่งสาร
บังคมก้มกราบคลานออกมา
ตกใจชวนชักพยับหน้า
เสาะหามาบ้านนางเทวี

ฯ ๔ คำ ๕ เชิด

๑ มาถึงซึ่งบ้านตายาย
ซ่อนเร้นแลเห็นนางเทวี
ซุบผอมผำผ่อนก็ปะปุ
ชะเง้อแลเห็นพระลูกชาย
เพ่งพิศพินิจดูรูปทรง
ลูกท่านมันคงไม่สงกา
หยอกเย้าเคล้าอยู่กับมารดา
น่ารักปากคอเป็นพันไป
สงสารมารดาจะเกลือกกลิ้ง
คิดพร้อมยอมกันทันที

วางรายคนไว้มิให้หนี
เสนีรู้จักไม่ทักทาย
ขาดทะเลอุปรูปรงนำใจหาย
ก็มาดหมายสำคัญสัญญา
เหมือนองค์ทรงศักดิ์หนักหนา
เราจะออกปากว่าก็จใจ
วิงวอนเจรจาปราศรัย
จะคิดอย่างไรโฉนดี
เรานิ่งให้ไปเสียไพรศรี
เสนีลัดเลาะแฝงกาย

ฯ ๑๐ คำ ๕ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
หาสู่ลูกเต้าทุกเพรียงาย
จูบสั่งลูกแก้วแววไว
เสื่อแผ้วแมวคราวจะเอาตัว

มเหสีมีกรรมระส่ำระสาย
เมื่อวันอันตรายมาถึงตัว
อยู่ดูกาไก่พ่อทูนหัว
นอกรั่วกลั้วมันอย่าออกไป

ปั่นวัวควายเล่นแต่ในร่ม
ลูกเอ๋ยมีกรรมก็จำไป
ว่าพลางทางจับสาแหรกคาน
พุพองสองเท้าไม่มีดี

ถูกต้องแดดลมจะลัมไข่
เงินเฟื้องเบี้ยไฟก็ไม่มี
จากบ้านเข้าสู่ไพรศรี
มเหสีเกียกกายซังตายไป

๙ ๘ คำ ๙ เพลง

๑ บัดนั้น
เห็นนางกัลยาเจ้าคลาไคล
ยืนมองร้องเรียกกุมารา
เจ้านั่งเล่นอยู่แต่ผู้เดียว
นำเอามาฝากเป็นหนักหนา
แต่ล้วนดีดีงามงาม

เสนีผู้มีอิทธิพล
ทำเดินเข้าไปแต่ผู้เดียว
ออกมาหาน้ำสักระเดี้ยว
ปั่นวัวควายเปลี่ยวไม่แฉะงาม
ตักตาม้าไก่ออยู่ในยาม
ในยามตึกว่าของเจ้าทำ

๙ ๖ คำ ๙

๑ ได้ฟัง
ดีใจไว้นื้อเชื่อคำ
สำคัญว่าจริงไม่กริ่งใจ
เสนีพยักกวักร

พระสังข์หลงกลคนชั่ว
ผลกรรมจะจากพระมารดร
หน่อโทไม่รู้ว่าหลอกหลอน
บังอรมิได้กลัวเกรง

เงินเฟื้องเบี้ยไฟ มาตราเงินแบบเก่า เบี้ย คือ หอยชนิดหนึ่งมีอัตรา
๑๐๐ เบี้ยเท่ากับ ๑ อัฐ (หรือ ๑ สตางค์ครึ่ง)
๒ อัฐ เท่ากับ ๑ ไพ ๒ ไพ เท่ากับ ๑ เฟื้อง (๘ อัฐ)
คนชั่ว ในที่นี้หมายถึงคนมีเลศนัย

จริงจังหรือขาน้ำจะให้
ลูกวิ่งทิ้งของของเอ็ง
อยู่ไหนจะให้ก็ใส่มือ
ต่อเย็นจึงมาหาแก

รูปร่างอย่างไรว่าเหมาะสม
เหมาะสมอย่างไรจะใคร่แล
น้ำรู้จักหรือกับพระแม่
นี้มาแต่ตำบลไหนใด

ฯ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เสนาเห็นงวงยาก็ฉวยมือ
พระสังข์ตระหนกตกใจ

วิ่งฮือกันมาหาข้าไม
ร้องให้เรียกหาตายาย

ฯ ๒ คำ ๙ โอด

๑ ตาร้องดำพลันมีทันรู้
วิ่งพันกันมาทั้งตายาย
ระริบตัวสั่นดังตีปลา
ปากตัวกูชั่วเป็นพันไป
เสนาท่านมาแต่ในเมือง
เรามาเลี้ยงดูให้อยู่กิน
เข้าในใต้ร้านฟักทอง
สงสารหลานน้อยกลอยใจ

ใครทำหลานกูไ้อ้ฉิบหาย
เห็นเขาวุ่นวายก็ตกใจ
กลับวิ่งหนีมาหาข้าไม
ดำให้หากเขามาได้ยิน
ราวเรื่องเขารู้ยี่สิบ
สิบสาวเอาสิ้นจะถึงใคร
ตาลอดสอดมองแล้วร้องให้
ค่อยค่อยรำไรมิให้ดัง

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จะร้องให้เท่าไรเขาไม่ฟัง
แม่เจ้าประคุณของลูกยา
พวกเผ่าเหล่าโลนโจรไพร

องค์พระกุมารน้อยหอยสังข์
อีกทั้งตายายก็หายไป
เมื่อไรจะมาแต่ป่าใหญ่
จับลูกทำไมไม่รู้เลย

ข้ามีแต่ผักพริกแพง
เงินทองของดีไม่มีเลย
แม่ข้ายากจนเป็นพันนักร
พลัดบ้านเมืองมาน้ำก็รู้

เอาไปแกงกินบ้างเถิดน้ำเอ๋ย
ลุงตาน้ำเอ๋ยได้เอ็นดู
มีแต่พินผักอ๊กโซอยู่
เอ็นดูบาปกรรมอย่าทำเรา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เสนีเดินหน้าน้ำตาไหล
น้ำใช้พวกไพร่ใจเบา
ให้พาตัวเจ้าเข้าไป
ปลอบปลางทางอุ้มกุมาร

สุดใจปากคอดแล้วพ่อเจ้า
ข้าเฝ้าเจ้านายท่านใช้มา
พ่อย่าร้องให้ฟังน้ำว่า
ขึ้นใส่บนบ่าแล้วพาไป

๙ ๔ คำ ๙ เสด็จ

๑ ครั้นมาถึงวัดท้ายเมือง
หยุดพักสำนักที่ต้นไทร

ลือเลื่องบกเรือเหนือใต้
เอาใจปลอบโยนกุมาร

๙ ๒ คำ ๙

๑ ฝ่ายฝูงหญิงชายประชาชน
จับจับซุบซิบกันเจรจา
กำเนิดเกิดเป็นเช่นนี้
แต่เรารู้แจ้งไม่แคลงใจ
สงสารเวทนาน่ารัก
บ้างให้กลัวอ้อยน้อยหน้า

เกสรนกล่นพริ้งพรุมาดูหน้า
ว่าเหมือนผ่านฟ้าเป็นพันไป
มีควรที่พระองค์จะสงสัย
ดูไหนไม่ผิดพระบิดา
ยังเด็กเล็กนัยกหนักหนา
ข้าวปลาชนมนมเนย

๙ ๖ คำ ๙ เเจรจา

ผ่านฟ้า ในที่นี้หมายถึงท้าวสามล

๑ ฝ่ายพระกุมารชาณชัย
น้ำตาหลังไหลไม่เสวย
ขนมทานให้ยังไม่กิน
จะได้แบ่งปันให้มารดร

รับของมาไว้ไม่เสวย
น้ำเอ๋ยข้าคิดถึงมารดร
กลับไปบ้านถิ่นของข้าก่อน
อ้อนวอนเสนาให้พาไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เสอเยยเสนา
ปლობว่าพ่ออย่ารำไร
หาองค์สมเด็จพระมารดร
หาไม่ก็ไม่ไคลคลา
ว่าพลางทางบุผาผ่อน
ล่อลวงหลอกหลอนให้หนีไป
อาเพศด้วยเดชกุมารา
ออกช่วยป้องกันทันที

ฟังถ้อยคำว่าน้ำตาไหล
เย็นหย่น้อยค่อยไปพนาวา
หลบนอนเสียบ้างฟังข่าวว่า
ถ้าแม่นนิทราจะพาไป
ขับต้อนคนผู้ไม่อยู่ใกล้
หมายใจเสนาจะฆ่าตี
เทวรักษาทะไรศรี
เมื่อเสนีมั่นทุบด้วยท่อนจันทน์

ฯ ๘ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ พระสังข์ตกใจตื่นฟื้นผวา
น้ำท่าโหมน้ำมาตีรัน
แม่เจ้าประคุณของลูกยา
ลูกรักจักม้วยบรรลัย

ก็กก้องร้องจำไม้อาสา
ซึ่งโกรธโทษทัณฑ์ด้วยอันใด
จะติดตามลูกมากี่หาไม่
โจรไพรไปลวงมาฆ่าตี

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เหตุไรไม่ม้วยชีวี

เสนาน้ำตาไหลรี
เสนีกลั้วราชอาชญา

บอกว่าตัวน้ำไม่ชิงช้าง
เป็นผลกรรมพ้อทำมา
ว่าพลางทางถอดหอกดาบเมียง
พระสังข์ตระหนกตกใจ
เสนาขึ้นทำด้วยจำเป็น
ดาบปืนสิ้นคมระทมบอน
เหตุไรมาเป็นเช่นนี้
ของดีจะมีในกายา
เห็นวิปริตผิดประหลาด
ตามแต่จะฆ่าให้วอดวาย

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เสนียดพร้อมยอมกัน
แก้พลอกรอกเหล่าแล้วเอามา

๑ ช้างร้องระริวตัวสั้น
ควาญไล่เท่าไรก็ไม่แทง
วิปริตผิดกาลกิริยา
บุญญาธิการชาญชัย
จำเราจะเข้าไปทูลแถลง
เอาช้างส่งยังโรงกฤษ

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

รับสั่งให้ลงโทษา
อย่าเป็นเวรกับข้าไป
เดินเคียงเข้ามาหาข้าไม่ว่า
ร้องให้เกลือกกลิ้งวิงวอน
หอกหักกระเด็นเป็นสองท่อน
มิได้ม้วยมรณเร่งสงกา
เสนียดริตริกแล้วปรึกษา
ฟันฆ่าอย่างไรจึงไม่ตาย
รับสั่งให้พิฆาตมาดหมาย
มิตายไม่พ้นพระอาญา

เบิกขางน้ำมันตัวกล้า
มิช้าก็ไล่ให้ทัมแทง

งาดันปักดินดินแหง
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแค้นใจ
ของดีจะมีก็หาไม่
จึงทำอะไรไม่ม้วยมรณ
ให้แจ้งแห่งน้ำพระทัยก่อน
ผันผ่อนเฝ้าองค์พระทรงชัย

๑ มาถึงจึงเห็นพระผ่านฟ้า
ออกนั่งยังหน้าบัลลังก์
จึงทูลสมเด็จพระญาณ
ซึ่งใช้ให้ไปป่าพนาลี
ทำตามรับสั่งให้สังหาร
หลาภจิตต์คนทั้งโลก
จึงเอาช้างร้ายเข้าให้แทง
บัดนี้ชุ่มนุมนุ่มตัวไว้

กับนางจันทาพิสมัย
เข้าไปบังคมคัลหันทิ
ขอพระบาทจงโปรดเกสี
บัดนี้ก็จับได้ตัวมา
กุมารชาญชัยไม่สังขาร
สาตราอาวุธก็หักไป
งาปักดินแทงไม่แทงได้
ภูในยจงทรบาทบาทงส์

๙ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ ฟังเอ๋ยฟังเหตุ
หลาภจิตต์ใจให้ว้าง
อัครรย์ต้องกันกับหอยปู
วิปริตผิดคนในโลก
เสนาเอ็งว่าให้มันคง
เมื่อพบประสบลูกชาย
ริมเรียงเคียงบ้านมารดร
รูปทรงส่งศรีกิริยา

บิตุเรศราฟังตะลึงหลง
เร่งคิดพิศวงสงกา
ลูกกุจริงจิงกระมังหนา
เป็นมาแต่ต้นจนปลาย
เราสงสัยอยู่ไม่รู้หาย
มีใครไถลกรายกุมารา
หลบนอนกินอยู่สุหา
กุมาราประมาณสักปานใคร

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น
เมื่อพบโฉมงามทราวมัย
มีเรือนตาเฉ่ายายแก่
กระท่อมของเจ้าสักเท่านั้น

เสนาทูลแจ้งแถลงไข
ที่ในบ้านไร่ไพรวัน
แควริมชายคาฝากัน
เห็นแต่จอมขวัญกับลูกยา

ไม่มีผู้ใดมาไถ่ร้าย
จึงเข้าจับกุมกุมาร
เรียกหาตาเฒ่าเจ้าเรือน
เด็กนักรักห้าหกปี

อยู่จนโฉมฉายออกไปป่า
ร้องอ้อนวอนว่าน่าปราณี
ต่างคนต่างเชือนเอาตัวหนี
เหมือนพระภูมิตั้งพิมพ์เดียว

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังทูล
แน่แล้วลูกแก้วพ่อคนเดียว
น้องรักเจ้าจะเห็นเป็นโฉน
กับนางนงเยาว์เจ้าเข้ามา
โหรดูว่าเป็นมนุษย์
ลูกข้าบุญญาบารมี
แล้วตรัสสั่งเสนาพฤตมาตย์
รับนางกัลยาที่ตายาย

พระอาตุรในจิตคิดเฉลี่ยว
จึงเฉลี่ยวถามพลันกับจันทา
พี่จะให้ไปรับโอรสา
สิ้นเคราะห์พาราที่กาลิ
จะสูงสุดเพื่อองฟุ้งทั้งกรุงศรี
ล้างผลาญชีวิจึงไม่ตาย
เอ็งเร่งประกาศบาตรหมาย
กับลูกชายของเราให้เข้ามา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เป่ามนต์จนสิ้นตำรา
พระองค์หลงรับมันมาเถิด
แต่เป็นหอยสังข์ยังจำญโร
มิใช่มนุษย์แต่ผลุดมา
มันจะให้บ้านเมืองเคื่องระทม

จันทาทูลทัดขัดว่า
ร้องห้ามเสนาอย่าเพ่อไป
จะก่อเกิดความเสียหายเห็นไม่
กลับเป็นคนไปอย่าชื่นชม
ว่ามีบุญญาไม่เห็นสม
ด้วยผิดบุรณบุราณไป

บาตรหมาย (ปัจจุบันใช้บัตรหมาย) หมายถึงกำหนดการ

ฆ่าฟันมันจึงไม่ปลดปล่อย
แม้หนทอดทิ้งลงคงคาลัย

จะมาล้างพระองค์ให้จงได้
มีบุญจริงไซ้ร้คงไม่ตาย

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังเอ๋ยฟังความ
จริงแล้วเมี้ยแก้วเจ้าทักทาย
มันคือตัวการมาผลาญกุ
เราหลงไหลไปกระไรเลย
เนื้อเย็นควรเป็นนมเหลื
เสนาดูแลอย่าแซะเชือน
พรุ่งนี้แลกูจะดูไป
ว่าพลางทางชวนนางโฉมยง

ครั้นคร้ามขามจิตคิดหมาย
เสนาทั้งหลายอย่าไปเลย
จริงอยู่เขาว่าเสนาเอ๋ย
หากนางทรมเซยเจ้าตักเตือน
ปัญญาพาทีไม่มีเหมือน
ตักเตือนจงจำให้มั่นคง
บุญมันจันใดไม่ผุยผง
สององค์คืนเข้าปราสาทชัย

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

๑ เมื่อนั้น
เขม่นเนตรเหตุมิไม่แจ้งใจ
หาบเดินดำเนินมาตามทาง
เคียรพองสยองโลมา
หาวนอนอ่อนเคียรให้เวียนวิง
ฝันว่าขุนมารชาญชัย

นางจันทมารดาอยู่ป่าใหญ่
เก็บได้ผักพินก็คืนมา
นกกลางบินลัดสกดหน้า
ตริกตราหวาดหวั่นพรั่นใจ
ยืนนิ่งฟังหลับกับไม้ใหญ่
ตัดเอาเกล้าไปไม่ปราณี

เขม่นเนตร

อาการกระตุกเต้นเบา ๆ ของกล้ามเนื้อที่ตา คนโบราณถือว่า
เป็นนิมิตบอกเหตุร้ายหรือดี

หอบหกดกผลุงสะตั่งต้น
จิตผูกลูกแก้วแล้วไศกี

นางฝันองค์สั้นขวัญหนี
จับหอบตะลี้ตะลานมา

ฯ ๘ คำ ๙ เพลง

๑ ถึงเรือนเรียกลูกด้วยผูกพัน
เจ้าไปไหนไม่ชานพระมารดา
ทิ้งหอบวบใจเข้าในทับ
ตั้งใครมาแขวะแคะเอา
ทูนหัวของแม่หายไ้ไหน
ปั่นวีควายเล่นอยู่เป็นวง
ชวาชวนชลนัยน์เจ้าฟุ้งฟอง
เต้าเครื่องแต่งทรงของมารดา
ไ้ตันสะตือลมอ้อเย็น
ผีเสื้อเสื่อสาบที่กลางไพร
วู่วามมาถามตายาย
หาจบไม่พบพระลูกยา

ยังมีทันปลงหอบลงจากบ่า
ลัมสูกลูกหว้าพ่อมาเอา
งามสรรพเปิดห้องมองเปล่า
ล้วงดวงใจเจ้าไปจากองค์
หลากใจให้คิดพิศวง
หรือพ่อลงเรือนไปแห่งไรนา
แลเหลียวเที่ยวมองร้องหา
กินนมแม่ราพ่อยาใจ
ลูกเอ๋ยเคยเล่นหาเห็นไม
เอาลูกเข้าไปหรือไรนา
หลานชายไปไหนไม่เห็นหน้า
อยู่ที่ยายดาหรือว่าไร

ฯ ๑๒ คำ ๙

๑ บัดนั้น
แม่อย่าค้นคว้าหาไป
เสนาท่านมาแต่ในกรุง
ใส่บาปาไปแต่กลางวัน

สองเฒ่าเล่าพลางร้องไห้
สุดใจยายดาจะป้องกัน
แย่งย่งอลหม่านพระหลานขวัญ
ไม่รู้ว้าโทษทัณฑ์ประการใด

ปลงหอบ ยกหอบออกจากบ่า
ทับ กระท่อมที่อยู่

เห็นทีจะมีรับสั่ง
มุดนอนซ่อนดูอยู่แต่ไกล

เมียวักลัวดั่งจะตักษัย
ดั่งจะขาดใจม้วยด้วยหลานยา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ ไต่ย็น

สองกรซ่อนทรวงเข้าโศกา
แนไปไม่ได้สมประดี
ตายายนวดพื้นคั่นคอง
ตาฉวยยายชิงทั้งขว้าง
สองเฒ่าเข้าปล้ำน้ำตาคลอ

ลัมผางกลางดินไม่เงยหน้า
กัลยาคลั่งเกลือกเสือกองค์
เกศีติดต้องละอองผง
โฌมยงจับมิดกริดคอง
นางง้างเถาว์ลย์จะพันคอ
แก้จากคองนางพลางร่ำไร

ฯ ๖ คำ ฯ

โอ้

๑ นางทุ่มทอดกายสยายเกศ
พ่อคุณทูนหัวแม่หนักใจ
แม่รีบมาไม่เห็นหน้าเจ้า
ลูกแก้วไม่แคล้วจะปลดปลง
แม่ไม่ขออยู่จะสู้ม้วย
ครวญคร่ำทางร่ำพรรณนา

ชลเนตรแกว่งหลังไหล
อัสจรรยหวนไหวแต่ในดวง
ดั่งใครตัดเกล้าให้ผุยผง
มันคงทั้งนี้อีจันทา
จะตายตามไปด้วยพระลูกข้า
โศกาแน่นิ่งไม่ตึงกาย

ฯ ๖ คำ ฯ โอต

๑ เมื่อนั้น

คิดพลางทางผลุนวุ่นวาย
คำมิดตึกตื้นก็ตามที
วังหนีตายายเข้าในวัง

นางจันท์กัลยาโฌมฉาย
ตายายห้ามไว้ก็ไม่ฟัง
ตายเป็นเห็นผีพ่อหอยสังข์
คลุ้มคลั่งพระทัยร้องไห้มา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ สิบห้าวันกันดารฝูงคน
คืบหนึ่งมาถึงพระพารา

เทพย่นหนทางที่กลางป่า
แผ่ฟุ้งกิจจาพระลูกชาย

ฯ ๒ คำ ๕ ตระ

๑ เมื่อนั้น
ไสยาสน์เหนืออาสน์พรรณราย
หรือจะเป็นหน่อเนื้อเชื้อไข
วิปริตผิดคนในโลกา
จำกูจะดูกุมารา
พระมิได้บรรทมภิรมย์ใน
เช้าที่ชำระสระสรง
เสด็จออกยังท้องพระโรงคัล
จึงดำรัสตรัสแก่เสนี
กุมารารูปร่างนั้นอย่างไร

ท้าวศวิมลฤๅสาย
ไม่วายคำนึงถึงลูกยา
จึงล้างผลาญอย่างไรไม่สังขาร
บุญญาธิการชาญชัย
รูปร่างหน้าตาเป็นโฉน
จนรุ่งแจ้งแสงไสพรายพรรณ
สำอางค้องค์ทรงเครื่องแล้วผายผัน
จันทาเจ็ดฉันทก็ตามไป
เรานี้ยังพะวงสงสัย
เสนีเร่งไปเอาตัวมา

ฯ ๑๐ คำ ๕

๑ ฝ่ายว่ามหาเสนี
เบิกพระกุมารพลันมีทันช้า

รับสั่งวางรื้อออกไปหา
แล้วพามาเฝ้าองค์พระทรงชัย

ฯ ๒ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ผาดเห็นลูกยาเข้ามาใน
ทรวดทรงส่งศรีนรลักษณ์
แก้มเนตรเกศกรรณผันแปร

ท้าวศวิมลเป็นใหญ่
ท้าวไทพิศเพ่งเล็งแล
พิศพิศตรึงมองช่วงดังดวงแข
ดูละม้ายคล้ายแม่ที่ขับไป

ทั้งจรีตกิริยามารยาท
พระจึงดำรงสตรัสไป
เดิมเหตุเภทพาลประการใด
พ่อแม่ชื่อไรไฉนนา
เราเห็นใช้ทรพลเป็นพนัก
บอกพ่อเถิดราอย่าไศกี

เชื้อชาติผู้ดีไม่มีไพร่
เราไซ้ร้อถามกุมารา
เป็นไฉนจึงได้ไปอยู่ป่า
ชนชาเจ้าได้สักกี่ปี
เห็นสมศักดิ์พักตราเป็นราศี
เจ้านี่มีนามกรใด

ฯ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
แม่ข้าอยู่ป่าพนาลัย
แม่ข้าว่าพ่อเสวยวัง
แม่ข้าคลอตมาประหลาดคน
คนยุบิดาให้ขับไล่
อยู่หลังข้าออกจากสังข์มา
แม่ข้าชื่อจันทเทวี
ด้วยความยากจนเป็นพันใจ
ลู่หรือเขาลือว่าเป็นเจ้า
กริ้วโกรธโทษภัยไฉนนา
ลู่โปรดปล่อยข้าไปหาแม่
ใครจะช่วยหาหม้อก่อไฟ

พระสังข์ให้พาลางทางร้องไห้
เก็บผักหักไม้ด้วยยากจน
เกิดมาข้ายังไม่เห็นหน
หอยสังข์บังตนข้าออกมา
แม่ข้าพาไปอยู่ในป่า
มารดาตีแตกให้แหลกไป
ข้านี้ชื่อสังข์ตามวิสัย
ข้านี้เขาไปจับเข้ามา
ใช้เขาไปจับเอาตัวข้า
จำจองชื่อคางงูเข้าไท
ปานนี้ตั้งแต่จะร้องไห้
เผ้าทับขับไล่ไถ่กา

ฯ ๑๒ คำ ๙

๑ ได้ฟัง
แม่แล้วลูกแก้วของพ่ออา

ชลเนตรไหลหลังทั้งชายขวา
ให้ถอดลูกยาออกทันใด

รับมาใส่ตักแล้วชมเชย
สงสารมารดาแต่ไพร
จูบพักตร์ลูบพลาทางรับขวัญ
ลืมน้ำจันทาทาที่

ลูกเอ๋ยมาเป็นเช่นนี้ได้
ไม่เห็นจะให้ไคก็
ทรงธรรมไม่วายกันแสงศรี
ภูมิพิศवासเพียงขาดใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เดือดฟุ้งพลุ่งพล่านทะยานใจ
ร้ายมนต์เป่าพลาทางทูลมา
เหตุไรจึงให้วงง
เพลิงกาฬจะมาผลาญพระบุรี
แม้มีถ่วงลงคงคาลัย

จันทาตัวเชิญเป็นใหญ่
เข้าใกล้แผ่งหลังบังองค์
อนิจจาผ่านฟ้านี้คนหลง
หลงเชื่อฟังมันฉันท
เพราะลูกคนนี้หรือมิใช่
ภูวนายจะม้วยมรณา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ ฟิงเมียแก้ว
เลื่อมสร้างวางองค์พระลูกยา
ผูกมัดรัดถ่วงให้มรณา
เพลิงกาฬจะมาผลาญเอาเวียงชัย

จริงแล้วลืมนเสียที่เจ้าว่า
เหวี่ยงเหวี่ยงเสนาเอาตัวไป
จะดไว้ช้านานไม่ได้
เร่งไปบัดนี้อย่าได้ช้า

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เคื่องแคนแสนสนนางจันทา
พระทรงฤทธิ์ผิดกว่าแต่ก่อน
กลัวพระกาฬจะมาผลาญอยู่ลานลน

เสนารับสั่งใส่เกศา
กระซิบดำในใจไม่เว้นคน
กลับกลอกยกย่อนไม่เป็นผล
ต่างคนต่างพาเอาตัวไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ฝ่ายว่าสังข์ทองเจ้าร้องจำ
ทุบตีฆ่าฟันหรือฉันทไฉน
ลุงเจ้าชางมาช่วยฉันทด้วย
แม่ข้าไม่มาตามลูกเลย

น้ำชาจะพาเข้าไปไหน
ข้าไหวอย่าพาเข้าไปเลย
ลูกจะม้วยจริงแล้วพ่อคุณเอ๋ย
ลุงตาน้ำเอ๋ยไม่เห็นใคร

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ฝ่ายว่าองค์พระบิดุเรศ
ตรัสสั่งมหาเสนาใน
จินทาทุลพลันทันที
แม้นมิถ่วงมันให้มรณา
พระดำรัสตรัสสั่งเสนา
เอาไว้มิสบายเลย
ล้างผลาญอย่างไรก็ไม่ม้วย
สั่งพลางชวนนางจินทา

สังเวชไม่กลั่นกันแสงได้
อย่าพาไปเลยเจ้าเอากลับมา
ตรัสเล่นเช่นนี้ดีหนักหนา
ข้าจะกินยาตายไม่อยู่เลย
เอาไปเถิดสิเสนาเอ๋ย
กรรมเอ๋ยเวรใดได้ทำมา
จะไปดูด้วยเมื่อเช่นฆ่า
เสนานำไปที่หน้าแพ

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

๑ เสนาจุมาผูกมัด
แล้วไถ่พานไปหน้าแพ

ฝูงคนแออัดอยู่เชิงแซ่
ด้วยกระแสรีบสั่งพระภูวไนย

ฯ ๒ คำ ฯ โส้

๑ เมื่อนั้น
ได้ข่าวลูกแก้วแว่วไว
สองกรซ้อนทรวงเข้าผางผาง
ผูกผูกพันหุ่นหมุนมา

นางจันทน์ชนนีศรีใส
ดังจะขาดใจตายด้วยลูกยา
ดังนางจะม้วยสังขาร
ตรงไปยังท่าชลาลัย

บาทาแดงคุพพอง
ลัมลูกคลุกคลานทะยานไป

หนามต้องตามติดหาปลิดไม่
กลัวจะไม่เห็นองค์พระลูกยา

๙ ๖ คำ ๙ เชิด

๑ มาถึงเห็นองค์พระลูกแก้ว
เลือกสนบนฝั่งชลธาร

ทอดองค์ลงแล้วก็โหยหา
ไม่รู้ว่าจะทำประการใด

๙ ๖ คำ ๙

๑ ฝ่ายองค์พระสังข์กุมารน้อย
แลเห็นมารดามาแต่ไกล
แม่คุณจงช่วยลูกด้วยที่
แล้วมีหน้าซำมัตริตกรมา
เขาจะโยนลูกลงในคงคา
แม่วานเขาส่งลงมาที่
ลูกอยากชนมนมแม่
เสนาน้ำตาลลงไหลพรู

ตั้งแต่ละห้อยโหยให้
ดีใจร้องเรียกพระมารดา
เขาผูกมัดรัดดีแล้วทุบตำ
มารดานิ่งได้ไม่ปราณี
ไม่ช้าจะม้วยไปเป็นผี
ชนนี้นิ่งได้ไม่เอ็นดู
น้ำแก่ปล่อยให้ไปสักรู
ที่พาลชมชู้ด้วยกลัวภัย

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฟังลูกว่า
มิได้คิดชีวิตจะขาดใจ
คนดูที่รู้จักองค์
นางเลือกเกลือกกลิ้งกับดินดาน

มารดาซ่อนทรวงเข้าร้องไห้
จะโจนน้ำลงไปมิได้นาน
ยุตห้ามโฉมยงด้วยสงสาร
เยาวมัลย์ซ่อนทรวงเข้าโคก

๙ ๔ คำ ๙ โอต

๑ แล้วแลเห็นองค์ผิวขวัญ
ลูกข้ากระจิดผิดไม่มี

ยอกรอภิวันท์เหนือเกศี
ขอประทานชีวีพระลูกชาย

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พะว้าพะวังไม่ตั้งกาย
ชะงัดแลเห็นมเหสี
จำได้มั่นคงไม่สงกา
เร่งเรียกสำเหนียกแก่เสนา
เสนากลับท่ายพายคอน
ไม่กลัวหวัหวัจะขาดหรือไฉน
ไวไยให้นานจนปานนี้
เสนาตกใจอยู่ลนลาน
ผูกหินโยนพลันทันใด

ท้าวยศวิมลฤาษาย
แว่วเสียงโถมฉวยเจ้าเรียกมา
เทวี่บังคมเหนือเกศา
พระราชพาทยักกวักกร
ให้ถอยนาวาเข้ามาก่อน
จันทาโบกรไปทันที
โยนมันลงไปให้เป็นผี
อ้ายนี้ชักรับสั่งหรือฉันใด
อัมพระกุมารมาหาช้าไม่
สองกษัตริย์สลบไปทั้งสองรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิดฉิ่ง โอต

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระสลบชบพักตรา
เอน้ำสคนธามาลูบพักตร์
ร่ายมนต์เป่าพลงทางทูลไป
เชื่อว่าบุญหนักศักดิ์ใหญ่
มันเลื่อนทรชนคนไพร่

จันทาดีใจเป็นหนักหนา
ต้องดูรู้ว่าไม่บรรลัย
ผัวรักค่อยพินคั้นมาได้
จะโศกาอาลัยไปโยมิ
พอโยนลงไปก็เป็นผี
แม่นดีลูกชายจะตายโย

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

แสนสงสารบุตรนั้นสุดใจ
ชุ่นข้องต้องมนต์ของจันทา
เจ้าว่าถูกทุกสิ่งจริงแล้ว

พระภูวาลย์ยังหม่นไหม้

น้ำพระเนตรหลังไหลลงนองแนว
เสื่อมสร้างวิญญานถึงน้องแก้ว
คลาดแคล้วคืนหลังเข้าวังใน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ บัดนั้น

แลเห็นโฉมงามทราวม้วย
จิงวักตักเอาชลธี
ครั้นเจ้าค่อยพินคินคง

ฝูงคนถ้วนหน้าตาไหล

เกลือกกลิ้งนิ่งไปไม่ไหวองค์
ประพรมโฉมศรีไม่ผุยผง
พลอบโยนโฉมยงให้โคลคลา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ชะเง้อแลดูพระลูกยา

โฉมศรีมีจิตคิดโหยหา

นางซ่อนนุราเข้ารำไร

ฯ ๒ คำ ฯ โอ้ร้าย

๑ พ่อคุณทูลกระหม่อมของแม่เอ๋ย

เข้าเย็นแม่จะเห็นหน้าใคร
ลูกเอ๋ยเคยรับพระมารดา
พุดพลอดกอดแม่ไม่วายวัน
ตัวกรรมมันตามมาล้างผลาญ
ยังมีหน้าซ้ำพรากจากลูกยา
รำพันพลางนางลาคนทั้งปวง
เปล่าจิตผิดทางซังตายไป

ทราวมเซยทิ้งแม่ให้โหยให้

ดังกาเหี่ยวเฉียวไปก็เหมือนกัน

เมื่อมาแต่ป่าพนาสันต์

กินนมชมกันทุกเวลา

พลัดบ้านเมืองแล้วยังมีสา

อนิจจามีกรรมต้องจำไกล

เจ้าเหงา่วงเดินมาน้ำตาไหล

ด้นด้นพงไพรร้องให้มา

ฯ ๘ คำ ฯ เพลง

๑ เมื่อนั้น
 จมลงตรงปล่องนาคา
 แม่เจ้าประคุณทูลกระหม่อมแก้ว
 เพราะแม่ต้อยหอยสังข์ไม่ยั้งทน
 ที่นี้จะได้ผู้ใดเล่า
 อยู่ทับขับไล่ไถ่กา
 ว่าพลงทางชบเคศเกล้า
 สลบชบชอนอ่อนใจ

พระสังข์โอดโอยโหยหา
 พุ่มพายน้าตาจาบัลย์
 จะกลิ้งเกลือกอยู่แล้วเป็นแม่นมั่น
 จึงพลัดพรากจากกันกับลูกยา
 อยู่ด้วยช่วยผ่านเกล้าเฝ้าเคหา
 แม่มาเย็นเย็นจะเห็นใคร
 คิดถึงแม่เจ้าแล้วร้องไห้
 อยู่ในไถ่น้ำไม่ทำลาย

๙ ๘ คำ ๙ โอด

ตอนที่ ๓

นางพันธุรัตเลียงพระสังข์

๑ เมื่อนั้น

กับตักกระตักโหรคนตาย
ปรากฏพระยศศักดิ์ศรี
ศาลารักขาстилทาน
เทพเจ้าเข้าในใจดล
ด้วยพระสังข์ทองयोगโย
จะใครไปตามวิสัยนาถ
ระวังตัวด้วยกลัวครุฑา

ท่านท้าวภูษงค์องค์สหาย
ล้าเลิศเพริศพรายในบาดาล
บรรดานาคีไม่ต่อต้าน
อยู่ใต้บาดาลพิมานชัย
ท่านท้าวกำพลหม่นไหม้
ล้าบากยากใจในคงคา
ออกจากเปลวปล่องช่องผา
ทอดตาเหลียวดูมาแต่ไกล

ฯ ๘ คำ ๕ กลม

๑ เทียวเล่นมาเห็นกุมาร

เห็นศิลาผูกมาก็แจ้งใจ
โถมศรีบริสุทธีมนุษย์น้อย
ภูษงค์สงสารกุมารา
จับกรซ่อนองค์เห็นกงจักร
จะเกิดเหตุเภทพาลประการใด
จะเอาเจ้าไปไว้เป็นลูกยา
แล้วแก้ศิลาพลันทันที

นอนจมดินดานธารไหล
ลูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
กระจอยร่อนน่ารักหนักหนา
เข้าต้องดูรู้ว่าไม่บรรลัย
น้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่
ใครช่างทำได้ไม่ปราณี
เห็นว่าบุญหนักศักดิ์ศรี
นาคีอุ้มพาไปบาดาล

ฯ ๘ คำ ๕ เชิด

ท้าวภูษงค์	พญานาค
ทอดตา	แลไป มองดูในระยะไกล

๑ ครั้นถึงจึงวางบนแท่นแก้ว
บอกเมียรักพลันมีทันนาน
พี่ไปได้มาแต่วารี
ช่วยแก้ไขให้คืนจะได้เลี้ยง
ว่าพลางตั้งสัตย์อธิษฐาน
แต่ชาติหลังทั้งสองเคยค้าจน
เสียงพลางพลางเอาสุคนธ์ทิพย์
ค่อยฟื้นคืนสมประดีคลาย

ผ่องแผ้วปรีดีเปรมเกษมศานต์
บริวารแวดล้อมอยู่พร้อมเพรียง
จมในชลธิไม่มีเสียง
กล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไว้เอาบุญ
ถ้าบุญเรากับกุมารเคยอุตหนุน
เดชะบุญกุมารไม่วอดวาย
ลูบหลังดังหีบให้เหือดหาย
โฉมฉายเป่ามนต์ด้วยฤทธิ์

๙ ๘ คำ ๙ ตระ

๑ เมื่อนั้น
พี่น้องคหฬง่ายวารี
รูปร่างโสภาคเป็นมนุษย์
ผินผันอันอันฉงนใจ
ข้าเจ้าเขาเอามาถ่วงน้ำ
ผู้ใดเอาข้าเจ้ามา

พระสุวรรณสังข์เรื่องศรี
แลเห็นนาคก็ดีใจ
ทรงภูษบังคมประนมไหว้
กล่าวความถามไปกับนาคา
บาปกรรมทำไว้เป็นหนักหนา
โปรดช่วยชีวาให้คืนคง

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ตรัสถามเนื้อความไปโดยจง
ใครเล่าถ่วงเจ้าลงวารี
เราช่วยจึงไม่ม้วยบรรลัย

ท้าวนาครมีจิตพิศวง
เจ้าเชื้อแถวแนววงศ์พระองค์ใด
โฉมศรีโทษทัณฑ์นั้นโฉน
จึงพามาไว้ในบ้านเมือง

๙ ๕ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

บิดาข้าไซร้ได้ผ่านเมือง
เมียน้อยมันชื่อนางจันทา
เขาขับไล่ให้ไปอยู่ไพรร้าง
อยู่หลังข้าออกมานอกหอย
ทุบตีฆ่าฟันไม่บรรลือ
บอกพลางทางทรงโคก็
พระองค์ช่วยส่งให้มารดร

พระสังข์เล่าความตามเรื่อง
ราวเรื่องแม่ว่าให้ข้าฟัง
มารดาคลอดข้าเป็นหอยสังข์
มันชิงชิงทุลว่าข้าจัญไร
เขาคอยจับข้าหาข้าไม
จึงให้ถ่วงข้าลงสาคร
คิดถึงชนนี้สะอื้นอ้อน
จึงวอนร่ำให้อยู่ไปมา

๙ ๘ คำ ๙ โอด

๑ เมื่อนั้น

ได้ฟังทั้งนางนาคา
บุญญาธิการก็มากมี
แกลังเดียวดจันท์กันเป็นมันคง
อยู่ด้วยแม่เถิดจะเลี้ยงเจ้า
ชนนี้เจ้านั้นมิบรรลือ
จึงให้ชำระสระล้าง
เอมโอชโภชนาสารพัน

ท้าวภูษงค์สงสารเป็นนักหนา
เสนาหาฟักฟุ่มอุ้มองค์
จึงเช่นฆ่าราตีไม่ผุยผง
ยุยงชิงชิงว่าจิงไร
ร่วมวันขวัญข้าวอย่าโหยให้
นานไปจะพบประสบกัน
ล้อมข้างดั่งนางในสวรรค์
นึกสิ่งไรนั้นก็มิมา

๙ ๘ คำ ๙

๑ ฝ่ายท้าวภูษงค์ทรงศักดิ์

อย่าเลยจะให้กุมารา
ผัวตายเป็นม่ายมาช้านาน
จึงบอกพระสังข์ทองयोगโย

คิดถึงแม่รักยักขา
ไปเป็นบุตรรายาใจ
ลูกหลานยักยักหามีไม่
พ่อไซรมิใช่เป็นมนุษย์

ถึงรักเจ้าเอาไว้ไม่ได้ด้วย
ไปกว่าบิดาจะม้วยมุต
เจ้าคิดถึงบิดาจะมาถึง
ว่าพลางทางสังนาคา
ทองกรอ่อนห้อยสร้อยสะอึง
นาคาเข้าพร้อมล้อมวง

จะชูช่วยบำรุงให้สูงสุด
สิ้นสุดทุกขภัยที่ได้มา
ครู่หนึ่งบัดใจจะไปหา
ตกแต่งกายาให้อำองค์
เพริศพริ้งเฟื่องฟูดูระหง
อุ้มองค์พามาจากบาดาล

ฯ ๑๐ คำ ๙ เชิด

๑ ขึ้นจากฟากฝั่งพระสมุทร
ริมสะดือทะเลคะเนการ
จึงนฤมิตด้วยฤทธา
โกชนาสารพันพันใด

พันแดนมนุษย์สุดสถาน
หมายมุ่งกรุงมารไมไกลไกล
เป็นมหาสำเภาทองผ่องใส
พร้อมไปในลำสำเภาทอง

ฯ ๔ คำ ๙ ดระ

๑ จึงอุ้มลูกน้อยกลอยสวาท
วางไว้ในลำสำเภาทอง
แล้วเอาแผ่นสุวรรณบันทึก
สั่งลูกชายพลันทันที
แล้วเธอตั่งสัตย์อธิษฐาน
จะจับลูกอย่าให้ถูกลำเภาตรา
เสี่ยงพลางทางเลือกสำเภาทอง
สงสารลูกแก้วแววไว

นาคราชทูนเกล้าเศร้ามอง
ทั้งสองโศกด้วยปราณี
จารึกเป็นราชสารศรี
จงส่งให้ยักษ์ที่ลงมา
ขุนมารอันคิดริษยา
ให้ตรงซึ่งพาราอย่าขัดไป
ลอยล่องในท้องทะเลใหญ่
แล้วกลับหลังวังในสุไฟชน

ฯ ๘ คำ ๙ เชิด

สะดือทะเล เรียกทะเลตอนที่น้ำวนโบล่งไปถือว่าเป็นศูนย์กลางของทะเล

๑ เมื่อนั้น

คว้างคว้างมาในกลางทะเลวน

มีอยู่แต่น้ำกับฟ้า

ดูเป็นหมอกมัวออกทั่วไป

เห็นฉนากฉลามตามกัน

เงือกงูราหูเหรา

มังกรลอยล่องท่องน้ำ

คิดถึงพระแม่อยู่แดดตาล

ลูกรักพลัดไปแห่งใด

มีตายใหญ่กล้าจะมาพลัน

ร่ำไรอยู่ในเกตรา

ช่วยส่งให้ตรงเมืองมาร

พระสุวรรณสังข์ระเหระหน

ทุกซทนแลเหลียวเปลี่ยวใจ

จะแลเห็นผิงผากี่หาไม่

หวนไหวไม่เคยไปมา

ดาษตื่นหมื่นพันล้วนมัจฉา

ทั้งกระโห้โลมาปลาวาฬ

คลื่นซัดซัดน้ำม่านาฉน

เหมือนม้วยวายปราณไปจากกัน

แม้อยู่หนไหนไม่ผายผัน

เสาะหาแม่นั้นให้พบพาน

เทวาพิศวงนำสงสาร

เข้ายังสถานด่านแดน

ฯ ๑๒ คำ ๙ เขต

๑ บัดนั้น

ลาดตระเวนเกณฑ์กันป็นแดน

ยืนเยียมหอคอยลอยลิ่ว

แลลิบลิบพริบตามาไวไว

คิดว่าข้าศึกมาอีกฮัก

ออกรับจะจับเอาสำเภา

กุมภัณฑ์ยักขาอยู่กว่าแสน

แวนแคว้นนางมารชาอุทัย

เห็นกระโดงธงทิวปลิวไสว

เข้าใกล้แลเห็นเป็นสำเภา

ขุนยักษ์วุ่นวายทั้งนายบ่าว

เร่งป่าวร้องเสร็จจะเห็จมา

ฯ ๖ คำ ๙ กวาว

เงือก งู ราหู เหรา มังกร

ชื่อเรือกสัตว์ชนิดต่าง ๆ ในนิยายไทยแต่โบราณ

๑ ตรุกันลงหาดทรายชายฝั่ง
ทองคำทั้งลำท่ามา
เห็นอยู่แต่กุมารน้อย
แจ้งใจมิใช่ไฟรี
แผ่นโผนโจนฉวยด้วยความอยาก
เร่งรีบฉวยพลันทันใด
ทะลึ่งโลดโดดคว้าผวาเปล่า
ลอยเด่นเห็นอยู่แก่ตา
ตีด้วยกระบองก้องเวหา
ล้อมรุมกลุ้มกันเข้าทันใด

เห็นสำเภายังไม่กังขา
คนในเกตรางี้ไม่มี
แซมซ้อยจรัสรัศมี
ยักชีตรุกันมาทันใด
อ้าปากแลบลิ้นน้ำลายไหล
ประหลาดใจไม่ถูกเกตรา
เหมือนหนึ่งจับดาวในเวหา
ยักซากกริ้วโกรธพิโรธใจ
จะถูกล่าเกตรางี้หาไม่
เปล่าไปไม่ปะปะทะกัน

ฯ ๑๐ คำ ๕ เขต

๑ เมื่อนั้น
เห็นหมู่สุรกุมภัณฑ์
แต่ละตัวหัวพริกหยิกหยอง
เขี้ยวขาวยาวรีไม่มีใจ
แล้วจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน
มาทำอันตรายราวี
คิดแล้วเท่านั้นมิทันนาน
แผ่นทองลอยละลือปลิวมา

สุวรรณสังข์ชั้นรังสรรค์
คร้ามครั่นพรั่นอกตกใจ
ดำกาดาทองท้องใหญ่
คิดได้ถึงท้าวนาดี
อย่าให้ขุนมารยักชี
แก้ตัวข้านี้เลยนา
จึงโยนแผ่นทองสารให้ยักชา
คอยทำยักชีดังมีใจ

ฯ ๘ คำ ๕ เขตฉิ่ง

๑ ยักขาโลตโผนโจนจับ
คิ่นเข้าฝั่งพลันทันใด
จึงรู้สาราที่จารึก
สารทองของท้าวเจ้านาคา
จำเพาะให้โถมยงลงมารับ
ปรึกษาแล้วนำเอาแผ่นทอง

กลอกกลับรับราชสารได้
หอบรวนหายใจยุไปมา
มิใช่ข้าศึกจึงปรึกษา
เกตราเขียนลายระบายทอง
เราจึงจู่จับมิได้ต้อง
นายรองระเห็จเตร็ดมา

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงซึ่งราชธานี
บอกแจ้งแถลงกิจจา

จึงนำสารศรีเข้าไปหา
แก้ท่านมหาเสนาใน

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เสนารับสารใส่พานแก้ว
เข้าเฝ้านางมารชาอุทัย

คลาดแคล้วพามาหาข้าไม
ที่ในพระโรงอันรูจี

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ มาถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า
แล้วทูลไปพลันทันที
ให้ราชทูตมนุษย์น้อย
ทองคำทั้งลำท่ามา
จับต้องจะอุกก็หาไม่
ผิดอย่างปางก่อนบ่อนมี

กัมเกล้าบังคมเหนือเกศี
ท้าวनाคมีราชสารมา
ล่องลอยสำเภาไม่เข้าหา
คนในเกตราก็ไม่มี
โยนให้แต่ราชสารศรี
เทวิจงทราบพระบาท

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เร่งคิดถวิลจินตนา
จึงสั่งสาวศรีที่หมอบเฝ้า
แล้วอ่านดูพลันทันใด

นางพันธุรัตยักษา
ทูลถือสาราประหลาดใจ
รับเอาสาราเข้ามาให้
ที่ในพระราชสารา

๙ ๕ คำ ๙ เอกบท

๑ สารท้าวภูษงค์ทรงศักดิ์
แต่สหายวายปราณนานมา
องค์ท้าวกุมภภักดิ์ที่บรรลีย์
เจ้าน้อยใจที่ไม่เยี่ยมเยือน
เป็นหญิงครองเมืองมณฑล
เราไซร้ได้บุตรบุญธรรม
เจ้าจงเลี้ยงไว้เป็นลูกรัก
จะได้ครอบครองพระเวียงชัย

คิดถึงแม่รักยักษา
ชั่วข้ามมิได้มาเยี่ยมเยือน
ความสมัครรักใคร่ใครจะเหมือน
รักเจ้าเท่าเทียมเหมือนกัน
เสนีรืพลจะเด็ดดจันท์
มนุษย์จ้อยน้อยนั้นถือสารไป
เราเห็นบุญหนักศักดิ์ใหญ่
เลี้ยงไว้ค้าชูแทนหูดา

๙ ๘ คำ ๙

๑ อ่านจบแจ้งในสารศรี
เอาสารทูนเกล้าไว้มิได้ช้า
องค์ท้าวกุมภภักดิ์ที่บรรลีย์
ชื่อตรงต่อองค์พระสามี
แล้วตรัสแก้มหาเสนาใน
มนุษย์น้อยจ้อยในภคตรา
ให้เลี้ยงต่างลูกดวงใจ
เรานี้มีจิตคิดปอง

คิดถวิลยินดีเป็นหนักหนา
ชอบใจหนักหนาท้าวนาดี
ยังคิดรักใคร่ไม่หน่ายหนี
คุณของนาดีดังบิดา
ใครเห็นอย่างไรให้ปรึกษา
นาคาให้มาให้รับรอง
บุญหนักศักดิ์ใหญ่ไม่มีสอง
จะใคร่รับรองกุมารา

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น

พินิจจิตคุณแล้วทูลมา
อย่าเพื่อขึ้นชมภิรมย์ใจ
ตำราทนายว่าพระกุมาร
มนุษย์กับยักษ์จะรักกัน
เหมือนหนึ่งดูเหว่าเหล่ากา
ทำนองเมรีกับพระรถ
โฉมยงเหมือนองค์เมรี

กุมภัณฑ์โหรใหญ่ฝ่ายขวา
โหรขอโทษได้โปรดปราน
มิได้สงสัยที่ในสาร
มิใช่ลูกหลานท้าวเนคา
ห้ามปราชญ์กวดขันเป็นหนักหนา
เลี้ยงรักษาได้เมื่อไรมี
สักหยูกยาหมดแล้วลอบหนี
รับมาน่าที่จะวายปราณ

ฯ ๘ คำ ๕ เจริญ

๑ ได้เอยได้ฟัง

เหม่ออ้ายโหรใหญ่ใจพาล
มิ่งนี้ผูกจิตคิดคด
กุไชจะได้อุกยา
กุไชไร่ไชนางเมรี
อันท้าวภุชงค์ทรงชัย
ว่าพลางนางสังสวสวรรค์
แต่นี้สืบไปอย่าให้มา

มีดคลุ้มกลุ้มคลั่งดังเพลิงผลาญ
ช่างเปรียบเทียบทัดทานด้วยมารยา
จะขบถจริงจังกระมังหนา
กิดหน้าขวางตาหรือว่าไร
หลงด้วยโลกีย์หาดีไม่
ชั่วแล้วที่ไหนจะให้มา
จงช่วยกันขับไล่ไสเสกศา
มันว่ากุเลนให้เป็นलग

ฯ ๘ คำ ๕ เจริญ

๑ แล้วสั่งกุมภัณฑ์ให้จัดแจง

อีกทั้งข้าเฝ้าท้าวนาง
ให้เป็นมนุษย์สุดสิ้น
เข้าที่นฤมิตบิตเบียนกาย

ตกแต่งเร่งรัดอย่าขัดขวาง
ต่างต่างแผลงฤทธิ์นิมิตกาย
ตรัสพลางเทพินผันผาย
เจ็ดฉายโสภณอ่าองค์

ออกจากวังแก้วแพรวพรรณ
แห่แห่นแน่นอัดจัดตรงค์

ก้านัลพรั่งพุดระหง
เสนาพาลงไปคงคา

ฯ ๖ คำ ๙ กลองโยน เชิด

๑ มาถึงหาดทรายชายทะเล
ลตองค์ลงริมชลธาร
แล้วนางตั้งจิตพิชฐาน
จะมาเป็นลูกข้าในครานี้
ขอให้ลอยเข้ามาถึงฝั่ง
เสี่ยงพลางแล้วนางผันแปร
สำเภาลอยเลื่อนเคลื่อนคลา
เกยยังฝั่งพลันทันใด

เห็นเกตราลอยคอยท่า
หัตถาจบน้ำได้สามที
กุมารบุญหนักศักดิ์ศรี
เทวัญจันทรจึงเล็งแล
เหมือนหนึ่งยังข้าเห็นให้เป็นแน
ลูกยืนชะงัดแลไป
ไม่ทันพริบตาเข้ามาใกล้
บัดใจเห็นทั่วทุกตัวมาร

ฯ ๘ คำ ๙ สาธการ

๑ แล้วนางย่างลงในเกตรา
พินิจพิศดูพระกุมาร
ฝ่ายว่าพระสังข์ก็บังคม
แม่นยำเหมือนคำท้าวนาคิน
นางมารฟักพุ่มอุ้มองค์
ลงจากเกตราราคาโคไล
สาวศรีรับรองประคองเคียง
เบียดเสียดกันดูพระกุมาร

มิช้าเห็นองค์น่าสงสาร
งามปานรูปทรงดังองค์อินทร์
ชื่นชมในจิตคิดถวิล
เสร็จสิ้นทุกสิ่งไม่กริ่งใจ
โฉมยงยินดีจะมีไหน
สำเภาหายไปมิได้นาน
พร้อมเพรียงพิศวงสงสาร
คั่นเข้ายังสถานสำราญใจ

ฯ ๘ คำ ๙ เชิด

๑ มาถึงวังพลันทันที
จึงดำรัสตรัสถามความใน
จึงพระยาภุชงค์ทรงศักดิ์
เหตุผลตันปลายอย่างไรมา

ฯ ๔ คำ ๙ เจริจา

วางยังแท่นมณีสรีไส
พ้อเป็นลูกหลานใครโฉนนา
ส่งองค์ลูกรักให้แก่ข้า
ลูกยาทรงนามกรโต

๑ เมื่อนั้น
คิดถึงมารดาที่ยังอาลัย
อันพระบิดรทรงภพ
เมียน้อยนั้นชื่อจันทา
จับลูกถ่วงท้องชลาสัย
บุญช่วยจึงไม่ม้วยชีวี

พระสังข์ทูลแจ้งแถลงไข
รำไรทูลความแต่หลังมา
ประเสริฐเลิศลบบจบทศา
เขายุงบิดาให้ฆ่าตี
ตัวแม่ขับไล่อยู่ไพรศรี
ท้าวนาคิจึงใส่สำเภามา

ฯ ๕ คำ ๙ เจริจา

๑ ฟังเอยฟังการ
รับขวัญไม่กลั่นน้ำตา
แม่จะถนอมกล่อมเกลี้ยง
พ้ออย่าได้กังขาราคี
จูบพลางนางอุ้มขึ้นใส่ตัก
ดั่งดวงฤทัยยมนา
ท่านจงเร่งรัดจัดแจง
จะสมโภชลูกแก้วแววไว

นางมารสงสารเป็นหนักหนา
ลูบล้างลูบหน้าให้ปราณี
จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรนะโฉมศรี
พระบุรีจะให้แก่ลูกยา
ความรักแสนสุดแสนหา
แล้วสั่งมหาเสนาใน
ตกแต่งพาราอย่าช้าได้
บาดหมายกันไปอย่าได้นาน

ฯ ๘ คำ ๙ เจริจา

“แม่จะถนอมกล่อมเกลี้ยง
ฟอลเก่าได้ถึงขาราคี

จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรนะโฉมศรี
พระบุรีจะให้แก่ลูกยา”

๑ บัดนั้น
แล้วถวายบังคมกัมภกราน

เสนารับราชบรรหาร
มาสั่งการตามมีพระบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ ให้แต่งโรงราชพิธี
หุ่นละครโขนหนังช่องระทา
ทั้งระเบ็งระบำปล้ำมวย
จิ้งจาวเสภาชาติรี

เทียนชัยบายศรีทั้งซ้ายขวา
เครื่องเล่นนานาบรรดามี
พร้อมด้วยสังคีตดีดสี
มโหรีเครื่องท่อนมอญรำ

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ แล้วกลับมาทูลความตามเรื่อง บ้านเมืองแต่งอร่ามงามข้า
ราชวัติฉัตรธงโยงรำ

พร้อมสำเร็จแล้วพระเทวี

ฯ ๒ คำ ฯ ชำ ร่าย

๑ ฟังเอ๋ยฟังสาร
ครั้นว่าสนธยาราตรี

นางมารปรีดีเปรมเกษมศรี
ก็เข้าที่บรรทมภิรมย์ใน

ฯ ๒ คำ ฯ ดระ

๑ ครั้นรุ่งแจ้งแต่งองค์ลูกยา
ทองกรสังวาลระการใจ

ภูษาอย่างดีศรีใส
แล้วมุ่นจุไรใส่ชฎา

หุ่น ละคร โขน หนัง
ระเบ็ง ระบำ ปล้ำมวย
จิ้ง จาว เสภา ชาติรี มอญรำ
มุ่นจุไร

} ชื่อเรียกการละเล่นต่างๆ ของไทยแต่โบราณ

เกล้าผมเป็นจุกอยู่ตรงกลางกระหม่อม

สรรพเสร็จเสด็จจรลี

สาวศรีไสวทั้งซ้ายขวา

เชิญเครื่องตามกันเป็นหลั่นมา

ยาตราสถิตย์ยังพิธี

ฯ ๔ คำ ๙ ร้องเพลงมหาชัย

ร่าย

๑ ได้เอยได้ฤกษ์

นางมารให้เบิกบายศรี

ลั่นฆ้องกลองชัยเกรี

ดิดลีตีทับฉับพลัน

จุดแว่นเวียนซ้ายย้ายขวา

โห้ขึ้นสามลามีมัขมัน

เซ็งแซ่แดรสังข์ประดังกัน

ฆาตฆ้องกลองลั่นสนั่นไป

ฯ ๔ คำ ๙ มโหรี

๑ เวียนเทียนสำเร็จเสร็จสรรพ

โบกจับจุมเจิมเฉลิมให้

แล้วนางอำนวยอวยชัย

ทุกขโศกโรคภัยอย่าให้มี

ฯ ๒ คำ ๙

๑ ฝ่ายเจ้าพนักงานการเล่น

ทั้งมวยปล้ำรำเต้นถ้วนดี

โขนละครโก่ป่าชาตรี

เป่าปี่ตีกลองก็กก้องไป

หกดะเมนไต่ลวดกวดขัน

เจ็ดคืนเจ็ดวันห้วนไหว

ครั้นราตรีมีดอกไม้ไฟ

หนังจิ้งหนิงไทยดอกไม้กล

อีกทั้งเครื่องท่อนมอญรำ

จับกระบี่ท่าโกลาหล

จิ้งจาวฉาวแจ่งแต่งตน

เกลื่อนกล่นอ้ออิงคะนึ่งไป

ฯ ๖ คำ ๙ เจริญ

ทับ

เครื่องดนตรีอย่างหนึ่งสำหรับใช้ตีประกอบจังหวะ บางแห่ง
เรียกว่า โทน

๑ นางมารสมโภชพระลูกแล้ว ผ่องแผ้วยินดีจะมีโหน
จึงชวนลูกยาคลาไคล เข้าในวังพลันทันที

๙ ๒ คำ ๙ เขต

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนแท่นแก้ว ผ่องแผ้วปรีดีเปรมเกษมศรี
แล้วจัดแจงนักเทศน์ชั้นที่ นางนมทั้งสี่พี่เลี้ยง
กำนัลนางมโหรีขับไม้ สำหรับให้ขับกล่อมพระเนื้อเกลี้ยง
แม่มอบให้พระสังข์ทั้งวังเวียง ใครทุ่มเถียงจงเหียนฆ่าตี
นางถนอมกล่อมเกลี้ยงรักษา มิให้พระลูกยาเจ้าหมองศรี
จนพระชันษาสิบห้าปี ยังทวีความรักอยู่ทุกวัน
นางค่อยเคลื่อนคลายสบายใจ จะใคร่ไปเที่ยวป่าพนาสัย
เผอิญใจทีกทิกนึกผูกพัน คิดพรั้งกลัวลูกจะหนีไป
อย่าเลยจะแสรังแกล้งล่อลวง อย่าให้ล่วงหมายคำสำคัญได้
ว่าไปช้าแล้วกลับมาเร็วไว ถึงจะหนีไปไม่พ้นกร
แม่จะไปป่าเจ็ดราตรี พันปีจงฟังแม่สั่งสอน
บ่อน้ำชายขวาเจ้าอย่าจร หอช้างห้วนอนเจ้าอย่าไป
สั่งลูกแล้วพลันมีทันช้า พรั่งพร้อมทหารหน้าห้องใหญ่
ออกจากพาราคลาไคล แปลงไปเป็นยักษ์จับพลัน

๙ ๑๔ คำ ๙ กวาว

ขับไม้

การเล่นดนตรีอย่างหนึ่งของไทยแต่โบราณ ประกอบด้วย
คนขับร้องลำนำ คนสีซอ และคนโกวบันตะโฆะคอยประสาน
เสียง ให้จังหวะ

๑ ครั้นมาถึงป่าพนาลัย
พาดฟันล้มตายวายชีวัน
ครั้นเหลือบเห็นช้างฝูงใหญ่
หักคอตายกลาดพาดดังปung

จับได้ช้างเสือเนื้อสมัน
ได้ห้าหกตัวนั้นไม่พอพung
ดีใจพาดด้วยกระบองผลung
ทหารหอบพะรุงพะรังมา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ วางกองไว้หน้าศาลาลัย
แล้วขึ้นนั่งบนบัลลังก์ศิลา

แล้วนางไปสร่งน้ำที่เพิงผา
เสวยสัदनานาพันธุ์

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ มาจะกล่าวบทไป
อยู่ในไพชนอสรี
เหตุไฉนไปไพรกรุ่นกรุ่น
ว่าไปวันเดียวจะกลับมา
เหตุใดถ้อยคำพินเพื่อน
ตรัสว่าจะไปคืนเดียวไซร้
ครั้นว่าจะไปเจ็ดวัน
ผิดแล้วถ้อยคำพระมารดา
ห้ามไว้มิให้ไปที่ครวไผ
ลับดาสาวใช้ลอบไปพลัน

ถึงองค์พระสังข์เรื่องศรี
มีจิตคิดถึงมารดา
พระคุณไปโยที่ในป่า
ไม่เหมือนนาวาจาที่ว่าไว้
คลาดเคลื่อนคืนวันหามันไม่
เจ็ดวันจึงได้กลับมา
กลับพลันวันเดียวไม่เหมือนว่า
ดีร้ายจะมาต่อเจ็ดวัน
อะไรจะมีอยู่ที่นั่น
ได้เห็นสำคัญในทันที

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลง

ไพชน ที่เจียบ ปราศจากคน
ไปไพรกรุ่นกรุ่น ไปป่าอยู่เรื่อย ๆ

๑ เห็นโครงเสื้อช้างกวาทราย
ตกใจไม่เป็นสมประดี
พระมารดาว่าบ่อที่ปิดไว้
ลอบหนีพี่เลี้ยงลงไปพลัน
ค่อยเอานิ้วพระหัตถ์ชี้
เปิดบ่อขวาพลันทันใด
เอานิ้วชี้ที่เป็นเงินนั้น
คิดตกใจเจ้าเฝ้ามอง
จะเช็ดสีเท่าใดก็ไม่ออก
รีบมาคิดได้ด้วยมารยา
แล้วพระจึงซ่อนผุ่งนาง
แลเห็นรูปเงาเหมาะสมดูใจ
สอดใส่เกือกแก้วทั้งซ้ายขวา
จับไม้เท้าทองลงอุทธีดู

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๑ เหาะลองดูเล่นพอเห็นดี
ถอดออกแล้ววางดังเก่าไว้

๑ ทีเอยทีนี้
จะเหาะไปหาพระมารดา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

ฯ ๒ คำ ฯ ใ้ร้าย

ทั้งกายมนุษย์กับซากผี
ผิดแล้วชนนี้เห็นสำคัญ
จะมีอะไรเป็นแม่นมั่น
เปิดบ่อซ้ายนั้นขึ้นทันใด
จุ่มจีบ่อเงินที่ผ่องใส
แจ่มใสสว่างอยู่เรืองรอง
จิ้มลงดูพลันเป็นทองผ่อง
เช็ดทองด้วยกล้วยพระมารดา
พระแม่มาจะบอกกระมังหนา
ฉีกผ้าพันนิ้วพระหัตถ์ไว้
มาดูที่ปรารงค์ปราสาทใหญ่
พระจึงสวมใส่เข้าลองดู
ประดับเพชรพรายดาทั้งคู่
เหาะวูตามช่องบัญชาชัย

กล้วยพระชนนีไม่เข้าใจ
ดีใจสอดมองดูมารดา

ชอบที่จะหนีแม่ยักษ์หา
ถึงไร่ยายดาที่เลี้ยงเรา

“ค่อยเอานิ้วพระหัตถ์ที่
เปิดบ่อขวาวล้นทันใด

จุ่มจับบ่อเงินที่ผ่องใส
แจ่มใสสว่างอยู่เรืองรอง”

๑ โอ้อนิจจาพระชนนี

จะซ้อนทรวงสลบซบเซา

ตัวกุมมาอยู่ในเมืองนี้

ไว้อยากนักถ้าฉวยช้า

เห็นจะวายชีวิตเสียเปล่าเปล่า

จะแทนคุณชนนีมีอยู่เลย

ปานฉะนี้จ้ะรำโคกเศร้า

พระเกิดเกล้าลูกเอ๋ยจะโศกา

พระชนนีเลี้ยงเป็นยักษา

ไหนจะหนีมารดาไปได้เลย

โอ้พระเกิดเกล้าของลูกเอ๋ย

เจยเห็นพี่เลี้ยงซ่อนทันที

๙ ๕ คำ ๙

๑ บัดนั้น

ตกใจไม่เห็นอยู่ในที่

เมื่อก็วิ่งเล่นก็เห็นตัว

มองมาพบพระองค์ก็ดีใจ

พี่เลี้ยงวิ่งหาพระโคมศรี

วิ่งตอกหาประหม่าใจ

ทูนหัวเอ๋ยซ่อนอยู่แห่งไหน

พี่เลี้ยงสาวใช้ก็เปรมปรีดี

๙ ๔ คำ ๙ เสร็จ

๑ เมื่อนั้น

เล็ดลอดสอดหามฤดี

สายัณห์ตะวันรอนรอน

รำลึกถึงลูกใจผูกพัน

นางพันธุรัตยักษิ

ได้เจ้ตราตรืออยู่ไพรวัน

ใกล้จะลับสิ่งขรพนาสันต์

เร่งรีบเร็วพลันระเห็จมา

๙ ๔ คำ ๙ เชิด

๑ ถึงรับขวัญอุ้มพระลูกรัก

กอดชมดังดวงนัยนา

จูบพักตร์เศียรเกล้าเกศา

นางแสนเสน่หาดังดวงใจ

ระเห็จ

มาอย่างรวดเร็ว

แลเห็นนิ้วหัตถาพันผ้า
ผ้าผูกนิ้วอุกอะไร

เอืววันของแม่เป็นโจน
เป็นโรหรือพ่อจงบอกมา

ฯ ๔ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
ครั้นแม่จับนิ้วทำมารยา
ทำผิดลูกกลัวพระแม่ตี
จับมิดเข้ามาผ้าไม้

พระสังข์ได้ฟังคำว่า
กลัวพระมารดาจะเคืองใจ
ลูกนี้ไม่มีอัธมาสัย
บาดเลือดขับไหลฝนไหลทา

ฯ ๔ คำ ๙

๑ ได้เอยได้ฟัง
จับมือพิศดูพันผ้า
จะมากหรือน้อยแม่ขอดู
กำมิดปิดซ่อนแม่ทำไม

ชะนางพี่เลี้ยงช่างให้ไม้ผ้า
ทูนเหนือเกศาราคาญใจ
นิงอยู่หาทำให้เจ็บไม่
บาดแผลน้อยใหญ่โจนนา

ฯ ๔ คำ ๙

๑ สังข์เอยสังข์ทอง
อูยอุยพระแม่อย่าแก่นา
โลहितติดกรังผ้าอยู่
ลูกกลอนลามเล่นจึงเป็นไป

ทำร้องกumnนิ้วพันผ้า
เจ็บปวดหนักหนาเป็นพันไป
เจ็บปวดพันรู้ไม่แก้ได้
พระแม่จงได้ปราณี

ฯ ๔ คำ ๙

๑ ได้เอยได้ฟัง
น้ำตาคลอตาด้วยปราณี

นางมารโกรธพี่เลี้ยงสาวศรี
ให้มัดตีพี่เลี้ยงนางใน

เอืววัน คำใช้เรียกลูกรัก น่าจะมาจาก เอววัลย์ คือ เอวอ่อนดุจเอววัลย์

นางนมพี่เลี้ยงเรียงหน้า
ให้เล่นมิดเล่นพริ้วผ้าไม้

มึงไม่นำพาเอาใจใส่
ตีให้บรรลัยประเดี๋ยวนี้

๙ ๕ คำ ๙ เจริจา

๑ ได้เคยได้ฟัง
อ้อนวอนกราบไหว้ทั้งไคก็
ลูกแข็งเขาห้ามแล้วไม่ฟัง
ถ้าเขาต้องโทษโทษภัย

พระสังขบ้างคมขอโทษพี่
มิให้ต้องตีชิงไม้ไว้
เขารักข้าหาซึ่งลูกน้อยไม่
ไหนเขาจะรักลูกน้อยนี้

๙ ๕ คำ ๙ เจริจา กล่อม

ตอนที่ ๔

พระสังข์หินนางพันธุรัต

ข้า

๑ มาจะกล่าวบทไป
แต่ว่างเว้นเป็นมายืมาหลายปี
ได้ลูกน้อยหอยสังข์มาเลี้ยงไว้
ฟักฟุมอุ้มชูชมชิต
เมื่อเวรามาติดตามทัน
ให้ร้อนเนื้อเดือดใจไม่สบาย

๙ ๖ คำ ๙

ถึงนางพันธุรัตยักษี
สามีมอดม้วยด้วยไข้พิษ
รักใคร่เป็นบุตรสุจริต
ลืมนัดถึงผิวของตัวตาย
นางนั้นจะสิ้นบุญสุญหาย
ผันผายไปป่าพนาวน

ร้าย

๑ จึงอุ้มองค์พระสังข์นั่งตัก
วันนี้แม่จะลาไปอารัญ
แล้วกำชับสาวศรีพี่เลี้ยง
ตามใจอย่าให้โกรธา
สั่งพลางอย่างเยื้องยุรยาตร
มาลับตาลูกน้อยกลอยใจ

๙ ๖ คำ ๙ ตรี

โลมลูบจูบพิกตรแล้วรับขวัญ
สายัณห์เลี้ยวลับจะกลับมา
จงถนอมกล่อมเกลี้ยงไอรสา
เคื่องขัดอธยาสิ่งใด
จากปราสาทเรืองรองผ่องใส
อรไทเปลี่ยนแปลงกายา

๑ บัดใจรูปร่างเป็นนางยักษ ลำสันคึกคักนักหนา
ถือกระบองป้องพัศตร์ทำศกตา ตันดงตรงมาพนาลี

ฯ ๒ คำ ๙ กราวใน เชิด

๑ ครั้นถึงหิมวาป่าสูง เห็นฝูงเนื้อเบื้อเสือสีห์
นางยักษ้อยากกินก็ยินดี เข้าไล่ตีเลี้ยวลัดสกดสแกง

ฯ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ พืชาดฆ่าโคกระทิงมหิงสา ด้วยกำลังฤทธากล้าแข็ง
โจนจับจับเดียวเรี่ยวแรง หักแข้งขาไว้ในดงดาน
ตัวไหนพ่วงพื้มีมัน เลือกสรกรินเล่นเป็นอาหาร
กระดุกกระเดี่ยวเคี้ยวป็นไม้ทันทน คชสารควายวัวตัวละคำ

ฯ ๔ คำ ๙

๑ นางกินเหลืลันจนเรอ ท้องไส้เอื้อเรื้ออึ่มหน้า
ลงล่างปากล่างคอในบ่อน้ำ พอพลบค่ำย่าแสงสนธยา
จึงไปยังที่หยุดพัก เคยสำนักแรมทางกลางป่า
ปัดผงลงนอนในศาลา นิทรากลึงกลับจนหลับไป

ฯ ๔ คำ ๙ ตระ

ข้าบี

๑ เมื่อนั้น องค์พระสังข์ทองผ่องใส
ราตรีเข้าที่บรรทมใน ถอนฤทัยรำลึกตรึกตรา
คิดถึงชนนีที่เกิดเกล้า จะโคกเศร้าทุกซทนบ่นหา
แต่มาอยู่เมืองมารก็นานช้า ไม่รู้ว่าจะเป็นตายร้ายดี

ซึ่งจะหลงอยู่ในเมืองยักษ์
ที่ไหนจะได้เห็นชนนี้
จำจะคิดติดตามสืบหา
วันนี้แม่พันธุรัตไปแรมไพร

แม้มีลักรูปเงาะเหาะหนี
นับปีเดือนแล้วจะแคล้วไป
ให้พบพานมารดาจงได้
ได้ช่องคล่องใจจะไคลคลา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ ครั้นกลางคืนตื่นตึกเดือนเที่ยง เห็นพี่เลี้ยงหลับสนิทถ้วนหน้า
ค่อยย่องลงจากเตียงเมียงออกมา จากห้องไสยาทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ ลอบลงซบองค์ในบ่อทอง
เป็นทองคำธรรมชาติชาติตรี
แล้วขึ้นไปบนปราสาทชัย
หยิบขึ้นแลเล็งเพ่งพิศ

ผิวเนียนวลละอองผ่องศรี
สมถวิลยินดีตั้งใจคิด
ที่ไว้รูปเงาะศักดิ์สิทธิ์
ซุกคิดขึ้นมาก็อาลัย

ฯ ๔ คำ ฯ

โอ

๑ โออันจามารดาเลี้ยง
แสนสนิทพิศวาสดังดวงใจ
พระคุณล้ำลบจบดินแดน
วันนี้จะพลัดพรากจากจร
แม้้นลูกไปไม่ม้วยมรณา
ร่ำพลางทางทรงไศกี

เคยถนอมกล่อมเกลี้ยงรักใคร่
มิให้ลูกยาอนาทร
ยังมิได้ทดแทนพระคุณก่อน
มารดรค่อยอยู่จงดี
จะกลับมากราบบาทบาทศรี
อยู่ที่ปราสาทเพียงชาติใจ

ฯ ๖ คำ ฯ โอด

ว่า

๑ ครั้นคลายทุกข์ชุกคิดขึ้นมา
เกลือกวามารตามาแต่ไพร
เอารูปเงาสวมองค์ทรงเข้าแล้ว
เหาะขึ้นเวหาเห็นทะยาน

จะอยู่ข้าจะนี่ก็มีได้
หนีไปไม่ทันจะเสียการ
ไล่เกือกแก้วถือไม้เท้าห้าวหาญ
ออกจากเมืองมารรีบมา

๙ ๔ คำ ๙ กลม เชิด

“เอารูปเงาสวมองค์ทรงเข้าแล้ว
เหาะขึ้นเวหาเห็นทะยาน

ไล่เกือกแก้วถือไม้เท้าห้าวหาญ
ออกจากเมืองมารรีบมา”

๑ เหาะระเห็จเจ็ดคืนถึงเขาหลวง
พอสิ้นกำลังวังชา
จำจะหยุดพักสักหน่อยก่อน
จึงเลื่อนลงยังยอดคิริ

สูงกว่าเขาทั้งปวงที่ในป่า
เหน็ดเหนื่อยเลื่อยล้าเต็มที
หินกรร่อนแรงแสงสี
จรัสเข้าได้ร่มไพร

ฯ ๔ คำ ๔ เสมอ

๑ บัดนั้น
ครันรุ่งแจ้งแสงสุริยทัย
ม้วนที่นอนหมอนข้างเก็บงำ
แล้วเข้าไปในที่ไสยา
ตกประหม่าตาขาวคิดจน
ชวนกันลดเลี้ยวเที่ยวมอง

พวกพี่เลี้ยงนางนน้อยใหญ่
นางในต่างพื้นดินตา
ฉวยขันตักน้ำมาล้างหน้า
แสหาไม่เห็นพระสังข์ทอง
ฝูงนางต่างตนเร่งหมั้นหมอง
ทุกแห่งห้องตำหนักนอกใน

ฯ ๖ คำ ๔ เพลงฉิ่ง

๑ คั่นคว่ำหาทั่วที่เคยเล่น
ต่างตีกกชกหัวรำไร
แม่นแม่พันธุรัตมาแต่ป่า
จะปล้นปลอกออกด้วยักย้าย
ปรับทุกข์กันทุกคนบ้างบนผี
บ้างว่าเลี้ยงลูกเจ้าเฝ้าคลัง

จะประสบพบเห็นก็หาไม่
ครั้งนี้ที่ไหนจะรอดตาย
จะตีดาบเดียดไม่เหือดหาย
ด้วยแยบคายแก้ไขเห็นไม่ฟัง
เฝ้าดูช่วยสักทีพอรอดหลัง
มักมีภัยสมดังว่ามา

ฯ ๖ คำ ๔ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เที่ยวป่าเล่นสบายหลายเวลา

นางพันธุรัตยักขา
ก็เหาะกลับคืนมายังเมืองมาร

ฯ ๒ คำ ๔ เชิด

๑ ครั้นถึงปราสาทมณีนีที่สำนัก
แลหาแห่งไรไม่พบพาน

ร้องเรียกลูกรักก็ไม่ชวน
นางมารหวนหวาดประหลาดใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เห็นนางยักษามาแต่ไพร
แต่เขยื้อนขยับลับล่อ
จึงก้มเกล้าเล้าเหตุให้ฟัง
ข้าเทียวค้นหานักหนาแล้ว
เล่าพลางต่างคนก็รำไร

พวกพี่เลี้ยงนางมนน้อยใหญ่
กลัวภัยภาวนาละล้าละลัง
เข้าไปแล้วให้ทอดยหลัง
พระลูกน้อยหอยสังข์นั้นหายไป
จะพบพระลูกแก้วก็หาไม่
ขอชีวิตไว้อย่าฆ่าตี

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังดังจะสิ้นสมประดี
กูไวใจให้อยู่กับลูกรัก
ช่างละให้หายไปจากวังเวียง
ว่าพลางนางรำไศกา
ไปเปิดดูบ่อทองเห็นพร่องไป
มาดูรูปเงาป่าไม้ปรากฏ
ลูกน้อยยกลอยสวาทเจ้าตลาดแคล้ว
จะอยู่ช้าฉะนี้ก็มีได้
จึงขึ้นหอคอยสูงลอยฟ้า

นางพันธุรัตยักษี
เอออะไรกระนี้พี่เลี้ยง
คอยพิทักษ์ถนอมกล่อมเกลี้ยง
มันน่าเสี่ยงสับซ้ำให้หน้าใจ
น้ำตาแฉะถึงหลังไหล
เร่งพะวงสงสัยไม่รู้แล้ว
หายหมดทั้งไม้เท้าและเกือกแก้ว
หนีแม่ไปแล้วนะออกอา
จำจะเร็วรีบไปตามหา
ตีกลองสัญญาณเข้าเจ็ดที

ฯ ๑๐ คำ ฯ รั้ว

๑ บัดนั้น
ทั้งหมู่สุรศักดิ์ยักษิณ
ไม่แจ้งเหตุเภทผลกลใด
สำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์

พวกพลกุ่มกัณฑ์ภูตผี
ไต่ยินเสียงเกร็สญญา
ต่างตระหนกตกใจเป็นหนักหนา
ชวนกันเหาะมายังเมืองมาร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นเอยครั้นถึง
ไหว้พลางทางถามมิทันนาน

จึงคลานเข้ามายังหน้าลาน
เหตุการณ์อะไรมีจึงตักลอง

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงแถลงเล่าความตามทำนอง
ลอบลักรูปเงาะและเกือกแก้ว
เร่งไปตามหาอย่าช้าที่

พันธุรัตร้อนร่ำเศร้าหมอง
เจ้าสังข์ทองลูกรักของเรานี้
สวมใส่เข้าแล้วก็เหาะหนี
วันนี้ให้ได้ตัวมา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ค่านับรับคำแล้วอำลา
เหาะเหินเที่ยวหาในป่ากว้าง
แยกไปบกบังไปข้างน้ำ

จึงหมู่สุรศักดิ์ยักษิณ
นฤมิตกายากำยำ
ทุกทิศทุกทางเถื่อนถ้ำ
ต่างสำแดงเดชเกรียงไกร

ฯ ๔ คำ ฯ กราว เชิด

หน้าลาน หน้าที่นั่ง

๑ เมื่อนั้น
เห็นมิดมิดปิดแสงอโณทัย
จึงคิดว่าดีร้ายอลุรา
จวนตัวเต็มทีหนีไม่ทัน
พระจึงถอดรูปเงาออกซ่อนไว้
ทำเป็นเช่นรุกขเทวา

พระสังขน์นั่งอยู่บนเขาใหญ่
เสียงสนั่นทวนไหวนั่น
ติดตามเรามาเป็นแม่นมั่น
จำจะผ่นผ้นด้วยปัญญา
ขึ้นนั่งบนต้นไทรสาขา
พลางนึกภาวนาอยู่ในใจ

ฯ ๒ คำ ฯ รั้ว เขต (ชักม้ออก)

“พระจึงถอดรูปเงาออกซ่อนไว้
ทำเป็นเช่นรุกขเทวา

ขึ้นนั่งบนต้นไทรสาขา
พลางนึกภาวนาอยู่ในใจ”

๑ บัดนั้น
เห็นพระสังขน์อยู่บนต้นไทร
เพ่งพิศดูพลางไม่วางตา
ผิวพรรณผุดผาดประหลาดคน
จึงถามว่าดูก่อนเทว
อย่าแกล้งกล่าวคำอำไว้

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
บอกพลางทางยกมือชี้

๑ บัดนั้น
ดีใจเลือกสนทนลาน

๑ เมื่อนั้น
แต่กุเหาะระเห็จมาเจ็ดวัน
จะอยู่ก็ใช่ว่าไม่ชอบกล
ให้คิดขัดสนจนใจ
พลางตั้งจิตพิชฐานด้วยสัจจา
จงคำชู้ช่วยข้าครานี้
ถึงแม่พันธุรัตจะพบข้า
ให้ลูกแก้วตัวรอดปลอดภัย

ฯ ๘ คำ ฯ ตระ

หม่อมราชพราหมณ์น้อยใหญ่
มิได้รู้จักแต่สักตน
คิดว่าเทวในไพรสณฑ์
ให้วงงจงจนสนเท่ห์ใจ
เห็นเจ้าเงาะเหาะมามั่งหรือไม่
จงบอกไปตามจริงบัดนี้

พระสังข์ฟังคำยักษ์
เห็นเหาะไปทิศนั้นจะขุนมาร

ฯ ๒ คำ ฯ

ยักษ์ได้ฟังว่าขาน
เหาะทะยานติดตามไปพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

พระสังข์ตรัสเรียกนักพรัน
มันยังตามทันด้วยฤทธิไกร
หนีไปจะพ้นมันที่ไหน
จะแก้ตัวต่อไปอย่างไรดี
คุณพระมารดาปกเกศี
อย่าให้มีอันตรายสิ่งใด
ขออย่าให้ขึ้นมabenเขาได้
พลางยกมือไหว้ภาวนา

๑ เมื่อนั้น
เรียกเหล่าบ่าวไพร่มิได้ช้า

นางพันธุรัตยักขา
ออกจากพาราไธตามไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ มาเอยมาถึง
แลไปเห็นคนบนต้นไทร
ยืนพิณจพิศเพ่งอยู่เป็นครุ
ทบมือหัวเราะทั้งน้ำตา

ซึ่งเนนบรรพตภูเขาใหญ่
งามวิไลผิวงดงามทองทา
ลูกรักของกูแล้วสิหน้า
ร้องเรียกกลูกยาด้วยยินดี

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ นั่งอยู่ไยนั้นพ่อขวัญข้าว
มาเถิดทูนหัวอย่ากลัวดี
นางร้องให้รำแล้วข้าเรียก
ด้วยเดชอำนาจสัตยา
พลัดตกหกล้มนอนตะแคง
ไศกิตีอกเพียงจะพัง
ลูกน้อยกลอยสวาทของมารดา
มิให้ระคายเคืองสิ่งใด
แม่อุตสาหมาตามด้วยความรัก
อกแม่จะแตกตายวายชีวิต

ขัดเคืองอะไรเล่าเจ้าจึงหนี
ดูเอาเถิดซึ้งยังมีมา
ปิ่นตะกายตะเกียกขึ้นไปหา
เผอิญให้เสียล้ำสิ้นกำลัง
ข้าแข่งสีข้างขัดขึ้นดัดหลัง
ทรุดนั่งกระแทกกันจนใจ
แม่บำรุงเลี้ยงมาจนใหญ่
เจ้าหนีแม่มาได้ช่างไม่คิด
เจ้าไม่พูดไม่ทักแต่สักหนิด
สุดคิดอยู่แล้วนะลูกยา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดสงสารมารดา

พระสังข์ฟังคำที่ร่ำว่า
นับวันวันทาแล้วตอบไป

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ แม่เอ๋ยแม่เจ้า
พระคุณล้นล้นภพไตร
ใช้ลูกจะเคื่องแค้นแสนเข็ญ
เหตุด้วยมารดาของข้านี้
จะยากเย็นเป็นตายก็ไม่แจ้ง
ครั้นจะบอกออกอรรถตามสัจจา
ลูกจึงลักรูปเงาเพาเหนือ
อย่าพิโรธโกรธซึ่งขัดใจ

เลี้ยงเข้ามาแต่เยาว์จนใหญ่
จะเปรียบด้วยสิ่งใดนั้นไม่มี
ด้วยความจำเป็นดอกจึงหนี
ทุกซ່อนไรที่พึ่งพา
จะไปสืบเสาะแสวงทุกแห่งหา
ก็คิดกลัวเกลือกวามให้ไป
โทษผิดทั้งนี้เป็นข้อใหญ่
ถึงไปไม่ช้าจะมาพลัน

ฯ ๘ คำ ฯ

โอ้

๑ เมื่อนั้น
พุ่มฟายน้ำตาจาบัลย์
คิดอ่านอุบายจะหน่ายหนี
ถึงไปก็ไม่ขัดอธยา
พอแม่ได้ชมโฉมเจ้า
แต่รำร้องไห้หาเลือดตาย้อย
อย่างนิกแกลงเลยว่าเป็นยักษ์
ถึงจะอยู่จะไปก็ให้งาม
อันรูปเงาไม้เท้าเกือกแก้ว
ยังมนต์บทหนึ่งของมารดา
ถึงจะเรียกเต่าปลามัจฉาชาติ
ครุฑาเทวัญชั้นบน

พันธุรัตพึงว่าเพียงอาสัญ
เจ้าไปแล้วไหนนั้นจะกลับมา
เอาเหตุขุ่นนี้นั้นมาว่า
เชิญลงมาหาแม่แต่สักน้อย
ให้สบายบรรเทาที่เศร้าสร้อย
อุตส่าห์สู้ติดต้อยห้อยตาม
มาเถิดลูกรักอย่าเกรงขาม
เจ้าผู้ทราตรักร่วมชีวา
แม่ประสิทธิ์ให้แล้วดังปรารถนา
ชื่อว่ามหาจินตามนต์
ผู้สัจจัตบุบาทในไพรสนธ์
อ่านมนต์ขึ้นแล้วก็มาพลัน

เจ้าเรียนไว้สำหรับเมื่ออัจน
แม่อีกคงจะตายวายชีวัน

จะได้แก้กันตนที่คับขัน
จลงมาให้ทันท่วงที

๙ ๑๔ คำ ๙ โอด

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ยิ่งพะวงสงสารแสนทวี
จะลงไปก็ให้เกรงกริ่ง
คิดพลางทางกล่าวมธุรส
ลูกนี้เหน้อยยากลำบากกาย
ตะวันเที่ยงอยู่ยังกำลังร้อน
ซึ่งมนต์ของชนนี้ว่าด้นัก
เมตตาลูกแล้วจงเขียนไว้

พระสังข์ฟังคำยักษ์
แต่รีรอทอฤทัยรันทต
เกลือกว่าไม่จริงจะแกลังปด
อย่ากำสรดโศกาอาวรณ์
จะนั่งเล่นให้สบายบนนี้ก่อน
พอให้แดดอ่อนอ่อนจะลงไป
ลูกรักก็อยากจะได้ใครได้
ที่ในแผ่นพื้นพสุธา

๙ ๘ คำ ๙

โธ

๑ เมื่อนั้น
แหงนดูลูกพลางทางโศกา
ไอลูกน้อยหอยสังข์ของแม่เอ๋ย
จะร่ำร้องเรียกเจ้าสักเท่าไร
สิ้นวาสนาแม่นี้แน่แล้ว
จะขอลาอาลัยเสียวันนี้
อันพระเวทพิเศษของแม่ไซ้
จงเรียนร่ำจำไว้เกิดขวัญตา

พันธุรัตขัดสนเป็นนักหนา
ตั้งหนึ่งว่าชีวันจะบรรลัย
กรรมสิ่งใดเลยมาขัดให้
ก็ช่างเฉยเสียได้ไม่ดูดี
เผอิญให้ลูกแก้วเอาตัวหนี
เจ้าช่วยเผาผีมารดา
ก็จะเขียนลงให้ที่แผ่นผา
รู้แล้วอย่าว่าให้ใครฟัง

เขียนพลาทางเรียกลูกน้อย
แต่พอให้ได้ชมเสียสักครั้ง
แม่อ่อนวอนว่านักหนาแล้ว
ทุ่มทอดตัวลงทรงโศกา
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นจิต
กลิ้งกลับสับส่ายเพื่อพก

มาหาแม่สักหน่อยพ่อหอยสังข์
ขอสังข์สักคำจะอำลา
น้อยหรือลูกแก้วไม่มาหา
สองตาแดงเดือดดังเลือดนก
ยิ่งคิดเคืองชุ่นมุ่นหมก
นางร่ำร้องจนอกแตกตาย

ฯ ๑๔ คำ ฯ โอด

ร้าย

๑ บัดนั้น
เห็นนางมารม้วยมอดวอดวาย

พวักยักขาเข้าไท้ทั้งหลาย
ต่างร่ำรึกนายไม่สมประดี

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๑ เมื่อนั้น
เห็นมารดาล้มดินสิ้นชีวี
เข้าไปนั่งไกลดังใจจง
ชลเนตรคลอคลอสงนัยนา

พระสังข์ทรงสวัสดิ์ศรีศรี
ตกใจแล่นตะลี้ตะลานมา
กราบลงแทบเท้าทั้งซ้ายขวา
โศการ่ำรักชนนี

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

โอบี

๑ โอ้วามารดาของลูกเอ๋ย
รักลูกผูกพันแสนทวี
จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า
สู้ติดตามมาด้วยอาลัย

พระคุณเคยปกเกล้าเกศี
เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ
ดังมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้
จนจำตายอยู่ในพนาวัน

โทษลูกนี้ผิดเป็นนักหนา
ทั้งนี้เพราะกรรมมาตามทัน
พระคุณล้าลอบจบดินแดน
ร่ำพลางโคกกีพีรีพีไร

ดังแก้งผลาญมารดาให้อาสัญ
จึงสุดสิ้นชีวิตันบรรลัย
ยังไม่ทันทดแทนสนองได้
ชบพักตร์สะอื่นให้ไปมา

ฯ ๘ คำ ๙ โอด

ร่าย

๑ ครั้นคลายวายโศกเศร้าหมอง พระจึงร้องสั่งเหล่ายักษ์
ท่านจงเชิญศพพระมารดา คินไปพาราของเรา
แล้วเตรียมการไว้ให้เสร็จสรรพ คอยท่าชักกลับมาจึงเผา
การพระเมรุใหญ่อยู่อย่าดูเบา ท่านจงเอาใจใส่ไตรตรา

ฯ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ บัดนั้น เสนิตัวนายชายชวา
จึงเชิญศพใส่วอข้อฟ้า กลับไปพาราทันที

ฯ ๒ คำ ๙ เชิด

สมิงทอง

๑ เมื่อนั้น พระโหมยงทรงสวัสด์รัศมี
ครั้นพวกพลยักษ์ไปธานี จึงเรียนเอามนต์ที่เขียนไว้
เวียนเฝ้าสาธยายอยู่หลายตลบ แต่ต้นจนจบก็จำได้
ครั้นเสร็จเสด็จขึ้นไป บนยอดเขาใหญ่มิได้ช้า
เอารูปเงาะสวมองค์ทรงเกือกแก้ว ถือไม้เท้าเข้าแล้วก็ป้อนหน้า
เหาะระเห็จเตร็ดทะยานด้วยฤทธา เลื่อนล่องลอยฟ้ามาไวไว

ฯ ๖ คำ ๙ เชิด

ร้าย

๑ ถึงแดนพาราสามนต์
ให้คิดจนจนสนเท่ห์ใจ
เห็นภูมิฐานบ้านช่องเยียดยัด
หรือจะเป็นพาราบิดา
คิดพลางทางค่อยคลาเคลื่อน
หยุดอยู่เนินทรายปลายทุ่งนา

อาณาเขตมณฑลกว้างใหญ่
เมืองนี้ชื่อไรจะใครรู้
ผู้คนแออัดอื้ออึงอยู่
จะยับยั้งฟังดูกิจจา
ลอยเลื่อนลงจากเวหา
อาศัยร่วมพฤกษาสำราญ

๙ ๕ คำ ๙ ตระ

๑ บัดนั้น
ล้วนแต่ลูกหลานชายนายโคบาล
ครั้นกินข้าวเช้าแล้วลงจากเรือน
เปิดคอกไล่โคของตน

ฝ่ายพวกเด็กเด็กชาวบ้าน
อยู่ปลายแดนด่านกรุงสามนต์
เที่ยวร้องเรียกพวกเพื่อนสับสน
ถือปฏิภต่างคนต้อนมา

๙ ๔ คำ ๙ เจรจา เชิด

๑ ครั้นออกมาถึงที่ท่าไร
เห็นเงาะยืนอยู่บนคันนา
รูปร่างหัวทู่ก็ดูแปลก
อย่าไว้ใจมันมักควักเอาดี
บ้างว่าอายนี้สิงทะโมนใหญ่
หน้าตามันข้นยิ่งพินฟาง
คนหนึ่งไม่กลัวยืนหัวเราะ
มันไม่ทำไมใครดอกรา

จึงปล่อยโคไว้ให้กินหญ้า
อายนี้บ้าหรือมิใช่ไยอย่างนี้
ลางคนว่าแซกกะลาลี
นึกกลัวเต็มทีวิ่งหนีพลาง
บ้างเถียงว่าทำไมไม่มีหาง
หรือจะเป็นผีลางที่กลางนา
นี่เขาเรียกว่าเงาะแล้วสิหนา
ชวนกันเมียงเข้ามาเอาดินทิ้ง

บ้างได้ดอกหงอนไก่เสียบไม้ล่อ
ครึ่งเงาะแล่นไลโลดกระโดดชิง

ดบมือมัดฟ่อล่อให้วิ่ง
บ้างลุ่มกลิ้งวิ่งปะทะกันไปมา

ฯ ๑๐ หน้า ฯ เชิด

“บ้างว่าอ้ายนี่สิงทะโมนใหญ่
หน้าตามันชันยิ่งฟันฟาง

บ้างเถียงว่าทำไมไม่มีหาง
หรือจะเป็นผีสาวที่กลางนา”

๑ พวกเด็กเด็กหยอกเย้าเข้าจุด อุตลุลล่อมหลังล่อมหน้า
แล้วชวนเล่นจ้องเตเสชา โห่ร้องจาวจำนั่น

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ ครั้นถึงเวลากินผอก แก่ห่อข้าวออกขมิ้มมัน
เกลอเอ๋ยมากินด้วยกัน เห็นเงาเอนั้นเข้ากินก็ยินดี

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

“ครั้นถึงเวลากินผอก
เกลอเอ๋ยมากินด้วยกัน

แก่ห่อข้าวออกขมิ้มมัน
เห็นเงาเอนั้นเข้ากินก็ยินดี”

ผอก การกินข้าว ข้าวที่กิน

๑ ครั้นว่าเวลาบ่ายควาย
ไปบ้านด้วยกันหรือวันนี้
ถ้ากระนั้นก็นอนอยู่เฝ้านา
พรุ่งนี้จึงจะมาอย่าร้อนใจ

เด็กเด็กทั้งหลายเข้าล้อมมี
เงาะเดินเชื่อนหนีเสียมิไป
ช่วยชันนบกขับกาอย่าไปไหน
แล้วไล่โคคืนมาทันที

ฯ ๔ คำ ๙ เห็ด

บ่ายควาย

เวลาไล่ควายกลับบ้าน ประมาณช่วงเวลาเย็นจนถึงจวนค่ำ

ตอนที่ ๕

ท้าวสามนต์ให้นางทั้งเจ็ด

เลือกคู่

ซ้ำ

๑ มาจะกล่าวบทไป
เสวยราชสมบัติสวัสดิ
อันองค์เอกอัครชายา
มีธิดานารีร่วมอุทร
น้องนุชสุดท้องชื่ออรจนา
พรั่งพร้อมพระสนมกำนัล
ท้าวคิดรำพึงถึงเวียงชัย
เห็นจะไม่จริงยังยืน
จำจะคิดปลุกฝังเสียยังแล้ว
ถ้าเขยคนใดดีมีปัญญา

ถึงท้าวสามนต์เรืองศรี
ในบุรีสามนต์พระนคร
ชื่อมณฑาทิวศรีสมร
ทั้งเจ็ดนามกรต่างกัน
โสภาเพียงนางในสวรรค์
เป็นสุขทุกนิรันดร์วันคืน
นานไปจะเป็นของเขาอื่น
ด้วยลูกเต้าแต่พื้นเป็นธิดา
ให้ลูกแก้วมีคู่เสนาหา
จะยกพารามอบให้ครอบครอง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร้าย

๑ คิดพลางทางเรียกมเหสี
เจ้าจงดำริตริตรอง
ทุกวันนี้ดูพี่กับตัวเจ้า
เจ็บปวดครุ่นไปไซ้ชรา

พามาที่ปรีक्षाสองต่อสอง
แต่เราครองราชฐานมานานชั่ว
ไม่เที่ยงแท้แก่เฒ่าลงนักหนา
ถอยกำลังวังชาลงทุกปี

ยังคิดคิดไปให้ใจสั้น
ที่ปรารมภ์สมบัติของเรา
จะช่วยกันดำรงดีตรองดู
จะแบ่งปันข้าวของในท้องคลัง
จะจัดแจงแต่งตามอารมณ์เรา
กลัวเกลือกทั้งเจ็ดธิดา
กลางเนื้อชอบกลางยาไม่ว่าได้
คำบุราณท่านว่าไว้เป็นครู
ที่คิดจะประชุมให้พร้อมพรั่ง
ให้บุตรเราเลือกตามชอบใจ

จะตายวันตายพรุ่งมิรู้ที่
ถ้าแน่นหากบุญที่ไม่จริง
จะหาครูให้ลูกปลูกฝัง
ให้ครอบครองเวียงวังเห็นทันตา
เหมือนข่มเขาคอซิ่นให้กินหญ้า
มันจะไม่เสนหากี่มีรู้
ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่
พิเคราะห์ดูให้ต้องทำนองใน
กษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดหัวเมืองใหญ่
เจ้าจะเห็นกระไรจงว่ามา

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงทูลสนองพระบัญชา
จะให้เป็นแก่นสารแก่บ้านเมือง
ตามแต่ภูวนายจะเห็นดี

นวลนางมณฑาเสนาหา
ซึ่งตรัสมานี้ต้องประเพณี
ได้ลือเลื่องไปทั่วทุกกรุงศรี
อันน้องนี้ไม่ขัดทัดทาน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เสด็จจากแท่นที่มีทันทาน

ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมศานต์
ออกพระโรงชัชวาลทันใด

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

ข่มเขาคอซิ่นให้กินหญ้า
กลางเนื้อชอบกลางยา

(สำนวน) บังคับฝืนใจให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง
(สำนวน) ต่างคนต่างชอบในสิ่งที่ไม่เหมือนกัน

สามไม้

๑ ลตองค์ลงนั่งเหนือเก้าอี้
แต่บรรดาเมืองขึ้นของเราไซ้
ผู้ใดมีโอรสอุปงาม
ที่ยังไม่มีภริยา
เราจะให้ธิดาทิ้งเจ็ดองค์
ถ้าลูกเราชอบใจจะได้ดี
จงแต่งตราว่าตามความใน
กำหนดไว้โดยข้าสิบห้าวัน

ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
ทั้งร้อยเอ็ดเวียงซ้ายเคยไปมา
แต่ในสามสิบเศษชันษา
ให้จัดแจงแต่งมาทุกธานี
เลือกดูรูปทรงสงครี
จะเสกกับบุตรีให้ครองกัน
ให้คนเร็วรีบไปทุกเขตชั้น
ให้มาถึงพร้อมกันยังธานี

ฯ ๘ คำ ฯ เจริญ

ร้าย

๑ บัดนั้น
ถวายบังคมคัลลัญชสี
แล้วจัดเสนากว่าร้อย
สั่งความตามมีในท้องตรา

อำมาตย์รับสั่งใส่เกศี
มาแต่งตราตามมีพระบัญชา
เคยใช้สอยคล้องแคล้วแคล้วกล้า
จงรีบไปรีบมาอย่าอนใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างรับผายผันแยกกันไป

ขุนหมื่นพันทนายน้อยใหญ่
เวียงซ้ายทั้งร้อยเอ็ดพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ เชิด

ท้องตรา หนังสือคำสั่งทางราชการที่รับพระบรมราชโองการจาก
พระมหากษัตริย์ บางครั้งเรียกว่า สารตรา

๑ ครั้นถึงจึงเข้าไปวันทา
แจ้งตามบัญชาสารพัน

กราบทูลกษัตราทุกเขตชั้น
ถวายหนังสือนั้นทันที

ฯ ๒ คำ ฯ

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น
คลี่สารอ่านดูรู้คดี
ต่างเรียกโอรสมาบอกเล่า
จงตรวจตราข่าวไพร่แรงไคลคลา
บ้างคิดมุขอุกให้หย่าเมีย
ที่บุตรหาไม่ใจทะยาน
แล้วเลือกของอย่างยิ่งทุกสิ่งสรรพ
ต่างองค์อำนวยอวยชัย

ฝ่ายพระยาร้อยเอ็ดบุรีศรี
เปรมปรีดีเป็นพันคนนา
เป็นลากเราแล้วลูกเสนา
ไปพาราสามนต์ให้ทันการ
จำจะทิ้งเปรี้ยวเสียไปกินหวาน
คิดจัดแจงแต่งหลานเปลี่ยนไป
สำหรับบรรณาการประทานให้
เจ้าไปให้ได้ครองพระธิดา

ฯ ๘ คำ ฯ

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น
นบนิ้วประนมบังคมลา
บ้างขึ้นทรงรถคชสาร
ต่างยกโยธานองเนื่อง

หน่อกษัตริย์สรวลสันต์ทรรษา
แล้วมาแต่งองค์ร่วมเรื่อง
ขี่ม้าผ่านชาวเขียวกะเลียวเหลียว
ออกจากเมืองรีบร้อนสัญจรไพร

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงพาราสามนต์
ชวนกันสืลาคลาไคล

จึงพักพลไว้นอกกรุงใหญ่
เข้าหาเสนาในทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

“บ้างขึ้นทรงรถคชสาร
ต่างยกโยธานคงเนือง

ขี่ม้าผ่านชาวเขยวกะเลียวเหลือง
ออกจากเมืองรีบร้อนสัญจรไพร”

๑ บัดนั้น
พุดจาปราศรัยโดยไมตรี

อำมาตย์ผู้ใหญ่ในกรุงศรี
เอาบาญชีท้าวพระยาที่มานั้น

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ ครั้นได้นามทุกหน่อกษัตรา
เข้าไปในท้องพระโรงคัล
บัดนี้หน่อกษัตริย์ทุกพารา
แล้วอ่านรายชื่อเสียงเรียงลงไป

เสนาสैनายก็ผายผัน
อภิวันท์ทูลแถลงให้แจ้งใจ
ทั้งร้อยเอ็ดนั้นมาถึงกรุงใหญ่
ตามในทางว่าท้าวพระยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงสั่งทั้งสี่เสนา
จงนำกษัตราทุกธานี
เราจะให้ทั้งเจ็ดอรไท
เร่งจัดวังให้เสร็จทั้งเจ็ดแห่ง
สั่งเสร็จพระเสด็จจรลี

พระผู้ผ่านเขตชั้นที่บรรชา
เร่งแต่งที่ข้างหน้าให้พร้อมไว้
มาประชุมในที่พระโรงใหญ่
มาเลือกตามชอบใจในพรั่งนี้
จะได้แต่งตั้งการภิเชกศรี
ขึ้นสู่ที่ข้างในมิได้ช้า

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๑ บัดนั้น
เร่งจัดแจงแต่งที่ตั้งบัญชา

จึงเจ้าพนักงานฉนวนหน้า
บ้างไปบอกกษัตราให้เตรียมกาย

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

ทางว่า กระดาษในสมัยโบราณมีขนาดยาวใช้สำหรับจดรายการ
สิ่งของต่างๆ

๑ เมื่อนั้น

ต่างองค์กระหิ่มพริ้มพราย
บังหยิบฝ้ายทองนุ่งลองดู
พຼ່ງนี้มีคนหนึ่งก็คนไร
บังนึ่งนิกตริกหาอุปเทห์
เห็นจะรุ่มรักเราทั้งเจ็ดองค์
ต่างองค์ถื้อมันโดยปัญญา
สุดแท้แต่กุศลสร้างไว้
บังเรียกหาหมอดูมาจับยาม
จะสมคะเนหรือไม่ในพຼ່ງนี้

พวกเหล่าท้าวพระยาทั้งหลาย
ให้กระสันมั่นหมายวุ่นวายใจ
ใครใครเห็นไม่สู้รูปได้
จะจงจิตพิสมัยเป็นมันคง
จะทำด้วยเสน่ห์ให้ลุ่มหลง
คิดทะนงเปรมปรีมกระหิ่มใจ
วาสนาหลังส่งแล้วคงได้
จะเดือดเนื้อร้อนใจไปไยมี
ให้ทายตามชะตาราตี
แต่เข้าซี้ซั๊กไซ้ไม่นิทรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

ไท่

๑ ครั้นรุ่งแสงสุริยใสไตรตรัส
สอดเครื่องประดับระยับตา
บังถื้อมหอบุหงาทัดยาม
ต่างองค์กรายกรจรจรัส

ทั้งร้อยเอ็ดกษัตริย์ทรงภูษา
แต่งกายาโอ้อวดประกวดกัน
ผ้าห่มชุบน้ำกุหลาบกลิ่น
พากันเข้าไปในวัง

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

ร้าย

๑ ครั้นถึงท้องพระโรงข้างหน้า
ต่างชิงขึ้นหน้าว่าไม่ฟัง

อำมาตย์มาจัดแจงให้ลุกนั่ง
บังถั่งเถียงเสียงดังอิงไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

“บ้างถือหีบอุหงาทัดยาตม
ต่างองค์กรายกรจรรจิล

ผ้าห่มชุบน้ำกุหลาบกลั่น
พากันเข้าไปในวัง”

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น

ท้าวสามนต์ยิ้มแย้มแจ่มใส

จึงชวนเมียรักร่วมใจ

ออกไปแยมเกลแลดู

เห็นหน่อกษัตราที่มานั้น

หน้าตาคมสันขยันอยู่

คนข้างหลังลาดเลาเป็นเจ้าชู้

ดาหูชอบกลเจ้ามณฑา

๔ ๔ คำ ๔

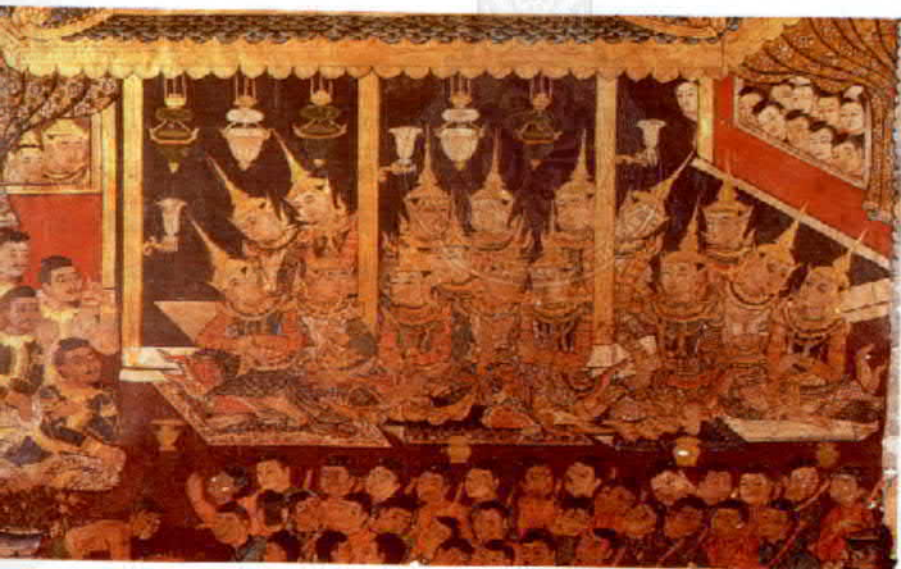
ซ้ำ

๑ คนโน้นรูปร่างกระจอยร่อย

หนุ่มน้อยน่ารักหนักหนา

คนนี่ที่ถักกันลงมา

หน้าตาเป็นประมาณพานพอดิ

“เห็นหน่อกษัตราที่มานั้น
คนข้างหลังลาดเลาเป็นเจ้าชู้

หน้าตาคมสันขยันอยู่
ดาหูชอบกลเจ้ามณฑา”

โน่นแน่คนนั้นอยู่ชั้นล่าง
เห็นหรือไม่ว่านั้นชั้นสันดี
ดูปลาทองทางฝั่งเมย์รัก
จงเร่งรัดจัดแจงแต่งกาย

รูปร่างจำม๋าตำมิตหมี
หน้าอกออกฝึประปราย
อย่าช้านักเลยเจ้าจะจวนสาย
บุตรโถมฉวยขึ้นมา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงพาทั้งเจ็ดธิดา

นวลนางมณฑาเสนาหา
ไปสรรเสริญคงควาริ

๙ ๒ คำ ๙ เสมอ

ชมตลาด

๑ แต่งตัวตั้งใจจะให้งาม
แล้วอาบน้ำชำระอินทรีย์
กระจงตั้งคันฉ่องส่องเงา
ใส่น้ำมันกันกวอดกระหมวดมวย
นุ่งผ้ายกอย่างต่างกัน
สไบหน้าเจียรระบัดตาดทองแดง
สร้อยนวมสวมสอดสังวาลวรรณ
กำไลสวมเก๋าคู่ดูงาม
ทรงกรอบพักตร์พรรณรายพรายแพร
ใส่ตุ้มหูห้อยพลอยระยับ

ขมื่นใส่สัมมะขามขัดสี
ทาแป้งสารภีรินรว
ผิวพรรณผ่มแผ้วงามฉลวย
ผัดหน้าด้วยแป้งญวนเป็นนวลแดง
ข้อซ้นเชิงชายลายก้านแย่ง
เข็มขัดสายลายแทงประจำยาม
ตาบูกุดันเรื่องรองทองอร่าม
ใส่แหวนเพชรแวววามครามสอดซบ
กรรเจียกแก้วมณีสีสลบ
ครั้นเสร็จสรรพขึ้นเผ้าท้าวไท

๙ ๑๐ คำ ๙ เพลงช้า

กันกวอด

ทำให้แน่นหรือตึงยิ่งขึ้น

เจียรระบัด

ผ้าคาดเอวชนิดหนึ่ง มีชายห้อยลงที่หน้าขา

ผู้โสด

๑ เมื่อนั้น

จึงตรัสแก่ธิดายาใจ
นางเยาว์เจ้าจงไปเลือกดู
ถ้าแน่นประกอบชอบวิญญาณ์
พ่อจะแต่งตั้งการสุมพร
แต่เฝ้าปลอบสองรื้อสามรื้อ

ท้าวสามนต์ยืมย่องผ่องใส
พอให้ประชุมกษัตรา
ที่สมควรเป็นคู่เสนาหา
จงทั้งมาลย์ไปให้สวามี
ให้บังอรออกหน้าค่าซื้อ
ดูตุตื้อหนักหนาน่าขัดใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น

ผูกคิ้วหน้าไม่คลาไคล
ให้นึกอภัยศอดาย
ยั้งคิดยั้งเขินเมินพักตรา

ทั้งเจ็ดบุตรีศรีใส
ก้มแคะเสื่อสันไตไปมา
จะไปเลือกผู้ชายนำชายหน้า
กลยามิได้จรัส

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

กล่าวเกลี้ยงเสียงปลอบให้ชอบที่
อุตสาห์แข็งวิญญาณ์คลาไคล
อะไรเฝ้าม้วนมิดบิตเบียน
นวลนางมณฑาช่วยว่ากล่าว
ไปเถิดแม่ไปอย่าใจร้าย

องค์พระบิดุเรศเรืองศรี
วันดีแล้วแม่อย่าแซเขื่อน
พอจะให้พี่เลี้ยงไปเป็นเพื่อน
ไม่เขยื้อนจากที่หน้าตาริน
ลูบหลังลูกสาวแล้วรับขวัญ
ส่งมาลย์ให้พลันทั้งเจ็ดองค์

ฯ ๖ คำ ฯ

รื้อ ครั้ง หน

๑๑ เมื่อนั้น
กลัวจะเคื่องจิตบิดุรงค์
แต่ทำม่อม้วนกระบวนกระบิต
ต่อบิตรเตือนซ้ำจึงจำไป

พระบุตรเฝ้าแน่นอยนวลหง
โหมมองค์ชั้ยบกายแล้วอายใจ
แก้เก้อสะกิดพี่ผู้ใหญ่
ก้านลนไฟเลี้ยงเคียงมา

๙ ๔ คำ ๙ กิณรรำ

๑๒ ถึงท้องพระโรงธารม่านกัน
ให้อดสูผู้ชายอายุวิญญาณ์
พี่เลี้ยงทูลเตือนให้จรัส
เข้าแอบแฝงม่านกันชั้นใน

เจ็ดนางนิกพรั้นเป็นหนักหนา
หน่วงหนักชักช้าไม่คลาไคล
นางหยิกตักค้อนควักผลักไส
ขวยเขินสะเทินใจไปมา

๙ ๔ คำ ๙

๑๓ เมื่อนั้น
บ้างสะกิดเพื่อนกันจ่านรรจา
ต่างคนกระหิ้วยิ้มย่อง
แลตามตีนม่านเห็นไวไว
ลางคนคะนองทำร้องบอก
ไม่เคยเห็นรูปร่างนางสาววัง

หน่อกษัตริย์นั่งคอยอยู่ข้างหน้า
เมื่อไรจะออกมารำคาญใจ
ชะเง้อคอคอยมองหาเมินไม้
เอ๊ะแล้วมิใช่ดอกกระมัง
หลอนหลอกลวงเพื่อนอยู่ข้างหลัง
นั่งนั่งตั้งสติอย่าเมินไป

๙ ๖ คำ ๙ เจริง

๑๔ บัดนั้น
จึงปลอบพระธิดายาใจ
พระบิดาสั่งให้ไปเลือกคู่
เราเป็นใจไปเองเมื่อไรมี

พี่เลี้ยงกัลยาอัชฌาสัย
เอออะไรมาเป็นเช่นนั้น
จะอดสูใครเล่าจะเจ้าพี่
ไม่พอที่จะชินขัดบัญชา

แม้้นพระบิดุเรศวเหตุผล
ว่าพลางผลักใสให้โคลคลา

เห็นพื้จะไม่พันโทษา
รบเร้าเฝ้าว่าวิงวอน

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จำเป็นจำใจบทจร
ทำลั้ลลัลล่อล่อร่อรัง
ผ่นแปรแลหลบตาชาย

ทั้งเจ็ดพระธิดาดวงสมร
บังอรอดสูดูร้าย
เบียดบังพี่เลี้ยงเมียงม่าย
ทั้งอายทั้งสะเทินเดินเลือกไป

๙ ๔ คำ ๙ เพลงฉิ่ง

๑ เมื่อนั้น
เห็นเจ็ดพระธิดายาใจ

หน่อกษัตริย์นั้บร็อยน้อยใหญ่
ให้คิดพิสมัยในรูปทรง

“ทำลั้ลลัลล่อล่อร่อรัง
ผ่นแปรแลหลบตาชาย

เบียดบังพี่เลี้ยงเมียงม่าย
ทั้งอายทั้งสะเทินเดินเลือกไป”

ตั้งใจดูนางไม่วางตา
งามโฉมชะอ้อนอ่อนแอวงศ์
บ้างพูดกับเพื่อนสนิทไม่คิดอาย
เดี๋ยวนี้และมาลัยจะลอยมา
บ้างนั่งหยัดดัดทรงดูนงลักษณ์
ครั้นนางสะเทินเม็นหน้าไป
บ้างพลางโกรธซึ่งหึงเพื่อนกัน
ต่างทะเลาะเกาะแคะกันวุ่นวาย

เสน่ห์ารมวังตะลึงหลง
งามชนงวงพักตร์โรสภา
อันน้องนุชสุดท่ายคงตายช้า
เจ้าคนนั้นกั้นหน้าช้าไว้ไย
เหลือบมาสบพักตร์ยักคิ้วให้
แก้งทำกระแอมไอเป็นแสบคาย
นางคนนั้นของช้าใครอย่าหมาย
ถั่งเถียงทำทลายมากมายไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แต่เก้อเก้ออายอายวุ่นวายใจ
อันทั้งหกเทวีพี่น้อง
เมียงม่ายหมายทั้งพวงมาลา

ทั้งเจ็ดบุตรีศรีใส
เลือกกษัตริย์น้อยใหญ่ทุกหน้ามา
เลือกได้รูปร่างงามหนักหนา
สวมหัตถ์ถักขัตตราทั้งหกองค์

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ ฝ่ายโฉมรจนาทรมวย
กลับมาเฝ้าบาทบิตรงค์
จึงทูลว่ากษัตริย์ทั้งนั้นไซร้
จะขออยู่สนองรองบาทา

นางไม่ต้องจิตคิดประสงค์
โฉมยงบังคมก้มพักตรา
ลูกมิได้มุ่งมาดปรารถนา
ไปกว่าชีวิตจะบรลย

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ลูกเอ๋ยพ่อนี้หวังตั้งใจ

ท้าวสามนต์บ่นอดทอดใจใหญ่
จะจัดแจงแต่งให้เห็นทันตา

จึงประชุมพร้อมพรั่งครั้งนี้
ทั้งรูปทรงสงครีโสภา
แม่มณฑาจะคิดกระไรเล่า
มันไม่สิ้นห่วงบ่วงโย
พื้คิดว่าสุดแท้แต่เราเถิด
แต่งพร้อมกับพื้สาวเสียคราวนี้

แต่ล้วนลูกผู้ดีมีศยา
ยังไม่เสน่หาอาลัย
ยังคนเดียวดอกเจ้าทำกรรมให้
ฉวยชั่วไปก็รำคาญชั้คร้านตี
ไม่พักประดักประเดิดจูจี
หรือไม่เห็นด้วยพื้จึ่งท้วงติง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

จึงแถลงแจ้งในใจจริง
ถ้าใจไม่สมักรักผัว
พระองค์จึ่งได้รั้งรอ
ครั้งนี้อย่าเลือกกว่าแก่หนุ่ม
ให้เลือกตามใจรักอีกสักครา

นางมณฑาหวั่นจิตคิดกริ่ง
อันเป็นหญิงพงศ์เผ่าเหล่ากอ
มักทำชั่วให้อายชายหน้าพ่อ
น้องจะขอให้ป่าวชาวพารา
หามาประชุมจงพร้อมหน้า
สุดแต่วาสนาธิดาเรา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ที่ความวิตกนั้นค่อยบรรเทา
ว่าพลางทางมีบัญชา
จงเข้ามาข้างในให้ใกล้ชิด
อันหน่อกษัตริย์ทั้งหกองค์
ให้อยู่วังยังตำรา
แต่พวกเมืองออกนอกนั้นไซ้
เร่งร้องป่าวชาวเมืองทั้งปวงนั้น

ท้าวสามนต์ตอบชอบแล้วเจ้า
น้อยหรือนั้นขวัญข้าวเจ้าช่างคิด
ตรัสเรียกเสนาคนสนิท
ประกาศิตสิ่งไปมิได้ช้า
ซึ่งถูกรักเราจงเสนาหา
จะแต่งการวิวาห์ให้พร้อมกัน
ให้กลับไปนิเวศน์เขตชั้นที่
จนชั้นทรพลคนเชิญใจ

ให้มันแต่งตัวตามทำนอง
จะให้ลูกกรักร่วมฤทัย

มาประชุมหน้าท้องพระโรงใหญ่
เลือกคู่ดูใหม่ในพรุ่งนี้

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
มาบอกกษัตราทุกธานี

เสนาธิบดีสั่งไล่เกศี
ตามมีพระราชบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เสร็จ

๑ เมื่อนั้น
นั่งสบายอารมณ์ดมมาลา
บ้างพูดจาเปรียบเปรยเย้ยเพื่อนกัน
วาสนาหาไม่แล้วชาวเรา
หกองค์กระหิ้วยิ้มย่อง
ต่างต่างแย่งเยื้องจรัส
พวกที่ไม่สมปรารถนา
น้อยใจด้วยผู้หญิงซิงซัง
ต่างแกล้งทำขึ้นฝันอารมณ์
เหงื่อไหลอาบหน้าเอาผ้าซับ

หน่อกษัตริย์ทั้งหกเร่งหรรษา
หัวเราะรำชาแข่งกระดิกเพลลา
อย่างไรรื่นลงนั่งกอดเข้า
แต่ได้เข้ามาเห็นก็เป็นดี
ผุดผ่องพักตราราคี
เสนีนำน้าพาไปวัง
ตั้งจะเสียวิญญูณ์เป็นบ้าหลัง
วาสนาหนหลังช่างอาภัพ
บ้างเดินหกล้มบ้างลมจับ
ขึ้นม้าช้างต่างกลับไปเวียงชัย

ฯ ๑๐ ๕ เสด็จ

๑ บัดนั้น
ทั้งรวีแขวงตีฆ้องร้องป่าวไป
พรุ่งนี้แต่มีตมขมุขมัว
เข้าไปหน้าพระลานซานชาลา

เสนานายอำเภอน้อยใหญ่
ทั่วในจังหวัดนครา
จงจัดแจงแต่งตัวให้อื้ออา
พระธิดาจะเลือกเป็นคู่ครอง

ฯ ๔ คำ ๕ เสร็จ

๑๑ บัดนั้น

บ้างเดินบ้างรำทำคะนอง
พวกนักเลงเล่นเบี้ยเสียถั่ว
ไม่มีผ้าเสื้อแสงจะแต่งตน
เหล่าพวกอุตริรปร่าง

หวักระจายรายเส้นเป็นแปรงชัน
บ้างติดตำรับใหญ่เอาไฟอัง
แค้นใจไม่มีใครจะเรียบริ้อย
พวกเหล่าเจ้าชู้หัวอกกรม
เชิงจะพูดจะจาควิดาเพรา
พวกขุนนางต่างแต่งตัวลอง
บ้างนุ่งลายพื้นตองลองนั่งลุก
ที่ป่วยไข้ได้ข่าวเขาป่าวร้อง
พาลโกรธกรรยาตำแม่ยาย

ประชาชนรู้ทั่วทุกบ้านช่อง
กระหิ้วยิ้มย่องอยู่ทุกคน
ครอบครัวอดคัดขัดสน
เที่ยวชุกชนิยมหยิบเพื่อนกัน
ตัดผมยกอย่างให้สอยสั้น
เช็ดน้ำมันกันหน้าด้วยมีदनน้อย
กระจกตั้งนั่งหยงก่งคอสอย
เผ้าตะบอยหวีหัวมัวเมา
เผ้าผมตกแสงทำหน้าเศร้า
นั่งไหนกอดเข้าเผ้าทำทุกซ
นุ่งยกทองเกี่ยวสำนสีหมากสุก
ดูกระปุกกระปุกกรุยกราย
ลุกขึ้นเดินได้คล่องเหมือนหนึ่งหาย
เคื่องขุ่นวุ่นวายเพราะรายนึก

๙ ๑๔ คำ ๙ เจริญ

๑๒ ครั้นไก่อชันแซ่เสียงเที่ยงคืน

ตกแต่งกายาโอฬาริก
บ้างทาแป้งแต่งตัวจุยฉาย
บ้างนุ่งหม่มสมตัวตามจน

ต่างคนต่างตื่นขึ้นแต่ดึก
อ้ออิงอีกทักไปทุกคน
นุ่งลายนอกอย่างหางปิดสัน
สับสนอลหม่านไม่หลับนอน

เกี่ยวสำน

ผ้าคาดเอวอย่างหนึ่ง ทำจากผ้าสำนซึ่งเป็นผ้าขนสัตว์แบบ
โบราณ

พอท้องฟ้าขาวเข้าตรู่
เนืองแน่นถนนในนคร
กลางคนแก่เฒ่าเกือบเข้าโลง
ถือไม้เท้าโซเซเก้กั้ง
ที่เป็นง่อยเปลี้ยเสียแข้งขา
เจ็บปวดไม่ว่าอุตุสำหรับ

ที่ใครอยู่บ้านใกล้ก็ไปก่อน
ค่อยผ่อนเข้าไปในวัง
ก็เดินหอบหิ้วโครงมาข้างหลัง
เข้ามาด้วยเขามั่งไม่เจียมตน
ก็นั่งถดถัดมาตามถนน
เสือกสลดกล่นเกลื่อนกันมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ คับคั่งทั้งท้องพระโรงชัย
อยากจะใครได้องค์พระธิดา
บ้างซึ่งที่ติดต่อยปะตะปะตะ
ตำรวจวังถือหวายวิ่งวน

ผู้ตีปณเข้ญใจก็ไม่ว่า
ต่างคิดสมบัติบ่าอยู่ทุกคน
อะอะอิงคะนิงสับสน
ไล่ผู้คนอยู่เป็นคว้น

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จิงตรัสแก่ธิดาดวงจันทร์
บัดนี้ชาวเมืองมาพร้อมหน้า
เลือกคู่ดูให้งามพัศตร์

ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมสันต์
จอมขวัญของพ่อผู้ยอดรัก
จงไปทัศนหาให้ประจักษ์
ตามแต่ใจรักเกิดลูกยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
กัมเกล้าฯ ดูแล้วลีลา

นวลนางรจนาเส่นหา
สองพี่เลี้ยงก็ลยาก็ตามไป

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

“คับคั่งทั้งห้องพระโรงชัย
อยากจะใคร่ได้องค์พระริดา

ผู้ตบनเชิญใจก็ไม่ว่า
ต่างคิดสมบัติบ้ำอยู่ทุกคน”

๑ เดินดูเสนาข้าเฝ้า
ให้เคื่องคายนัยน์เนตรนางทรมวย
นางจึงเสด็จกลับมาจับปล้น
ทูลว่าชาวเมืองที่ป่าวมา
ขออยู่ด้วยชนกชนนี
เบื้องหน้าถ้าตัวลูกชั่วไป

ทั้งเหล่าเศรษฐีผู้ดีไพร่
มิได้ประกอบชอบวิญญูณณ์
อภิวันท์บิดุเรศนาถา
ลูกไม่เสน่หาอาลัย
ที่จะมีภัสตานันหาไม
จงฆ่าเสียอย่าไว้ชีวิต

๙ ๖ ค่ำ ๙

ตอนที่ ๖
พระสังข์ได้นางรจนา

ข้า

๑ เมื่อนั้น

กอดเข้าเข้าตะลึงรำพึงคิด
บุรุษในแผ่นดินก็สิ้นแล้ว
คิดพลางทางเสด็จคลาไคล

๙ ๔ ๙ คำ เสมอ

เพลงผัว

๑ จิตรัสแก่เสนาข้าเฝ้า
ที่อยู่บ้านนอกชอกนา

๙ ๒ คำ ๙ เจรจา

ท่านท้าวสามนต์จุนจิต
อกถูกผิดประหลาดใจ
ควรหรือลูกแก้วไม่เลือกได้
ออกบัณฑิตชัยมิได้ซ้ำ

คนในเมืองเราถึงแสนกว่า
ขับมาหมดสิ้นแล้วหรือยัง

ร้าย

๑ บัดนั้น

ไพร่ฟ้ามาประชุมอยู่ในวัง
เหลือแต่เงาะป่าทรพล
หัวพริกหยวกยุ่งหยาบคาย
ใครจะบอกจะเล่าไม่เข้าใจ
เล่นอยู่กับเด็กที่กลางนา

๙ ๖ คำ ๙

เสนาทูลไปตั้งใจหวัง
ทั่วทั้งแผ่นดินสิ้นชาย
หน้าตาผิดคนทั้งหลาย
ตัวสลายคล้ายกันกับเสือปลา
พูดจาไม่ได้เหมือนใบ้บ้า
จงทราบบาปหาญไฉน

๑ เมื่อนั้น
ด้วยเดชเทพเจ้าเข้าตลใจ
จึงตรัสแก่งค้อครชยา
เลือกคู่ดูใครไม่ไยดี
เหลือแต่เงาะป่าเป็นบำไบ้
ว่าพลางทางสั่งเสนา

ท้าวสามนต์ฟังแจ้งแกลงไซ
เพ็ญใจให้กริ้วโกรธบุตรี
น้อยหรือรจนาลูกสาวศรี
จนสิ้นชายไม่มีทั้งพารา
เอามาให้มันเลือกสมน้ำหน้า
จงไปพาอ้ายเงาะมาในวัง

๙ ๖ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ต่างวิ่งว้างไปมิไยยั้ง

เสนาคำนับรับสั่ง
มายังกลางทุ่งทองนา

๙ ๒ คำ ๙ เขต

๑ ครั้นถึงจึงบอกแก่เจ้าเงาะ
เร็วเร็วมาไปอย่าได้ช้า
บ้างเปลื้องผ้าคาดพุงผูกมัด
लगคนวิ่งออกมาบอกนาย
บ้างพยักกวกเรียกเจ้าเงาะชา
ที่ใจคอซี้ลาดหวาดกลัว

รับสั่งจำเพาะให้หา
ต่างคนจุดคร่าวุ่นวาย
เจ้าเงาะวัดถูกอกหกล้มหงาย
แรงมันมากมายเหมือนควายวัว
ไม่พูดจาด้วยกันเฝ้าสิ้นหัว
ระวังตัวยืนดูอยู่แต่ไกล

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ บ้างทำเหยี่ยวให้หัวเราะ
เกลอเอื่อยอย่าช้ามาจะไป
เสนินายใหญ่ให้ไพร่เลว
ต่างเข้าจุดชักเต็มประดา

ค่อยปะเหลาะลูบหลังเข้านั่งใกล้
นี่คนหรือตอไม้ไม่พูดจา
เอาพวนผูกบันเอวเจ้าเงาะป่า
สารพาเฮโลโย่ตามกัน

๙ ๔ คำ ๙ เขต

๑ เชือกขาดล้มคว่ำคะมำไป ลูกขึ้นดัดหลังโหล่กระดูกสัน
นิ้วหน้าสั่นหวั่นกลัวแรงมัน ต่างปรึกษากันเป็นจวนใจ

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ บัดนั้น ผูกเด็กเลี้ยงโคน้อยใหญ่
เห็นคนกลุ้มรุมจุดเงาะไพร ชัดใจวังพลางทางร้อง
จะเอาเงาะเขาไปข้างไหนนั้น ช่มเหล่งกันไม่บอกเราเจ้าของ
มิถูกอิฐหัวฝาก็อย่าลอง ไวโยไล่อองให้แทบตาย

๙ ๔ คำ ๙

๑ บัดนั้น เสนาอีกฮักชักหวาย
เหมเจ้าเหล่านีหลังจะลาย อย่างุ่นวายอ้ายหัวเหาเต่าเส้น
รับสั่งให้เอาตัวอ้ายเงาะป่า จะทอดพระเนตรหน้าตาไม่เคยเห็น
มันเป็นใบ้บ้ำว่ายากเย็น เอ็งรู้ใจได้เล่นกับมันมา
เคยอย่างไรจงบอกอย่าหลอกกัน ให้ได้มันเข้าไปถวายหน้า
ก็จะให้ขนมแข่งของทยา กินอร่อยหนักหนาประสาจน

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

หัวเหาเต่าเส้น (สำนวน) เด็ก ๆ เด็กเล็ก ๆ
ของทยา ของดี ๆ

“เคยอย่างไรจงบอกอย่าหลอกกัน
กูจะให้ชนมแข่งของทยา

ให้ได้มันเข้าไปถวายหน้า
กินอร่อยหนักหนาปะสาจน”

๑ บัดนั้น

ต่างซิงกันบอกออกกลน
ถ้าซิ่นหยักเหยาเข้าซี่
จงให้ไปเก็บดอกไม้แดง
ค่อยวิ่งรอรอล้อเล่น
จะพาไปถึงวังได้ตั้งใจ

ฝูงเด็กดีใจเลือกสกลน
แต่เป็นคนแล้วอย่าจุดให้เหนียวแรง
มันขัดใจจะหนีไปแอบแฝง
มาผูกปลายไม้แกว่งแต่ไกลไกล
เงาเห็นก็จะผลุนหมุนไล่
เอาชนมมาให้ข้าเถิดรา

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น

ต่างวิ่งซิงเก็บดอกชบา

อำมาตย์ตบมือหัวเราะรำ
ผูกปลายไม้มาล่อเงา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ พวกหลังไสส่งให้ตรงไป

लगคนบ้างกลัวบ้างหัวเราะ

ถือดอกไม้หน้าหน้าพาวิ่งเหยา
ล่อเงาเข้ามาถึงวังใน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ บัดนั้น

แอบดูอยู่ที่บัญชาชัย
บ้างว่าน่าซึ้งเป็นหนักหนา
รูปร่างอัปรีชั้ทั้ง
लगคนบ่นว่าถ้าเช่นนี้
น่ากลัวตัวดำเหมือนकुลา

ฝูงสนมกำนัลน้อยใหญ่
แลไปเห็นเงาหัวเราะอิง
แลดูหูดาดื่นทะเลิ่ง
เหมือนหนึ่งภูตผีที่กลางนา
ฟ้าผีเกิดไม่นึกปรารถนา
ต่างติเงาป่าวว่าวุ่นไป

ฯ ๖ คำ ฯ

“พวกหลังไสส่งให้ตรงไป
 ลงคนข้างกลัวข้างหัวเราะ

ถือดอกไม้นำหน้าพาวิ่งเหยาะ
 ล่อเจาะเข้ามาถึงวังใน”

๑ บัดนั้น

ข้าออกไปเอาตัวอ้ายเงาะไพร

เสนามาทูลแกลงไข

บัดนี้ได้มาแล้วพระราชา

ฯ ๒ คำ ๙ เจริง

๑ เมื่อนั้น

เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา

ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเซิงฟัก

พระเม็นเสียมิได้ดูมัน

จงออกไปเลือกคู่ดูอ้ายเงาะ

หรือจะชอบอารมณ์สมหน้าตา

ท้าวสามนต์เห็นเงาะซังน้ำหน้า

ไม่กลัวใครใจกล้าดูดัน

หน้าตาตล่ะยักซ์มักกะสัน

แล้วมีบัญชาประชดรจน

มันงามเหมาะเหลือใจเป็นใบ้บ้า

หน่อกษัตริย์จัดมาไม่พอใจ

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เทวดาเดินหนดลฤทัย

จึงตรัสแก่พี่เลี้ยงกัลยา

เข่าว่าหน้ามันป็นยากเย็น

ซึ่งบิดาเคื่องชดตรัสประชด

จึงเสด็จลีลาคลาไคล

รจนานารีศรีใส

อยากจะใคร่ดูเงาะจำเพาะเป็น

เงาะป้าอย่างไรไม่เคยเห็น

เราออกไปดูเล่นก็เป็นไร

เผอิญลืมนไปหมดไม่สงสัย

มายังพระโรงชัยฉับพลัน

ฯ ๖ คำ ๙ เพลง

เซิงฟัก

เถาของตันฟัก มีลักษณะรกรเรือ

ลีลากระทุ่ม

๑ เมื่อนั้น

พิศโฉมพระธิดาวิลาวัณย์
งามละม่อมพร้อมสิ้นทั้งอินทรี
แสวงท่าแลเลียงเบี่ยงเบือน
พระจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน
ขอให้ทราชมงวนนวลน้อง

เจ้าเงาะแสนกลคนขยัน
ผูกผาดผิวพรรณดั่งดวงเดือน
นางในธรรณีไม่มีเหมือน
ให้พื้นเพื่อนเตือนจิตคิดปอง
แม้บุญญาธิการเคยสมสอง
เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก

ฯ ๖ คำ ฯ

“พระจึงตั้งสัตย์อธิษฐาน
ขอให้ทราชมงวนนวลน้อง

แม้บุญญาธิการเคยสมสอง
เห็นรูปพี่เป็นทองต้องใจรัก”

ร้าย

๑ เมื่อนั้น

เทพไทอุปกัมภำนำชก
นางเห็นรูปสุวรรณอยู่ชั้นใน
ใครใครไม่เห็นรูปทรง
ชะรอยบุญเราไซร้จึงได้เห็น
คิดพลางนางเสียงมาลา
ขอให้พวงมาลัยนี้ไปต้อง
เสียงแล้วโฉมยงนงลักษณ์

๙ ๘ คำ ๙ เชิดฉิ่ง

๑ บัดนั้น

อกเอ๋ยนี้เห็นเป็นอย่างไร
ทำให้อายชายพักตร์เผ่าพงศ์
ไม่ปรักษาหาหรือแต่สักคำ

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

นางมณฑาเข้าประคองรองรับ
ลุกขึ้นกระเทียบบาทดวดอิง
ทรลักษณ์อัปรีyamไม่มีอาย
มารักเงาทรพลคนอุบาทว์
แค้นนักจักใคร่ให้แล้วเนื้อ
ว่าพลางฉวยได้ไม่เรียว
อีลูกชั่วน่าซังจังไร

๙ ๘ คำ ๙ เชิด

รจนานารมีศักดิ์

นงลักษณ์ดูเงาเงาจะจง
รูปเงาสวมไวให้คนหลง
พระเป็นทองทั้งองค์ร่ำมาตา
ต่อจะเป็นคู่ครองกระมังหนา
แม้ว่าเคยสมภิรมย์รัก
เจ้าเงารูปทองจงประจักษ์
ผินพักตร์ทิ้งพวงมาลัยไป

พระพี่เลี้ยงหลากจิตคิดสงสัย
มารักใคร่ไอ้เงามีเคราะห์กรรม
ไม่รักองค์เลยสักนิดผิดสำ
จะมาทำให้พินนี้พลอยยับ

ท้าวสามนต์เสียใจจนลมจับ
ขยำยับไปสักหน่อยก็ค่อยคลาย
อิรจนาดูต้อมึงช่างมักง่าย
หน่อกษัตริย์ทั้งหลายไม่เอื้อเพื่อ
ทุกช่างชั่วชาติประหลาดเหลือ
แล้วเอาเกลือทาซ้ำให้หน้าใจ
โกรธเกรี้ยวตัวสั่นหมั่นไส้
เอาไวโยตีเสียให้แทบตาย

“เมื่อนั้น
นางมณฑาเข้าประคองรองรับ

ท้าวสามนต์เสียใจจนลมจับ
ขย่ำยับไปสักหน่อยก็ค่อยคลาย”

๑ เมื่อนั้น

เห็นสามีเคื่องขุ่นวุ่นวาย
จึงออกมาว่ากับลูกสาว
เสียยศเสียศักดิ์ไม่รักตัว
เขาจะเยาะเย้ยเล่นเป็นตำรา
จะเซ็ดซื้อล่อล้นสนั่นไป
ควรหรือมาเป็นได้เช่นนี้
รำพลางนางทรงโสกา

ฯ ๘ คำ ๙ โยด

๑ เมื่อนั้น

กล่าวแกล้งแสร้งทูลขณนี้
แต่น้ำใสใจจริงของข้า
ซึ่งหมายมั่นครั้นลูกจะว่าไป
อันชั่วติมิใช่จะไม่รู้
ถึงชนกชนนี้จะชังชิง
ทั้งนี้สุดแท้แต่ว่าสนา
ยากเย็นอย่างไรไม่ทุกข์ร้อน

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เฝ้าปละอบถามลูกรักเฝ้าซักไซ้
กูซึ่งน้ำหน้าลูกว่ายาก
มึงเห็นอ้ายเงาะว่าเหมาะสม

นางมณฑาทอกสันขวัญหาย
จะพิศทูลเบี่ยงบายก็เกรงกลัว
ช่างทำความงามฉาวอีกคนชั่ว
เลือกผัวได้เงาะเห็นเหมาะใจ
พ่อแม่จะเอาหน้าไปไว้ไหน
ถึงบรรลักษ์ก็ไม่สิ้นเขานินทา
เสียทีแม่รักเจ้าหนักหนา
กัลยาเพียงจะสิ้นสมประดี

นวลนางรจนามารศรี
ทั้งนี้เพราะกรรมได้ทำไว้
จะรักใคร่เงาะปานนั้นหาไม่
ที่ไหนใครเลยจะเห็นจริง
แม่น้ำท่วมปากอยู่จึงสู้นี้
ลูกจะวิงวอนร้องขอโทษกรรม
จะก้มหน้าใช้กรรมให้สิ้นก่อน
มารดรอย่าทรงโสกาลย์

นางมณฑาทวันจิตคิดสงสัย
จนอ่อนใจไม่บอกออกความ
เหน้อยปากรำคาญชี้ครันถาม
จะแร่ตามมันไปช่างไม่อาย

ว่าพลางนางกลับเข้ามาเฝ้า
เข้าไปถามอีลูกแสนร้าย
หลาคนักมารักอ้ายเงาะป่า
แต่พระได้ออกโอษฐ์โปรดไว้
ครั้นจะลงโทษทัณฑ์มันเล่า
โปรดเพียงขับไล่เสียให้พ้น

กระซิบทูลแบ่งเบาเบี่ยงบ่าย
มันพูดเป็นแสบคายไม่เข้าใจ
ชอบลงอาญาอย่าปราศรัย
ให้เลือกตามชอบใจทั้งเจ็ดคน
จะนิทว่าเราทุกแห่งหน
มันอดอยากยากจนอย่านำพา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นอุรา
จำจะต้องเงืองดงดอดกลั้น
คิดพลางทางสั่งเสนาใน
จะใคร่ฆ่าเสียให้ตายก็อ้ายเขา
จะขับไล่ไปเสียด้วยกัน
แต่แรกกุดั้งจิตคิดหวัง
อีเจ้ากรรมทำให้ขายหน้าตา
ให้อยู่เสียด้วยกันเถิดตามที
ตรัสพลางทางคิดเดือดดาล

ท้าวสามนต์ฟังซังน้ำหน้า
นิ่งนึกตรึกตรออยู่ในใจ
คอยหยิบผัดมันให้จงได้
อิธจนากูไม่ขอเห็นมัน
จะว่าเรากลับคำทำหุนหัน
ปลุกกระท่อมให้มันอยู่ปลายนา
จะแต่งทั้งเจ็ดคนให้หนักหนา
จะแต่งการวิวาห์ก็ซื้อบ้าน
ในข้างขึ้นเดือนสี่ปีชาล
ปิดบานพระแกลไม่แลไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างถือมีดพร้าแล้วคลาไคล

เสนีมี่ฉาวเรียกบ่าวไพร่
ตรงไปปลายนานอกธานี

ฯ ๒ คำ ฯ เขียด เจริจ

๑ ครั้นถึงจึงเที่ยวเกี่ยวแฝก
บ้างกล่อมเสากেলাฟากมากมี
แล้วปิดปูเสื่อผูกผูกมุ้งม่าน
ทั้งปลูกผักฟักแฟงแตงกวา

ตัดไม้ไผ่แบกมาอึงมี
ปลูกกระท่อมลงที่ท้องนา
หม้อข้าวเชิงกรานต่มน้ำท่า
จอบเสียมมีดพร้าหาพร้อมไว้

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
รู้วาระจนาทรมวาย
ต่างคนแค้นขัดอธยา
เราจะไปพ้อตัดให้เต็มที่

ทั้งหกบุตรีศรีใส
ได้อัฒเภาะป่าเป็นสามี
มันทำให้เขาว่าชายหน้าพี่
ว่าแล้วจรัสออกมา

๙ ๔ คำ ๙ เพลงเร็ว

๑ ครั้นถึงจึงหยุดยืนอยู่
เคื่องค้อนงอนจรดกิริยา

แลดูน้องสาวกับเงาะป่า
เปรียบประดษชั้หน้าแล้วว่าไป

๙ ๒ คำ ๙

เย้ย

๑ ชะนางคนดีไม่มีชั่ว
รูปร่างนำหั่วร่อเหมือนตอไม้
มันน่าเขยน่าชมสมประกอบ
หูตาบั้งแบวเหมือนแมวคราว
นอกกริตนอกรอยน้อยหรือนั้น
ให้พี่สาวชาวสัฬลอยวุ่นวาย

ช่างเลือกผัวงามนัคน่ารักใคร
เอออะไรพุงไรสันหลังยาว
พอชอบทำนองหม่อมน้องสาว
เขาเล่าลืออื้อฉาวช่างไม่อาย
แรรันไปรักอีมักง่าย
อัยยศอดอายุชายหน้าตา

นอกกริตนอกรอย (สำนวน) ประพฤติผิตจากชนบธรรมนิยมประเพณี

ถึงมิติมิชั่วเช่นผัวกู

อันอายเกะเหมาเหลือเหมือนเลือปลา

หรือชะรอยถูกเสน่ห์เล่ห์กล

ไม่คิดถึงพงศ์เผ่าเหล่ากอ

ยังจะทำแสนอนคือน้ำหรือ

กูจะกรวดน้ำว่าคะน

จะร่วมเรียงเคียงคู่พอสมหน้า

ทุกข้างเสนาหาได้ลงคอ

เวทมนตร์ดลใจโฉนทอน

น้ำใจในคอมึงผิดคน

คั้นมือจะใคร่ต่อยสักร้อยหน

ถึงยากจนขาดจากพี่น้องกัน

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

ร่าย

๐ เมื่อนั้น

อุแม่เอ๋ยอ้ออิงขึ้นมึงมัน

ทำกรรมสมทบจะตบต้อย

ถึงได้เงาเป็นผัวชั่วช้า

อันผัวพีตีเหลือเป็นเนื้อหน่อ

รูปร่างน้อยจ้อยอร้อยใจ

ถึงพี่จะรุ่งเรืองไปเบื้องหน้า

ดีแต่จะมาพานรานทาง

สำคัญว่าพี่น้องทองเดียวกัน

เป็นผู้ใหญ่ไม่เหมาะมาเยาะเย้ย

รจนาทอไปมีขมมัน

เสกแสรงสารพันโพทะนา

มิใช่ลูกเมียน้อยร้อยภาษา

ก็สุดแต่วาสนาได้สร้างไว้

เห็นต่อจะบุญหนักศักดิ์ใหญ่

จงกอดไว้เกิดคะอย่าละวาง

ก็ไม่พึงวาสนาอย่าอวดอ้าง

ไม่อดสูผีสางบ้างเลย

มิรู้มันเหลือแหล่อแม่เอ๋ย

ข้าเกินเลยไปมั่งขอสมา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๐ เมื่อนั้น

ชะช่างเลี้ยวลดอิริจนา

เออคะกระนั้นและจริงอยู่

ที่ไหนจะงามพร้อมเหมือนหม่อมเภา

ทกนางเคื่องค้อนแล้วค้อนว่า

กลีบพาโลช้าว่าเย้ยเภา

รูปร่างผัวกูไม่สู้เหมาะ

ใครเห็นก็หัวเราะว่ารูปร่าง

ยังจะแค้นขึ้นเสียงเถียงก้อก้อ	ทำกรุ่งกริ่งหึงเยื่อหยาบหยาบ
อีคนชาติชั่วตัวตะกลาม	จะละเมอเรือตามไอ้เงาะไป
น้อยหรือปากคอมันพอสม	ข้าสู้รบการมเจ้าไมไหว
ซื้อร้านเตียงให้เหน้อยเมื่อยขาตะไกร	ก็กลับไปห้องหับฉับพลัน

ฯ ๘ คำ ฯ เพลงเร็ว

๑ บัดนั้น	จึงมหาเสนาคนขยัน
เข้าไปทูลรจนาสารพัน	พระบิดาคาดคั้นให้ขับไป

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น	รจนาศร้าวสรว้อยละห้อยให้
ครวญคร่ำกำสรดสลดใจ	เข้าไปกราบกรานพระมารดา

ฯ ๒ คำ ฯ โอศ

โอฬ	
๑ โอ้วาพระชนนีเจ้า	พระคุณเคยปกเกล้าเกล้า
ถนอมเลี้ยงลูกไว้จนใหญ่มา	เป็นสุขทุกทิวาราตรี
พระองค์จงจิตคิดหวัง	จะปลุกฝังลูกรักเป็นศักดิ์ศรี
มาทำชายบาทาครานี้	ถึงจะให้ขับหนีไม่น้อยใจ
กรรมของลูกแล้วจะขอลา	พระแม่อย่าทุกข์ทนหม่นไหม้
แม้ว่าชีวิตไม่บรรลือ	คงจะได้แทนคุณการุญรัก
รำพลางกำสรดสลดจิต	ยังคิดเป็นห่วงห่วงหนัก
ชลเนตรฟุ้งฟองนองพักตร์	นงลักษณ์โสกศัลย์พันทวี

ฯ ๘ คำ ฯ โอศ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
คิดพะวงสงสารพระบุตร
ลูกรักเฝ้าชะอ้อนวอนวิง
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นอุรา

นวลนางมณฑาทมิ
เทวีอัตถ์อันกลั่นโศกา
นางนั่งนิ่งเฉยอยู่ไม่ดูหน้า
ชลนาคลอเนตรสังเวชใจ

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นเจ้าเงาะพยักหน้าเป็นนัย
นางสะทกสะเทินเขินขวย
ครั้นจะหน่วงหนักชักช้า
จึงกราบกรานมารดาด้วยอาตุร
ลูกจะขออำลาฝ่าธุลี
ว่าพลางนางถวายบังคมลา
แล้วดำเนินเดินตามเจ้าเงาะไป

รนาทุกซทนมน์ไหม้
ซมีอบอกไปปปลายนา
จะไปด้วยง่ายง่ายก็อายหน้า
ก็กลัวเกรงบิดาจะฆ่าตี
ทรมวยพิโรธลถ่วนถี่
ครั้นนี้มีกรรมจะจำไกล
ชลนาแถวถั่งหลั่งไหล
เสนาในนำหน้าจรถี

๙ ๘ คำ ๙ ทยอย

ทยอย

๑ ครั้นออกมานอกทวารวัง
เคยอยู่สุขเกษมเปรมปรีดี
แสนวิตกกอกเอ๋ยไม่เคยยาก
ยังคดียิ่งทุกซจุใจ
นางสะอื้นย่นเข็ดชลนา
แล้วคิดรักหักใจจรถี

เหลียวหลั่งมาดูปราสาทศรี
อนิจจาครานี้จะจำไกล
จะลำบากเคื่องเข็ญเป็นโจน
จะตามไปไม่รู้ว้าร้ายตี
ครั้นเจ้าเงาะเหลียววมาก็เมินหนี
ตรงไปยังที่ปลายนา

๙ ๖ คำ ๙ เพลงเร็ว

ว่า

๑ ครั้นถึงกระท่อมทับทิมอยู่ แลดูสมเพชเป็นหนักหนา
ไม่เคยเห็นเช่นนี้แต่เกิดมา ก็โศกาทรุดนั่งอยู่นอกชาน

๙ ๒ คำ ๙ โอด

๑ เมื่อนั้น เจ้าเงาะปรีดีเปรมเกษมศานต์
เข้าไปในห้องมัทนนาน เทียวดูของประทานทั้งปวง
แกลังหีบกระโถนมาโยนเล่น ทำเป็นเหมือนกับรับลูกช่วง
แลเขม้นเห็นหวดก้นกลวง เอามาจ้วงตักน้ำท่าจะกิน
รจนาวาไธช่างไม่อาย เปื้อจะตายผมเผ้าเขาเปียกสิ้น
เจ้าเงาะเมินชายหูไม่ได้ยิน ทำฉวยพัดปิดรินปิดยุง
แล้วแกลังหีบครุตั้งบนเชิงกราน ควักข้าวสารมาใส่ก่อไฟหุง
คลี่ผ้ากุศราชออกคาดพุง กางมุ้งเสียให้ตีแต่หัววัน
แล้วหีบหมอนมาอิงอิงพินขาว กระดิกเท้าท่าเล่นให้เห็นขัน
พอโพล่เพล่เพลาสายันท์ จึงรำพันพูดเกี้ยวเลี้ยวลด

๙ ๓๐ คำ ๙

ชาตรี

๑ น้องเอยน้องรัก ผิวพักตรึงเพียงจันทร์อันทรงกลด
โฉมนางแนงน้อยซ้อยชด จะกำสรดเศร้าหมองไม่ต้องการ
บุญพี่กับนางได้สร้างสม เคยภิรมย์ร่วมรักสมัคสมาน
พ็อยู่ถึงนอกฟ้าหิมพานต์ เทวัญบันดาลให้เทียวมา
เหมือนหนึ่งแกลังชักนำจำเพาะ จึงได้เมื่อยามเหมาะจะกินหน้า
ไม่ควรเคียดลูกสาวท้าวพระยา แต่วาสนาของเงาะเคราะห์ดี

พระโปรดปรานประทานทับกระหม่อม ทั้งเครื่องใช้ได้พร้อมเพราะบุญพี่
 นำชมสมบัติเรานั่งมี มารศรีอย่าเศร้าเสียใจ
 จะถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงเจ้า มีให้อายกับเขาเซยใหญ่
 ขอเชิญโฉมงามทราชม้วย มานั่งในห้องหับกับพี่ชาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

“น้องเขยน้องรัก
 โฉมงามแน่นน้อยช้อยชด

ผิวพัศตร์เพียงจันทร์อินทรวงลด
 จะกำสรดเศร้าหมองไม่ต้องการ”

ร้าย

๑ เมื่อนั้น

ได้ฟังเจ้าเงาะพูดเราะราย
นำสำรวจสรวลสันต์ไม่กลั้นได้
แก้ขวยฉวยมีดมาเจียนตอง
เจ้าเงาะรื้อเรียกข้าทำกระบวน
อิดเอื้อนเชื่อนแซ่ไม่แลดู
คิดถึงรูปทองยังต้องใจ
ครั้นจะมีพูดด้วยก็ไม่ดี

๙ ๘ คำ ๙

๑ นำเอยนำซัง

เหยาเรือนเหมือนกันกับริงกา
เมื่อกลางวันนั้นทำเป็นบ้าใบ้
ฉลาดเฉลียวเจียวจริงเจ้าเงาะ
นี่หรือชาวนอกฟ้าหิมพานต์
อุแม่เอ๋ยช่างชะอ้อนวอนวิง
น้อยหรือนั้นน่ารักอยู่อีกไซ
รูปร่างช่างกระไรเหมือนยักษมาร
บิตุรงค์ทรงศักดิ์รักใคร่
จอบเสียมสารพัดจัดให้พร้อม

นวลนางรจนาโฉมฉาย
แยบคายคมสันชั้นคนอง
อรไทสะเทินเมินยัมย่อง
กริดเล็บเย็บทองจะใส่พลู
เมียงชม้อยม่อมม้วนหน้าอยู่
เป็นครุมีใครจะพาที่
เสียแรงได้ติดตามมาถึงนี้
เทวีจึงตอบวาจา

ช่างอวดมั่งอวดมีไม่อายหน้า
แค้นคิดสมบัติบ้านำหัวเราะ
เดี๋ยวนี้เอออะไรพูดออกเพราะ
กลับมาเยาะเย้ยหยันชั้นจริง
ชมชานมาเที่ยวเกี้ยวผู้หญิง
เพราะพริ้งหวานฉ่ำดั่งน้ำตาล
หูหนาดตาโตเท่าไซ่ห่าน
ล่าสันชั้นจ้านลักเท่าพ้อม
จึงโปรดให้สิ่งสู่อยู่กระท่อม
พอสมที่ท่าปloomแปลงมา

๙ ๑๐ คำ ๙

พูดออกเพราะ พูดเราะราย
ชั้นจ้าน นำขบขันมาก

ไอ้โสม

๑ แสนเอ๋ยแสนแขนง
ดิเล็กติน้อยคอยนินทา
พี่ก็ไม่หลีกเสียงเถียงสักสิ่ง
เจ้าเย้ยเยาะว่าเงาะไม่งามเงะ
อย่าประมาทรูปพี่เห็นชี้เหร่
ชาวไร่ชาววังไม่ซังซิง
ใช้ว่าจะแสร้งแกล้งอวดตัว
ว่าพลางเหย้าวนชวนหัวเราะ
นี่แน่อนงผินหน้ามาข้างนี้
ดูดูขึ้นยั้งนั่งเอี่ยมเพี้ยม
มาเถิดเจ้าเข้าไปเสียในมุ้ง
อย่าทำบิตตะกูดพูดเยื้องยัก

ฯ ๑๒ คำ ฯ

รำบ

๑ นำเอ๋ยนำสรวล
ล้ำเลิศคนขยันขันจริงเจียว
แต่มาลัยให้ทานก็นินทา
เห็นเงาะชอบใจดอกไม้แดง
กลับว่าเขารักตัวนำหัวเราะ
ทหนดเคราะห์คร่ำครวญมาครัน
เออออะไรไม่อายชายหน้า
แกล้งซ่อนรูปสุพรรณไว้ชั้นใน

น้อยหรือแกล้งตัดพ้อเล่นต่อหน้า
ค่อนข้างพิไรไค้แคะ
มันก็จริงกระนั้นนั่นแหละ
แะแะว่าเล่นหรือว่าจริง
ไม่ว่าเล่นเป็นเสน่ห์ชอบใจหญิง
อุตสาห์ทั้งมาลัยมาให้เงาะ
นานไปพี่กลัวจะชมเปาะ
แกล้งปะเหลาะปะแะและและเลียม
ไม่พอที่จะระคายอายเหนียม
ใจคอเทียมเกรียมหนักหนานัก
กลางนากลางทุ่งยุ้งมันหนัก
แสนอนค้อนควักไปที่เดียว

เจ้าสำนวนทนายาดฉลาดเฉลียว
แก้เกี้ยวเลี้ยวลัดสกัตสแกง
ค่อนข้างแคะไค้ไปทุกแห่ง
จึงแกล้งทิ้งให้ไปกระนั้น
รูปร่างเจ้าสีเหมะน้อยหรือนั่น
หน้าตาตละป็นขันสุดใจ
เอารูปเงาะสามมาทำบ้าใบ้
ข้าเข้าใจอยู่ดอกอย่าหลอกลวง

พระบิดาขับไล่เพราะใครเล่า
อภัยศอดสูเขาทั้งปวง
จนตกยากอย่างนี้แล้วมิสา
ข้ากลัวรูปเงาะป่าตาพอง

ได้ความทุกข์เท่าภูเขาหลวง
เพราะไม่หวังไม่หนักกรรูปทอง
ยังจะมาเรียกให้ไปในห้อง
จะให้น้องนั่งใกล้จนใจจริง

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ไอ้โถม

๑ โถมเอ๋ยโถมเฉลา
แสนเจสียวลลาดล่องทั่วตึง
ขึ้นจะมาควักค้อนค้อนว่า
ผู้หญิงมักต้องจิตประสัทธิ
ถึงหมวดเครารุงรังข้างเป็นไร
หัวพริกหยิกยุ่งอย่าเยาะเย้ย
ทำไมกับรูปชั่วตัวดำ
ละลายดินสอพองสักสองสาม
ถึงตาพองท้องพลุ้ยพิพลุ
จงปรานีเงาะป่าเถิดอย่ากลัว

เอออะไรรู้เท่าไปทุกสิ่ง
มันก็จริงกระนั้นนั่นและซิ
เงาะของข้าเคยใส่ทำไมสิ
อย่าเฝ้าติดะบอยไปหน่อยเลย
เอาแหวนบอดนเสียได้ดอกร่องเอ๋ย
ถ้าหวีเสยสอยหย่งแล้วคงงาม
จะอาบนํ้าซัดสีส้มมะขาม
ทำให้งามตลอดเท่าขาวทั้งตัว
อย่าดูหมิ่นกินจุมใช้ชั่ว
จะแต่งตัวให้งามตามใจน้อง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร้าย

๑ ว่าพลางทางถอดเงาะเสีย
รูปทรงโสภาดังทาทอง
เห็นห่มผ้าสไบโพล์พลัว
กระทั่งโอกระแอมแอมยืมพลาง

เอาซอนเมียวางไว้ในห้อง
ค่อยย่องมานั่งข้างหลังนาง
ทำย่นนิ้วจะจีที่สีข้าง
สะกิดนางให้รู้ดูนี่แน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

คิดว่าเงาะลูบหลังทำรังแก
โมโหหันหน้ามาหยิกทิ้ง
น้อยหรือถอดเงาะเหมาะสุดใจ
หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา
คิดไว้ก็สมอารมณ์ปอง
งามจริงยิ่งมนุษย์ในใต้หล้า
เผ้าขม้ายขม้อยม้อยเมียงมัน

รจนาไม้ทะยาทะแยแส
ไม่เหลียวแลร้องอิงคะนึ่งไป
เห็นรูปร่างก็ตะลึงหลงไหล
เนื้อหนังช่างกระไรราวกับทอง
นงเยาว์กระหิ้วยิ้มย้มยอง
บริสุทธิ์ผุดผ่องผิวพรรณ
ดูดังเทวาบนสวรรค์
สะเทินจิตบิตผันไม่พุดจา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

เห็นนางอายเอียงเมียงพักตรา

พระสังข์เกษมสันต์บรรชา
จึงแกล้งว่าสัพยอกหยอกเิน

ฯ ๒ คำ ฯ

ไฮโลม

๑ เจ้าเอยเจ้าพี่

เผ้าผินหน้าผินหลังนั่งเมิน
นั่งอยู่โยสิดีไม่ดิเล่า
ไม่แกล้งอวดทรวดทรงจงพิเคราะห์
เมื่อก็ค่อนว่าพี่ตาพอง
หน้าตาหายเคอะไม้ทะยะทะ

ไม่พอที่จะระคางห่างเหิน
อย่าสะทกสะเทินเชิญดูเงาะ
นี่แน่เจ้าจะเหมาะหรือมิเหมาะ
อย่าหัวเราะเยาะเย้าไปเลยคะ
เดี๋ยวนี้้องจงตึงตึงสิดี
มันต่อจะกระนั้นเป็นมันคง

ไม้ทะยาทะแยแส

ไม้แยแส

หนวดเคราฟัดอนเสียวล่อนเลี่ยน
ยังพ่วงพีเท่าพ้อมหรือย้อมลง
ถึงเจ้าจะเข้าหอก็พอได้
ตามมีตามเกิดเถิดน้องอา
เชิญเจ้าเข้าไปในห้องหับ
แล้วกุมกรกัลยาเข้าอยู่ไย

ไม่ว่าเล่นเห็นเจียนจะลุ่มหลง
รูปทรงคงขยันแล้วกัลยา
เห็นจะไม่อับอายขายหน้า
ตามประสายากเย็นเชิญใจ
นอนหลับเสียวมั่งเจ็บหลังไหล่
มาไปตีต้อย่าต้อตึง

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ร่าย

๑ บัดเอยบัดสี
นางค้อนควักผลักไสหยิกทิ้ง
ช่างทำได้ไม่เกรงข่มเหงคน
เห็นแล้วว่าประเสริฐเลิศมนุษย์
งามแล้วคะชะเจ้าอย่าเฝ้าอวด
ใครใช้ให้แกลังแปลงปลอมมา
แม้มิทำยกย่อนซ่อนรูปทรง
นี่เป็นเหตุเพราะเงาะหรือเพราะใคร
ยังจะมาลดเลี้ยวเกี้ยวพาน
ว่าพลางทางทำชำเลื่อง

อะไรนี้นำพิโรธโกรธซึ่ง
ร้องให้อึงดอกเจ้าเฝ้าย้อยุด
ฉุดกระชากลากจนไหล่จะหลุด
ราวกับเทพบุตรสุดปัญญา
เพริศพรั่งยิ่งยวดเป็นหนักหนา
เขาก็ติก็ว่าให้สาใจ
ไหนเลยบิตุรงค์จะขับไล่
จึงได้อัประมาณรำคาญเคือง
พูดจានำรำคาญหูเหือง
ค้อนควักยกเยื้องเป็นแยบคาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ไฮโลม

๑ ดวงเอยดวงสมร
ไม่ควรจะเคืองชุ่นวุ่นวาย

เจ้าแสนแ่งแสนงอนใจหาย
ตีโพยตีพายพาโลเงาะ

พี่เสียงแสรังแปลงมาทำบ้าไป
แม้ไม่เคยอุปถัมภ์จำเพาะ
ซึ่งสวมรูปเงาปามานี้ไซ้
เจ้าก็ปลงถูกแล้วนะแก้วตา
อย่าบิดเบือนเชือนเฉยอยู่เลยเจ้า
นั่งแอบแนบเนียนวลละออง
อะไรเฝ้าฮึดฮัดปิดมือ
ว่าพลางทางกระหวัดจริง

ถ้าแม่นใครเป็นคู่ก็ดูเหมาะ
ก็เย้ยเยาะยิ้มหัวว่าชั่วช้า
หวังจะให้น้องคิดปริศนา
จึงรู้ว่าเงาจามเป็นรูปทอง
จูงนางย่างเข้าไปในห้อง
เลียมลองโลมเล่าเล่าล้าลึง
รำคาญวานอย่าตื้อไปน้อยหนึ่ง
จะร้องอิงก็ร้องเถิดน้องรัก

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร้าย

๑ น้อยเอยน้อยใจ
ข่มเหงคะเนงร้ายนำอายนัก
น้องยังเคลือบแคลงไม่แจ้งความ
นามวงศ์พงศ์ประยูรอย่างไร
ไม่บอกไม่เล่าเฝ้าแอบอิง
จะหยิกให้ขาเขียวประเดี้ยวนี้
ยิ่งว่าให้นิ่งเหมือนยิ่งยุ
จงแกล้งแจ้งความให้งามเงะ

นี่อะไรกรรณหาญหัก
นางค่อนข้างชักหน้าแล้วว่าไป
อย่าว่าวามลามลวนหาควรไม่
ประหลาดเหลือเชื่อไพร่หรือผู้ดี
แม่นรักจริงนั่งอยู่อย่าจู้จี้
อะไรนี้ไม่เสียมเลียมและ
ดูดูน่าดีเล่นดีแหละ
อย่าเหลาะแหละลงหลอกเร่งบอกมา

ฯ ๘ คำ ฯ

ปลงถูก	ตัดสินใจถูกต้อง
เลียมและ	กระแซะเข้ามาใกล้

ไฮโลม

๑ ยอดเยยยอดมิ่ง
ตัวพี้นี้หน่อกษัตรา
ແລ່ງເລ່ງແຕ່ຕັນໄປຈົນປາຍ
เป็นความในใจพีเชนน้อง
ว่าพลางทางถดเข้าชิด
ย้อยุดจุดชกชายสไบ
ช่างหยิกชวนไปได้เหมือนไม้เจ็บ
ดีจริงยิ่งว่ายิ่งหยิกเอา
พระอุ้มองค์อรไทขึ้นใส่ตัก
ความรักกรุญจนวนวยยี่
อัสจรรยบันดาลในกลางทาว
เย็นซาบอาบละอองน้ำค้าง

๙ ๑๒ คำ ๙ โลมพิณพาทย์

ซ้ำปี

๑ เมื่อนั้น
นั่งแนบแอบองค์ภัสตา
ที่ทุกซัร่อนผ่อนผันบรรเทา
พระอุ้มขึ้นใส่ตักนางผลักพลิก
แลสบลบเนตรภูวไนย
แย้มสรวลชวนยี่ปริดา
แสนสมัครรักใคร่ไหลหลง
ถ้อยทีบรรทมชมชิด

จะแจ้งความตามจริงไม่มุสา
นามกรชื่อว่าพระสังข์ทอง
บรรยายตามเรื่องที่เคื่องข้อง
นวลละอองอย่าแห่งแคลงใจ
จะอายเอียงเบี่ยงบิดไปข้างไหน
คว่ำไขว่สัพยอกหยอกเย้า
ข่มเหงนักหักเล้าเสียดอกเจ้า
เบาเบาอุยหน้าไม่ปราณี
อะไรเล่าเฝ้าผลักมือพี
เปรมปรีดีประติพัทธ์กำหนดนาง
เดือนดาวส่องแสงแจ้งกระจ่าง
ค่อยสละสร้างเสร็จหมองทั้งสองรา

รจนาเขายอดเสน่หา
จ่านรรจาพาทีซึ้ง
นางเยาว์ยิ้มเหยห้าวเราะทริก
ทำกระบวนชวนหยิกด้วยมารยา
สะเทินใจอายเอียงเมียงหน้า
กัลยานิยมสมคิด
ด้วยรูปทรงเป็นทองต้องจิต
แนบสนิทินิทรานราตรี

๙ ๘ คำ ๙ ดระ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
เชยชมสมสวาทด้วยเทวี
ครั้นประจุมย์ไก่อ้น
เอารูปเงาะสวมองค์ทรงแปลง
แล้วว่าแก้รจนานงลักษณ์
เราผิวเมียสองคนจนใจ

พระสังข์ปรีดีเปรมเกษมศรี
ในที่กระท่อมทับลับแลง
สุริยันเรืองรองส่องแสง
หวังมิให้ใครแจ้งความใน
น้องรักผู้ยอดพิสมัย
มาจะไปหาหุงโภชนา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
น้องนี้แต่กำเนิดเกิดมา
แต่ก่อนร่อนชะโรอยู่ในวัง
ไม่เข้าเนื้อเข้าใจอย่างไรเลย
ว่าพลางนางทรงโคก
ตั้งหนึ่งเลือดตาจะกระเด็น

รจนาศोकัลยรำพันว่า
จะหุงข้าวหุงปลาก็ไม่เคย
วิเสทหามาตั้งให้เสวย
อกเอ๋ยมีกรรมก็จำเป็น
ครั้งนี้ยากแค้นแสนเข็ญ
จำเป็นจำใจออกไปพลัน

๙ ๖ คำ ๙ เพลง

๑ เมื่อนั้น
ครั้นโพล์เพล้เพลสาຍันห์

เจ้าเงาะแสนกลคนขยัน
สองราพากันเข้าในทับ

๙ ๒ คำ ๙ เสมอ

๑ จึงถอดเงาะออกเสียให้เมียเห็น
เอารูปเงาะซ่อนไว้ให้ลับ
อิงแอบแนบชิดสะกิดเกา
เชยแถมแนมปรางปรีดา

รูปเป็นทองอร่ามงามสรรพ
แล้วกลับมานั่งสั่งสนทนา
สัพยอกหยอกเย้าขันขำ
สรวลสันต์หรรษาพาที

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

พลางชะอ้อนวอนว่ากับสามี
ผู้คนทั้งปวงไม่ล่วงรู้
น้องวาก็ไม่เชื่อนี่เนื้อเคระห์
นางนึ่งนิกตริกแล้วตริกเล่า
จึงปูปัดฟูกหมอนที่นอนใน
แล้วนั่งนวดพื้นคันบาทา
ปรนนิบัติพิศวีโบทม

รจนาแน่น้อยนวลศรี
จงปรานีน้องเถิดอย่าทรงเงาะ
ให้เขาตูดกล่่าช่างเห็นเหมาะ
กลับจะมาหัวเราะน่าขัดใจ
จะลักรูปเงาะเผาะเสียให้ได้
ชวนให้ทรงธรรม์บรรทม
คลี่ผ้าของตัวให้ผิวห่ม
นางเยาว์นิยมสมบอง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

อิงแอบแนบเนียนวลละออง

พระสังข์เซยชมสมสอง
กรตระกองน้องแก้วแล้วกลับไป

๙ ๒ คำ ๙ ตระ

๑ เมื่อนั้น

คิดจะลักรูปเงาะภูวไนย
เห็นพระหลับใหลไม่ไหวองค์
ค่อยขยายยกหัตถ์ภัสดา
ฟากลั่นเกรียบเกรียบเหยียบย่าง
ลุกขึ้นลดเสี้ยวเทียมมอ

นางรจนาณารศรีใส
นางมิได้สนิทินทรา
โฉมยงยินดีเป็นหนักหนา
ขยับตัวออกมาเอาหมอนรอง
มืดไม่เห็นทางถลาล่อง
หาเงาะในห้องกระท่อมทับ

๙ ๖ คำ ๙ เพลงเร็ว

๑ ครั้นเห็นหัวหัวมาครวไฟ
พินชำระไปมิได้นับ
เหน็ดเหนื่อยเมื่อยแขนสิ้นแรงเรียว
นางโกรธาหาพินมาก่อไฟ

ฉวยพราโตใหญ่เข้าเสียดลับ
รูปเงาะไม่ยับยั้งขัดใจ
ทุตช่วงนังเหนียวน่าหมั่นไส้
เอารูปเงาะเข้าใส่ในอัคคี

๙ ๔ คำ ๙ เชิดฉิ่ง

๑ แล้วฉวยเอาพราหมาสับข้า
อ้ายเงาะสัปดนทนสินที่

นางทำร้อยอย่างร้อยสี
เผาจีเท่าไรไม่ไหม้มัน

๙ ๒ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
ละเมอกอดหอมอนข้างพลางสำคัญ
ลืมหาคว่าไขว้ไปเป็นครู่
แลดูโฉมยงองค์บังอร
ลุกขึ้นมอหาละล้าละหลัง
เห็นแสงเพลิงสว่างข้างครัวไฟ
เห็นนางเยาว์เผาเงาะเอาไฟสุ่ม
แล้วรำน่าซังช่างทำเยย
ดูตู่ยังดื้อเข้ายื้อคร่า
จะเอาเงาะของเขาไปเผาไฟ
หรือเจ้าชบใจจะใส่เล่น
นอกกริตน้อยหรือมือคันคัน

พระสังข์หลับไหลใฝ่ฝัน
คิดว่าเมียขวัญอยู่แนบนอน
จึงรู้ตระหนักแน่อุแม่หมอน
ไม่เห็นนอนในมุ้งสะตุงใจ
ไม่เห็นทั้งเงาะทรงยิงสงสัย
ตกใจออกมาเที่ยวหาเมีย
จึงตักน้ำในตุ่มมาดับเสีย
ชิงเงาะทะเลาะเมียมีไป
ยิ่งว่าแล้วยังหาฟังไม่
ทำได้ไม่เกรงข่มเหงกัน
จะได้เป็นนางเงาะเหมาะสม
จะใคร่รันเข้าสักผางนางคนดี

๙ ๑๒ คำ ๙

๑ ทรงเอยทรงฤทธิ
แม่นไม้เมตตาจะฆ่าตี
พระสวามีเงาะร้ายขายหน้าเมีย
ถึงพระเรี่ยวแรงจะแย่งยุต

ชอบผิดจะรับใส่เกศี
น้องนี้จะสู้ม้วยมุต
จะชิงเอาเผาเสียให้สิ้นสุด
ผิดชอบแขนหลุดไม่วางมือ

๙ ๔ คำ ๙

๑ นำเอยนำนหัวเราะ
กลับเถียงเสียงแข็งเข้าแย้งยื้อ
ถึงเจ้ามิให้ก็ไม่ฟัง
ฮึดฮัดขัดเขมรเป็นเกลียว

แก้แล้วนี่เงาะของเจ้าหรือ
เอออะไรใจดีจริงจริงเจียว
นำซังน้อยหรือนางมือเหนียว
แย่งยุตจุดเหนียวกันไปมา

ฯ ๙ คำ ฯ เชิด

๑ ซึ่งรูปเงาะได้ใส่สวมองค์
ดบมือเย้ยหยันกลยา

ทำก้มลงหลอนหลอกกลอกหน้า
แล้วคืบเข้าเคหาห้องนอน

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงตามมาจนจ้อขอโทษกรรม
น้องได้ผิดพลั้งแต่ครั้งหนึ่ง
ผิวเมียสองคนจนไร้
ถ้าที่หลังยังชินทำเช่นนี้
ว่าพลางนางเข้าไปนวดพื้น
ยื่นมือมาจีที่สีข้าง
เอนอิงพิงทับลงกับเพล
แล้วหยิบหมากมาป้อนวอนขอชาน
ยียวนชวนผิวให้หัวเราะ

นวลนางรจนาดวงสมร
วิงวอนสามีพีร์พีไร
จะพิโรธโกรธซึ่งไปถึงไหน
ชั่วตึกก็ให้เห็นหน้ากัน
จงทำโพล่โบายดีให้อาสัญ
หลังไหลไหนคั่นจะช่วยเกา
จะหย่าร้างกันจริงเจียวหรือเจ้า
ถอนหนวดถอนเคราให้เจ้าเงาะ
เคี้ยวประทานลักคำทำปะเหลาะ
แสรังอูเฮาะสรวลสันต์จ่านรจา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ไฮโลม

๑ เมื่อนั้น
ที่นี้พี่จะอดนางรจนา

เจ้าเงาะยิ้มพลางทางว่า
แม่นถ้าที่หลังไม่ฟังกัน

นี้หากว่ารักเจ้าอีกโซ
ว่าพลางเชยชิดติดพัน

จึงสู้ดับโมโหไม่หุนหัน
ถ้อยที่ติดกันดังใจจง

ฯ ๔ คำ ๙

ว่า

๑ พระสังข์ตั้งแต่วันนั้นมา
เอารูปเงาะศักดิ์สิทธิ์อิฤทธิ์รงค์
เข้าคำพราหมณ์สั่งเสีย
เจ้าเงาะหัดดีกรับขับเสภา

ไม่วไจรจนานวลหง
สวมองค์ทรงใส่ไว้อัตรา
ให้เมียปั่นฝ้ายทอผ้า
รจนาปั่นฝ้ายสบายใจ

ฯ ๔ คำ ๙ เสร็จ

“พระสังข์ตั้งแต่วันนั้นมา
เอารูปเงาะศักดิ์สิทธิ์อิฤทธิ์รงค์

ไม่วไจรจนานวลหง
สวมองค์ทรงใส่ไว้อัตรา”

บทเสภาเจ้าเงาะขับ*

๑ ครานั้นขุนแผนแสนสนิท
นั่งอยู่ด้วยกันกับวันทอง
ให้วิวเว่ออ้างว้างอยู่กลางดง
ลมพัดเรื่อยเรื่อยเฉื่อยเฉื่อยมา
รยระรินกลิ่นพุทธานต์ขึ้น
เรไรร้องหึ่งหึ่งที่กิ่งไทร
แจ้วแจ้วจ๊กจั่นสนั่นป่า
สุกุดาพาคู่เข้าวังเรียง
ตัวพี่กับบรรณามาได้คั่น
อยู่กระท่อมตรอมใจไม่เสบย
เคยนอนเตียงเสียงประโคมด้วยแตรสังข์
พลางอิงแอบแนบน้องในห้องทับ

สบายจิตชื่นชมประสมสอง
ที่ร่มไทรในห้องอรัญญา
ตะวันบ่ายชายลงลับเหลี่ยมผา
ดอกไม้ป่าหอมหวานชวนชื่นใจ
รืนรืนลำตวนตกตอกไสว
เสียงลงใบให้เสนาะเพราะสำเนียง
ดังขอสี่ปี่ชวาวังเวงเสียง
ขุนแผนเคียงข้างน้องประคองเขย
เหมือนขุนแผนกับวันทองเจียวน้องแอ้อย
กระไรเลยอนิจจาช่างอาภัพ
มาตกไรได้ฟังแต่เสียงกรับ
ถนอมรับขวัญให้เข้าไสยา

ฯ ๑๒ คำ ฯ

* บทเสภานี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

ตอนที่ ๗
ท้าวสามนต์ให้ลูกเขย
หาปลาหาเนื้อ

๑ เมื่อนั้น

ตั้งแต่เงาะพาธิดาไป
รจนาเจ้ากรรมมันทำชั่ว
จำจะคิดอ่านด้วยมารยา

ท่านท้าวสามนต์เป็นใหญ่
ให้แค้นชัฏถุยทุกเวลา
มีผิวเงาะร้ายให้ขายหน้า
พาลฆ่าเสียให้ได้ไม่ว่าย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๑ คิดพลางทางสั่งเสนาใน
ภูจะให้แต่งตั้งสังเว
พรุ่งนี้หาปละมาคนละร้อย
ทั้งอ้ายเงาะซี้ครอกจงบอกมัน

จงรีบไปบอกบรรดาลูกเขย
ตามเคยบวงสรวงเทวัญ
ใครได้น้อยจะฆ่าให้อาสัญ
มิได้ปละมาทันจะบรลย

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น

วิ่งว้างออกจากวังใน

เสนารับสั่งบังคมไหว
มายังบ้านเขยใหญ่ทั้งหกงศ์

ฯ ๒ คำ ฯ เติด

๑ ครั้นถึงจึงแถลงแจ้งคดี
เร่งหาปละมาให้ตั้งใจ

บัดนี้รับสั่งต้องประสงค
เอาไปส่งให้ทันพระบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ยืมพลางทางตอบเสนา
อย่าว่าแต่เท่านั้นท่านจะเอา
อาสาพ้อตาแล้วเต็มใจ
สงสารแต่เงาะป่าประดาเสีย
เต็มที่จะได้มาแต่ปลาชิว
ว่าพลางทางสั่งบ่าวไพร่
เรือแพแหวนทุกสิ่งอัน

หกเขยเกษมสันต์ทรรษา
ฝึกปลาหนานี้มีถมไป
ถึงจะลงสำเภาก็รับได้
จะหาให้สุดฤทธิ์ไม่บิตพลัว
จะพาเมียสุมซ้อนจนอ่อนหิว
ท้าวจะกริ้วโกรธาให้ฆ่าฟัน
พรุ่งนี้ก็จะไปแต่ไก่ขัน
เร่งรัดจัดกันให้พร้อมไว้

๙ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ บัดนั้น
ชวนกันรีบออกนอกเวียงชัย

เสนาลาหกเขยใหญ่
ตรงไปยังบ้านปลายนา

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงยืนอยู่นอกรั้ว
ร้องเรียกเข้าไปมิได้เข้า

ระวังตัวกลัวสุนัขหนักหนา
หม่อมแม่รจนายูแห่งใด

๙ ๒ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
จับกระหม่อมใส่น้ำมันกันไร
ทาแป้งแต่งตัวไม่มัวหมอง
นุ่งผ้าจิดกลีบจีบชายพก
จีบพลูใส่ซองรองลำดับ
เจ้าเงาะนอนถอนหนวดสวดสุบิน

รจนาสาละวนลนควันได้
ถึงยากเย็นเชยใจมิให้รัก
ผัดหน้านั่งมองส่องกระจก
แล้วยกของมาให้ผัวกิน
เอามีดพับฝ่าหมากจนปากบิ่น
เล่นลั่นสะลักยักลำน่า

๙ ๖ คำ ๙

ประดาเสีย ล้วนแต่เสียทั้งนั้น

กาพย์เรื่องสุบิน

๑ จะกล่าวตำนาน
อันสร้างสมมา
ปรากฏนักหนา
ลู่ถึงอรหันต์

สุบินกุมาร
จำเรียนเขียนธรรม
บวชในศาสนา

๒ โปรดแม่พันทุกซ์
ไปยังเมืองสวรรค์
แวดล้อมนั้บพัน
อนกนานา

โปรดพ่อเสวยสุข
นางฟ้าแห่ห้อม
เครื่องทิพย์อนันต์

๓ แต่ก่อนยังมี
นครพารา
ภยาเลื่องนักหนา
ข้าคนบริวาร

เมืองสาวัตถี
ท่านท้าวเจ้าเมือง
รู้พลช้างม้า

๔ นอกเมืองออกไป
มีบ้านนายพราณ
เนื้อหนังตระการ
ย่อมเอามาถวาย

มิใกล้มิไกล
เป็นส่วยมั่งสัง
แต่ล้วนหมู่พราณ

๕ นายพราณผู้ใหญ่
ตั้งให้เป็นนาย
ล่าเนื้อกวางทราย
ตักเตือนบ่คลา

ชอบอัชฌาสัย
คุมไพร่พราณป่า
พราณผู้เป็นนาย

ส่วยมั่งสัง การส่งเนื้อสัตว์เข้ามาถวายในเมืองหลวงเป็นประจำ เป็นการ
เสียดาษิอากร ในสมัยโบราณ

๑ รจนานิ่งฟังนั่งหัวเราะ
ไม่ทันถึงใบสมุดหยุดกินน้ำ

น้อยหรือเพราะแฉ้วเจื้อยเฉื่อยฉ่ำ
สวดซ้ำอีกสัณนิตยังติดใจ

๙ ๒ คำ ๙ เจริจา

๑ พอได้ยินแว่วเสียงเสนี
นางจึงลุกเดินออกไป

มาร้องเรียกอยู่ที่ริมไร
ยืนเยียมกระไดมองดู

๙ ๒ คำ ๙

๑ บัดนั้น
เรียกพลางทางมองที่ช่องประตู
จึงเข้าไปบังคมก้มหน้า
แล้วทูลแถลงเล่ายาวมาลย์
บัดนี้มีรับสั่งใช้มา
ทั้งหกเขยใหญ่ก็ไม่ลด
ใครได้ไม่ครบร้อยน้อยไป
ทูลแถลงแจ้งความตามคดี

เสนาหยุดยั้งนั่งคอยอยู่
เห็นโฉมตรูเดินออกมานอกชาน
น้ำตาไหลลงด้วยสงสาร
ตามบัญชาการพระทรงยศ
ให้เจ้าเงาะเสาะหาปลาสด
กำหนดให้ทันวันพรุ่งนี้
พระจะให้ฆ่าฟันบนเกศี
อัญชลีแล้วกลับไปจับไว

๙ ๘ คำ ๙ เข็ด

๑ เมื่อนั้น
เข้าไปในกระท่อมทันใด

รจนากลับหันหน้า
กอดตืนผ้าไว้แล้วโศกา

๙ ๒ คำ ๙ โอด

โอ้ปี

๑ ออกเอยโอ้ว่าครานี้
สมเด็จบิดุเรศไม่เวทนา

น่าที่จะม้วยสังขาร
จะคิดอ่านพาลฆ่าชีवालย์

ให้หาปลาเป็นร้อยน้อยหรือนั้น
มั่งมีศรีสุขทุกซ่อไร
วัดกแต่ส่วนตัวผู้รัก
ผู้เมียสองคนจนจะตาย
ถ้าพระรูปทองน้องบรรลีย์
จะให้เขาพิฆาตฟาดฟัน
ไม่ขออยู่ดูหน้าคนทั้งหลาย
ว่าพลางนางทုံมทอดตัว

ประกวัดกันกับเขาเหล่าเขยใหญ่
ประเดียวเดียวก็จะไต้ง่ายตาย
ยากนักจะชุกชนชวนชวาย
จะหาปลาไปถวายที่ไหนทัน
เมียจะตามเข้าไปมิได้พริ้น
สู้ตายตามกันไปไม่คิดกลัว
มิให้ชายอื่นต้องเป็นสองผู้
ต็อกชกหัวเข่าเข้าไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
ปลอบนางพลางเช็ดชลนัยน์

เจ้าเงาะยังคิดพิสมัย
โลมเล้าเอาใจให้เคลื่อนคลาย

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ้โลมใน

๑ น้องเอยน้องรัก
อย่าครวญคร่ำน้ำเนตรฟุ่มฟาย
ทั้งในไต้ฟ้าไม่หาได้
ทำไมกับมัจฉาเจ้าอย่ากลัว
ไปนอนเสียให้สบายหายเจ็บหลัง
แย้มสรวลชวนชิตจุมพิตพัศตร์
ถึงยากจนคนเดียวก็หาได้
ว่าพลางภิรมย์ชมเชย

งามพัศตร์ผ่องเหมือนดังเดือนหงาย
แสนเสียดายนวลน้องจะหมองมัว
พี่ชอบใจเจ้านักที่รักผู้
สักแสนตัวก็จะได้ไม่ยากนัก
จะมานั่งไศกาด้วยปลาผัก
น้องรักเจ้าอย่าปรารมภ์เลย
พี่หาพริ้นไม่อายหกละเขย
หลับนอนตามเคยสบายใจ

ฯ ๘ คำ ฯ กล่อม

ร่าย

๑ ครั้นอุทัยไขแสงขึ้นสาหัส
สั่งเสียรจนาด้วยอาลัย
ว่าพลางทางจับไม้เท้าทรง
เพลงฤทธิ์เหาะเหินเดินฟ้า

พระโลมนางพลางลูบหลังไหล่
พี่จะไปสักประเดี้ยวเที่ยวหาปลา
ใส่เกือกแก้วแล้วลงจากเคหา
ตรงมายังฝั่งชลธาร

ฯ ๕ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงลงหยุดนั่ง
ถอดเงาะซ่อนเสียมิทันนาน

ที่ร่มไทรใบบังสุริย์ฉาน
แล้วโอมอ่านมหาจินดามนต์

ฯ ๒ คำ ฯ ดระ

ล่องเรือ

๑ เดชะเวทวิเศษของมารดา
เป็นหมู่หมู่มากมายในสายชล

ฝูงปลามาสิ้นทุกแห่งหน
บ้างว่ายวนพ่นน้ำคำไป

ฯ ๒ คำ ฯ ไล่

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
ครั้นรุ่งเรียกหาข้าไท
แต่งองค์ทรงเสื่อลงเรือญวน
ภรรยาหาชนมนมเนย

ฝ่ายเจ้าเหล่าหกเขยใหญ่
บ่าวไพร่นับร้อยไม่น้อยเลย
แหวนของใครเอาไปทวย
ตามเคยขนส่งลงมาพลัน

ฯ ๕ คำ ฯ เจริญ

๑ ครั้นจัดแจงพร้อมมูลไม่ขาดเหลือ ให้ออกเรือจากที่ขมิ้มขันธ์
เรืออวนเรือแหแจจัน เร่งกันตามนายพายมา

ฯ ๒ คำ ฯ โส

๑ พันด้านบ้านช่องล่องเลย ถึงท้องคุ้งที่เคยมีมัจฉา
หกองค์ทรงแหทอดปลา ลอยมาสองฟากลากเบ็ดราว
บ้างเอาลอบลงดักตักสวิง ริมตลิ่งลากอวนอื้อฉาว
ติดแต่จะเช้อยู่เกรียวกราว นายบ่าวต่างโกรธโทษกัน
แล้วพายเลียบริมฝั่งมาทั้งพวก ถือฉมวียนคอยแทงหัว
บ้างลงเผือกปิดคลองไว้สองชั้น แล้วช่วยกันตักน้ำร่ำมา

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ ปลาผักสักตัวก็ไม่ได้ คิดอัศจรรย์ใจเป็นหนักหนา
รีบพายมาจนถึงบึงปลายนา พบมัจฉานับแสนแน่นไป
เห็นพระสังข์นั่งอยู่ที่ฝั่งชล ต่างคนพิศวงสงสัย
จะเป็นเทพารักษ์หรืออะไร เฝือกกันวุ่นไปทั้งไพร่นาย
จึงวาดแวนาวาเข้ามาพลัน ทั้งหกอกสั่นขวัญหาย
ต่างก้มกราบหมอบยอบกาย บ่าวนายนี้กะเนว่าเทวา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น พระสังข์นั่งยิ้มอยู่ในหน้า
เห็นหกเขยเคอะเซอะมา สมดังจินตาก็ยินดี
จึงเสแสร้งแกล้งทำไม่รู้จิก ถามทักซักไซ้ไปไหนนี่
อะแล้วออเจ้าเหล่านี้ หน่วยก้านพานจะดีมีฝีมือ

เรือแพแหวนก็เอามา
เราเป็นเทพเจ้าเล่าลือ
แต่หักคอคนตายเสียหลายพัน
มาหาเรานี้ดีหรือร้าย

จะลอบลักดักปลาของข้าหรือ
นับถือทุกแห่งแพร่พราย
อย่าดูดันดูหมิ่นมักง่าย
บอกยุบลตันปลายให้แจ้งใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
สำคัญจิตคิดว่าพระไพโร
ใจคอทักทิกนิกพรั่น
ท่านท้าวสามนต์ผู้พ่อตา
ข้าทอดแหแปรช้อนแต่เช้าตรู่
ไม่ได้ปลาสักหน้อยชะรอยเคราะห์
กลัวท้าวพ่อตาจะมาเสีย
เทวดาเลี้ยงปลาไว้มากมาย

ทั้งหกอกสั่นหวั่นไหว
กราบไหว้ท่อมหัวกลัวฤทธา
ปากสั่นเสียงสั่นซังตายว่า
ให้หาปลาประกวดกับอ้ายเงาะ
ออกอ่อนหูหีบหอบเที่ยวรอบเกาะ
ฉวยแพ้อ้ายเงาะสิน่าอาย
สงสารแต่เมียจะเป็นม่าย
ข้าขอไปถวายพอรอดตัว

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าหกเจ้านี้เฒ่ามัว
แต่ได้มาขอแล้วก็จำให้
จะให้หรือมิให้ทั้งหกองค์

พระสังข์ได้ฟังก็ยิ้มหัว
ไม่กลัวบาปกรรมทำประมา
เราไซ้จะขอมั่งดังประสงค์
ท่านจงปรึษาหาหรือกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พระองค์จะประสงค์สิ่งใดนั้น

หกเขยรับคำขมิ้มมัน
สารพันมีแล้วไม่ขัดเลย

สุดแท้แต่ตามจะเลือกเอา
ทั้งกล้วยอ้อยขนมนมเนย

เปิดโก๋เหล้าข้าวของเสวย
จะแต่งตั้งสิ่งเวียงเช่นวัก

ฯ ๑' คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เราเป็นเทวาสुरารักษ์
จะขอปลายจมุกหม่อมลูกเขย
มั่นให้เราเราจะให้ปลาไป

พระสังข์กล่าวแล้งแจ้งประจักษ์
จะเช่นวักสิ่งของไม่ต้องใจ
ตามเคยคนละน้อยหามาไม่
จะให้หรือมิให้ให้ว่ามา

ฯ ๔ คำ ฯ

“จะขอปลายจมุกหม่อมลูกเขย
มั่นให้เราเราจะให้ปลาไป

ตามเคยคนละน้อยหามาไม่
จะให้หรือมิให้ให้ว่ามา”

๑ เมื่อนั้น

ชีชะเจ้าเล่าห์เทวดา
แม่นเชื่อดเสียเมียเห็นจุมกตัวน
ของสำคัญหนักหนาเข้าตาจน
บ้างว่าอย่าพักประดักประเดิด
หาปลาที่ไหนก็ไม่มี
หกเซยรือท้อจิต
นั่งนิ่งก้มหน้าดูตากัน
ต่างยอมพร้อมใจไม่กลัวเจ็บ
ยื่นให้เทวัญทันใด

หกเซยได้ฟังนั่งปรึกษา

จะเอาปลาแลกปลายจุมกคน
จะทำกระบวนผินหลังนั่งบ่น
จะผ่อนปรนแก้ไขอย่างไรดี
ทนเจ็บเอาเถิดไม่จู้จี้
อ้ายเงาะดีหาได้สือายมัน
สุดคิดสุดที่จะผ่อนผัน
เชื่อดเสียเห็นวันจะได้ไป
ฉวยได้มิดเห็บของบ่าวไพร่
ทอดถอนใจใหญ่ย่อท้อ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ยัมพลาทางตรัสตัดพ้อ
แล้วเอามีดกรีดลับกับศิลา
มือบีบหนีบจุมกไว้สองนิ้ว
ทำเง้อมิดกระหยับจับจ้อง
เอาแล้วนะจะเชื่อดเลือดแดง

พระสังข์สรวลสันต์กลั่นหัวร่อ
เออออะไรใจคอเหมือนปลาชิว
ทั้งหกตกประหม่าหน้านี้ว
อย่าบิดพลั่วตักดิกพลิกแพลง
ที่ใจชั่วกลัวร้องจนเสียงแห้ง
จุมกแหงโหววินสั่นทุกคน

ฯ ๖ คำ ฯ ปีกลอง

๑ เมื่อนั้น

เจ็บแสบแทบตายเต็มทน
เซยใหญ่ใจแข็งทำแกล้งว่า
สะกิดเพื่อนเดือนทวงเทวัญ

ทั้งหกлубแผลพลาจรางร่น
ต่างคนต่างแลดูแผลกัน
จุมกตัวนดูหน้าเห็นขบขัน
แลกกันเมื่อไรจะให้ปลา

ฯ ๔ คำ ฯ

ล่องเรือ

๑ เมื่อนั้น พระสังข์ได้สมปรารถนา
จึงตั้งสัตย์อธิษฐานด้วยวาจา มัจฉาตัวใดถึงที่ตาย
จงกระโดดโลดขึ้นมาริมฝั่ง ให้สมหวังดังจิตที่คิดหมาย
พอสิ้นคำประกาศไม่คลาดคลาย ปลาตายบนตลิ่งลึงเกลื่อนไป
แล้วแกลังแบ่งมัจฉาที่ชั่วชั่ว ให้คนละสองตัวหามาไม่
หกงศ์จึงชวนกันคลาไคล เอาปลาไปให้สมอารมณ์คิด

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น หกเขยค่อยคลายสบายจิต
ต่างองค์อำลาสู่ราฤทธิ บ่าวตะบิดเชือกน้อยร้อยปลา
หัวท้ายพายาวาดนาวาออก บ้างบอกโยนยาวฉาวฉ่า
รีบเร่งโดยด่วนจวนเวลา กลับมาจะให้ทันเดือนกันพาย

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น พระสังข์สมจิตที่คิดหมาย
จึงหยิบรูปเงาะมาสวมกาย แล้วตัดหวายต่อติดบิตพลั่ว
ร้อยปลามากมายเหลือประมาณ เอาไม้เท้าทำคานหาบหัว
แผลงฤทธิ์รูปเงาะพาเหาะปลิว ลอยลิวมาในเมฆา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงริมไรใกล้เรือน ก็คล้อยเคลื่อนเลื่อนลงจากเวหา
เดินด่วนขึ้นกระไดมิได้ช้า เอาหาบปลาเหวี่ยงวางกลางนอกชาน

ภรรยาพาไปให้ลูบตัว
เจ้าเงาะแกลงเล่าเยาวมาลย์
ที่ถอดรูปเงาะออกซ่อนไว้
ร้ายมนต์มหาจินดา
อ้ายหกเซยเซอะกระเจอะกระเจิง
ไปประสบพบพี่ที่ฝั่งชล
พี่แลกเปลี่ยนเจียนปลายจุมกมัน
ว่าพลางเสสรวลชวนรจนา

แล้วเชิญผัวรูปทองกินของหวาน
วันนี้ขันจ่านไปหาปลา
ทำเป็นพระไพรพฤกษา
เรียกมัจจามาสิ้นทุกตำบล
เที่ยวเซอะเซิงหาปลาก็ขัดสน
ทั้งหกคนกราบกรานขอทานปลา
แหงวันสิ้นทั้งนั้นขันนัทหนา
ไปดูหน้ามันเล่นก็เป็นไร

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
สรวลพลางทางว่าข้าขอบใจ
ช่างแก้แค้นแทนทำพอสาสสม
วันนี้้องจะตามจรจรัส
ว่าแล้วทาแบ่งแต่งตัว
ปิดประตูเข็นกระไดแล้วโคลคลา

รจนากลับยืมมิใครได้
เมียมันจะได้ดูหน้ากัน
ที่เมียมาค้าคารมเย้ยหยัน
ไปดูจุมกมันให้เต็มตา
ตามผัวออกจากเคหา
เจ้าเงาะหาบปลานำหน้าไป

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงพระโรงรัตนบุรี
เจ้าเงาะยืนยืมหัวไม่กลัวใคร
รจนาจึงทูลบิตรงค์
อุตสาห์เสาะเพราะเกรงพระอาญา
ตามประสาเยนเย็นเชื้อใจ
ผัวเมียสองคนจนกรองกรอย

อัญชสีสองกษัตริย์เป็นใหญ่
ทิ้งปลาลงไว้ให้พ่อตา
นี่ปลาส่งส่วนตัวผัวข้า
ได้มาน้อยนักสักสองร้อย
ไม่มีบ่าวมีไพร่ใช้สอย
ไม่เลิศลอยเหมือนลูกสาวของท้าว

“ว่าแล้วทาแบ่งแต่งตัว
ปิดประตูเข็นกระไดแล้วโคลคลา

ตามผ้าออกจากเคหา
เจ้าเงาะหาบปลานำหน้าไป”

หกเขยเขาดิมียศศักดิ์
ไปหาปลามมาแล้วหรืออย่างไร

ท่านพ่อตาโปรดนักรักใคร่
เห็นจะได้มากมายหลายกระบุง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
คันมือคันไม้หมั่นไ้พุง
อิรจนาพาผิวมาเย้ยได้
เพราะอ้ายเขยชี้เค้าเหล่านั้น
จึงชี้หน้าด่าลูกทั้งหกนาง
ปานนี้มีมาน่าแค้นใจ

ท้าวสามนต์เคืองขัดพิดหมอนผล
ไม่สมที่หมายมุ่งจะฆ่าฟัน
แค้นใจเหลือที่จะอดกลั้น
พากันเซอะเซไปกระไร
มึงช่างหากำชับผิวไม
กูจะใคร่ฆ่าเสียให้ม้วยมุต

๙ ๖ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
เร่งฝีพายเต็มทีตืรูด
หัวปลาพากันมาโดยด่วน
ตรงมาวังพลันไม่ผันแปร
ทั้งหกอกสันขวัญหนี
คลานเข้าไปเฝ้าเขาหัวเราะ
คิดอายด้วยปลายงูกิน
พริ้นตัวกลัวตายเป็นพันไป

หกเขยร้อนใจดังไฟจุด
ครั้นถึงหยุดจอดเรือเข้าเหนือแพ
บ่าวตามเป็นพรวนแบกอวนแห
หญิงชายร้องแขว่แพ้เงาะ
ครั้งนี้ตายจริงวิ่งออกเหาะ
เห็นปลาอ้ายเงาะยิ่งเสียใจ
ก้มหน้าดูดินหาเงาะไม
ภาวนาหายใจมิใคร่ทัน

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าไปแก้หกเขยนั้น

ท้าวสามนต์เคืองขุ่นหุ่นหัน
กูจะใคร่ฆ่าฟันบันรอน

แต่أيายะทรพลคนอัปรีย
เออนี้มิไปเที่ยวจอดนอน
บ่าวไพร่ไปด้วยก็หนักหนา
กุกิดนิตเดียวดอกครั้งนี้
เออจมูกนั้นถูกอะไรนั้น
จงบอกให้แจ้งกูแคลงใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อ นั้น
แกล้งทูลเลี้ยวลดปดพ้อตา
ลงตื่อวนจุดลากที่ปากลัด
ในแม่น้ำลำคลองทั้งสองแคว
สู่ทันแดดแผดร้อนไปยังคำ
อุตสาห์บุกขึ้นบกกรเรียว
ไม่เคยพบเคยเห็นเลยเช่นนี้
ให้ปวดหัวมัวตาหน้าตึง

เขยใหญ่ทั้งหกตกประหม่า
แต่เข้าซำก็ไปไม่เชื่อนแซ
ปากเป้ากั๊ดจมูกลูกเป็นแผล
ไม่มีปลาเลยแต่สักตัวเดียว
จนตัวลอกออกดำเหมือนมำเหมียว
ไปได้ปลาหน้อยเดียวที่ในบึง
ชะรอยผีโขมดมันโกรธซึ่ง
แทบจะไม่มาถึงท้าวไท

ฯ ๘ คำ ฯ เจริจ

๑ เมื่อ นั้น
เห็นผิวแพ้งะป่าขัดใจ
มิหน้าซำจมูกแหงนหะ
ขายหน้าทุกสิ่งจริงเจียว
หกนางต่างคนบ่นบ้า
บังกอดเข้าเจ้าจุกทุกซร้อน

ทั้งหกบุตรีพี่ผู้ใหญ่
ผักปลาหาได้มานิดเดียว
แล้วพระบิดาก็โกรธเกรี้ยว
นางเหลียวชำเลื่องเคื่องค้อน
มันไม่นำร่วมเรียงเคียงหมอน
มืออ่อนดินอ่อนเสียน้ำใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เจ้าเงาะหัวร่องงอไป
เห็นจุมุกเขยใหญ่เลือดไหลหยด
สาแก่ใจมันสิดิฝักกู
แล้วแลดูพี่สาวทั้งหกคน
ทำแยบคายชายตาตุ่มสามี่

รจนาสรวลสันต์ไม่กลั่นได้
ทำบุญปากบอกรบให้เมียดู
แหงวันสิ้นทั้งหมดหน้าอดสู
นางยิ้มอยู่ในหน้าไม้พาที
เห็นหน้าหม่นหมองคล้ำดำมืดหมิ
เทวีย้มแยมกระแอมโอ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ต่างคนชี้หน้าแล้วว่าไป
เหตุว่าฝัวมึงมาถึงก่อน
ฝักกูไม่รู้จักจับฝักปลา
ดูเยี่ยงฝัวเจ้ามันเคล้าคล่อง
นางเมียขึ้นหน้ามาหัวเราะ
เขาขับไล่ไปอยู่เสียปลายนา
ไม่มีความยำเียงเกรงกลัว

หกนางเคื่องขัดอักษณาสัย
หัวเราะเยาะใครอีรจนา
ทำแสนงอนเจ้อเจื้อจะสะเออะหน้า
จึงได้มาไม่มากเหมือนหม่อมเงาะ
ห้วยหนองเหนือได้เข้าใจเสาะ
เปรียบเปรยเย้ยเยาะไม่เจียมตัว
ยังดื้อด้นเข้ามาว่าแทนฝัว
ไล่หัวออกไปเสียจากวัง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ชีชะหม่อมพี่ที่ขึ้นซัง
เฝ้ามาขับไล่ไล่หัวหู
แต่เห็นเขาหัวร่อก็ระแวง

รจนาทอบไปดังใจหวัง
ออกประดั่งด่าทอเล่นพอแรง
โกรธหรือว่าจุมุกแหง
ออกสกัตสแกงแกล้งพาโล

ขึ้นซัง อยู่ในสถานะที่ไม่มีใครทำร้ายได้

ผิวฟ้าไปหาปลากับบ่าวไพร่
ผิวข้าหาปลาประสาไซ
พอรู้เช่นเห็นอยู่ว่าเท็จจริง
จะให้ว่าหรือจะว่าออกเดี๋ยวนี
แค้นใจคิดจะใคร่อยู่ทะเลาะ
ถ่มน้ำลายรดให้แล้วโคลคลา

น้อยหรือช่างได้มาอีกไซ
แต่จุมกไม่ไหวเหมือนผู้ดี
สู้ปิดปากหากนึ่งเสียดอกฟ้า
แล้วเหลียวดูสามีเห็นซึ่งตา
แต่เจ้าเงาะชี้ชวนไปเคหา
ตามผิวออกมาไม่พรั่นพริ้ง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ลุกขึ้นเดินตามมาต่ำอิง
เท็จจริงอย่างไรรันชันจ้าน
จงทองพองขนเป็นพันธุ์
ผิวหาปลาผักไถ่นักหนา
คำคารมเปรี้ยงเปรี้ยงออกเฉียงแทน
อย่าดูถูกผิวกันกระนั้นนะ
ถึงจุมกโหว่แหงก็ทำเนา
ไม่เหมือนเงาะอุบาทว์ชาติชั่ว
กลับจะมาหัวเราะเยาะยิ้ม
ชะช่างได้ผิวเงาะเหมาะสม
ขึ้นเสียงเถียงคนบันตะบอย

ทกนางต่างพิโรธโกรธซึ่ง
ทำไมมึงจึงหัวเราะเยาะกู
ใครปิดปากไว้วานอย่านิ่งอยู่
ลบหลู่ดูหมิ่นถิ่นแคลน
หม่อมเมียได้หน้าขึ้นกว่าแขน
ขึ้นแค้นเปรียบเปรยเหย้า
ช่างเกิดคะค้ายยังชั่วกว่าผิวเจ้า
แต่หน้าตาของเขายังเพราพริ้ม
น่ากลัวหัวหุกระปุมกระปืม
เปรมปรีมในใจมิใช่น้อย
ปากกล้าคำคารมดังต้อยหอย
มันน่าต้อยให้ยับลงกับมือ

ปากกล้า (สำนวน) ปากเก่ง ได้เถียงเก่ง
ต้อยหอย (สำนวน) พุดมาก พุดไม่หยุดปาก

แต่ปากเป่ากัดเขาก็กัดผาก
ว่าพลาตต่างเข้ายุดยื้อ

นี่เป็นเบี้ยพอกปากของเจ้าหรือ
กล้ำปากกล้ำมืออย่าหนีกัน

ฯ ๑๕ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ทำบอกใบ้ให้รู้สำคัญ
ก้มลงหลอนหลอกกลอกคอก
ทำเหมือนบ้าใบ้ได้แต่อื้อ
เห็นพี่เมียชำเลื่องเคื่องค้อน
ถือไม้เท้าก้าวเดินเป็นท่าทาง
แล้วเด็ดใบไม้ปิดจมูกเล่น
ชี้มือให้เห็นแล้วเล่นตัว

เจ้าเงาะเห็นวุ่นวายเข้าทางกัน
แกลังกระชั้นกระชอกโบกมือ
หกนางดำทอกก็ไม่ถือ
ตบมือหัวร่อล้อเลียนนาง
ก็จุดเมียมาสอนให้ค้อนบ้าง
ที่เสื่อลากทางให้นางกลัว
ทำเป็นปิดแมลงวันสั้นหัว
เขี่ยพี่เมียไปมา

ฯ ๑๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นเงาะเฆาะหยอกภรรยา
โมโหฮึดฮัดขัดเขมร
หมายเขม้นกำหมัดกัดฟัน
ลางคนบันด้าเงาะอุบาทว์
บ้างว่าจะถองสีกสองตึง
ดูเถิดเกิดมาไม่เคยพบ
จงทองถองเสียให้เมียดู
เห็นเงาะเงื้อไม้ไล่กวัดแกว่ง
บ้างนั่งลงลูบล้อยที่รอยไม้

หกเขยขัดใจเป็นหนักหนา
โกรธาตาเขี้ยวเหลียวดูกัน
โจงกระเบนคาดกระเบนเสียให้มัน
มูทะลุดันไม้พริ้นพริ้ง
จะใคร่เอาเท้าคาดเข้าสีกฝั่ง
ทำไมมึงมาหยอกหลอกเมียกู
บ้าใบ้บัดขบทำลบหลู่
ด้าพลาตทางกรูกันเข้าไป
ระรันทันหน้าแข็งไม่เข้าใกล้
น้ำตาไหลครางออกกอดมือ

บ้างหลับตาหน้าเมินซ้อมหมัด
ทรุดนั่งลงนวดปวดสะตือ
เขยใหญ่ย่างเท้าก้าวถล่ำ
ลัมลงกลอกคอทำท้อแท้
लगคนถอยหลังเข้าบังเสา
บ้างกำหมัดขัดเขมรไม่ย่อท้อ
เข้าชกเงาะเตาะเอาด้วยเข้าลา
พูดไม่ออกกลอกหัวมัวมีน

เงาะวัดลัมกลิ้งลูกวิ่งตื้อ
ครงฮือไปทีเดียวไม่เหลียวแล
เงาะดำต๋อยจุมถูกแผล
เมียมช่วยแก้ทุบตันคอ
ร้องว่าพวกเรายากลัวพ่อ
ใจคอเหี้ยมฮึกบึกบิน
ลัมผวาเจ็บจุกลุกไม่ขึ้น
เพื่อนกันวิ่งครืนกระจายไป

ฯ ๑๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

เหลียวหลังเหลียวหน้าคว่ำไม้
เห็นเขยทั้งหกตกประหม่า
ควงกระบองลงแรงแผลงฤทธิ์
ดูเห็นเต็มกลั้วก็หัวเราะ
ตั้งท่าที่ท่าเป็นรำซุย
เห็นหกเขยคอยจะถอยหลัง
แล้วย่างเท้าสาวหมัดเข้ามา

เจ้าเงาะทำเงื่อตอกบอกไบ้
กวัดแกว่งแกลังไล่กระชั้นชิด
ก็หวดไปหวดมาให้ผิดผิด
ไล่ติดตามตีหนีกระจุย
ยืมเยาะยกมือขึ้นกุกกุก
เบี้ยวบ้วยปากหลอกกลอกหน้าตา
ก็หยุดยั้งยืนมองปองหน้า
ถลึงตาชู่เข็ญเข็ญนดู

ฯ ๑๘ คำ ฯ

เข้าลา	อาการยกเข้าเตาะโดยงอเข้าแต่น้อย
รำซุย	ท่าการแสดงละครท่าหนึ่ง
สาวหมัด	กำหมัดงอแขนเข้าหาลำตัวเพื่อเตรียมชก

๑ เมื่อนั้น
เหลียวซ้ายแลขวาหาประตุ
บ้างเข้าแอบหลังภรรยา
ความกลัวตัวสั่นไม่สมประดี
บ้างกำหัดขัดเขมรหมายเขม้น
ครั้นเห็นเงาถือไม้ไก่อเข้ามา
กลางคนยืนนิ่งไม่วิ่งหนี
พูดจาอวดฮึกฮักหน้าเมียว
ทำเหน็บรังตั้งมวยอยู่แต่้นอก
ย่อท้อถอยหลังระวังตัว

หกเขยเข็ดขยาดไม่อาจสู้
เอ๊ะอยู่แล้วกระมังครั้งนี้
รุนเมียวออกหน้าเจ้าอย่าหนี
เต็มทีลงนั่งภาวนา
ทำเป็นว่าพินี้คนกล้า
ก็วิ่งล้มถลาหาแข่งเพลี่ย
อุตส่าห์ทำใจดีแก่เบี้ย
สู้เสียชีวิตไม่คิดกลัว
เห็นเจ้าเงาเงือศอกก็กลอกหัว
ต่างกลัวเงาปาทุกคนไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นผัวกลัวเงาก็ขัดใจ
แต่เงาปาบ้าไปบัดสี
เสียแรงกำเนิดเกิดเป็นชาย
โมโหหันมาดำน้องสาว
นิ่งให้อีเงาจะมาเยาะเย้ย
ขึ้นเสียงเถียงพี่แล้วมีหน้า
ดูถูกผู้ใหญ่ช่างไม่เกรง

ทั้งหกบุตรพี่ผู้ใหญ่
จึงว่าเอออะไรช่างไม่อาย
ช่างชวนกันวิ่งหนีมันง่ายง่าย
ไม่อดสูดูร้ายเขามั่งเลย
ไม่ว่ากล่าวผัวมั่งทำนังเฉย
ต้อยตีพี่เขยของตัวเอง
ยังซ้ำให้ผัวตัวข่มเหง
มันเหมาะเหม็งแล้วหรือนางรจนา

ฯ ๘ คำ ฯ

แก่เบี้ย

(สำนวน) กระทำตอบโต้

๑ เมื่อนั้น

เออพี่นี้จะไรช่างพูดจา
เต็มใครตำทอาก่อน
ครั้นเขามั่งก็ซังซิง
หกเขยเข้ากลุมรุมกันชก
สาแก่ใจเจ็บปวดอวดกล้าดี
เมื่อเป็นผู้ใหญ่ไม่วัวตัว
ชะพี่เขยข้าหน้างามงาม
นั้นแน่แผลเก่าปากเป่ากัด
ว่าพลางทางหัวเราะเยาะเย้ย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ลูกเดินออกมาว่าอะไร
ล้วนแต่พี่น้องท้องเดียวกัน
ลูกเต้าเช่นนี้กูมิเคย
รจนาพาผิวออกไปเสีย
เอออะไรอ้ออิงตึงตัง

รจนายิ้มพลางทางว่า
กลับมาว่ากระนั้นขึ้นจริง
ควักค้อนเคื่องขัดสะบัดสะบั้ง
ชวนกันวิ่งมาตามจะต้อยตี
ให้เอามือใส่พกเสียหรือพี่
เออเดี๋ยวนี้จะให้ใครห้ามปราม
ยังจะมาว่าผิวข้าหยาบหยาม
บุ่มบ่ามบ้าเลือดไม่เหือดเลย
ข้ามาถูกหมัดนิจจาเอ๋ย
พี่เขยพี่สาวฉาวไป

ฯ ๖ คำ ฯ เจริจ

๑ เมื่อนั้น

อ้ายเงาะปากล้ำทำไม่ยำเียง

ท้าวสามนต์ว่าเหม่มั่นข่มเหง
กูออกสู้ดูเองลองสักยก

เอามือใส่พก (สำนวน) เก็บมือไว้ไม่ต่อสู้โต้ตอบ

ทำไมกับบ้าใบ้ตาขาว
ลูกขึ้นขบฟันจันงก
กระหยับอย่างสามซุ่มสุมตะรัง
ถองลงตรงจุมถูกจำเพาะ
มองเขม้นเป็นครู่ก็รู้จัก
แล้วร้องด่าเงาะมีน้ำดีโบาย
เห็นอีกคึกคักขึ้นหนักหนา
แต่แค้นอายหกคนพันกำลัง
ยังว่าตัวต่อตัวช่างชั่วชาติ
เป็นฝูงเป็นคณาทำหน้าเขี้ยว
แล้วเรียกนางมณฑามาเสีย
อย่าห้ามปรามเลยปล่อยให้ต่อยกัน
น้อยหรือสนุกนักไม่พักหา
ลูกเขยยายแต่ละคนพันรู้
ทุตอายหกเขยใหญ่ช่างใจเสาะ
ถูกเจ็บเข้าไม่ได้ตั้งใจเจ็ก
อืเมียก็สุดใจมิใช่ชั่ว
อิรจนาด่าพี่มีอึ่ง
กูยังแค้นมึงอยู่ไม่รู้หาย
นี่หากหาปลาได้จึงรอดตัว

อีสาวสาวเหล่านี้อย่าวิตก
เห็นทั้งหกตาเลยหมายว่าเงาะ
ไม่ทันตั้งตอยด่าซ้ำศอกเดาะ
เขยใหญ่ใจเสาะร้องออกโอย
ลงนั่งเหน้อยหอบฮักหิวโหย
มานี้โวyleนกับกูดูสักครั้ง
ไล่ล่วงเข้ามาหน้าที่นั่ง
มันเฝ้าถอยหลังไปอย่างเดียว
น้อยหรือนี่ชี้ตลาดตาเหมี่ยว
แต่อายเงาะคนเดียวก็กลัวมัน
ไม่พอที่พอทางออกทางกัน
ช่างมันเป็นไรจะได้ดู
ยังว่าจะให้มีมายหมู่
ชะตาน่าเอ็นดูเหมือนลูกเล็ก
ราวกับอายเงาะมันกินเหล็ก
แต่เด็กเด็กมันก็ดีกว่ามึง
ดูหรือน้องของตัวก็โกรธซึ่ง
กระทบตีนตึงตึงไม่เกรงกลัว
หน้าไม้อายเอาอายเงาะเป็นผิว
หาไม่ก็หัวจะปลิวไป

๙ ๒๒ คำ ๙

สุมตะรัง เดินบุกเข้าไป

๑ เมื่อนั้น

เห็นบิดาเคื่องชุ่นฟูไฟ
จึงชวนผ้าไปลาพ่อตาเสีย
นางสอนให้นั่งลुकคูลาน

รจนาทุนหันหมั่นไล่
เข้าข้างเขยใหญ่ก็เดือดดาล
อย่าอยู่ซ้ำพาเมียออกไปบ้าน
กราบกรานท่านเสียหน่อยหนึ่งตามจน

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

แก่งเลี่ยนล่อต่อหน้าท้าวสามนต์
เห็นพ่อตาทำไรก็ทำมั่ง
ทำโจงกระเบนใหม่ไว้ทางยาว
แล้วยืนมองปองหน้าดูจุมูก
ตบมือหัวเราะเยาะโยไฟ
เห็นทั้งหกตกประหม่ากัมน้ำนิ่ง
จึงชวนรจนาโฉมตรู

เจ้าเงาะกักราบยิบสักลิบหน
เฝ้าก่นหัวเราะริกกระดิกเท้า
เหมือนบ้าหลังจริงจริงยึงฟันขาว
แก่งปิดหัวผ้าพี่สาวของเมียไป
เห็นรอยถูกมิดเชือดเลือดยังไหล
บอกไปบื้อปากให้เมียดู
ไม่ไหวตึงเต็มกล้วตัวเป็นหนู
ออกประตูรีบกลับไปจับพลัน

๙ ๔ คำ ๙ เพลงเร็ว

ข้า

๑ เมื่อนั้น

แก่งให้หาปลาจะฆ่าฟัน
ยิ่งคิดยิ่งแค้นแน่นใจ
จึงตรัสแสร้งเสเพทุบาย
ทั้งหกหามาแก้ตัวใหม่
เสนาในไปบอกอ้ายเงาะนั้น

ท้าวสามนต์เคื่องขัดอัดอัน
อ้ายเงาะมันกลับได้มามากมาย
แหม่มมีฆ่ามันได้ก็ไม่หาย
จะต้องการเนื้อทรายมาเลี้ยงกัน
แหม่มมิได้ชีวาจะอาสญ
หาเนื้อมาให้ทันวันพรุ่งนี้

๙ ๖ คำ ๙

ร่าย

๑ บัดนั้น
ออกจากวังวังเป็นสังคสี

อำมาตย์รับสั่งใส่เกศี
ตรงไปยังที่บ้านปลายนา

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงกระท่อมก็ด้อมดู
ประหลาดใจมิได้ยืนพูดจา

เอ๊ะแล้วลับอยู่กระมังหนา
เสนานั่งมองร้องเรียกอิง

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ที่ไหนหย่อนผ่อนผูกเสียให้ตั้ง
ตั้งเนื้อตั้งใจจะให้ผัว
เจ้าเงาะแสนกลคนคะนอง
เอากระทยตีแทนร่ามะนา
รจนานั่งนั่งฟังเอียงคอ

รจนาคลีผ้าตาขุนซึ่ง
นั่งปิกสะตึงกรังกรอง
แต่งตัวไปกรุงเดือนสิบสอง
หัดร้องนางนาคปากร้ายขอ
ทำให้ภรรยาหน้าหัวร่อ
เพราะหนักหนาหนอเจียวพ่อคุณ

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ พอได้ยินเสนามาร้องเรียก
โดนสะดุดสะตึงผ้าตาขุน
รจนาเดินออกมานอกชาน
นางจึงถามทักซักไซ้

ตื่นตะเกียกตะกายวายวุ่น
กระทยหกตกได้ถูลงไป
อำมาตย์เห็นหมอบกราบกราบไหว้
อุระอะโรนะเสนา

๙ ๔ คำ ๙

นางนาค

ชื่อเพลงไทยเดิมเพลงหนึ่ง

๑ บัดนั้น

ทูลว่าสมเด็จพระบิดา
บัดนี้มีรับสั่งจำเพาะ
พรั่งนี้มีได้ตั้งใจจง

เสนาบังคับกัมหน้า
ให้เข้ามาบอกนางโฉมยง
ให้เจ้าเงาะหาเนื้อเข้าไปส่ง
จะให้ลงอาญาฆ่าฟัน

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

เข้าไปในทับลับพลัน

รจนาทระหนกอกสั้น
รำพันบอกผิวแล้วโศกา

ฯ ๒ คำ ฯ โอศ

โอษฐ์

๑ โอ้วว่าพระองค์ทรงเดช
เมื่อวันวานท่านใช้ให้หาปลา
นี้หากมีมนต์ดลจึงพ้นภัย
วันนี้มีหน้าซ้ำอุบาย
เป็นเหตุเพราะเงาะร้ายให้ถอดเสีย
อันวอนเท่าไรไม่เอื้อเพื่อ
ว่าพลางทางทรงโศกา
สองกรซ่อนอกจนฟกซ้ำ

บิตูเรศพาลผิดจะคิดฆ่า
ก็นึกว่าไม่รอดจะวอดวาย
หาปลามาได้เอาไปถวาย
แกล้งย้ายส่งมาให้หาเนื้อ
พอรูปทองของเมียมิได้เชื่อ
นี่เนื้อแท้ว่าเวรกรรม
ชลนาฟุ่มฟองร้องรำ
ครวญคร่ำกำสรดโศก

ฯ ๘ คำ ฯ โอศ

โอโฉมใน

๑ เมื่อนั้น

ซึ่งสั่งให้หาเนื้อคราวนี้

เจ้าเงาะเยาะหยอกนางโฉมศรี
เห็นพี่จะอับจนไม่พ้นตาย

ถึงตัวจะบรลลัยก็ไม่ว่า
ว่าพลางแยมั้มพริ้มพราย
สวมสอดกอดรัดสัมผัสต้อง
เซยแถมแนมปรางทางโลมเล่า
ทำไมกับเนื้อถิกอย่านึกพริ้น
ไม่เคยเห็นฝีมือพี่หรือไร
แต่เพียงนี้มีพอกจะยากเย็น
เหมือนกันนั้นและกับหาปลา
พริ้นนี้มีปากก็โบหู
เสสรวลชวนนางนฤมล

วิตกแต่รจนาจะเป็นม่าย
โอบอุ้มโถมฉายขึ้นบนเพล
นี่แน้องจะให้ตายเสียโยเปล่า
พี่ว่าเล่นดอกเจ้าอย่าตกใจ
สักพันหนึ่งสองพันก็หาได้
ร้องไห้โยให้เสียน้ำตา
ร้องละครนอนเล่นเสียดีกว่า
อะไรกับน้ำหน้าอายหกคน
จะเชือดเสียให้ดูอีกสักหน
ขึ้นบนเตียงนอนสำราญใจ

ฯ ๑๒ คำ ฯ กล่อม

รำบ

๑ ครันดาวเดือนเลื่อนลับเมฆา
พระชมโฉมโลมนางทรามวัย
ตะวันชายบ้ายหน้อยจะกลับมา
สั่งเสียเมียแล้วจรัส
จับไม้เท้าก้าวลงจากเคหา
เหาะทะยานผ่านเมฆมาไรไร

สุริยาแยมั้มเยียมเหลียมไศล
ดวงใจเจ้าค่อยอยู่จติ
แก้วดาอย่าหม่นหมองศรี
มาทรงเกือกแก้วมณีทันใด
สำแดงอานุภาพแผ่นดินไหว
ตรงไปไพรวันอรัญญา

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ ครันถึงจึงลงหยุดยั้ง
พระถอดเงาะซ่อนไว้ให้ลับตา

ที่ร่มรังสูงใหญ่ใบหนา
แล้วร่ายมนต์มหาจินดาพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ ดระ

๑ ฝูงเนื้อในป่ามามากมาย
ดูตาแดงไปทั้งไพรวัน

ทั้งละมั่งกวางทรายและฉม้น
เป็นฝูงฝูงวิ่งพันกันมา

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น
ครั้นรุ่งริบแต่งตัวกลัวจะช้า
บ้างหาเร็วบ้างหวายหลายอย่าง
บ้างเอาผ้าพันพุงจูงสุนัข
แล้วผูกม้าเคยขับสำหรับชา
ม้าหลังเปล้าบ้างผูกเบาะบาง
เกณฑ์กองกระบือบ่าวชาวบ้านนอก
พรานปืนพื้นแมนหมายสำคัญ
บ่าวผู้ชายตะพายยามถือกล้อง
บ้างแบกเสบียงหาบตามเคย

หกเขยคิดวิตกหนักหนา
เรียกหาบ่าวไพร่พร้อมพรรค
ไปถึงกลางพงไพรจะได้ตัก
คึกคักขนชายขึ้นหลังช้าง
บังเหียนอานพานหน้าช่องหาง
ต่างต่างแต่งอวดประกวดกัน
ล้วนถือหอกเสวียนแทงแข็งขัน
โผงไรโผงนั้นไม่ผิดเลย
หิวปีนโตลายทองของเสวย
อย่าช้าเลยจวนสายจะเสียการ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

๑ ครั้นพร้อมเสร็จทุกสิ่งไม่นิ่งช้า
รีบขับพาชีตะลิตะลาน

หกองค์ทรงม้าออกจากบ้าน
พวกวรณานำหน้าพาไป

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ลุล่วงมรคมาถึง
สั่งให้ชิงชายไว้ชายไพร
กลางคนปีกขวากที่ปากทาง
ชีกระบือเข้าคั่นอยู่เกรียวกราว

ป่าซึ่งมฤคาเคยอาศัย
บ้างดักแล้วแล้วไล่บ่วงราว
หาช่างสันทัดขัดจั่นห้าว
ให้ฉาวอิงไปทั้งไพรวัน

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ พรานปิ่นชุ่มรักขึ้นนงา
หมายตรงหลงยิงเพื่อนกัน
เนื้อถึกที่ไหนก็ไม่มี
ลงนั่งนึกปรึกษากับบ่าวนาย
ลางคนบ่นว่าเข้าได้ทัก
จึงให้ปลุกศาลขึ้นเพียงตา

สวนมาตามรอยจะคอยล้น
ลัมดินยันยันอยู่แทบตาย
พบแต่เสือหมีหมูกระต่าย
ดีร้ายจะเป็นเช่นหาปลา
ไม่เช่นวักพระไพรเจ้าป่า
สังเวทเวทดาทันใด

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ แล้วขึ้นม้าพากันเที่ยวคัน
ตาสอดตลอดแลเห็นแต่ไกล
หกเขยยินดีปรีดา
เห็นพระสังข์นั่งอยู่ดูตะลึง
เฝ้าจะเป็นเช่นนั้นอีกกระมัง
ว่าพลางทางลงจากม้า

พบรอยเกลื่อนกล่นมาใหม่ใหม่
โน่นมิใช่เนื้อหรือร้องอ้ออิง
วางม้าขับใหญ่เข้าไปถึง
งามละม้ายคล้ายคลึงเจ้าของปลา
จุมุกยังไม่หายชายหน้า
เข้าไปวันทาสุรารักษ์

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ลูกขึ้นชูเชิญเด่นคึกคัก
เที่ยวชุกชีชุกชนเจ้าคนเอก
มาลอบลักไล่เนื้อเปื้อปลา
ทำจู้ดูหมิ่นถิ่นแคลน
จะยำเียงเกรงใครก็ไม่มี

พระสังข์แสรังทำไม่รู้จัก
ถามทักซักไซ้ไปไหนมา
โหยกเหยกยุ่งหยาบบาปหนา
ข่มเหงเราเจ้าป่าพนาลี
ล่องลัดตัดแดนมาถึงนี้
เจ้าเหล่านี้ค่อจะหักสักราว

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

แข็งใจแจ้งความตามเรื่องราว
พ้อตาให้หาเนื้อกับอ้ายเงาะ
เอ็นดูด้วยช่วยชีวิตทั้งหกคน
ข้าหาเนื้อที่ไหนก็ไม่มี
เทพเจ้าจึงได้โปรดปราน

ทั้งหกตกประหม่าตาขาว
ข้าเป็นลูกเขยท้าวสามนต์
ทูลเดาะข้อความมาแต่ต้น
พอพันโพล่ภัยบรรลัยลาญ
มฤคีนีมาอยู่หน้าฉาน
ขอประทานเนื้อไปให้พ้อตา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

อันหม่อมฤคีนีนา
ข้างท่านก็ร้อนตัวกลัวภัย
เกิดชิบาปกรรมก็ทำเนา
ถ้ารักชีวิตจงคิดดู
แม้มียอมให้ไม่ได้เลย

พระสังขยัมพลางทางว่า
มันหนีมนุษย์มาพึ่งเรา
มาขอแล้วมิให้อย่างไรเล่า
แต่จะให้เปล่าเปล่านั้นไม่เคย
เนื้อจะแลกใบหูหกเซย
ผิดวิสัยสังเวทหา

๙ ๖ คำ ๙ เจริชา

๑ เมื่อนั้น

เสียใจทุกคนบนินทา
จมูกแล้วหูเล่าเจ้าเล่าห์
ซื้อคร้านร้องอนวนอนวิง
ว่าพลางทางหยิบเอาดาบมา
แล้วเอียงหูเข้าไปใจทักทัก

หกเซยได้ฟังนั่งก้มหน้า
เทวดาเดนแข่งมันแกลังจริง
สมคะเนคงยกเอาสักรั้ง
ผิดก็เพียงผู้หญิงมันไม่รัก
สั่งให้เทวดาทั้งฝัก
อย่าเชือดให้หนักนักละพ้อคุณ

๙ ๖ คำ ๙

๑๑ เมื่อนั้น
จะเชือดแต่เบาเบาเอาบุญ
เขยใหญ่ขยันพริ้นพริ้ง
อย่างนี้ที่ไหนจะได้เนื้อ
แกล้งขยับจับจ้องลงใจ
เหนียวหูขวาลงให้ก่งคอ

พระสังข์ฆูตหุกระชากลากหลุน
แล้วชักดาบญี่ปุ่นออกเงือดเงื่อ
ร้องอิงอุยหนาน่าเจ็บเหลือ
ทำที่จะเชือดเถื่อแล้วรั้งรอ
เลือกเอาข้างไหนจะดีหนอ
แข็งข้อเชือดขาดเลือดสาตไป

ฯ ๖ คำ ฯ ปีกลอง

๑๒ เมื่อนั้น
จมูกแล้วหูเล่าเฝ้าเสียใจ
เจ็บปวดหนักหนาอุดสำหรับ
เร่งอารักษตักเตือนรบเร้า

หกเขยนิ้วน่าน้ำตาไหล
นี่เนื้อกรรมกระไรของเรา
ต่างคนบ่นอดนังกอดเข้า
เนื้อจะให้ไหนเล่าอย่านิ่งนาน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑๓ เมื่อนั้น
เนื้อถึงที่ตายก็วายปราณ
แล้วว่าอย่าพักประดักประเดิด
ถ้าจะต้องการเนื้ออีกเมื่อไร

พระสังข์ตั้งสัตย์อธิษฐาน
มากประมาณสมหวังตั้งใจ
เอาไปเกิดคนละตัวตามได้
อย่าเกรงใจจงออกมาบอกเรา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑๔ เมื่อนั้น
ค่านับรับสั่งแต่เบาเบา
ทั้งบ่าวไพร่นายมุลุ่นวาย
หกงศ์ทรงม้าแล้วไคลคลา

หกเขยละห้อยสร้อยเศร้า
แล้วบังคมก้มเกล้าลามา
ผูกมัดเนื้อทรายขึ้นใส่บา
ต้นดัดลัดป่าไปธานี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

“แกล้งขยับจับจ้องลงใจ
เหี้ยวหูขาลงให้ก่งคค

เลือกเลาทางไหนจะดีหนอ
แข็งข้อเชือดขาดเลือดสดไป”

๑ เมื่อนั้น
ใส่เกือกแก้วแล้วมัดมฤคิ
เอาไม้เท้าทำคานหาบห้อย
สำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์

พระสังข์สวมรูปเงาะของยักษ์
ครบยี่สิบถ้วนล้วนมรณา
ยกลอยขึ้นวางเหนืออังสา
เหาะทะยานผ่านฟ้ามาไรโร

ฯ ๕ คำ ๙ เขต

๑ ครั้นถึงจึงลงหยุดอยู่
นึกจะชวนรจนาคลาไคล
ไปแต่ผู้เดียวดีกว่า
ถึงทั้งหกจะชกต้อยตริ้น
คิดแล้วเดินเตาะเหาะอย่าง
แก้งทำเกะกะปะผู้คน

นอกประตูบ้านตัวริมรั้วไร
กลัวจะไปทะเลาะเกะกะกัน
จะได้ล้อพ้อตาเล่นขันขัน
ได้สู้กันแต่ลำพังไม่กังวล
หาบเนื้อมากกลางท้องถนน
เอาหาบชนล้มคว่ำคะมำไป

ฯ ๖ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ต่างคนร้องว่าช่างกระไร
หาบเนื้อที่ไหนมานักหนาหนอ
กลางคนบ้างกลัวบ้างหัวเราะ
เด็กเด็กเซ็งแซ่เข้าแห่ห้อม
บ้างร้องว่าเออเกลือกูมา
บ้างชวนว่าอย่าเพ่อไปก่อน
เจ้าเงาะไม่หยุดจุดเป็นเกรียว

หญิงชายชาวเมืองน้อยใหญ่
เรียวแรงสุดใจเจียวเจ้าเงาะ
ไม่หนักเลยหรือพ้อพาวังเหาะ
บ้างร้องเยาะงามเหวญลูกเขยพระยา
พรั่งพร้อมล้อมหลังล้อมหน้า
เฮฮาให้ฉาวกราวเกรียว
อยู่รำละครสักประเดี๋ยว
หน่วงเหนี่ยวห้ามปรามมาตามทาง

ฯ ๘ คำ ๙

มฤคิ สัตว์ป่า มีกวาง ทราย อีเก้ง เป็นต้น

๑ เมื่อนั้น

พอถึงที่ราบราบเอาหาบวาง
ใครตบมือผิตพลั่งจิ้งหะ
แกลังทำฮึดฮัดขัดใจ
ใครจะห้ามอย่างไรไม่ฟังเจ้า
ทั้งเนือลงไว้ให้พ่อตา

เจ้าเงาะเห็นเด็กพร้อมล้อมรอบข้าง
เข้ายืนกลางแล้วเล่นเต้นรำไป
ปะตะปะตะต๋อยทองจนร้องไห้
ยกหาบขึ้นได้เดินตุ้มมา
ตรงเข้าทอ้งพระโรงข้างหน้า
แล้วเดินไปเดินมาไม่เกรงกลัว

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เรี่ยวแรงกระไรเหมือนควายวัว
ไม่สมหวังดังจิตที่คิดไว้
เห็นมันแล้วหรือเจ้ามณฑา
แค้นใจไอ้เซยทั้งหกคน
ทำให้อายชายหน้าทุกคราไป

ท้าวสามนต์เห็นมันให้คันหัว
เนือยี่สิบตัวช่างหาบมา
หุนหันหมั่นไล่จะใคร่ฆ่า
หยาบข้าทะนงไม่กลัวใคร
มันไปเที่ยวชุกชอนอยู่ข้างไหน
อี่เมียก็ไม่กำชับกัน

๙ ๖ คำ ๙ เจริง

๑ เมื่อนั้น

ครั้นถึงจึ่งขึ้นพระโรงคัล
เห็นเงาะหนักหนาช่างหาได้
คิดกลัวตัวสั่นครั่นคร้าม

หกเซยไม่สบายรีบผายผัน
บ่าวแบกเนือรันขึ้นไปตาม
หลากใจใครช่วยมันหาบหาม
กราบสามทีแล้วลงก้มพักตร์

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เซลูกเซยขำมันน่ารัก

ท้าวสามนต์ผุดลุกขึ้นถูกกัก
ช่างได้เนือข้าหักที่ไหนมา

ยิ่งให้แก้ตัวยิ่งชั่วช้า
นี่หากคิดนิดเดียวด้วยธิดา
บ่าวไพร่ไปด้วยก็พร้อมเพรียง
กัมน้ำอยู่ใยไอ้หกคน
เออหูถูกอะไรเลือดไหลหยด
ไปเรือจมูกวันสิ้นทั้งนั้น

จะใคร่ทำโทษทัณฑ์ฟันฆ่า
จะเป็นม่ายอายหน้าประชาชน
ชอบแต่สับเสี่ยงเสียให้ปัน
ดีแต่จะบันนินทาทั้ง
ช่างเป็นเหมือนกันหมดอย่างไรนั้น
เข้าไพร่วันหูแห่วงกูแครงใจ

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
กราบทูลเยื้องยักกระอักกระอ
เข้าไปหาเนื้อวันนี้
ให้บ่าวไพร่ไล่บุกชุกชน
ชะรอยผีปีศาจประหลาดเหลือ
แล้วดูเหมือนมิดน้อยลอยลงมา
ทั้งนี้ก็เพราะเคราะห์ของลูก
ต้องปลุกศาลเช่นสรวงบวงบน
บายคล้อยหน้อยหนึ่งก็กลับมา
ลำบากบูกชฎลัดเลี้ยว
รีบเดินแทบตายถึงชายทุ่ง
เป็นความสัจทุกสิ่งจริงอย่างนี้

หกเขยกัมน้ำน้ำตาไหล
ผันแปรแก้ไขตามจน
ช่างกระไรไม่มีทุกแห่งหน
ลดเลี้ยวเหี่ยวตันคั่นคว่า
ซ่อนเนื้อเสียสิ้นทั้งป่า
ถูกหูเข้าแห่วงวันสิ้นทุกคน
มาซ้ำถูกผีสงที่กลางหน
จึงได้เนื้อแต่คนละตัวเดียว
ผีพาหลงไปในไพรเขี้ยว
จนหน้าเขี้ยวแสบท้องเต็มที
ก็ขับม้าหมายมุ่งมากรุงศรี
ภูมิจึงทรงพระเมตตา

๙ ๑๒ คำ ๙ เจริญ

กระอักกระอ พุดตะกุกตะกัก

๑ เมื่อนั้น

ตบพระหัตถ์ตรัสแก่นางมณฑา
จมูกแหว่งหูวันสิ้นทุกคน
ทั้งสองหนก้นแต่เคราะห์ร้าย
ยังว่าจะหาญอีกทำศึกเสีย
คิดจะใคร่ฆ่าตีอายซีเค้า
แล้วเหลียวมวากับลูกสาวใหญ่
จมูกแหว่งหูวันเวทนา

ท้าวสามนต์สำรวจสรวลรำ
มันงามหน้าแล้วเหวี่ยงลูกเขยยาย
สมประกอบชอบกลใจหาย
ช่างไม่อายอดสูเลยดูเอา
แต่หาปลาหาเนื้อก็แพ้เขา
มันจะตายเสียเปล่าไม่เข้ายา
มึงเห็นผิวหรือไม่น่าขายหน้า
อนิจจานิจจาเป็นนาคแล้ว

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

สารพัดวิปริตผิดตัว
จมูกโหว่แล้วมีหน้าซ้ำหูแหว่ง
लगคนบ่นว่าไม่น่าอะไร
บ้างว่าน่าอายกับอายเงาะ
ดูตู่หน้าดำเป็นน้ำคราม
लगคนเคืองค้อนแล้วค้อนว่า
ไม่น่าสมาคมชมเชย
บ้างบ่นออกกอดเข้าเกาหัว
ทุกซทนพันกำลังนั่งง่วงงุน

ทกนางต่างพิศดูผิว
มันช่างชั่วจริงจริงทุกสิ่งไป
เหมือนใครแก้งเอามีดเชือดเลือดไหล
จมูกใบหูวันสิ้นงาม
มันยังฟันหัวเราะเยาะเย้ยหยาม
ไม่หมดจดงดงามเหมือนเก่าเลย
สมเพชเวทนานิจจาเอ๋ย
แต่นี้ไปไม่เลยแล้วพ่อคุณ
โกรธผิวตัวสั่นหันหนุ
ต่างคนเคืองชุ่นวุ่นวายใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

อายซีเค้า

คำดำว่าเป็นคนชั้นต่ำ ซีเค้า คือ ซี้ซ้า

๑ เมื่อนั้น
เห็นพ่อตาอาธรรมเข้ากันไป
ทำนบเนื้อที่กองลองเล่น
ชี้ไปตรงพระแสงเกลี้ยงกลอกตา
แล้วชี้เข้าที่คอเขยใหญ่
ตบมือหัวร่ออยู่องัน

เจ้าเงาะอย่างย่องมองมาใกล้
ไม่เอาโทษเขยใหญ่ตั้งสัญญา
จะให้เห็นว่าใครได้มากกว่า
เงื่อง่าทำให้เหมือนฟาดฟัน
บอกใบ้ให้รู้ดูชั้นชั้น
เย้ยหยันหยอกล้อท่านพ่อตา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จงหองฟองชนพันปัญญา
กลับจะมาชี้มือทำซื่อรู้
มีหน้าซ้ำหัวเราะเยาะเย้ย
รู้แล้วคะชะเจ้ามันดีเหลือ
ขึ้นหน้ามาอวดซ้ำหรือไร
คิดคิดขึ้นมาน่าต่อยตบ
เถิดจะดอดโมโหถวายพระ
ดูดูยังทะนงองอาจ
พระกริ้วโกรธโกรธาดำอึง

ท้าวสามนต์ว่าเหม่อ้ายเงาะป่า
ใบ้บ้าไม่เสียมเจียมตัวเลย
สอนกูให้ฆ่าอ้ายหกเขย
เกินเลนนักหนาน่าขัดใจ
หาเนื้อได้มากกว่าเขยใหญ่
กูฝากมึงไว้ด้วยเถิดวะ
บ้าใบ้บัดซบพึงพบปะ
ถ้าที่หลังแล้วนะไม่ละมึง
หัวจะขาดแมนมันสักวันหนึ่ง
แล้วผินหลังนั่งบึ้งอยู่บนเตียง

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
อ้ายเงาะนี้หยาบซ้ำไม่น่าเลี้ยง
ไม่เกรงไม่ยำทำทะกะ
ชะรอยเป็นปีศาจประหลาดใจ

เขยใหญ่ทูลขยายบายเปียง
คนผู้จะดูเยี่ยงทั้งเวียงชัย
จะกลัวพระบิดาก็หาไม่
ดูตามันมิใคร่จะกะพริบ

วิปริตผิดมนุษย์นักหนา
มีกำลังพลดังกินทิพย์
สารพัดผูกปลาหาได้คล่อง
เงาะเงยไม่เคยเห็นเช่นนี้
ขอให้ไสหัวเสียจากวัง
จะละให้บ้ำหลังเข้าวังใน

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ข้าเห็นว่าอายนี้เป็นผิบบ
เนื้อยี่สิบหาบมาถึงธานี
เพราะมันเป็นพวกพ้องกันกับผี
ภูมีย่าไว้วางพระทัย
นำซึ่งชั่วชาติอุบาทว์ใหญ่
นานไปจะเคืองเบื่องบหมาลย์

๑ เมื่อนั้น
พิเคราะห์ดูเห็นจริงยิ่งรำคาญ
โบกพระหัตถ์ตรัสสั่งเสนา
ทั้งหมันว่ากุน่ากลัว

ท้าวสามนต์ร้อนใจดังไฟผลาญ
ให้หนาวสั่นสะท้านไปทั้งตัว
อายเงาะป่าปิตาจชาติชั่ว
ไสหัวออกไปเสียจากวัง

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ลูกขึ้นขัดเขมรเห็บรัง
บ้างชูขีบจับไม้เงื่อง่า
लगคนเข้าไปจะไสคอ
บ้างยุคนข้างหน้าว่าอย่ากลัว
หกเขยร้องว่าช้ายูโย
ผู้คนเข้าพร้อมล้อมหน้าหลัง
เจ้าเงาะเหวี่ยงวัดสะบัดมือ

เสนาคำนับรับสั่ง
พร้อมพร้านายไพร่ไม่ย่อท้อ
เงาะป่าไม่กลัวทำหัวร่อ
เจ้าเงาะงอหมัดชกก็ตกใจ
ปลิ้นปลอกออกตัวไม่เข้าใกล้
เข้าผลักไสเสนาให้คร่ายื้อ
ลากสู่ญักง้อออกอิงอื้อ
บ้างล้มกลิ้งวิ่งฮือกระเจาไป

ฯ ๘ คำ ฯ เชิด

ลากสู่ญัก ลากหรือจุดไปโดยไม่ปรานีปราศรัย สู่ญัก ปัจจุบันใช้ ญู่สู่ญัก

๑ เมื่อนั้น

ปะเตะต๋อยทุบถองว่องไว
มือจับอำมาตย์ข้างละคน
ทั้งสองร้องดินอยู่ยันยัน
เห็นเขยทั้งหกทำงเงิน
ยิ่งถอยยิ่งประชิดติดไป
เห็นท้าวสามนต์อยู่บนเตียง
ชูตะคอกหลอกล้อพ่อตา

เจ้าเงาะทำโกรธาคว่าไขว่
เลี้ยวไล่ประชิดติดพัน
เอาหัวชนกันเล่นให้เห็นชั้น
เจ้าเงาะหัวเราะงันชอบใจ
แกว่งไม้เท้าก้าวเดินเข้ามาใกล้
ยิ่งวิ่งยิ่งไล่กระโชกมา
ก็ยืนเมียงเขม้นมองปองหน้า
เงื่อง่าทำที่จะตีรัน

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ไม่สู้ไม่รบหลบเป็นคว้น
สำคัญว่าเงาะตีถูกศีรษะ
นี่แนยาดูทีหรือที่เพรียง
นางมณฑาว่าไ้ที่ไหนนั่น
ตื่นเต้นเช่นนี้ขำมิเคย
ท้าวสามนต์ว่ากล้าก็อย่าหนี
ว่าพลางเหวี่ยงวัดสะบัดไป
หกนางต่างชิงกันวิ่งหนี
นักสนมกรมในทั้งนั้น
หกเขยผลุนโจนโดนพ่อตา
บ้างวิ่งไปซุ่มซ่อนซอนซุก

ท้าวสามนต์ตื่นกลัวตัวสั่น
จันจันงกกพลัดตกเตียง
สิ้นสติมานะร้องเต็มเสียง
หัวซ้าแตกก็เสียงไม่รู้เลย
เมื่อต้อยู่ทั้งนั้นนี่พ่อเอ๋ย
ลูกเขยของตัวกลัวมันโย
เหลือกำลังแล้วพี่ไม่อยู่ได้
เมื่อยจุดจุดไว้พัลวัน
สิ้นสติสมประดีไม่มีขวัญ
วิ่งปะทะปะกันล้มลุก
คิดว่าอ้ายเงาะซ้าปล้ำปลุก
หมุ่มขมนตรีนีพล่านไป

๙ ๑๒ คำ ๙ เช็ด

เพรียง ส่วนที่นอนอยู่หลังใบหู มักใช้ว่าเพรียงหู

๑๑ เมื่อนั้น

วังหนีหนี้อยบอบหอบหายใจ
พ่อเจ้าเถิดพ่อคุณอย่าว่านวาย
ว่าแล้วลากลู่ก้าง
เห็นผัวตัวสั้นขวัญแขวน
นางฉวยจุดยุดมืออย่าต้อตึง
ท้าวสามนต์ได้คิดผิดแล้วแม่
พี่ไม่ชี้ตลาดดอกบอกตรงตรง
แต่เห็นัดหนี้อยนักหนายังว่าวุ่น
หีบจอกพลัดตกก้น

นางมณฑาเห็นผัวกลัวเงาะใบ้
จึงว่าไอ้อะไรนี้น่าซัง
ไม่อดสูดูร้ายเขามั่ง
ผลักไ้หนึ่งบนเตียงเสียงตึง
คอยจะเล่นลูกยีนตื่นทะเลิ่ง
หยิกทั้งทุบหลังให้นั่งลง
คนแก่คนเฒ่าเฝ้าลืมหอง
ที่นี้คงค้อยยังชั่วไม่กลัวมัน
แม่คุณเถิดขอน้ำกินสักขัน
เห็นเงาะยังอยู่นั้นพรั่นพรั่นใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑๒ เมื่อนั้น

มองมองแล้วเมินเดินถือไม้
เห็นเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่โซมหน้า
หัวหูเปียกปอนหายร้อนรน
เห็นทกเขยเสยผมก้มหน้าอยู่
แกลังจุงพาเที่ยวเลี้ยวลด
เห็นพี่เมียเมียงมองอยู่ช่องฉาก
เอามือคลำทำเจ็บหูตัว
เห็นพ่อตาหน้าบึ้งซึ้งโกรธ
ก้มกรานคลานหมอบพินอบพิเทา

เจ้าเงาะทำเป็นหาเห็นไม่
เข้ามาข้างเขยใหญ่ทั้งหกคน
ก็หยิบกามาก้มอมน้ำพ่น
ทำปากบ่นเสกน้ำชำระสาครด
ก็จุดหูออกไปเลือดไหลหยด
ถือไม้เท้าแทนตะพดเหมือนวังว้าว
ก็บู้ปากให้ดูใบหูผัว
ปิดแมลงวันสั้นหัวยั่วเย้า
ทำขอโทษนั่งลูกคูกุเข้า
กราบแล้วกราบเล่าเฝ้าหลอกล่อ

ฉายได้ผาซีที่ชันน้ำ
ท้าวสามนต์โกรธาดำทอ
แล้วคุกเข้าเข้ามาลาแม่ยาย
ลุกขึ้นเดินลอยชายสบายใจ

แกล้งทำปะเตะเล่นเช่นตะกร้อ
เจ้าเงาะห้าวร่องงอไป
ทำอุบายซี้มือบอกใบ้
กลับไปกระท่อมทับฉับพลัน

ฯ ๑๙ ค่ำ ฯ ๑ ชาติ

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนเคหา
แล้วแถลงแจ้งความทุกสิ่งอัน

นั่งไถลัรจนาเมียขวัญ
สรวลสันต์สำราญทั้งสองรา

ฯ ๒ ค่ำ ฯ ๑ เจริญ

ตอนที่ ๘
พระสังข์ตีคณิ

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป

ทิพอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา
จะมีเหตุมันแน่นในแดนดิน
จึงสอดส่องทิพเนตรดูเหตุภัย
แม้มิไปช่วยจะม้วยมอด
จำจะยกพลพลเทว
ชวนเจ้าธานีดีคณิน
จะชูให้นั่งกตใจ
พระสังข์ครั้งนี้จะถอดเงาะ
พ่อตาจะได้เห็นเป็นรูปทอง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ถึงท้าวสหสนัยตริยตริงศา
กระด้างดั่งศิลาประหลาดใจ
อมรินทร์เร่งคิดสงสัย
ก็แจ้งใจในนางรจนา
ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาะป่า
ลงไปล้อมพาราสามนต์ไว้
น้ำน้ำมันจะสู้ใครได้
ออกไปหาบุตรสุดท้อง
งามเหมาะไม่มีเสมอสอง
ทั้งทำนองเพลงคลีตีย่อยุทธ์

ร้าย

๑ คิดพลางทางมีพจนารถ

จงเตรียมพลเทวถืออาวุธ
ทั้งหน้าหลังตั้งตามกระบวาทัพ
เราจะยกพลไกรโคสคลา

สั่งมาตุลีเทพบุตร

นิมิตเหมือนมนุษย์ชาวพารา
ให้เสร็จสรรพปีกซ้ายปีกขวา
ไปล้อมพาราท้าวสามนต์

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
รีบออกมานอกโพชนันต์

มาตุลีกราบงามลงสามหน
เตรียมพลเทวัญมีทันนาค

๙ ๒ คำ ๙ ปฐม เจริจา

๑ เมื่อนั้น
สอดใส่เครื่องทรงลงการ
แล้วลีลามาทรงเวไชยันต์
เดินโดยอากาศคลาดแคล้ว

อมรินทร์อินทร์องค์สร้งสนาน
เนาวรัตน์ชัชวาลาวเว
ยกทัพเทวัญเป็นถ้องแถว
รีบขับรถแก้วลงมาพลัน

๙ ๔ คำ ๙ กราวนอก เชิด

๑ ครั้นถึงพาราสามนต์
ตั้งค่ายรายรอบเรียงรัน
แล้วยิงปืนมณฑกนกกลับ
บ้างทำสังฆนาทฆาตฆ้องกลอง

ขับพลเข้าล้อมเขตชั้นห์
ปึกธงสำคัญทุกหมวดกอง
ปล่อยดับตึงตังดังก้อง
ให้ร้องสาทักให้เกรงกลัว

๙ ๔ คำ ๙ รัว

๑ บัดนั้น
ตื่นตระหนกตกใจจวนตัว
ต่างคนลนลานทุกบ้านช่อง
หอบที่นอนหมอนฟูกผูกพัน
บ้างอุ้มบุตรจุดมือเมี่ยมา
ลูกหลานรูงรั้งครั้งนี้

ชาวเมืองทั้งสิ้นไต่ยันทัว
จะยักย้ายครอบครัวก็ไม่ทัน
เสือกสลนชนของเขียนชั้น
ถามกันว่าจะไปข้างไหนดี
ให้ว่อนพ่อตาให้พาหนี
มิรู้ที่จะแอบแฝงอยู่แห่งไร

ปล่อยดับ

ยิงปืนดับ คือ ยิงปืนที่มีกระสุนเรียงเป็นแถว

บ้างป็นขึ้นแย่งฝาลังคาเรือน
ชนเอาข้าวของลงกองไว้
พวกผู้หญิงสาวแก่แม่ค้า
เบียดข้าวเททิ้งแล้ววิ่งวน

สำคัญพินเพื่อนว่าไฟไหม้
ร้องให้เรียกหากันอิงอล
ตกใจคิดว่าขโมยปล้น
แน่นถนนปนไปกับผู้ชาย

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ พวกพระยาพระหลวงทั้งปวงนั้น
ไม่รู้เหตุผลต้นปลาย
ครั้นถึงศาลาหน้าประตู
ร้องเรียกเฝ้าแก่ออกแซไป

ต่างตระหนกอกสันขวัญหาย
ชวนกันผ่นผายเข้าวังใน
พอเพลเข้าตู่ประแจไข
เร่งให้ปลุกบรรทมบังคมทูล

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
หลับอยู่ไม่รู้เค้ามูล
ผวาตื่นฟื้นตัวยังมัวเมีย
นางมณฑาตื่นก่อนนอนไว
ท้าวสามนต์ละเมอเพื่อพำ
ลุกขึ้นแก้ผืนชันลั่นที่
นางมณฑาว่าไอ้อะไรนั่น
เสียงคนอิงมีที่ประตู
ท้าวสามนต์หวาดหวั่นพรั่นพระทัย
งกเงินเดินด่วนชวนขุน

ท้าวสามนต์ราชนเรนทร์สุร
แว่วเสียงสนมทูลก็ตกใจ
จ้วเจียโงกหงับหลับไปใหม่
หลงไหลทะลึ่งลुकปลุกสามี
คิดว่าผิอำทำอุ้อ
เห็นจะดีหรือร้ายช่วยทวยดู
ยังจะมาแก้ผืนกันอยู่
เป็นอย่างไรรู้ไม่รู้เลยพ่อกุณ
เหลียวมาควาได้ดาบญี่ปุ่น
เมียรุนหลังส่งตรงออกมา

แย่งฝา	รื้อฝา
แก้ผืน	ทำนายผืน

เปิดพระแสงแลเห็นเสนี
ร้องถามลงไปมิได้ช้า

อิงมีคึกคักหนักหนา
อ้ายเงาะมันเข้ามาหรือว่าไร

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ได้ยินสุรเสียงท้าวไท
พิดทูลถ้อยคำละล้าละลัก
ไม่รู้ว่ใครมาล้อมนคร

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
ต่างคลานเข้าไปตรงบัญชา
หายใจหอบชักขยักขย่อน
พระพุทธจรทราบบพระบาท

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดคร้ามครั่นหวั่นวิญญาณ์
ความกลัวตัวสั่นนั่ง
ค่อยกระซิบถามเมียเจี้ยหูฟัง
เอ๊ะกูอยู่แล้วนะเสนี
นี่หากว่าล้าหาญพานยังยืน
เสียแต่แก่ชราหูตามัว
ถ้าหนุ่มแน่นแมนเหมือนแต่ก่อนไซ้
เหวห่มุมายาข้าเฝ้า
กูเห็นเหลือกำลังแล้วครั้งนี้
ได้ยินคนข้างหลังกระทั้งไ
ร้องเรียกเมียตัวสั่นว่านั่นแน
ลูกเขยของกูมันอยู่ไหน
ขัดเขมรเหม่นเหม่ทำเก้กั

ท้าวสามนต์ตระหนกตกประหม่า
เหลียวซ้ายแลขวาละล้าละล้ง
เพื่อพุกพุดจาเหมือนบ้าหลัง
เสียงอะไรตึงตังตึงเหมือนปิ่น
เห็นไฟรีจะมากมายหลายหมื่น
จึงไม่ตื่นตระหนกตกใจ
ทั้งตัวก็เจ็บปวดป่วยไข้
จะเกรงกลัวอะไรกับไฟรี
อย่างไรเล่าเราจะสู้หรือจะหนี
สุดที่จะต้านต่อให้ท้อแท้
ตกใจจริงจริงออกวิ่งแ
เสียงแซ่กล้ำทั้งรื้อวัง
จะให้ไปต่อสู้อุสูกตั้ง
ปากโป้งโผงดั่งสั่งเสนี

เร็วเร็วเร่งรัดจัดโยธา
นายมูลขุนหมื่นพื้นตัวดี
เกณฑ์ให้ประจำของป้องกัน
ประตูทั้งสี่ทิศให้ปิดตาย

ขึ้นพิทักษ์รักษาหน้าที่
กินเบี้ยหวัดผ้าป่ามีมากมาย
ระวังตัวกลัวมันจะปิ่นปาย
แล้วกลัวทรายกลัวรวดเตรียมไว้

ฯ ๑๘ คำ ฯ เจริญ

๑๐ บัดนั้น

บังคมลาพากันออกไป
พวกเหล่าชาวลังชาวแสง
แล้วขับไพร่ให้ขึ้นเชิงเทินราย
บ้างลากปืนใหญ่ขึ้นใส่ช่อง
เร่งกันลั่นดาลบานประตู

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
เรียกหาบ่าวไพร่่วนวาย
เอาเสื้อแดงปิ่นผาออกมาจ่าย
ตัวนายถือดาบตรวจดู
ถือชุดจุดจ้องเทดินหู
เป็นหมู่หมู่เยียดยัดอัดไป

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑๑ เมื่อนั้น

สั่งพระวิษณุกรรมทันใด
บอกพระยาสามนต์มาตีคลี
มั่นแพะเราอย่าพักยกเอื้อง

องค์ท้าวหมัฆวานเป็นใหญ่
จงแต่งสารถือไปในเมือง
พนันเอาบุรีให้ลือเลื่อง
จะรีบเอาบ้านเมืองเสียบัดนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

เบี้ยหวัดผ้าป่า

สิ่งของเช่นเงินและผ้าที่กษัตริย์ในสมัยโบราณให้แก่
ข้าราชการปีละครั้ง แทนเงินเดือนอย่างสมัยนี้

ประจำของ

ประจำหน้าที่เตรียมต่อสู้กับข้าศึก

ดินหู

ดินปืนอย่างแรง

วิษณุกรรม

คำนี้เดิมต้นฉบับเขียน วิศณุกรรม

๑ บัดนั้น
รับสั่งพระอินทร์ด้วยยินดี

พระวิษณุกรรมเรืองศรี
อัญชลีแล้วลามาพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงประตูพระนคร
คนรักษาหน้าที่นั้น

เห็นใส่กลอนม้นคงลงเขื่อนขันท์
เทวัญร้องเรียกให้เปิดรับ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
จึงตอบว่าท่านมาแต่กองทัพ

ขุนหมื่นเฝ้าประตูผู้กำกับ
จะเปิดรับไม่ได้อย่าเข้ามา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ผาดแผลงสำแดงฤทธา

พระวิษณุกรรมแกลัวกล้ำ
เท้าถีบทวาราทลายลง

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เห็นพวกรักษาหน้าที่
แกลังทำสิ่งหนาตาอาจ
เห็นท้าวสามนต์อยู่บนอาสน์
แกลังกรายหัวข้าเฝ้าเข้ามา

วังหนีเกลื่อนกลาดตวาดส่ง
เดินตรงเข้าพระโรงรจนา
หมู่อำมาตย์เฝ้าแทนแน่นหนา
ยืนอยู่ตรงหน้าเจ้าธานี

ฯ ๔ คำ ฯ

กราบหัว เดินเจียดหัวคนที่นั่งอยู่ (แสดงว่าไม่กลัวเกรง)

๑ เมื่อนั้น
นางมณฑาคร่ำมือไ้ทันที

ท้าวสามนต์สนลนจะวังหนี
ท้าวได้สมประตักี้แลดู

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ คิดได้ไพร่มาคนเดียว
จึงร้องเรียกเสนีย่าหนี

ถึงรบรับขับเคี่ยวพอดต่อสู้
แล้วนั่งดูท่วงทีกริยา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เสแสร้งแกล้งกล่าววาจา
จก้มเกล้าเคารพอภิบาท
นายเราให้มาว่าโดยดี

พระวิษณุกรรมแกล้งล้า
เหวี่ยงเหวี่ยงพระยาเจ้าธานี
คอยสดับรับราชสารศรี
แล้วคลี่ราชสารออกอ่านไป

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

ข้า

๑ ในสารว่าองค์พระทรงเดช
ยกทัพมาประชิดติดเวียงชัย
ให้พระยาสามนต์คนดี
จะได้มีเกียรติยศปรากฏนาม
แม้เราแพ้แก่ท่านในการเล่น
เราชนะจะรีบไม่ละวาง
ในวันนี้มีออกมาเล่นคลี
ท้าวสามนต์แม้รู้ยั่วดูเบา

มงกุฎเกศกษัตริย์เป็นใหญ่
มิใช่จะณรงค์สงคราม
มาตีคลีพนันในสนาม
ให้ชีพราหมณ์ราชครูดูเป็นกลาง
จะยอมเป็นเมืองขึ้นไม่ขัดขวาง
สาวสรรค์ก้านลนางเป็นของเรา
จะเข้าตีกรุงไกรเอาไฟเผา
จะวอดวายตายเปล่าทั้งเวียงชัย

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ ครั้นอ่านสิ้นสาราจึงว่ากล่าว
นั่งนิ่งก้มหน้าอยู่ว่าไร

นี้แน่ท้าวสามนต์เป็นใหญ่
จะต่อตีหรือไม่จงบอกมา

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ทำหน้าเซียวเหลียวดูนางมณฑา
เรียกเมียว่าช่วยพี่ด้วยชี
ความกลัวตัวสั่นอยู่ท้าวท้าว
แล้วคิดว่าหกเชยของเรานี้
ลุกขึ้นยืนยิ้มย่องร้องตอบไป
ท่านอย่าฮึกฮักไปนักเลย
จะแต่งให้ไปด้านทิศสี่
ท่านจงกลับออกไปบอกนาย
พระแกลังอวดโป่งโผงอึง

ท้าวสามนต์ตัวสั่นพรั่นนักหนา
หูดาบ้องแบวเหมือนแมวคราว
สิ้นสติตกประหม่าตาขาว
มันให้หนาวสะท้านรำคาญใจ
จะตีคี่สิด้านต่อเห็นพอได้
เราไม่ย่อท้อต่อไพร
ออเชยทั้งหกมันไม่หนี
ใครตีได้กันไม่พรั่นพริ้ง
ผิดพอตะวันตกบ้ายลักหน้อยหนึ่ง
ตั้งปึงซิงไว้เหมือนไม่กลัว

๙ ๑๐ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
นี้แน่ท้าวสามนต์คนเมามัว
พูดจาปากกล้าแต่ตาขาว
จะให้หกเชยตีคี่สฬัน

พระวิษณุกรรมก็ยิ้มหัว
ใจคอพอด้วยชั่วครัน
เนื้อแท้ท้าวก็กลัวจนตัวสั่น
ว่าให้แมนมันเหมือนสัณญา

เนื้อแท้ ที่แท้ ความเป็นจริง

แม้ไม่ออกไปสนามตามกำหนด มีรีบลูกเมียหมดก็จึงว่า
แกลังขู่สาทิบกำซับกำชา แล้วเทวารีบกลับไปจับไว

๙ ๖ คำ ๙ เช็ด

๑ เมื่อนั้น ท้าวสามนต์คิดพริ้นหัวนไหว
จึงตรัสแก่เชยขวัญทันใด จนใจด้วยบิดาชราแล้ว
ถ้ากำลังยังหนุ่มเหมือนแต่ก่อน พ่อไม่ให้ร้อนถึงลูกแก้ว
เมื่อกระนั้นหาอีกมันหลึกแคล้ว ไม่อาจมาว่องแวงโดยยาเกรง
เดี๋ยวนี้เห็นบิดาชราลง จึงทะนงอวดกล้ามาข่มเหง
ขัดใจจะใคร่ออกดีเอง แต่กริ่งเกรงตาทุไม่สู้ไว
เจ้าหนุ่มแน่นแทนพ่อออกดีคสิ แก่กับบุรีไว้ให้ได้
เหมือนช่วยยกหน้าพ่อตาไว้ อย่าให้อภัยศอดอายุ

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น หกเชยคิดพริ้นขวัญหาย
มีรู้ที่ทำอะไรให้วุ่นวาย แต่เหลียวซ้ายเหลียวขวาดูตากัน
จำเป็นจ้ารับวาจา ลูกจะขออาสาพระอย่าพริ้น
ว่าพลางทางถวายบังคมคัล ลาไปตำหนักพลันทันที

๙ ๔ คำ ๙ เสมอ

๑ ครั้นถึงจึงสั่งข้าไท เร่งผูกมโนมัยที่เคยซี้
รับสั่งใช้ให้ออกไปตีสล ครั้งนี้นักกอกหนักใจ

ช่วยยกหน้า (สำนวน) ช่วยให้เช็ดหน้าได้ ไม่อายใคร

แพ้นะอย่างไรก็ไม่รู้
เร่งรัดจัดแจงแต่งตัวไว้
ว่าพลางทางขึ้นบนชาลา
นั่งแอบแนบนางเมียรัก

จะลองสูดสักทีหาหนิไม่
บรรดาเหล่าบ่าวไพร่ให้พร้อมพรั่ง
เปิดประตูเข้ามาในตำหนัก
ทุกชั้นก็ก้มหน้าไม่พาที

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ประหลาดใจนักหนาเห็นสามี
นางจึงถามไถ่เป็นไรหม่อม
หรือบิดากริ้วโกรธทำโทษภัย

ทั้งหกธิดามารศรี
ท้วงทีทุกข์ร้อนถอนฤทัย
จึงน้ามอมหมองคล้ำดำไหม้
จงบอกให้ประจักษ์ที่หนักเบา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ความทุกข์เหลือกำลังนั่งเซา
บัดนี้พระบิดาบัญชาใช้
ขึ้นให้ไปตีคัลพนัน
อันวิชาเช่นนี้เจ้าพี่เอ๋ย
ขุกเอาเดี๋ยวนี้ตั้งนิมิต
โถมยงจงไปคอยดูพี่
จะได้ภาวนาช่วยอวยชัย
ถึงพลั้งพลาดมาตรแม้นสดีเสีย
แต่ลำพังยังไม่ไวใจตัว
ว่าพลางจรลีเข้าที่สง
สองกระจกดูเงาเศร้าเสียใจ

หกเซยหน้าจ้อยหงอยเหงา
บอกเล่าเมียมิ่งทุกสิ่งอัน
ท่านวางใจว่าพี่นี้ขยัน
จะผ่อนผันฉันใดก็สุดคิด
ไม่ได้รำเรียนเลยแต่สักหนิด
ต้องจนจิตซังตายตะกายไป
อยู่ที่พลับพลาทองผ่องใส
เหมือนทัพพหนูนุ่นใจไม่สู้กลัว
เห็นหน้าเมียอยู่มั่งค่อยยังชั่ว
เจ้าไปเป็นเพื่อนผัวไม่กลัวใคร
แต่งองค์ทรงเครื่องล้วนใหม่ใหม่
จุมูกใบหูวันสิ้นงาม

แล้วลีลามาทรงม้าที่นั่ง
หกนางนิกประหวั้นครั้นคร้าม

บ่าวไพร่ตามหลังจนออกหลาม
ชวอคนหามตามผัวมา

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงราชฐานทวารวัง
จึงลนลานลงจากหลังม้า

เขาบอกว่ารับสั่งคอยท่า
ไปเฝ้าพ่อตาไม่ช้าเลย

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แสนสำราญอารมณ์ชมเชย
เจ้าจะไปติดสลิวนี่ไซ้
อย่าให้อายชายพัศตร์พ่อตา
ว่าพลางอย่างเยื้องจรจรัส
ตักวารีรดหมดเหงื่อไคล
ใส่เสื้อก้านแย่งแต่งเต็มที
แล้วหยิบเจียรระบาทมาคาดพุง
สวมสอดกำไลใส่แหวนหัว
นั่งมองส่องกระจกใส่ชฎา
ครั้นเสร็จเสด็จทรงคชสาร
ซ้ายขวาม้าลูกเขยเป็นคู่เคียง
เมียรกร่วมจิตกับธิดา
เถ้าแก่ก้านัลขันที

ท้าวสามนต์ครั้นเห็นหกลูกเขย
ลูกเอ๋ยแต่งตัวเต็มประดา
จงตั้งใจตั้งคองนะพ่อหนา
แก่ภูพาราเอาหน้าไว้
มาสร่งน้ำที่ขันสาครใหญ่
ลูบไล้แบ่งกระแจะจันทน์ปรุง
ฝ้ายกอย่างดีเอาออกนุ่ง
ทรงเครื่องเรื่องรุ่งระยับตา
เพ่งพิศดูตัวงามหนักหนา
เจ้ามณฑาทุตีดีหรือเอียง
ทวยหาญให้ลั่นสนั่นเสียง
พร้อมเพรียงไพร่พลมนตรี
ชวอช่อฟ้าหลังคาสี
ตามเสด็จเทวีมาศึกคัก

ฯ ๑๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนพลับพลา
ท้าวสามนต์นั่งอิงพิงพนัก
ไพร่ฟ้ามาดูตึคสิ
ตำรวจในไล่บุกคุกคาม
หกเขยขับม้าออกมายืนที่
ต่างคนคิดพริ้นหัววินิญาณ

ทั้งธิดามเหสีมีศักดิ์
อกใจทักทักครั้นคร้าม
คับคั่งทั้งที่ท้องสนาม
ห้ามปรามคนยืนหน้าพลับพลา
เห็นไพร่นับแสนแน่นหนา
ชักม้าเกาะกะปะทะกัน

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นหกเขยมาตึคสิพนัน
ทรงม้าลาหกผกโผน
ร้องสาบทั้งหกให้ตกใจ
หน้าตาจุมูกหูดูชอบกล
เห็นจะดีทหายาดดูลาดเลา
เลือกสรรกันมาล้วนตัวดี
จงเร่งบอกเราให้เข้าใจ

อมรินทร์ปิ่นภพสรวงสวรรค์
ก็ลงจากสุวรรณพลับพลาชัย
กระต๊อบโกลนแก้งขับเข้ามาใกล้
พวกนี้หรือไรจะสู้เรา
ช่างเหมือนกันทุกคนเจียวหนอเจ้า
เป็นลูกเต้าเผ่าพงศ์ผู้ใด
ตึคสิมีฝีมือหรือโจน
จึงจะได้สู้กันพนันเมือง

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
อภัยศอดอายุระคายเคือง
เขยใหญ่ยิ้มแฉ่งแก้งแก้งหน้า
ขำมิใช่ขำชั่วตัวสำคัญ

หกเขยหน้าจ้อยหงอยเหื่อง
ต่างขำเลื่องเหลียวมาดูตากัน
จึงร้องว่าพ่อเอ่อยอย่าเย้ยหยัน
แต่ล้วนลูกเขยขวัญท้าวสามนต์

ดีทหายาด
ยิ้มแฉ่ง

ดีจริง ๆ ในที่นี้เป็นการพูดประชดประชัน
ยิ้มไม่สดใส ยิ้มยิ้ม

เรารับอาสาออกมา
ไม่ย่อท้อถอยหลังทั้งหกคน

จะตีคลีต่อสู้ดูสักหน
ตามจนจะแก้หน้าพ่อตาไว้

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
ลูกเขยเจ้าพาราแล้วว่าโย
เร่งมาตีคลีสู้ดูฝีมือ
ว่าพลางชักม้าเป็นท่งที่

โกสิย์ยิ้มแ้มแจลยไช
ช่างกระไรไม่ชั่วล้นตัวดี
ให้รำลือเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงศรี
แล้วเดาะคลีตีไปมิได้ช้า

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
เอามือขึ้นช่วยรับแล้วหลับตา
ต่างเข้าตะลุมบอนช้อนคลี
ทำพยศหันเหียนเวียนวก
บ้างเดาะคลีตีผิดไปเป็นวา
อาชาพาโผนโดนกำแพง
ที่ขี่ม้าไม่เป็นต้นสามขา
คิดกลัวพ่อตาทำหน้าเขียว

หกเขยตระหนกตกประหม่า
คนฮาไห่สนั่นยิ่งงันงก
พาชีชุลมุนมุ่นหก
พลัดตกลงมาขาเพลง
เหลียวดูภรรยาแล้วยิ้มแ้ม
สิ้นแรงร้องโยคนโทเกรียว
จุดคร่าสายถือสองมือเหนียว
มันให้ลนลานเหลียวตะลึง

๙ ๘ คำ ๙ เขต

๑ เมื่อئัน
ดูเตี๊อดเต็มประดาร์้องตำพลาง

ท้าวสามนต์คอดกตือกผาง
ไอ้คนอะไรช่างไม่มีอาย

แก้หน้า (สำนวน) ช่วยแก้ไขให้พ้นความอาย

ทำทางสอนให้ก็ไม่จำ
ดูเอาเล่าเกิดชานแม่ยาย
พลางดำหกริดาพาโล
ยังจะเท้าแขนหยัดดัดกิริยา
ท้าวคิดเคื่องชุ่นงุ่นง่าน
กอดเขารำพึงตะลึงตะไล

จะแกลังทำให้เขาริบฉิบหาย
ลูกเขยมันจะขายพ่อตา
ผิวมึงสำแดงโง่ทำงานหน้า
จะเป็นข้าเขาไม่ทุกข์สนุกใจ
ตัวสิ้นสะท้านเหงื่อกาฬโหล
ครงออกทอดใจใหญ่ไม่พาที

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
ร้องท้าวาเหวยเขยคนดี
อย่างไรนั้นกลอกคอทำท้อแท้
จะได้รับเขตชั้นดั่งสัญญา

จึงองค์อมรินทร์เรื่องศรี
ทำไมไม่เดาะคลีดีโตมา
จะยอมแพ้หรือไรให้เร่งว่า
เอาตัวพ่อตาเป็นข้าไท

ฯ ๙ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
เข้าช้อนคลีพลวันกันไป
อาชาติ้นแตกแหกกระแซง
เรียกบ่าวริมงำขอน้ำกิน
โกสียัมเยื่อนแล้วเตือนซ้ำ
ยกมือขึ้นค้ำนัรบับแพ้

หกเขยตัวลั่นห้วนไห
พลัดไพลไม่ขึ้นมาพันดิน
แต่เหนียวเหนียวเรียวแรงก็สุดสิ้น
ก้มหน้าดูดินไม่เหลียวแล
ตอบคำอยู่ในคอพูดอ้อแอ้
ตามแต่จะเมตตาปราณี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริจ

แหกกระแซง วังฉีกออกไปนอกเส้นทาง

๑ บัดนั้น

เห็นหกเขยยอมแพ้แก่ไพร่
ต่างพูดงุบงิบกระซิบต่ำ
มันพอสมน้ำหน้าท้าวสามนต์
อ้างว่าจะร้อนใจไปโยเล่า
เห็นจะต้องรีบแน่นแต่พระยา
บ้างตะโกนโพนทนาท้าวสามนต์
หน่วยก้านเช่นนี้ดีแต่กิน
บ้างพูดจาอีกอึกพยักพเอ็ด
แม่นเราได้ลูกสาวของท้าวไท
เหล่าน้าหลานแสนสาวท้าวนาง
ผินหน้าปรับทุกข์กันข้อแซ่
लगคนบ่นว่าช้านึกเดา
ราชการข้าหมั่นขยันดี
หญิงชายแซ่ซ้องทั้งท้องสนาม
ต่างติโทษโกรธซึ่งอิงไป

ชาวเมืองที่ดูอยู่ยังมี
ไพร่ผู้ตีเสียใจสิ้นทุกคน
ลูกเขยพระยาไม่เป็นผล
พลอยให้คนฉิบหายทั้งพารา
ใครเขามีบุญก็เป็นข้า
เราเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
ช่างเชื่อกันหูแหงงจุมูกวัน
ต้องเป็นข้าเขาสืบสาแก่ใจ
ฟ้าผีเกิดท้าวเล่นไม่
จะตีคลีมิให้พ่ายแพ้
งานกลางหลวงแม่เจ้าเถ่าแก่
คงเขาริบเราแน่นแล้วครั้งนี้
เห็นท่านจะเลี้ยงเราไว้คงที่
จะมานั่งปราร่ำปรารมภ์โย
บ่นบำไปตามอัธยาศัย
ทั้งผู้ตีเสียใจไม่เว้นคน

ฯ ๑๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

เข้ามาใกล้แล้วว่าท้าวสามนต์

พระอินทร์ขับอาชามาดัน
เขยทั้งหกคนก็แพ้เรา

งานกลาง มาจากคำ เจ้าพนักงานกลาง คือ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทั้งภายใน
และภายนอกวัง

ยังกลัวลูกสาวน้อยนั้นอยู่ไหน
อย่าลงนั่งปรารภขบเขา

จะแก้มือหรือไม่ว่าไรเล่า
ไม่สู้เราแล้วหรือจะได้รับ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พิไรรำโคกจันทาลิบ
นั่งก้มหน้านึกตรึกใคร
จะแต่งให้ไปสู้ภูพารา
จะได้ใครตีหนออกต่อสู้
โคกจันเลียดตากระเด็น

ท้าวสามนต์เสียใจไม่ได้สับ
แต่อุบอิบอุ้ยขี้ตา
มันก็ยังแต่ไอ้เงาะป่า
น้ำหน้าไหนจะตีคลีเป็น
สุดรู้ไม่มีที่เหลียวเห็น
สิ้นสติไม่เป็นสมประดี

ฯ ๖ คำ ฯ โอต

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระภัสสดาสามี
กลัวเขาจะริบเอาพารา
เข้านั่งชิตสะกิดภูโนย

นวลนางมณฑาทมเหลื
ไม่ได้ตอบไพร่ประการใด
กลียอกสั้นวันไหว
แล้วกราบทูลไปตั้งใจปอง

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ผ่านเอยผ่านเกล้า
เออช่างสิ้นสติไม่ตรึตรอง
ขอบใจไพร่เขากล่าวถ้อย
เมียเห็นว่าเงาะนี้มีความรู้

อย่าขบเขาทุกซ์ทนม่นหมอง
จงฟังน้องซังจิตคิดดู
ให้แต่งลูกเขยน้อยออกต่อสู้
พระอย่าได้ลบหลู่ว่าชั่วช้า

ไม่ได้สับ (สำนวน) หมายถึง นับสิบไม่ถ้วนเนื่องจากคุมสติไว้ไม่ได้

เพื่อนพานถือตัวไม่กลัวใคร
เห็นจะรุ่งเรื่องอิทธิฤทธิ์
แต่ก่อนผ่านเกล้าเผ่าซึ่งโกรธ
แม่นเงาะรับผจญเห็นพันอาย

น้ำใจในคอนั้นแกล้วยกล้า
จึงหาเนื้อหาปลาได้มากมาย
จงไปจ้อขอโทษเสียให้หาย
ดีร้ายจะได้เวียงชัยคืน

ฯ ๘ คำ ฯ

๑๑ เมื่อนั้น
จึงระจับดับโศกกล้ำกลืน
ดูราข้าศึกจงงดก่อน
อันผัวลูกสาวน้อยของเราไซ้
แต่ใจคองอาจทลายดออยู่
ถ้าเพลิงพล้ำซ้ำแพ้ทั้งเจ็ดคน

ท้าวสามนต์ฟังถ้อยค่อยขึ้นมีน
ผุดลุกขึ้นยืนแล้วร้องไป
ข้าขอผิดผ่อนแก้ตัวใหม่
เป็นเงาะป่าบ้าใบ้ทรพล
จะลองให้ออกสู้อีกสักหน
มันก็จนแล้วพ่อไม่ขอตัว

ฯ ๖ คำ ฯ

๑๒ เมื่อนั้น
แกลังทำร้องว่าให้น่ากลัว
จะรีบเอาข้าวของในท้องคลัง
วันนี้ขอทุเลาเราจะงด

สหัสสนัยน์ได้ยืนก็ยัมหัว
แม่นมีมาแก้ตัวไม่ละด
อีกทั้งลูกเมียเสียให้หมด
แล้วอย่าปิดกันหนาท้าวสามนต์

ฯ ๔ คำ ฯ

๑๓ เมื่อนั้น
เราได้ให้ทานบาดคาดบน

ท้าวสามนต์ตอบความตามขัดสน
เป็นคนมิให้เสียวาจา

ทานบาดคาดบน ในที่นี้หมายถึงทัณฑ์บนคือถ้อยคำหรือสัญญาให้ลงโทษ
หากทำผิดจากที่พูดไว้

ว่าพลาทางชวนมเหสี
ลงจากที่ประทับพลับพลา

ทั้งกำนัลชั้นที่ถ้วนหน้า
กลับมานครเรณิเวศน์วัง

ฯ ๔ คำ ๙ เขต

๑ ครั้นถึงไพชนมณเฑียรทอง
ลดองค์ลงนั่งบนบัลลังก์
จึงดำรัสตรัสเรียกนางมณฑา
ความทุกข์จะปรึกษาหารือ
เจ้าเดือนสดีพี่เมื่อก่อน
อันเจ้าเงาะลูกเขยของเราไซ้
เจ้าอุตสาห์แข็งใจออกไปหา
ให้เจ้าเงาะปรานีช่วยชีวิต

เสด็จตรงขึ้นทอ้งพระโรงหลัง
นั่งนั่งครางอดกอดมือ
แม่เอ๋ยมาใกล้พี่ถึงนี้หรือ
จะทำถือเชิงชั้นฉันทันไย
จริงอยู่หาทันทัดไม่
เห็นจะกู้เวียงชัยได้ดังคิด
บอกว่าพี่เฒ่านี้รับผิด
มาต่อฤทธิ์ศึกสืบทนบิดา

ฯ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
นั่งเสียไม้ค้ำนับริบวจา
จนจริงจะวิ่งไปหาเงาะ
สิ้นมานะสะทะแล้วพระเอย

โถมนางมณฑาเส่นหา
นางนังนินทาวาเปรียบเปรย
นำหัวเราะหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
เงาะเจยกก็จะให้ไปจ้องอน

ฯ ๔ คำ ๙

สิ้นมานะสะทะ

ไม่ถือดี ยินยอม ละทิ้ง (สะทะเป็นคำเสริมเข้ามาโดย
ไม่มีความหมาย)

สร้อยปสนัด

๑ ว่าพลางทางยืมแถมหยัน แล้วลุกจากแท่นสุวรรณบรรณจักรณ์
พรั่งพร้อมสาวสุรางคนิกร บทจรไปยังบ้านปลายนา

๔ ๒ คำ ๔ เพลงซ้ำ

รวม

๑ ครั้นถึงจึงหยุดอยู่แต่ไกล ร้องเรียกลูกสายใจเสนาหาเหตุไรไม่ชานพระมารดา รจนาไปไหนจะใครรู้

๔๒ คำ ๔ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เจ้าเงาะยืนฟันฟันร้องคุ
ได้ยินแว่วเสียงชนนี้
นางดีใจไปปรับมัทนนาน
รจนากออกไปทำไร่อยู่
ปลูกถั่วพูฟักแพงแตงร้าน
มาร้องเรียกอยู่ที่ประตูบ้าน
กราบกับบาทมลายย์แล้วไศกา

๔๕ คำ ๔ โฉด

๑ แล้วทูลเชิญเสด็จชนนี เข้าไปในที่เคหา
ผลึกไหลโสฬสจึงเจ้าเงาะมา ให้กราบกรานมารดาทันใด

๔ ๒ คำ ๔

๑) เมื่อนั้น เจ้าเงาะทำเหมือนถวายตัวใหม่
เฝ้าแต่แลมาแลไป ไม่เข้าใจบนอบหมอบกราบ

พื้นพื้นรองเท้า ลอกร่อง ลอกคู นำใบไม้หรือสิ่งที่ไม่ต้องการออกจาก
รองเท้า

นั่งยองยองมองดูแล้วปู้ผ้า
ราวกับจะรับศีลสมภาร
แล้วลุกมาหาครกตำหมาก
ล้างมือคันได้ในก้นกระต่าย
ฉวยมีดผ่าหมากดิบหีบใส่
ทำเหมือนอยู่วัดวาตั้งทารก
แล้วมาเก็บแพ่งฟักผักหญ้า
รจนาวาไฮ้เบื้อจะตาย

พนมมือเมินหน้าท่าแบกชวาน
พึ่งพาบกราบกรานท่านแม่ยาย
ไม่พบสากเจ้ากรรมใครทำหาย
เอาปูนป้ายพลูใส่ลงในครก
อุตสาห์ตำตั้งใจมิให้หก
ประเคนครกเข้าไปให้แม่ยาย
ใส่กระบุงแบกมาให้เมียฉวย
ช่างไม่อายสาวสวรรค์ก้านัลใน

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

โอฬ

๑ เมื่อนั้น
นิจจาเจ้าจากแม่มาอยู่ไกล
ผิตรูปชูปหอมเป็นหนักหนา
ต้องเก็บผักหักพินเลี้ยงชีวี
ว่าพลางลูบหลังแล้วเซยพักตร์
ทั้งฝูงสาวสวรรค์ก้านัลใน

นวลนางมณฑาจึงปราศรัย
ยากเย็นเชยใจถึงเพียงนี้
พักตราสร้อยเศร้าสลดศรี
นำปรานีลูกน้อยกลอยใจ
ครวญคร่ำรำรักเพียงตักขัย
สงสารทรมวยก็โศกา

ฯ ๖ คำ ฯ โยด

ร่าย

๑ ครั้นสร้างกันแสงจึงแจ้งเหตุ
แต่เฝ้าเร้ารบบมารดา
เจ้าก็รู้อยู่แล้วสินะลูก
ชั้นพนันตีคิลีเอาเวียงชัย

บัดนี้บิตุเรศละห้อยหา
ให้ออกมาแจ้งความแก่ทรมวย
เขาตูดถูกมาล้อมกรุงใหญ่
หมายใจจะริบบุรีเรา

ท้าวให้อัชเชยทั้งหกคน
พระบิดาทุขรอันลงนอนเขา
จะผินหน้าพึงใครไม่ได้แล้ว
เจ้าช่วยวอนว่าแก่สามี
ขอพึงใบบุญของเจ้าเงาะ
เจ้าอย่าเคืองขัดตัดอาลัย

ออกประจัญต์คลีก็แพ้เขา
เจ็บเหงาไปสิ้นทั้งธานี
เห็นแต่ลูกแก้วทั้งสองศรี
เชิญไปตีคลีอย่าหน่ายใจ
อนุเคราะห์กู้เมืองไว้ให้ได้
ทำคุณแม่ไว้เถิดลูกน้อย

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
สงสารมารดาน้ำตาย้อย
กราบบาทภัสตราแล้วว่าวอน
พ่อไม่เมตตาปราณี
จะถอดเงาะเสียเถิดนะทูนหัว
จนตกไร่ไต่ยากลำบากใจ
พระแม่มาก็ไม่ทักแต่สัปดาห์
ไม่เห็นทุขรอันเลยช่างเฉยเชื่อน
อันความทุขรครั้งนี้แม่นมิช่วย
ว่าพลางทางทรงไศกา

รจนาพึงเล่าก็เศร้าสร้อย
นางพลอยโศกศัลย์พันทวี
พระมารดรุดสำหมาถึงนี้
ช่วยกู้บุรีให้พ้นภัย
จะซ่อนเนื้อซ่อนตัวไปถึงไหน
ช่างกระไรไม่คิดแกล้งบิดเบียน
ดีแต่ทำละไลไหลเลื่อน
ดูเหมือนหนึ่งไม่มีเมตตา
เห็นเมียจะมอดม้วยสังขาร
ปี่ว่าชีวันจะบรรลัย

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

พึงใบบุญ พึงบุญวาสนา

ทองย่อน

๑ เมื่อนั้น	เจ้าเงาะฟังเมียเสียไม่ได้
สงสารจนยาใจ	ร้องไห้จนร่ำน้ำเ็นดู
แต่คิดแค้นแม่ยายกับพ่อตา	จะทรมานเสียก่อนให้อ่อนหู
ถ้าแม่น้องอนจ้อต่อถูก	จะทำเชิงเฉยอยู่ให้ช้านาน
แล้วผินผันหันหลังให้แม่ยาย	หยิบกระบายมาตั้งนั่งสาน
กระดิกเท้าที่ทำเป็นสำราญ	ใครว่าชานอย่างไรไม่นำพา

๙ ๖ คำ ๙

ร้าย

๑ เมื่อนั้น	นางมณฑาทอนใจพิโรว่า
เจ้าเงาะเอ๋ยนั่งได้ไม่เมตตา	จะให้เมียมรณาเสียจริงจริง
อันทุกซ่ร้อนครั้งนี้มิใช่เล่น	ช่างไม่เห็นด้วยมั่งมานั่งนั่ง
หรือพ่อแค้นบิดาว่าซังซิง	แม่อีกวังวอนจ้อขอภัย
เจ้ามาตัดอาลัยเยื่อใยเสีย	ทำให้เมียหม่นหมองนั่งร้องไห้
จงเห็นแก่แม่เกิดอย่าถือใจ	นางพิริพีโรรำพัน

๙ ๖ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น	เจ้าเงาะสำรวลสรวลสันต์
จึงตอบวามารดาพลัน	จะรับอาสานั้นสุดปัญญา
เงาะนี้พวกปิศาจอุบาทว์ร้าย	มากลับลายสรรเสริญเห็นเกินหน้า
จะล่อลวงให้หลงอย่าสงกา	ลูกกลัวพระบิดาจะฆ่าแกง

อ่อนหู (สำนวน) ทำให้เหน็ดเหนื่อย อ่อนใจ

ท่านคิดแยบยลเป็นกลใน
ใช้ลูกจะรังเกียจเสียดแทง
อันท่านทั้งหกเขยย้อมเคยคลี
นับประสาหน้าเงานี้เห็นลึก
แต่ธุระของข้าหาใส่ปาก
พึงเห็นว่าชนนี้โปรดปราน

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
น้อยหรือถ้อยคำรำพิไร
สารพัดตัดพ้อพ้อตา
ทั้งกระทบกระเทียบเปรียบเปรย
ถึงโกรธพ้อก็เห็นกับแม่บ้าง
ดูหุหุช่างตั้งใจแต่หัวเราะ
เสียแรงแม่มาขอโทษแล้ว
นางรบเร้าเฝ้าวอนจนอ่อนใจ
โหมยงจงเ็นดูมารดร
แม่นี้จนจิตคิดกลัว

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดสงสารพระมารดา

ฯ ๒ คำ ฯ

แต่หลังอย่างไรพระยอมแจ้ง
พระมารดาอย่าระแวงฤทัยนึก
ต่อตียังแพ้แก่ข้าศึก
จะพึงพาวยานึกให้ป่วยการ
แสนยากก็ไม่มีใครสงสาร
อุตสาห์มาถึงบ้านข้าชอบใจ

นางมณฑาชมเปาะเงาพูดได้
สำคัญว่าบ้าใบ้ไม่รู้เลย
แหลมหลักหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
ไม่ปรานีบ้างเลยหรือเจ้าเงาะ
อย่าให้นั่งน้ำตาลงเฉาะเฉาะ
ไม่ช่วยอนุเคราะห์แล้วหรือไร
ลูกแก้วจะโกรธซึ้งไปถึงไหน
จึงผินไปว่ากล่าวลูกสาวตัว
ช่วยอ้อนวอนอีกสักครั้งเถิดทูนหัว
จะรอดก็เพราะผิวเจ้าเมตตา

นวลนางรจนาเสนาหา
ก็โศกาวอนผัวรำพันไป

โศภี

๑ โอ้อนิจจาพระสามี
ควรหรือมาสลัดตัดอาลัย
ทุกข์ของมารดาเหมือนทุกข์ตัว
ดีแต่ทำเปล่าเปล่าให้เขาเขี่ย
นางชะอ้อนวอนแล้ววอนเล่า
น้องจะลาอาสัณเสียวันนี้

ไม่ปราณีน้องจริงนึ่งเสียได้
ช่างกระไรไม่คิดสัณนิตเลย
จะผินหน้าฟุ้งผัวก็เชื่อนเฉย
อกเอ๋ยจะอยู่ไปโยมี
แม่นพ่อเจ้าไม้โปรดเกศ
เทวดีทรงงเข้ารำไร

ฯ ๖ คำ ๗ โศด

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
กลัวเมียจะอาสัณบรรลัษ
อย่างกันแสงเศร้าหมองเลณ้องรัก
ออกตีคลีพณันดังสัญญา
แล้วผินหน้ามาทูลชนนี
แต่หากชั้นจนเป็นพันคิด

เจ้าเงาะทุกข์ร้อนถอนใจใหญ่
จึงโลมเล่าเอาใจไปมา
ไว้พนักงานพี่จะอาสา
มิให้เสียพาราประจามิตร
ใช้ลูกนี้จะแกล้งเบือนบิด
เครื่องทรงแต่สัณนิตก็ไม่มี

ฯ ๖ คำ ๗

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าแก่เขยขวัญทันที
แม่จะให้ไปทูลพระบิดา
ว่าพลางนางสั่งสาวใช้

นางมณฑาค่อยสบายคลายคลี
เครื่องประดับดีดีมีถมไป
จัดแจงแต่งมาปะทานให้
เร่งไปทูลองค์พระทรงธรรม

ฯ ๔ คำ ๗ เจริจา

๑ บัดนั้น
ถวายบังคมลาพากัน

สาวใช้รับสั่งขมิ้มมัน
จรรจิลเข้ามาในธานี

ฯ ๒ คำ ๕ ชุบ

๑ ครั้นถึงจึงทูลกิจจา
ให้เข้ามาทูลพระภูมิ
พระธิดาว่ากล่าวเจ้าเงาะป่า
ให้จัดเครื่องทรงส่งออกไป

ว่าพระแม่มณฑามเหสี
บัดนี้สมจิตที่คิดไว้
จะอาสาออกตีคลีได้
ที่ใหม่ใหม่งามงามอร่ามเรือง

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ชอบแต่นุ่งผ้าคำบาทเพื่อง
หน้าตาหัวหูยี่
ไม่สมกับเครื่องทองของทั้งนั้น
ว่าพลางทางมีบัญชาการ
จงไปจัดมงกุฎกุณฑล
ของภูติติมีนิกหนา
จะเลือกให้อั้วเงาะสักสำหรับ

ท้าวสามนต์หัวเราะเงาะทรงเครื่อง
แหวนทองเหลืองลูกปัดจัดให้มัน
ถ้าใส่เครื่องชาตริที่จะชั้น
แต่จะต้องให้มันด้วยจำจน
สั่งเจ้าพนักงานเครื่องต้น
สร้อยสนสังวาลบานพับ
เก่าแก่แต่บรรดาเครื่องประดับ
เร็วเร็วรีบกลับมาฉับไว

ฯ ๘ คำ ๕ เจริญ

นุ่งผ้าคำบาทเพื่อง
เครื่องชาตริ

นุ่งผ้าราคาถูก ๆ
เครื่องแต่งตัวละครชาตริ ไม่สวยงามมีค่าเท่าเทียม
เครื่องแต่งตัวละครใน

๑ บัดนั้น
รับมายังโรงพระแสงใน

พวกภูษามาลาบังคมไหว้
เข้าไปเปิดตู้บาญชี

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ จัดแจงเครื่องต้นขนออกมา มอบหมายตรวจตราถ้วนถี่
แล้วเชิญเครื่องตามกันมาทันที วางถวายภูมิตั้งบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
คิดเสียดายเครื่องต้นพันปัญหา
จึงจัดเครื่องประดับสำหรับกาย
พลางสั่งกำชับสาวใช้

ท้าวสามนต์เลือกสรรกันนักหนา
จะให้ไอ้เงาะป่าด้วยจำใจ
แต่พอดีพอร้ายซังตายได้
เร่งไปบอกมันเข้ามา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เชิญเครื่องใส่พานแว่นฟ้า

สาวใช้รับสั่งใส่เกศา
แบกเดินลอยหน้ามาทันที

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงถวายเครื่องทรง
รับสั่งให้หาผิวพระบุตร

ทูลองค์มณฑามเหสี
เข้าไปประเดี้ยวนื้อย่าช้า

ฯ ๒ คำ ฯ

โรงพระแสงใน
เครื่องต้น

สถานที่สำหรับเก็บเครื่องทรง และอาวุธของพระราชา
เครื่องแต่งตัวพระราชา

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าเจ้าเงาะของแม่อา
อัมรงค์มังกุสลังวาล
เชิญเจ้าทรงเถิดให้เฟริศแพรว

๙ ๕ คำ ๙

พระชนนีดีใจเป็นนักรหา
เครื่องประดับประดาเอามาแล้ว
พระบิดาประทานลูกแก้ว
งามแล้วนุ่งห่มพอสมตัว

๑ เมื่อนั้น
ติว่าเครื่องทรงมัวชัว

๙ ๒ คำ ๙

เจ้าเงาะครั้นเห็นก็สั่นหัว
เต็มช้วนักหนาซ้ำไม่เอา

๑ เมื่อนั้น
ยังมีตริกมีถองของเรา
ว่าพลางทางสั่งสาวศรี
ทูลว่าเจ้าเงาะไม่ชอบใจ

๙ ๔ คำ ๙

พระมารดาว่าไม่ชอบใจเจ้า
จะเลือกเอาให้งามตามฤทัย
กลับไปธานีเดี๋ยวนี้ใหม่
เร่งให้จัดเครื่องอื่นมา

๑ บัดนั้น
รับพระเสาวนีย์มิได้ช้า

๙ ๒ คำ ๙

สาวใช้บังคมก้มเกศา
เดินต่วนเข้ามายังวังใน

๑ ครั้นถึงจึงทูลพระภูมิ
เจ้าเงาะเลือกเสียไม่ชอบใจ

๙ ๒ คำ ๙

เครื่องทรงเมื่อตะกี้เอาไปให้
มิได้เครื่องใหม่ไม่เข้ามา

มิตริกมีถอง มีมากมายล้นเหลือ

๑ เมื่อนั้น

อ้ายเงาะถ่อยร้อยอย่างช่างมารยา
นี้แม่ยายแล้วสิริให้
น้ำหน้าจะสอใส่ที่ไหนเป็น
แล้วจัดเครื่องทรงอย่างเอก
คิดเสียดายนักของรักกู
ว่าพลางทางร้องเรียกไป
จงเตรียมพลผูกช้างฉับพลัน
พระมิได้สร่งน้ำสว่าเสวย
พร้อมเสร็จเสด็จทรงคชา

ท้าวสามนต์ฟังซังน้ำหน้า
กว่าไม่ผิตปากจะยากเย็น
เมื่อมันไม่เคยพบเคยเห็น
ทำเล่นเครื่องตันเลือกคนรู้
แต่ครั้งอภิเชกพระเจ้าปู่
จนอยู่จำใจต้องให้มัน
เหวยเสนาในใครอยู่นั้น
กูจะจรรจรลไปปลายนา
มาขึ้นเกยหยุดยืนคอยท่า
เสนาแห่แห่นแน่นไป

ฯ ๑๐ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงหยุดข้างทรง
ร้องเรียกรจนายาใจ
พอออกมางอนง้อขอโทษ
เครื่องทรงสารพัดจัดแจงมา
นางแม่ยายแม่ย่อยก็พลอยเฉย
รจนาก็ไม่เร่งรบเร้า

อยู่ตรงกระท่อมที่ริมไร้
เป็นไรไม่มารับบิดา
สิ้นซั้งสิ้นโกรธเจ้าเงาะป่า
ที่นี้งามนักหนามารับเอา
ไม่ตักเตือนลูกเขยเร็วเร็วเข้า
จะให้เขาริบข้าหรือว่าไร

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

แว่วเสียงบิตุรงค์ร้องเรียกไป

รจนานารีศรีใส
จำได้โคลคลาออกมารับ

ไม่ผิตปาก ไม่ผิตกับที่เคยพูดไว้

ครั้นถึงจึงบังคมก้มเกล้า
ทั้งมกุฏสังวาลบานพับ
สวมตัวผ้าแก้วแล้วว่าขาน
งานนักร่างมหนาย่าหัวเราะ
ท่านเสด็จมาเองด้วยเกรงใจ
ช่วยกู้เวียงชัยไว้เอาบุญ

รับเอาข้าวของเครื่องประดับ
แล้วกลับเข้าไปให้เจ้าเงาะ
พระบิดาประทานที่นี้เหมาะ
เชิญถอดรูปเงาะเถิดพ่อคุณ
เข้าไปก็เครื่องจะเคืองชุ่น
พ่อเนื่อนพคุณจงเมตตา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พิศดูเครื่องใหม่ที่ให้มา
เหมือนกันนั่นแหละกับเครื่องเก่า
ขายหน้าข้าศึกจะโยไฟ

เจ้าเงาะนั่งนิ่งฟังผา
แล้วมีวาจาว่าไป
จะแต่งตัวผ้าเจ้าหาครไม่
คืนไปเสียเจ้าอย่าเอามา

ฯ ๔ คำ ฯ เสร็จ

๑ เมื่อนั้น
แจ้งใจในทิพยวิญญาน
จึงตรัสสั่งพระวิษณุกรรม
เอาไปให้พระสังข์ครั้งนี้

จึงองค์เจ้าตริตรึงศา
จะนั่งดูอยู่ถ้าเห็นข้าที่
จงจัดสรรเครื่องทรงเรืองศรี
จะได้ใส่ติดล้อวอดพ้อตา

ฯ ๔ คำ ฯ

(ทอง)นพคุณ ทองคำเนื้อดีที่สุด หรือเรียกว่าทองเนื้อเก้า ในสมัย
โบราณทองคำเนื้อดีหนักบาทหนึ่งราคา ๙ บาท

๑ เมื่อนั้น
คำนับรับเทวบัญชา

พระวิชฌกรรมแก่ลวกล้ำ
แล้วพาเครื่องประดับไปจับไว

๙ ๒ คำ ๙ เขต

๑ ครั้นถึงกระท่อมน้อยเจ้าหอยสังข์ กำบังกายาเข้ามาใกล้
เอาเครื่องทรงขององค์หัตถ์สนั่นย่น วางลงส่งให้กับเจ้าเงาะ
แล้วว่าเครื่องประดับสำหรับนี้ สำหรับใส่ทรงดีคสิเดาะ
มีขวานประทานจำเพาะ ว่าพลางทางเหาะกลับมา

๙ ๔ คำ ๙ เขต

ลมพัดชายเขา

๑ เมื่อนั้น
ได้เครื่องพระอินทร์ดั่งจินดา
รจนายกพานเครื่องทรง
พระถอดรูปเงาะพลันหันใด

เจ้าเงาะเกษมสันต์หรรษา
จึงเดินเข้ามายังห้องใน
ตามมาคอยส่งให้สอดใส่
มอบให้รจนางเยาว์

๙ ๔ คำ ๙

ลงสรรมอญ

๑ แล้วขัดสีฉวีวรรณผุดผ่อง
สุคนธาประทีนกลิ่นเกลา
ภูษาผ้าทิพย์กระสน์ทรง
ปั้นหมั่งเพชรพรรณรายสายบานพับ
ทองกรแก้วพุกามงามเงา
สร้อยสนสังวาลวรรณกุดั่นดวง

ดั่งทองชมพูทนต์เนื้อเก้า
สนับเพลาเชิงอนซอนขับ
จีบโจงหางหงส์ประจงจับ
เพื่องห้อยพลอยประดับทับทรวง
ทับทิมเท่าเม็ดข้าวโพดโชติช่วง
รุ่งร่วงอำมรงค์เรือนครุฑ

กระสน์ทรง

เหมาะเงาะพอดีกับตัว แนบตัว

กรรเจียกจอนจำหลักลายซ้ายขวา บรรจงทรงมหามงกุฏ
ห้อยอุบะนฤมิตผิคนุษย์ งามดังเทพบุตรในชั้นฟ้า

ฯ ๔ คำ ฯ

ว่า

๑ เสรีทรงเครื่องประดับฉลุล้น พระสังข์เกษมสันต์हरษา
จึงชวนนวลนางรจนา มากราบกรานมารดาด้วยใจรักดี

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น นางมณฑาแลดูไม่รู้จัก
คิดว่าเทวสุรารักษ์ ออกใจทักทักให้ครั้นคร้าม
นางนบอบหมอบกรานกราบไหว้ ลูกสาวยุดจุดไว้แล้วร้องห้าม
พระมารดานิ่งอยู่ไม่รู้ความ ลูกเขยถอดเงาะงามแล้วเป็นไร
นางมณฑาว่าออกระนั้นหรือ แม่คนชื่อสำคัญว่ามีใช้
ลูกเขยเข้าถอดเงาะเหมาะเหลือใจ นางลูปไหลลูปหลังนั่งมอง
น้อยหรือน่ารักเป็นนักหนา หน้าตาจิ้มลิ้มยิ้มย่อง
สอดใส่เครื่องประดับก็รับรอง ผิวพรรณผุดผ่องดังทองคำ
คิดคิดขึ้นมาน่าหัวเราะ เอรูบเงาะสวมใส่ทำไปบ้า
อภัยทอดอวยชายหน้าตา เจ้าแก้งแปลงมาแม่ไม่รู้
รจนายาจิตช่างคิดถูก หมายถึงมันพันผูกก็ควรอยู่
ทีนี้แหละลอยแก้วแล้วลูกกู โจมตรูแย้มยิ้มกระหยิ่มใจ

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ลอยแก้ว เลิศ ยอดเยี่ยม

๑ แล้วร้องเรียภัสดาสามี
รวยแล้วทูนหัวอย่ากลัวใคร
อย่าดูถูกลูกเขยคนนี้
ผิวเนื้อเรื่อเหลืองเรืองรอง
งามเลิศเหลือนมนุษย์สุดแล้วพ่อ
ถ้าใครได้เห็นก็เป็นบุญ

เร็วเร็วมานี้จะบอกให้
เห็นจะกู้เมืองได้ตั้งใจปอง
ทั้งในธานีไม่มีสอง
เปล่งปลั่งดังทองนพคุณ
ปากคอคิ้วตาเหมือนหน้าหุ่น
ไม่เชื่อเชิญพ่อคุณเข้ามาดู

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เออรากรกับใครเขาไม่รู้
ขึ้นจะให้ไปดูลูกเขยเงาะ
อย่าอวดโอ้ไปปดลดเลี้ยว
แล้วตรัสกับเสนานินทาเมีย
รูปทองที่ไหนดเล่าเฝ้าชมเขย

ท้าวสามนต์หัวเราะเยาะยิ้มอยู่
รำคาญหูจู้ไปทีเดียว
มันสิเหมาะหน้ากนกเหมือนมำเหมียว
พระอินทร์มาเขี้ยวเขี้ยวไม่เชื่อเลย
ตะแคงเสียจริตผิดแล้วเหว
เงาะเงยหน้าเกลียดซีเกียจไป

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เขาจะรีบฉิบหายทั้งเวียงชัย
กลับมาหัวเราะเยาะเย้ยซ้ำ
ไม่หลงหลอกดอกกะพระเอย
ฟ้าผีเกิดหนาไม่ว่าเล่น
จริงจริงนะชาอย่าหัวเราะ

นางมณฑาว่าดูตื้อไปได้
น่าซังช่างกระไรไม่เชื่อเลย
จะว่าใครเป็นบ้านิจจาเอ๋ย
ลูกเขยเราไซรมิใช่เงาะ
ท้าวเห็นกลัวแต่จะชมเปาะ
แม้ไม่เหมาะตีมียเสียให้ตาย

ฯ ๖ คำ ฯ

ฟ้าผี คำอุทานอย่างหนึ่งในสมัยก่อน

๑ เมื่อนั้น

เห็นนางมณฑาทวารุณวาย
เข้าไปในทับเห็นลูกเขย
น้อยหรือรูปร่างเหมือนเทวดา
ผิวเนื้อเรื่อเรืองเหลืองประหลาด
ฟ้าฝ่าเกิดเอ๋ยลูกเขยเรา
ถึงตัวพี่เมื่อครั้งยังหนุ่มแน่น
ไม่แก้งอวดทรวดทรงหน้าตา
แต่ไม่เหมาะเหมือนลูกเขยคนนี้
แพ้เขาที่เนื้อไม่เป็นทอง
ตรัสพลางแย้มยิ้มพริ้มพราย
ลูกรักจงแถลงแจ้งความ
วงศ์วานว่านเครือเนื้อห่อ
อยู่ประเทศธานีบุรีไร

๑ เมื่อนั้น

ยิ้มพลางทางทูลพ้อตา
เป็นโอรสท้าวยศวิมล
ซึ่งแปลงมาจะหาคู่ครอง

๑ เมื่อนั้น

ลูกเขยภูผู้ดีสันดาน

ท้าวสามนต์สรวลสันต์ไม่ผันผาย
จึงซังตายดำเนินเดินมา
พ่อเจ้าลูกเอ๋ยงามนักหนา
หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา
ดังทองคำธรรมชาติหล่อเหลา
งามจริงแล้วเจ้านางมณฑา
รูปร่างก็อ่อนแอ้นไอ้อ่า
ใส่ชฎาเครื่องประดับก็รับรอง
เป็นต่อพื่ออยู่ราวสักสามสอง
กระนั้นน้องยังรักว่ารูปร่าง
แล้วภิปรายปราศรัยได้ตาม
เจ้านี้มีนามกรใด
พงศ์เผ่าเหล่ากอเป็นโฉน
ทำไมจึงแก้งแปลงปลอมมา

ฯ ๑๕ คำ

พระสังข์บังคมก้มหน้า
ตัวข้านี้ชื่อพระสังข์ทอง
แจ้งตามความตันที่หม่นหมอง
จงทราบฝ่าละอองบทมาลย์

ฯ ๔ คำ ๕

ท้าวสามนต์ตบพระหัตถ์ฉจัดฉาน
เป็นเผ่าพงศ์วงศ์วานกษัตรา

สมยศสมศักดิ์น่ารักใคร่
พระลُبหลังลُبไหล่ไปมา
อ้ายหกเขยยูพ้อให้ขับเจ้า
บิดาโจดเฉาเบาความ
อย่าถือโทษโกรธพ้อเลยหนอลูก
แม่นเจ้ามีชัยชนะคลี

ที่นี่ไม่อับอายขายหน้า
จวบซ้ายจวบขวาถูกล้างาม
แค้นใจยายเฒ่าก็ไม่ห้าม
ไม่รู้เลยว่างามถึงเพียงนี้
ว่าลบหลู่ถูถูกขับหนี
พ้อจะมอบบุรีให้ครอบครอง

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อวัน
ข้าจะขออาสาฝ่าละออง
ซึ่งข้าศึกมาชนพันนคลี
แต่จะขอมิ่งม้าอาชาไนย

พระสังข์บังคมทูลสนอง
อย่าร้อนเร่าเศร้าหมองฤทัย
ลูกจะตีต้านต่อก็กพอได้
ที่สูงใหญ่เกล้าคล่องทำนองคลี

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อวัน
จึงว่าอย่าร้อนใจไปโยมี
ว่าพลางทางสังกรมม้า
บรรดาม้าตันที่โรงใน

ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมศรี
ม้าเร่ดีดีมีถมไป
จงไปผูกอาชามาให้
มีอยู่เท่าไรเร่งเอามา

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ บัดนั้น
ค่านับรับพระราชบัญชา

เสนียด้านนายซ้ายขวา
บังคมลาเล่นไปดั่งใจปอง

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงผูกพาชี
เบาะอานพานหน้าเครื่องทอง

ล้วนตัวดีฝีเท้าเกล้าคล่อง
เจ้าของคนเลี้ยงเคียงมา

๙ ๒ คำ ๙

๑ ครั้นถึงจึงจูงม้านั่ง
เหล่าพวกขุนนางข้างกรมม้า

เข้าไปยังหน้าลานขนานหน้า
หมอบคอยบัญชาพระภูมิ

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงทูลท้าวพ่อตาไปทันที
ข้าเห็นพาศีสีกะเสียว
ท่วงทีซี้ซั้วจะว่องไว

พระสังข์เลือกม้าไม่น่าชื
ม้านั่งทั้งนี้ไม่ชอบใจ
มาเที่ยวกินถั่วริมรั้วไร
ขอพระองค์จงให้ไปจับมา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนา

ท้าวสามนต์ได้ฟังพระสังข์ว่า
จงไปจับม้ามาให้ลูกกู

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
รับสั่งแล้วชิงกันวิ่งพुरु
จึงแยกย้ายรายกันเข้าล้อม
ไล่สกัดทางโน้นทางนี้
ลงคนเข้ามาเอาหญ้าหล่อ
ม้าชกหกล้มคะม้าไป

เสนีสี่เหล่าที่เฝ้าอยู่
มาดูเห็นม้ามักยินดี
วิ่งอ้อมเอาเชือกชิงอิงมี
พาศีหนีหลบว่องไว
ฉวยผมหน้าควาควาไ้ได้
เสียวไล่ติดกัฏกระจัดกระจาย

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

หน้าลานขนานหน้า

เรียงหน้ากันเข้าไปหน้าที่ประทับ

๑ เทวัญบันดาลให้เสนา
จึงผูกเครื่องสุวรรณพรรณราย

จับม้ามาได้ตั้งใจหมาย
แล้วจึงมาถวายทันที

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
สมคิดได้ม้าพาชี
พระจึงชวนนวลนางรจนา
ท้าวสามนตร้องว่าหลีกลูกกู
ลูกเขยขึ้นขี่อาชา
ทั้งสองโฉมศรีนฤมล

พระสังข์ทรงสวัสด์รัศมี
ยินดีเดินออกนอกประตู
ออกจากเคหาที่อยู่
ฉวยไม้ไล่ชู้ขับผู้คน
พ่อตากี้วางขึ้นช้างต้น
ทรงวอจรดลตามมา

๙ ๖ คำ ๙ เชิด

๑ บัดนั้น
เห็นพระรูปทองล่องลอยฟ้า
เกิดมาพึงเห็นเป็นบุญตัว
เทวดาพานำมาจำเพาะ
ต่างอำนวยการพรพระสังข์ทอง
มาตามดูภูมินี้

หญิงชายชาวเมืองถ้วนหน้า
ต่างว่าภูวนายมิใช่เงาะ
หม่อมผัวพระบุตรคนนี้เหมาะ
บังคมชมเปาะไปทั้งนั้น
หนุ่มแก่แซ่ซ้องทั้งเขตชั้น
เบียดกันกลางถนนแน่นไป

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ครั้นช้างที่นั่งถึงวังใน
เสด็จลงจากคอกขसार
ทั้งพระมเหสีบุตรนั้น

ท่านท้าวสามนต์เป็นใหญ่
ตรงไปประทับกับเกยพลัน
ภูบาลตรัสชวนเขยขวัญ
จรรโลงขึ้นสู่ปราสาทชัย

๙ ๔ คำ ๙ เสมอ

๑ เมื่อนั้น

ปรับทุกข์กับเมียเสียน้ำใจ
ถ้อยที่เดือดดาลทะยานจิต
ผิวเมียพากันร้นขึ้นมา

ฝ่ายเจ้าทกเขยใหญ่
จะทำให้ไอเงาะขึ้นหน้าตา
ต่างคนแค้นคิดริษยา
เฝ้าพระบิดาทันใด

๙ ๔ คำ ๙ เพลงซ้ำ

๑ ครั้นถึงจึงบังคมเคารพ

เห็นพระสังข์ทองयोगโย
อ้ายรูปทองคนนี้เจียวลิหว่า
หาปลาหาเนื้อเมื่อคราวนั้น
มันเป็นผัวรจนาอิจฉาเรา
ต่างก้มคล่ำแผลไม่แลดู

นอบนบสองกษัตริย์เป็นใหญ่
จำได้แน่จิตสะกิดกัน
ที่ทำเป็นเจ้าป่าพนาสณฑ์
ต้องไปร้องขอมันไม่ทันรู้
จึงเล่นเอาจุมูกกับใบหู
อภัยศอดสูเสียน้ำใจ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เห็นพระสังข์นั่งดูตะลึงตะไล
งามจริงยิ่งมนุษย์ในใต้หล้า
สอดใส่เครื่องประดับก็รับรอง
ดูพลางทางท่าสะเทินอาย
เมียงชม้อยคอยรับนัยนา
แล้วเหลียวดูผิวของตัวมั่ง
รู้กระนี้ที่ทั้งพวงมาลัย
ต่างคิดริษยาน้องสาว
เริงร่าหน้าบานเป็นใบบัว

ทั้งทกบุตรพี่ผู้ใหญ่
พิศวงหลงใหลใจปอง
น้อยหรือนำร่วมมรมย์สมสอง
ผิวเนื้อนวลละอองดังทองทา
ซักชายผ้าห่มก้มหน้า
เสน่หาต้องจิตติดใจ
เห็นนั่งทุกซักร้อนก็ค้อนให้
จะเลือกเจ้าเงาะไว้เป็นของตัว
มานั่งเท้าแขนเคียงอยู่กับผิว
ลืมกลัวบิดาร้องว่าไป

เมียเจ้ารูปทองสิบสองหนัก
พี่น้องพร้อมพรังซังกระไร

ยศศักดิ์พึ่งชาหาน้อยไม่
แต่จะยกมือไหว้ก็ไม่มี

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

หัวเราะเยาะหยันขึ้นทันที
ออกมานั่งตั้งกระชู่ซุ่ม
เมื่อแรกได้ผัวเงาะเยาะวุ่นวาย
ประเดี๋ยวนี้จะกลับมาจับถือ
เป็นผู้ใหญ่อะไรอย่างนี้

รจนาได้ฟังทั้งหกพี่
เออนีอะไรช่างไม่อาย
เจ้าคารีสีคารมใจหาย
ทั้งตัดเป็นตัดตายจะตบตี
นี่ลืมไปแล้วหรือนะหม่อมพี่
ข้ามือยากไหว้ให้เสียมือ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ปากคอพ้อตัดได้หัดปรือ
อุแม่เอ๋ยหม่อมเมียเจ้ารูปทอง
จะรวยรุ่งพลุ่งโพล่งโต่งฟ้า
เหตุว่าพระบิดาออกไปรับ
ฝากไว้ก่อนเกิดเป็นไรมี

หกนางต่างว่าน้อยไปหรือ
ยกหรือความหลังขึ้นพูดจา
จงทองไม่น้อยออกลอยหน้า
ยิ่งกว่ากรวดลาวแล้วคราวนี้
จึงได้กลับมาเถียงเสียงมี
ใครดินนินไปได้เห็นกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

รูปทองสิบสองหนัก
เจ้าคารีสีคารม

(เปรียบเทียบ) ว่าหนักเท่ากับทอง ๑๒ ชั่ง
ผู้มีฝีปากเก่ง ปากจัด

๑ เมื่อนั้น

ช่างแคะไค้ก่อนว่าสารพัน
อย่าอ้ออึงมึงมันกระนั้นนะ
ผิวฟီรอดตัวเพราะผิวใคร

รจนาเถียงทะเลาะเยาะหยัน
ฝากไว้ที่วันจะเอาไป
ไม่ลดละกันดอกจะบอกให้
เห็นเขาไม่ว่าไรแล้วได้ที

ฯ ๕ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

จึงว่าเห็นผวกุชั่วดี
อย่าสบประมาทกันกระนั้นเจ้า
เร่งว่าออกไปจะได้ฟัง

หกนางร้อนใจดังไฟจี
อย่างไรนี้ว่าไปให้จริงจัง
นี่เปล่าเปล่าเตือนค้อนใส่สันหลัง
ใครอำปลังยังไว้มิใช่คน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

กลัวจะเกิดความใหญ่เห็นไม่พิน
วานอย่าว่าวุ่นวายอายุเขา
ขายหูเสียมั่งซังเป็นไร

หกเขยคิดพริ้นอันอัน
ต่างคนห้ามเมียเสียทันใด
อะไรเจ้าไม่อดสูเป็นผู้ใหญ่
จะทำให้เคื่องจิตพระบิดา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

เถียงทะเลาะผิวไปมิได้ช้า
เจ้าช่างอดโมโหไม่ได้ตอบ
จะมานั่งเกรงกลัวหัวมันโย

หกนางต่างคนบ่นว่า
มันว่าฟังเพราะเหมาะหรือไร
หรือทำผิดคิดมิชอบเป็นโฉน
แล้วผินหน้าว่าไปแก้รจนา

ขายหู ทำไม่ได้ยิน ไม่ฟัง (ปัจจุบันใช้ไซหู)

ผิวภูผิดอะไรไม่ว่าออก
สดสตร้อนร้อนไม่เจรจา

พูดหลอกกันเล่นหรือสืหา
แม้ว่าออกมิได้ขัดใจกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าพีนี้น่อยาตุตัน
เมื่อคราวไปหาเนื้อหาปลา
จะใคร่แจ้งประจักษ์จงซักไซ้

รจนาทัวเราะเยาะเย้ยหยัน
ผิวเมียถามกันก่อนเป็นไร
ผิวหาได้เองหรือใครให้
จุมุกหอยุโหนไม่ถามกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ผินหน้าว่าผิวของตัวพลัน
โหนว่าจุมุกเจ้าปากเป้ากัด
ช่างเจียบเสียงเถียงเขาก็ไม่เป็น

หกนางต่างคนหุนหัน
ไต่ยินมันหรือไม่เจ้าใจเย็น
ผิตัดใบหุมีผู้เห็น
ให้มันมาว่าเล่นเป็นอย่างไร

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
อุบอิบกระซิบตอบเมียไป
ทำไมกับหูแหวงจุมุกิน
เถียงกันเปล่าเปล่าไม่เข้ายา

หกเขยเงยหน้ามิใคร่ได้
เขาวาไรก็ซึ้งมั่งเถิดนา
ถึงจะด้วนเสียสิ้นก็ของข้า
บุราณว่าอดใจได้เป็นพระ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ภูไต่ยินแว่วแว่วอยู่แล้วนะ

ท้าวสามนต์ผุดลุกขึ้นเกะกะ
มันต่อจะชอบกลเจ้ามณฑา

จึงซักถามรจนายาใจ
เมื่อพ่อใช้ไปหาเนื้อปลา

รู้เห็นเป็นอย่างไรให้เร่งว่า
มันไปขอใครมาจงว่าไป

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
สรวลพลางทางทูลเป็นนัย
เขาจะลืออ้ออิงเอิกเกริก
แต่মনนำอดสุพระภูมิ
ทั้งหกเขยใหญ่ไปกราบกราน
เสียของต้องใจจึงได้มา

รจนายัมน้อยยัมใหญ่
จะว่าไปก็ดูไม่สู้ดี
เหมือนหนึ่งแก้งลำเล็กผิวพี
เดิมที่เที่ยวหาเนื้อปลา
จนง้อขทานผิวข้า
จงทราบบาบาท้าวไท

ฯ ๖ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ตบมืออ้ออิงคะนึงไป
จึงถามพระสังข์สอบเห็นชอบกล
จงแจ้งตามจริงจงอย่ารั้งรอ

ท้าวสามนต์สรวลสันต์ไม่กลั่นได้
นางมณฑาชอบใจหัวร่อ
เหตุผลเป็นกระไรโฉนหน่อ
เล่าไปเถิดพ่อจะขอฟัง

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
หกเขยไปหาข้าสองครั้ง
เมื่อขอปลาขาดัดจุมกไว้
พระองค์จึงถามทั้งหกดู

พระสังข์ทูลตามความหลัง
สิ้นทั้งบ่าวไพร่ก็ได้รู้
เมื่อขอเนื้อก็ให้ใบหู
เท็จจริงย่อมรู้อยู่เต็มใจ

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
มานั่งก้มหน้าอยู่ว่าไร
จมูกแหงนแก้งว่าปากเป่ากั๊ด
กุกหลงเชื่อเมื่อแรกก็ไม่รู้
ไปหาเนื้อหาปลามาดแต่หลัง
อย่าสับปลั้บรับเสือกก็แล้วไป

ท้าวสามนต์ร้องเหวี่ยงหกเขยใหญ่
มึงตั้งใจเลี้ยวลดปดกุก
ผีโชมดโกธตัดเอาใบหู
ต่อลูกกุกบอกเล่าจึงเข้าใจ
มึงไปขอพระสังข์จริงหรือไม่
กุกจะไว้วางใจไม่มาดี

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
กระอักกระอิมใครจะพาที่
พ่อตากร้าวกราดตวาดซ้ำ
เพ็ดทูลเลอะเลือนเปื้อนไป

หกเขยสุดรู้ทำอุ๊
มือขยี้หูตาประหม่าใจ
ยิ่งละล้าละลักหลงไหล
ไม่ได้ความจริงสักสิ่งอัน

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ผินหน้ามามากับเมียพลัน
อ้ายเหล่านีดีแต่จะปดโป้
จะฆ่าเสียก็สมเพศเวทนา
ลูกเขยเราคนนีดีเลิศแล้ว
จะยกบ้านเมืองมอบให้ครอบครอง

ท้าวสามนต์เคื่องซุ่นหุนหัน
มันจริงสิ้นทั้งนั้นเจ้ามณฑา
ไม่เป็นโล้เป็นพายชายหน้า
เอาไว้ให้เป็นข้าพระสังข์ทอง
ดั่งดวงแก้วบริสุทธิ์ผุดผ่อง
ปกป้องไพร่ฟ้าเสนาใน

ไม่เป็นโล้เป็นพาย (สำนวน) โล้ก็ไม่เป็น พายก็ไม่เป็น คือ ทำอะไรไม่เป็น
ไม่มีประโยชน์

อันข้าศึกซึ่งชั้นพนันคลี
วันนี้จวนค่ายำมั่งชัย
ว่าพลางขับเขยทั้งหกคน
ชวนพระสังข์กับนางรจนา

จะต่อสู้กันหาพรันไม่
หลบนอนเสียให้เต็มตา
ไสหัวไปให้พ้นชังน้ำหน้า
เข้าที่ไสยาผาสุกใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ ตระ

๑ ครั้นรุ่งสุริยาการ้อง
จึงชวนพระสังข์ทองयोगิ
สักขัตริย์สระสรงทรงเครื่อง
แล้วเสด็จยุรยาตรคลาดคลา

ท้าวสามนต์ตริกตรองไม่หลับไหล
กับเมียรักร่วมใจและธิดา
รุ่งเรืองระยับจับเวหา
ตรงมาเกยสุวรรณทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑ ขึ้นทรงคอคชสารศรี
พระสังข์ทรงมิ่งม้าอาชาไนย
เกณฑ์แห่เกณฑ์แสนแน่นหนา
แซ่เสียงแตรสังข์ฆ้องกลอง

พวงพื้หกดอกสูงใหญ่
สององค์รอโทะขึ้นวาทอง
ธงทวนนำหน้าเป็นแถวถือง
ออกไปยังท้องสนามคลี

ฯ ๔ คำ ฯ เข็ด

๑ ครั้นถึงจึงชวนพระสังข์
พร้อมทั้งหกเขยและบุตรี

ชั้นยังพลับพลาหลังคาสี
เสนีเฝ้าแสนแน่นนัน

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

เกณฑ์แห่เกณฑ์แสน

เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่เฝ้า เข้ากระบวนแห่

๑ เมื่อนั้น

ทอดพระเนตรเห็นท้าวสามนต์นั้น
จึงตรัสบอกเทวัญจันทร์
จะทำให้ไอ้เฒ่าพ่อดา
ว่าแล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง
ทรงเทพอาชาพาขึ้น
เทพบุตรครุฑาคนธรรพ
คลาคลี่รพลสกลไกร

อมรินทร์ปิ่นภพสรวงสวรรค์

พาลูกเขยขวัญออกมา
ที่นี่สมดังปรารถนา
เห็นฤทธาพระสังข์ครั้งนี้
รุ่งเรืองจรัสศรีศรี
กรกุมคันคลี่แกว่งไกว
แห่แห่นั่นนับอสงไขย
ตรงไปยังท้องสนามคลี่

๙ ๘ คำ ๙ เขต

๑ ครั้นถึงจึงหยุดโยธา

แล้วร้องเตือนไปพลันทันที
จะให้ใครไหนเล่ามาต่อสู
จะได้รับเวียงชัยเอาไพร่พล

อยู่ตรงพลับพลาหลังคาสี

ว่าเหวยภูมิท้าวสามนต์
หรือสุดรู้สันคิดขัดสน
เมียมักคนจงบอกมา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ให้นึกพริ้นห้วนหวาดวิญญาณ์
จึงถามพระสังข์นั่งชักใช้
ค่อยคลายหายุธจัทธอแท้
เห็นไพร่ขี่ม้าปองหน้าดู
ลูกเขยน้อยเรานี้ดีสุดใจ
การคลี่มีฝีมือลือเลศ
วันนี้ไม่มีลายหมายชนะ

ท้าวสามนต์ได้ฟังยังประหม่า

ด้วยว่าหกเขยนั้นเคยแพ้
เห็นว่าจะสู้ได้เป็นแน่
ลุกขึ้นยืนยิ้มแต่แลไป
แล้วร้องว่ามาสู้กันใหม่
ไม่เหมือนไอ้เขยเคอะเซอะชะ
ฟ้าผีเกิดท่านแพ้นแน่แล้วหนะ
อย่าเยาะเย้ยเลยคะไม่ย่อท้อ

ว่าพลางทางปลอบลูกเขย
คอยระวังตั้งใจตั้งคอ
แล้วบนบานศาลกล่าวเจ้านาย
มาตรแม้นมีชัยชนะคดี
เล่นการมหรสพครบสิ่ง
นวนางมณฑามารดานั้น

ลูกเอ๋ยอย่าให้อายชายหน้าพ่อ
แข่งข้อต่อสู้สู้สักที
จะถวายเป็นพมู่กับบายศรี
จะมีโอเหมายสักแก้ววัน
จะเวียนเทียนทำมิ่งสิ่งขวัญ
ชวนกันอวยชัยให้ลูกรัก

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
รับพรพ่อตาสามีภักดี
จึงบังคมลาบุตรวงศ์
กรกุมคั่นคลีกริดกราย
ชายหญิงแซ่ซ้องร้องชม
งามทั้งท่วงทีซื่ออาชา

พระสังข์สุริยวงศ์ทรงศักดิ์
เหลียวดูเมียรักแล้วอัมพราย
มาทรงอาชาเจ็ดนาย
ชักม้าเรียงร่ายรำมา
งามสมยศศักดิ์นักหนา
ดังพระยาสีหราชอาจง

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ชื่นชมสมคิดดังจิตจง
สละบัตย่างวาวใหญ่ไวว่อง
ชักบังเหียนหันหกผกแผ่นโจน

โกสีย์มีศักดิ์สูงส่ง
พลางทรงสินธพกระทืบไกลน
ม้านันร่นร้องล่ำพองโผน
พลางโยนลูกคลีตีไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

สละบัตย่าง	อาการวิ่งเหยาะ ๆ ของม้า
วาวใหญ่	อาการวิ่งของม้า วิ่งควบหรือห้อ

“สะบัดย้างวาวใหญ่ไวว่อง
ชักบังเหียนหันหกผกแผ่นโจน

ม้าต้นร่นร้องล่ำฟองโผน
พลางโยนลูกคลีตีไป”

๑ เมื่อนั้น

เดาะคลีตีตอบไปทันใด
ต่างแกว่งคันคลีเป็นที่ทำ
เวียนวนกว้างชิงคลอง

พระสังข์คอยขยับรับไว้ได้
สหัสสนัยน์กลอกกลับรับรอง
ขับม้ามมีฝีเท้าเคล้าคล่อง
เปลี่ยนทำนองเข้าออกหลอกล้อ

๙ คำ ๙ พระยาเดิน

๑ เมื่อนั้น

ตบมืออื้อเออชะเง้อคอ
ลูกขึ้นโลดเต้นเข้มน่มง
มีนเมื่อยเหนื่อยบอบหอบฮัก
ฉวยคนโทมยามาตีม่น้ำ
หยิบบุหรีจุตไฟไหม้ลามเลีย
สาละวนตึงตังกำลังวุ่น
พื้กีพานแก่ชราหูดามัว
ว่าพลางทางเรียกเอาแวนตา
ลูกขึ้นมองร้องเออชะเง้อเงย
แล้วผินมาด่าหกเขยใหญ่
สำคัญคิดว่าดีอ้ายซี้เค้า
ดูเถิดขึ้นนี้แน่ลูกเขยกู
ไม่เหมือนมึงโง่งมก้มอยู่ไย

ท้าวสามนตร์ร้องรับให้ตีพ้อ
เห็นลูกเขยเป็นต่อหัวร่อคัก
พลัดผลุงลงมาขาแทบหัก
พิงพนักนั่งโยกตะโปกเพลี้ย
หกคว่ำสลักแล้วบ้านเสีย
วัดถูกจุมุกเมียไม่รู้ตัว
แม่คุณขอโทษอย่าโกรธผัว
ไม่เห็นตัวว่าใครช่างไหนเลย
ใส่จุมุกแหยงหน้าดูลูกเขย
ยายเอ๋ยอย่าปรารมภ์เป็นรองเรา
เอออะไรกินข้าวสุกเสียเปล่าเปล่า
ออกตีคลีแพ้เขาประเดี้ยวใจ
มาช่วยกูแก้หน้าพ่อตาได้
ขัดใจจะใคร่ถองสักสองตึง

ชิงคลอง

ชิงโอกาสที่ได้เปรียบในการต่อสู้

คนโทมยา

คนโทน้ำที่ลงน้ำยาทำเป็นลวดลายต่างๆ

นางเมียเล่าปากคอกก็พอสม
พระกริ้วโกรธด่าอึง
แล้วเรียกรจนาเข้ามานี่
ตาเจ้าสาวอยู่ช่วยดูแล
เสียงคนมีก้องร้องเออ
แพ่ลูกเขยเข้าแล้วอย่ากลัว

เจ้าคารมลั่นที่ไม่มีถึง
ผิวมึงอัปรีดย้ายชี้แพ่
พอนี้ไม่เห็นหนเป็นคนแก่
ข้างไหนแนสามึงจู้ตัว
นางมณฑาจะเง้อจำผิว
ครั้งนี้รอดตัวไม่เสียเมือง

ฯ ๒๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ควมม้ามุ่งหมายชายชำเลื่อง
ทรงเลี้ยงลูกคลีตีเตาะ
พระสังข์ไม่พรั่นครันคร้าม

อมรินทร์ปิ่นฟ้าฟุ้งเฟื่อง
ยักเยื้องย่างท่าสง่างาม
พระอินทร์เหาะขึ้นจากท้องสนาม
เหาะตามติดพันกระชั้นชิด

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

๑ บัดนั้น
เห็นเหาะทั้งสองข้างต่างมีฤทธิ์
บังแหงนหน้าอัปากตะลึงตะไล
เบียดเสียดเยียดยัดดังตูมวาย
พวกชาววังนั่งเลิกมุสึดดู
บังโกรธเพื่อนพ้องตัดด้วยขัดใจ
ท้าวสามนต์มองร้องทวาด
ได้จะดูอะไรแล้วไม่กลัว
ท้าวนางตกใจเข้าไปห้าม
แม่เจ้าเถิดแม่คุณอย่าวุ่นวาย

ประชาชนคนดูอีกนิษฐาน
ให้คิดพิศวงงงวาย
แลดูภูไนยเอาใจช่วย
แซ่ซ้องร้องอำนวยอวยชัย
อิงคะนิงหนวกหูห้ามไม้ไหว
ที่ทางอะไรของตัว
อิอุบาทว์เหล่านี้มิใช่ชั่ว
เคยตัวตีเสียให้แทบตาย
อะไรูปงามงามไม่กลัวหวาย
หลังจะลายเปลาเปลาไม่เข้าการ

พวกผู้หญิงชั้นล่างข้างพลับพลา เบียดกันรันเข้ามาถึงหน้าฉาน
จำโคลนไล่ตีหนีลนลาน สับสนอลหม่านมีไป

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น พระอินทร์แกลังอ่อนหย่อนมือให้
ชักม้านั่งร้งรอไว้ แล้วแกลังว่าไปด้วยวาจา
ลูกเขยท้าวสามนต์คนนี้ ฝีมือดีคลี่ตีนักหนา
ต่อสู้เคียวขับไม้อัปรา หาไม่พ้อตาจะต้องรีบ
ควรที่จะครองเมืองเลื่องลือยศ ปราภฏท้าวทิศทั้งสิบ
ว่าแล้วเหาะคล้อยลอยลิบ กลับไปยังทิพพิमानชัย

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น พระสังข์ผู้มีอัธนาสัย
ครันท้าวโกสีย์หนีไป ก็ขับมโนมัยลงมา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น ท้าวสามนต์ลนลานลงไปหา
จงกรต้อนรับขึ้นพลับพลา แม่ยายพ้อตาเข้าเซยชม
ปราศรัยสวามสอดกอดจูบ โลมลูบหลังไหล่ลูกเขย
ช่างเคล้าคล่องว่องไวกระไรเลย ทรงสง่างามเยื้องงามครัน
พ่อนี้แต่ครั้งยังไม่ชรา อันดีคลี่ขี้น้ำนี้ขยัน
เมื่อครั้งบ้านเมืองดีดีพนัน ก็ออกชื่อลือกันว่าตัวดี
ทีหนที่ไล่ก็ไวว่อง จะเป็นรองเจ้าราวห้าเอาสี
แต่ลืมเลอะทีเดียวแล้วเดี๋ยวนี้ ไพรล่วงรู้จึงดูเบา

ถ้าลูกแก้วแววตามีมาโปรด
เทวดาให้คุณบุญของเรา
จะต้องรีบฉิบหายอยู่รอมร่อ
พलगอดจูบลูบไล่ไปมา
เจ้าเหินดเหน้อยหนักหนาหน้าตาแห้ง
ท้าวพ่อตาตรัสสั่งบังคับ
แม่ยายละลายแบ่งมาทำให้
หยาบถาดน้ำชาออกมาริน

หมดสิ้นทั้งโคตรเป็นข้าเขา
จริงหรือไม่เล่าเจ้ามณฑา
รอดตัวก็เพราะพ่อของข้า
ผิวเมียบุผิวลงค่านับ
ปรารมภ์ลมแล้งมันจะจับ
ยกสำหรับมาสู่ลูกกูกิน
น้ำดอกไม้หอมฟุ้งจรงกลืน
เจ้ากินให้สบายหายหิวมา

๙ ๑๖ คำ ๙

๑ พนักงานจัดสำหรับค้ำคั่ง
พระสังขน์นั่งกินกับพ่อตา

ยกโต๊ะเข้าไปตั้งลงตรงหน้า
นางเมียมาหมอบพัดปิดแผงวัน

๙ ๒ คำ ๙

๑ ครั้นพ่อตาลูกเขยเสวยแล้ว
ลงจากที่ประทับพลับพลาพลัน

ท้าวสามนต์ผ่องแผ้วเกษมสันต์
พากันเขายังวังใน

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ขึ้นบนพระโรงคลังไม้ทันทัน
ลูกเขยกูดศีลมีชัย
จงช่วยกันเร่งรัดจัดแจง
ແ່ແໜ່ให้สนุกกว่าทุกที

ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
จะเสกให้ครองกรุงในพรั่งนี้
ตกแต่งตั้งการภิเชกศรี
แล้วจะมีโอเหมายสักแก้ววัน

พระโรงคลัง

ห้องขนาดใหญ่สำหรับพระราชอาถรรพณ์

ไปปรึกษาครูละครมันก่อนเหว
อิเหนาเรื่องมิสาอุณากรรม
ทั้งหุ่นโขนโรงใหญ่วิญญู
กำชับกันทำงานการจวน

ใครเคยรำดีที่ขยั้น
จะประชันดาหลังเมื่อครั้งคราว
ทุกสิ่งจงให้มีถั่ว
สั่งเสร็จเสด็จด่วนเข้าข้างใน

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

๑๐ บัดนั้น
มาสั่งเวรเกณฑ์กันทันใด
บ้างแต่งที่ปราสาทราชฐาน
กระบวนแห่แดรสังข์ครันครบ

เสนีธิบตีผู้ใหญ่
นายไพร่เร่งระดมสมทบ
บ้างปลูกโรงทานมหรสพ
ตามขนบธรรมเนียมเตรียมไว้

๙ ๙ คำ ๙ เจริญ

๑๑ เมื่อนั้น
เที่ยวตรวจงานการข้างหน้าข้างใน
บัดเดียวไปให้เมียแต่งธิดา
ครั้นเสร็จนำหน้าพาไปเกย
ให้สองทรงสีวิภายานูมาศ
เคลื่อนกระบวนหน้าหลังพรั่งพรู
อภิรมชুমสยพรายพรรณ
ท้าวสามนต์กับเมียมาข้างใน

ท้าวสามนต์ไม่อยู่สุขลูกวังไขว่
มิได้หยุดยั้งนั่งลงเลย
บัดเดียวมาจัดแจงแต่งลูกเขย
ร้องห้ามเหยยอย่าขวางทางลูกกู
อำมาตย์เดินเคียงเป็นคู่คู่
เลี้ยวออกนอกประตูแห่ไป
เสียงประโคมสนั่นหวั่นไหว
ตรงไปมนเทียรที่พิธิ

๙ ๘ คำ ๙ กลองโยน

๑๒ ถึงพร้อมแล้วพากันมานั่ง
พร้อมพระวงศาเสนี

บนบัลลังก์นั่งเคียงเคียงบายศรี
ครั้นได้ฤกษ์ดีให้ลั่นฆ้อง

๙ ๒ คำ ๙

๑ บัดนั้น
จึงจุดเทียนติดกับแว่นทอง
เวียนวงส่งไปข้างในรับ
มหรสพครบสิ่งสิ้นทั้งนั้น

บุโรหิตผู้เฒ่าทั้งสอง
ค่อยประคองเคาะพองกัณฑ์
ประโคมขับขานเสียงเสนาะสนั่น
ก็เล่นชิ้นพร้อมกันทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ มหาชัย

๑ ครั้นครบเจ็ดรอบตามตำรับ
เอาจุณเจิมเฉลิมพัศตร์ภูวไนย
แล้วอำนวยอวยพรศรีสวัสดิ์
ทุกชีโสภโรคภัยอย่าพาธา

จึงดับเทียนโบกควันให้
ทั้งองค์อรไทพระธิดา
สองกษัตริย์จงเป็นสุชา
ให้ชันช้ายาวยืนหมื่นปี

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสแก่เชยขวัญทันที
สารพัดพ้อให้แก่เจ้าหมด
ตัวพ้อก็ชราตามัดมน

ท้าวสามนต์ปรีดีเปรมเกษมศรี
สมบัติในบุรีและรพีพล
ทั้งบ้านเมืองเครื่องยศเครื่องต้น
ขอพึงลูกสองคนไปจนตาย

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
รับสั่งแล้วหมอบยอบกาย

พระสังข์ขึ้นชมสมหมาย
กราบถวายบังคมก้มพัศตร์

ฯ ๒ คำ ฯ

จุณเจิมเฉลิมพัศตร์

พิธีแต้มแป้งกระแจะที่หน้าผากเชื่อว่าเพื่อให้เกิด
สิริมงคลแก่ผู้นั้น

๑ เมื่อนั้น
ครั้นเสร็จสมโภชลูกรัก
สักขัตริย์เสด็จเยื้องย่าง
แห่แทนเป็นชนดัดแสบไป

ท่านท้าวสามนต์ผู้มีศักดิ์
มอบเวนอาณาจักรกรุงไกร
จากปรางค์ปราสาททองผ่องใส
คืนเข้าวังในมิได้ช้า

ฯ ๔ คำ ๕ เชิด

ตอนที่ ๙

ท้าวยศวิมลตามพระสังข์

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป
ครั้นพระสังข์ได้ตีก็ปรีดา
ยังแต่ณฤมลชนนี
ท้าวยศวิมลนั้นไซ้
นางอาศัยอยู่ด้วยยายกับตา
เที่ยวเก็บผักหักพินในพงพี
จำกูจะให้โอ้เฒ่าผัว
จึงจะได้พบพักตร์ลูกรักนั้น

ถึงท้าวสหสนันย์นัทรียตริงศา
สมความปรารถนานักไว้
ชื่อจันทเทวีศรีใส
ขับไล่เสียจากธานี
แสนทุกข์ทรมามาเหมือนทาสี
มาขายเลี้ยงชีวีเป็นนิรันดร์
ไปปรับตัวโฉมฉายผายผัน
ในเขตชั้นฟ้าสามนตพารา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ คิดแล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง รุ่งเรืองระยับจับเวหา
ถือกระบองเหล็กใหญ่โคลคลา เหาะจากฟากฟ้าในราตรี

ฯ ๒ คำ ฯ กลม

๑ ครั้นถึงปราสาทชัยไพชน
เห็นหลับเจียบเยียบเย็นทั้งธานี
จึงเลื่อนลอยอยู่บนบัณฺฑุรชัย
เหวี่ยงเหวี่ยงท้าวศวมล

ท้าวศวมลเรื่องศรี
ไม่มีใครพินิตินสักคน
ร้องเรียกเข้าไปหลายหน
นอนกรนอยู่ได้ไม่ขานรับ

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ได้ยินเรียกเข้าไปตกใจวับ
ค่อยย่อลงจากแท่นแล้วถอยหลัง
เปิดแกลแลเห็นสหัสสนัยน์
ความกลัวตัวสั่นงันงก
ปิดหน้าต่างทันทิตะลิตะลาน

ท้าวศวมลมัวหลับ
ไม่รู้ศัพท์สำเนียงว่าเสียงใคร
ยินฟังนิกรรันทวันไหว
ถือกระบองเหล็กใหญ่เท่าลำตาล
ลูบอกตกประหม่าไม่ว่าขาน
ชมขานเข้าชอนนอนคุดคู้

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงร้องบอกออกนามให้รู้
ชื่อว่าสมเด็จมัจฉวาน
เห็นว่าพันมือแล้วหรือไร
อย่าพักชอนชบหลบหน้า
ว่าพลางทางถิบบัณฺฑุรพลัน

สหัสสนัยน์เสแสร้งแกล้งชู้
เราอยู่ฟากฟ้าสุราลัย
จะมาผลาญชีวิตให้ม้วยไหม้
จึงไม่ออกมาหากัน
วันนี้ชีวาจะอาสัจ
ลี้มสลักหักล้างด้วยกำลัง

๙ ๖ คำ ๙ เขต

๑ เข้าไปในที่ไสยา
ขึ้นกระทึบบนเตียงเสียงติงตัง
แก่งทำหลับหลอกลวงนำแค้น
ไม่ตื่นก็ตามทีดีให้ตาย

เห็นหลับตานิ่งนอนผินหลัง
น้อยหรือยังนิ่งได้ช่างไม่อาย
เข้าจับแขนจุดชักผลึกคว่ำหงาย
ทำวุ่นวายชั่วรู้ดูท่านอง

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระอินทร์ตั้งท่างำตระบอง
เมื่อเข้าอยู่ดีดีไม่มีโทษ
จงโปรดบอกข้าเจ้าเอานุญ
หรือจะเอาสมบัติพิสดาน
เชิญช่วยชี้แจงให้แจ้งใจ
ตัวข้าก็จะลาออกบวชเสีย
จะจำศีลภาวนาอยู่หาวัด
ข้าเป็นคนแก่เฒ่าเฉาโศด
ยกมือไหว้ท่อมหัวลูกกลัวแล้ว

ท้าวยศวิมลยิ่งหม่นหมอง
เอามือป้องร้องว่าข้าพ่อคุณ
ท่านมาโกรธโกรธว่าวุ่น
ซึ่งเคื่องชุ่นคั่งแค้นด้วยข้อใด
ยศศักดิ์ศฤงคารเป็นไฉน
จะมอบให้ทุกสิ่งสารพัด
ขอแต่เมียสักคนปรนนิบัติ
รู้วังจังหวดไม่วีแว
ขอโทษเกิดทูลกระหม่อมแก้ว
แม่นมิโปรดก็แหวไม่เป็นตัว

ฯ ๑๐ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ฟังท้าวเธอมอบครอบครวั
นำซึ่งนักหนาพระยาเคอะ
มันน่าดีจริงหนอให้คอพับ
มีแต่ใจเงาเมาเมา
เชื่อแต่เมียน้อยไปเป็นนิจ

สหัสสนัยน์ไฉนก็ยัมหัว
เห็นเต็มกล้วตั้งกระทุ้สู่ลำทับ
พูดเลอะหลงไหลไม่ได้ศัพท์
ยังจะกลับงอนง้อขอชีวิต
ไม่รู้หรือที่ตัวกระทำผิด
จะทำไมไม่พิจารณา

นางจันทน์นั้นผิดสิ่งไร
มีหน้าซ้ำจับพระสังข์มา
ทำยุ่งหยาบบาปกรรมไม่คิดเห็น
เชื่อกนริษยาทั้งตาปี
แม้รักตัวกลัวตายอย่านิ่งเสีย
แล้วเงือดเงื่อตระบองจ้องไว้

จึงขับหนีดีไล่ออกอยู่ป่า
ถ่วงลงคงคาไม่ปราณี
เสียแรงเป็นถึงท้าวเจ้ากรุงศรี
วันนี้ชีวันจะบรรลีย์
ไปตามลูกตามเมียมาให้ได้
ทำฮึดฮัดขัดใจจะตริ้น

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ทำดาปลกปลกกงัน
ซึ่งวงยงหลงเชื่อผู้หญิง
เหมือนหนึ่งคนโอดแฉาเมาเมา
อันนางจันทน์นั้นซ้ำให้ขับหนี
หอยสังข์ถ่วงลงในคงคา
จะไปตามที่ไหนมาได้เล่า
มิเมตตาฆ่าตีคงม้วยมิด

ท้าวศุขวิมลไม่มีขวัญ
ปากสั่นเสียงสั่นขอโทษตัว
ไม่ทันคิดผิดจริงนะทูนหัว
ความชั่วเป็นพันคนณา
ก็สูญไปหลายปีนักหนา
ปานนี้ปลาหมึกกินสิ้นชีวิต
อันโทษซ้ำเจ้าไม่พินิจ
ขอพระองค์ทรงฤทธิ์จงโปรดปราน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
อันลูกน้อยหอยสังข์กุมาร
ถึงจะทำอย่างไรก็ไม่ตาย
บัดนี้ได้ลูกสาวท้าวสามนต์
แต่ส่วนนางจันทน์ก็กลยา
ยายกับตาเลี้ยงไว้ในพงพี

สหัสสนัยน์ได้ฟังจึงว่าชาน
บุญญาธิการเขาสิ้นพัน
บรรยายเล่าความมาแต่ต้น
ครอบครองไพร่พลมนตรี
ทนทุกข์ทรมานหมองศรี
เทวียากเย็นเชษฐใจ

นางอยู่ยังปลายด่านบ้านนอก
ท้าวจงรีบร้อนอย่าอนใจ
ให้ได้สำเร็จในเจ็ดวัน
แม้นานเกินวันสัญญา
เป็นกระไรได้ยืนอยู่แล้วหรือ
พระแกล้งขู่ซ้ำสำหรับ

นี่เราเอ็นดูดอกจึงบอกให้
ตามไปรับลูกกับเมียมา
มิให้ผ่อนผันผิดผา
จะลงมาตีทุบให้ยับยับ
มากอดมือนั่งโยกโงกหงับ
แล้วเพลงฤทธิ์เหาะกลับไปจับไว

ฯ ๑๒ คำ ฯ เชิด

โห่

๑ เมื่อนั้น
ประจักษ์แจ้งแห่งคำสัทสนัน
รำลึกถึงลูกน้อยหอยสังข์
แล้วหวนคิดรำพึงถึงเมีย
แต่พลัดพรากจากไปหลายปี
แล้วมีหน้าซำลูกก็จากไป
พระยังคิดละห้อยสร้อยเศร้า
พระเนตรนองชลนาจาบัลย์

ท้าวยศวิมลหม่นไหม้
พระเราร้อนฤทัยดังไฟเสีย
พ้อผิตพลั่งสั่งให้ไปถ่วงเสีย
ยิ่งละห้อยละเหี่ยเสียน้ำใจ
ปานนี้จะทุกข์ตรอมผอมผำ
จะอยู่เดียวเปลี่ยวใจทุกคืนวัน
กอดเข้านั่งโงกโศกศัลย์
สะอื้นอื้นอยู่ในที่ไสยา

ฯ ๘ คำ ฯ โอด

ร่าย

๑ ครั้นรุ่งรางสว่างแสงทินกร
ไม่แต่งองค์สรงเสวยโภชนา

ท้าวยังทุกข์ร้อนเป็นหนักหนา
ออกมาพระโรงคลัณฑ์

ผอมผำ ผอมมากเปรียบกับลำไผ่

พร้อมหมู่เสนาข้าเฝ้า
แล้วแถลงแจ้งความตามคดี
พระอินทร์บนสวรรค์ท่านลงมา
ถือกระบองเหล็กใหญ่เท่าไม้ซุง
ความกลัวตัวสั่นขวัญแขวน
เธอยิ่งขู่ซ้ำลำทับ
เร่งเร็วรีบรัดจัดรีพล
ซ้านักไม่ได้นะเสนา

จึงตรัสเรียกให้เข้ามาถึงนี้
คืบนี้หลับไหลอยู่ในมุ้ง
กูจะเนเพลาราวค้อนรุ่ง
หมายมุ้งจะทุบให้ยุบยับ
จิกแหล่สนมล่อยจะพลอยจับ
ให้ไปรับหอยสังข์นางจันทมา
จะพากันด้นด้นค้นหา
จะโคลคลาให้ทันวันพรุ่งนี้

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ก้มเกล้ากราบงามสามที

เสนารับสั่งใส่เกศี
ออกไปจากที่พระโรงธาร

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ จึงสั่งให้เวรเกณฑ์ผู้คน
หมายบอกบรรดาข้าราชการ
เอาบาญชีนายไพร่ไตรตรวจ
เข้ากระบวนโดยเสด็จเจ็ดพัน
เตรียมช้างที่นั่งหลังคาทอง
พร้อมพรั่งตั้งกองนงเมือง

เป็นการเร็วรีบรันอลหม่าน
พลเรือนทหารให้พร้อมกัน
กำชับทุกหมวดกวาดขัน
ที่เหลือนั้นเกณฑ์ไว้ให้เฝ้าเมือง
ช้างพังที่นั่งรองช้างเครื่อง
คอยท่าท้าวเจ้าเมืองจะคลาไคล

ฯ ๖ คำ ฯ เสร็จ

จิกแหล่สนมล่อย จวนเจียนจะเป็นลม

๑ เมื่อนั้น
จึงเสด็จเยื้องย่างเข้าข้างใน
ก็จะออกไปรับนางจันทมา
แต่บรรดาข้าคนของเทวี

ท้าวยศวิมลหม่นไหม้
แล้วตรัสสั่งสาวใช้ทันที
คืนเข้าพารากรุงศรี
วันนี้ให้ตามกูออกไป

ฯ ๔ คำ ๕

ข้า
๑ เมื่อนั้น
ครั้นได้รู้ข่าวว่าท้าวไท
ออกใจทีกทิกนิกกลัว
แน่นิ่งให้ไปรับกลับมา
จำกูจะคิดปิดความ
ให้ท้าวเธออดสูหมุกำนัล

นางจันทนาโรศรีใส
จะคลาไคลไปรับนางจันทมา
ด้วยตัวทำผิดริษยา
เห็นว่าจะไม่พ้นโทษทัณฑ์
ห้ามปราบเปรียบเปรยเย้ยหยัน
อย่าให้ไปรับมันเข้ามา

ฯ ๖ คำ ๕

ร้าย
๑ คิดพลางอย่างเยื้องจรลี
กระแจะแบ่งแต่งกายละลายทา
นุ่งผ้ายกแย่งเทพนม
ครั้นเสร็จจลีลาคลาไคล

มาอาบน้ำขัดสีมั่งสา
ผัดหน้านวลละอองयोगโย
แล้วห่มริ้วทองผ่องใส
ข้าไทแวดล้อมมาพร้อมพรัก

ฯ ๔ คำ ๕

เย้ย

๑ ครั้นถึงจึงแก่งทำกระแอม
เออออะไรอีกทีกคึกคัก
จะยกกรักริพลไปไหนหนอ
ทุกซ່ร้อนถึงใครไม่เสบาย
ดูเหมือนบ้าหลังนั่งมัวมีน
เชอะชมงมฉายไปฝ่ายเดียว
เป็นกษัตริย์ตรัสแล้วไม่แม่นยำ
เหมือนไม้หลักปักเลนเอนไปมา
น้ำลายคายถ่มลงถึงดิน
ไพร่บ้านพลเมืองจะเลื่องลือ
นางจันทว่าชั่วตัวอุบาทว์
ขับไล่ไสหัวจากรั้ววัง
เดี๋ยวนี้คิดติดใจอย่างไรหรือ
ช่างไม่อดสูเลยดูเอา

ยิ้มแยมเยาะองค์พระทรงศักดิ์
ไม่รู้จักเหตุผลต้นปลายเลย
นำหัวร่อนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
ฮัดเซยกุ้ยกุ้ยฮ่วยหุยเจียว
จนผ้าขึ้นจับหน้าขอบตาเขียว
ช่างไม่เหลียวหลังนึกตรึกตรา
กลับถ้อยคินคำทำขายหน้า
ยิ่งกว่าลูกเล็กเด็กอมมือ
จะกลับคินกลืนกินไม่เกลียดหรือ
ออกชื่อท้าวเธอเอนนำซัง
ออกลูกประหลาดเป็นหอยสังข์
ไม่อึ้งซังซ้อแล้วหนอเรา
จึงรื้อจะไปปรับกลับมาเล่า
นางเย้ยเย้าหัวเราะเยาะโยไฟ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ลูกขึ้นกระเทิบบาทดवादไป
กลับมาเย้ยเยาะหัวเราะซ้ำ
จงทองพองขนเป็นพันธุ์

ท้าวยศวิมลหมั่นไล่
กลการอะไรทำโมกุ
ลอยหน้าคำคารมข่มขู่
ว่ากูชั่วช้าสารพัน

ไม้หลักปักเลน

(คำเปรียบเทียบ) โลเล โอนเอน ไม่แน่นอน

ระวังตัวเหมือนวัวสันหลังขาด
ท่วงที่ทํานองจะป้องกัน
เดิมทีคิดว่าเป็นหน้าซื่อ
จนลูกเมียถูกพรากจากเวียงชัย
คืนนี้ตรีเนตรท่านกริ้วกราด
นี่หากกูอ้อยอิ่งวิงวอน
เพียงเอยผีसाงเทวดา
แล้วจะจับตัวตันอิคนาร้าย

เห็นแต่กาบินผาดก็หวาดหวั่น
เชิงชั้นของเจ้าข้าเข้าใจ
เชื่อถือลุ่มหลงไม่สงสัย
เพราะมีหรือไม่ได้ทุกซ้່อน
จะตีให้ตัวขาดเป็นสองท่อน
ผันผวนผัดไวกังไม่ตาย
ให้ได้ลูกเมียมาเหมือนใจหมาย
ฆ่าเสียให้ตายวายชีวิต

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ นำเอยนำหั่วร่อ
กริ้วโกรธโหดเต็นพืงเห็นฤทธิ์
เดิมว่านางจันทน์เป็นกาลิ
นี่ชะรอยถูกกระทำยาเยีย
อ้างเอาสวรรค์ชั้นอินทร์พรหม
เกิดมาพืงไต่ยั้นพระอินทร์ไป
น้อยหรือนางบุญหนักศักดิ์ใหญ่
ควรแล้วที่พระองค์ทรงธรรม
เออก็ถ่วงลูกชายสูญหายไป
ปานนี้เลือดเนื้อเป็นเหยื่อปลา
ไม่ว่าลูกดีมีบุญเลย
มันนำโจนลงน้ำฆ่าตายไป

เอออะไรใจคอช่างหงุดหงิด
มาหิบบิดว่าข้าอิจฉาเมีย
เลี้ยงไว้ไม่ดีจึงขับเสีย
คิดถึงเมียขึ้นมาแล้วพาโล
ใครเห็นสมด้วยมั่งซังปดไป
ข้าไมไ่เง่าดอกอย่าหลอกกัน
ร้อนไปถึงจนบนสวรรค์
จะไปปรับเมียขวัญนางจันทน์มา
มิต้องให้ประธานนำลงดำหา
ไปมเอากระดูกมากก็เป็นไร
อกเอ๋ยมาเป็นเช่นนี้ได้
ให้สมที่รักใคร่พระโอรส

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ แค้นเอยแค้นใจ
แสนกระแหน่แก้เกี้ยวเลี้ยวลด
ปากกล้ำต่ำทอไม่ท้อถอย
นำซึ่งจันทาลทำรานทาง
ถึงลูกกูถ่วงลงในคงคา
พระอินทร์บอกเหตุผลตันปลาย
อย่าพักเถียงทะเลาะเยาะแย้ย้ำ
แม้จะได้ลูกเมียสมอารมณ์คิด
พรุ่งนี้จะไปรับนางจันทมา
พระโครธเกรี้ยวเคี้ยวฟันนั่งง

กลับจะให้กูนี้เป็นขี้ปด
จริงแล้วจะข้าคดขดลิ้นคาง
ออกคอยสกัตรีสกัตขวาง
ร้อยสิร้อยอย่างช่างไม่อาย
จะมอดม้วยมรณานันอย่าหมาย
มึงว่านี่แสนร้ายดังงูพิษ
คงจะได้ดูหน้าอีกคนผิด
กูจะติดไม้ถามสักสามยก
กลับคืนไม่ช้าอย่าวิตก
เคื่องขุ่นมุ่นหมกจะชกตี

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ชะเอ่ยชะต๋า
เอออะไรมาเป็นเช่นนี้
มูทะลุตุตันชั้นเหลือ
รักแต่ที่ชั่วมัวเมา
สารพัดไม่ตีมีแต่ชั่ว
เอาพระอินทร์พระอ้อยมาพลอยโกง
เจ้าข้าเอ๋ยไม่เคยจะพบเห็น
ยกเมียขึ้นไม่น้อยออกลอยฟ้า
มิไปรับไปพากันมาโย
อย่าพักหมายมั่นปั้นมือ

โมโหโกรธาไม่พอที่
ช่วยว่าให้ดีก็มีเอา
ปรานีดีเอาเรือเสียอีกเล่า
จริงอยู่คะข้าเจ้าเป็นคนโกง
เดี๋ยวนี้ก็เห็นตัวอยู่โต้งโต้ง
ปากโป้งไปกระนั้นกันนิทา
พูดเล่นตามสบายไม่อายหน้า
ที่นั่นชะตาจะเลื่องลือ
ข้าหนวงเหนียวไว้เมื่อไรหรือ
โครธซึ่งอิงอ้อจะทำไม

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ อีเอยอีคนคด
เยาะเย้ยยิ้มหัวไม่กลัวใคร
ว่ากูแอบอ้างเอาพระอินทร์
ปากค่อน้อยหรือนั่นไม่ครั้นคร้าม
ดูดูยิ่งว่าต่ำทอ
ทะเลาะผัวตัดพ้อคอกเป็นเอ็น
จะกำราบปราบเสียสักหน่อยหนึ่ง
พระพิโรธโกรธซึ่งตึงตัง

ช่างประชดประชันนำหมันไส้
เออะอะไรใส่ถ้อยร้อยความ
ประมาทหมิ่นจ้วงจาบหยาบหยาม
ลวนลามหนักหนาอีหน้าเป็น
ยังขึ้นเข้ามาล่อล้อเล่น
ชูเชิญเท่าไรก็ไม่ฟัง
ให้มึนรู้สึกสำนึกมั่ง
เหน็บรังขีดเขมรเป็นเกลียว

ฯ ๘ คำ ฯ

ศัพท์ไทย

๑ อีเอยอีจันทา
ฉวยได้ไม่เรียว
ดูดูด้านหน้า
โกรธเกรี้ยวเคี้ยวฟัน

กล้าดีแล้วอย่าทำตาเหมียว
ไล่เลี้ยวพัลวัน
กลับมาเย้ยหยัน
ตีสันรำไป

ฯ ๕ คำ ฯ

ร้อ

๑ ชันเอยชันจ้าน
เชื่อว่าถูกใจ
ตบหัตถ์ผัดพ้อ
เยาะเย้ยภูมิ

จุ่นจ่านพาลโกรธโลดไล่
จับไม่ไล่ตี
เลี้ยวล่อหลีกหนี
ทำที่แบายคาย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร้อ

๑ ดูเคยดูเอา
ดีเสียให้ตาย
หวดด้วยไม้เรียว
คนขยันนั้นแน่

ขึ้นเฝ้าเข้ายั่วไม่กลัวหาย
แสนร้ายรังแก
ข้าเขียวหลายแผล
วิ่งแรไปโย

ฯ ๔ คำ ฯ

ร้อ

๑ ภูเคยภูมี
แต่ก่อนร่อนชะไร
เดี๋ยวนี้หนีหนอ
ยิ่งกว่าบ้ายุ
แก่งเขี้ยยัมหัว
เลี้ยวล่อรอร้ง

มาทำโพบยบยติไม่ปราศรัย
ท้าวไม่มทะเล
ใจคอร้ายดุ
ดูร่นาซัง
เยาะยั่วให้คลั่ง
เหลียวหลังแล่นไป

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้อ

๑ อีเคยอีชาติชั่ว
เลี้ยงมันไวย
ล้อเล่นเช่นนี้
ตัวดีมีพยศ
ทั้งดีทั้งดำ
ถูกถองสองตึง

ขึ้นเสียงเถียงผัวหากกลัวไม่
จัญไรใจคด
เหลือที่จะอด
ไม่ลดละมึง
ปากว่ามีอถึง
ร้องอึ้งอ้อไป

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
เจ็บปวดยับย้อยด้วยรอยไม้
ความกลัวตัวสั่นงันงก
ลุกขึ้นเดินด่วนครวญคราง

นางจันทาเศร้าสร้อยละห้อยไห้
น้ำตาไหลเป็นคราบอาบแก้มคาง
พลัดตกอ้อมจันทร์ถึงชั้นล่าง
กลับมาตำหนักนางทันใด

ฯ ๔ คำ ๙ เพลง

๑ เมื่อนั้น
หยุดนั่งเหนื่อยบอบหอบหายใจ
กูดยากน้ำอยากทำนักรหานัก
กินน้ำสลักกลืนไม่ทัน
แล้วคิดถึงคำอมรินทรา
ชวนเหล่าสาวสวรรค์กำนัลใน
เห็นเสนีรวิพลคับคั่ง
ขึ้นทรงช้างที่นั่งหลังคา

ท้าวยศวิมลบนเมื่อยไหล
ร้องเรียกไปใครนี้อีก้านัล
เร็วเร็วไปตักมาสักขัน
มือสั่นงันงกหกเพรื่อไป
จะหน่วงหนักซักชำเห็นไม่ได้
เสด็จไปยังที่เกษลา
พร้อมพรังไพร่นายชายขวา
รีบเร่งโยธาคลาไคล

ฯ ๘ คำ ๙ เชิด

๑ ออกจากพาราเข้าปากวัง
ไม่ได้ข่าวราวเรื่องก็รีบไป
โยธาล้ำเลื่อยเหนื่อยอ่อน
แล้วดำรัสตรัสสั่งเสนา

เห็นบ้านเรือนรายทางให้ถามไถ่
จนเกือบใกล้ที่อยู่ยายกับตา
จึงหยุดหย่อนผ่อนพักที่กลางป่า
ให้ตั้งพลับพลาทันใด

ฯ ๔ คำ ๙

๑ บัดนั้น
มาเกณฑ์กันเร่งรัดตัดต้นไม้

เสนารับสั่งบังคมไหว้
ปลูกพลับพลาชัยฉับพลัน

ฯ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เสด็จขึ้นพลับพลาพานวัน
จึงตรัสสั่งบรรดาเสนาใน
แน่นประสบพบปะนางเทวี

ท้าวยศวิมลโคกคัลย์
รำลึกถึงเมียขวัญจันทเทวี
จึงคุมไพร่ไปค้นหาโฉมศรี
กลับมาแจ้งคดีจะตามไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
รับสั่งบังคับภวโนย
แยกย้ายรายกันเที่ยวสืบสาว
เห็นคนมีที่ไหนไปด้อมมอง

เสนาข้าแผ่นดินใหญ่
ออกมาเรียกข่าวไพร่ทุกหมวดกอง
ฟังข่าวเยาวมาลย์ทุกบ้านช่อง
เที่ยวท่องทุกแห่งแพร่พราย

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ข้า

๑ เมื่อนั้น
อาศัยเคหาตากับยาย
เข้าคำคำนึงถึงลูกน้อย
กินแต่น้ำตาทุกราตรี
อุตุส่ำเก็บผักหักพินชาย
แสนลำบากยากเข็ญเป็นพันไป

นางจันทร์เทวีโฉมฉาย
ยากเย็นเป็นม่ายมาหลายปี
ให้เปลี่ยวเปล่าเศร้าสร้อยหมองศรี
เทวีชুবดมตรอมใจ
จะเว้นวายเวลากี่หาไม่
มิได้มีสุขแต่สักวัน

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้าย

๑ ครั้นเพลาสายัณห์ตะวันบ่าย จึงชวนตากับยายผายผัน
ลงจากกระท่อมทับจับปล้น ช่วยกันตักน้ำดำข้าวปลา

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

๑ บัดนั้น

ได้ยินสำเนียงเสียงพูดจา
เห็นยายตาพากันไปตักน้ำ
บ้างบอกเพื่อนว่าเหมือนโฉมตรู
พวกขอเฝ้าคนหนึ่งจึงว่า
ดูตุ้ผิตรูชูปผอมนั้ก
ต่างคนต่างจำสำคัญ
จึงปรึกษาว่าเราจะเข้าไป
จะไปทูลแถลงแจ้งกิจจา
แล้วแบ่งปันกันอยู่ดูเทวี

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงทูลเจลดยไช
ได้ประสบพบนางกัลยา
รูปโฉมโฉมพรรณก็ชูปเศร้า
ยากจนทนทุกข์ทรมาณ

เสนีที่ไปเที่ยวหา
ย่องเหยาเข้ามามองดู
แต่นางจันทน์นั้นดำข้าวอยู่
ต่างพินิจพิศดูเป็นครู่พัก
พระแม่จันทน์ก็กลยาซำรู้จัก
สิ้นยศสิ้นศักดิ์สังเวชใจ
รู้จักสิ้นด้วยกันไม่สงสัย
ถามทักซักไซ้ก็ไม่ได้
เชิญเสด็จมาหานางโฉมศรี
เสนีตัวนายก็กลับมา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าสมคะเนแล้วเสนา
แล้วเรียกเหล่ากำนัลชั้นที่
ลงจากพลับพลาคลาไคล

ท้าวยศวิมลก็หรรษา
เร็วเร็วอย่าช้าพาไป
ที่เทวียอบอักษณาลัย
เสนาในหน้าหน้าจรัส

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ถึงไร่ใกล้เรือนยายตา
เสนาพาเสด็จพระภูมิ
ท้าวค้อยแหวกช่องมองเขม้น
นิจจาเอ๋ยยากเย็นเชยใจ
ผอมซูบรูปทรงก็แก่เฒ่า
ยิ่งคิดสมเพชเวทนา
แล้วกลืนกลั่นกันแสงแข็งใจ
บรรดาเสนานางกำนัล

สั่งตเจียบนักหนาน่ากลัวผี
ไปแอบดูที่สุ่มทุมพุ่มไม้
แลเห็นเมียรักก็จำได้
เขาใช้ตรากตรำดำข้าวปลา
ผมเผ้ารุงรังเหมือนดั่งบ้า
พระพุ่มฟ่ายน้ำตาจาบัลย์
ออกจากพุ่มไม้ไม่มีขม้น
พร้อมกันตามเสด็จจรลี

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ฝันแปรแลเห็นพระสามี
อกใจทิกทิกนิกกลัว
ทั้งสากเสียพลันมีทันช้า

นางจันท์เทวีโถมศรี
เทวีหวาดหวั่นวิญญูณ์
หรือจะมาจับตัวไปเช่นฆ่า
วังขึ้นเคหาทันใด

๙ ๔ คำ ๙

๑ ฝ่ายสองเฒ่าชราตายาย
ตัวสั่นงันงกตกใจ
เข้าถึงห้องในยังไม่หยุด
กลัวจะดังเกรียบกรอบหมอบกระแด

เห็นคนมามากมายไม่อยู่ได้
วังขึ้นกระไดไม่เหลียวแล
ยายพาตามุดเข้าใต้แคร่
ไม่ไหวตึงนั่งแน่นภาวนา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นนางหนีขึ้นเรือนไม่พูดจา

ท้าวยศวิมลนาถา
พระตามไปค้นคว้าหาพลน้อง

ดูปากตงครำครำนักหนานัก
ครำพินครำไฟเที่ยวไล่มอง

พริ้นตัวกลัวจะหักค้อย่างย่อง
แล้วเข้าไปในห้องเห็นเทวี

ฯ ๔ คำ ฯ

ชาตรี

๑ นั่งลงเคียงนางพลางพูดจา
จะรับเจ้าเข้าสู่พระบุรี
ซึ่งโทษที่ผิดพลั้งแต่หลังนั้น
อีจันทาเจ้ากรรมแกล้งข้าเต็ม
เดี๋ยวนี้รู้สึกตัวว่าชั่วช้า
สืบไปจนตายวายชีวิตร
เป็นด้วยเคราะห์กรรมทำไว้
จงปราณีตักกันเสียเถิดเรา
นิจจาเอ๋ยแต่พรากจากมา
ว่าพลางกอดออดคั่นงคราญ

โฉนนั้นกัลยาจึงวิ่งหนี
เสกเป็นมเหสีไว้ตามเดิม
เพราะคนมันยุยงส่งเสริม
จึงวางยงหลงเคลิ้มไม่ทันคิด
จะออกมาลุแกโทษที่ทำผิด
มิได้คิดหลงใหลใจเบา
จึงจำให้วิโยคโศกเศร้า
จะซึ่งโกรธโยเล้าไม่เข้าการ
ดุมอมแมนักหนานำสงสาร
ภูบาลชบลงทรงโศกา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
ให้คิดแค้นคั่งแต่หลังมา
ข้าคนชั่วชาติอุบาทว์เมือง
ลูกเต้าเกิดมาก็กาลลี
ความนี้ระบือลือเลื่อง
อย่าพูดให้เหนื่อยปากยากเย็น

นางจันท์مينเสียไม่ดูหน้า
กัลยาจึงตอบไปทันที
พระแค้นเคืองขับเสียจากกรุงศรี
ภูมิจับถ่วงเสียทั้งเป็น
ไพร่บ้านพลเมืองก็รู้เห็น
รู้เช่นเห็นล้นเสียสิ้นแล้ว

จะมารับกลับคืนเข้าพารา
ยศศักดิ์ไม่ประเสริฐพิศแพรว
ปากคอเขาทายาทขาดเหลือ
ข้าเป็นคนอาภัพอัปปัญญา

จะพาหน้ามัวหมองไม่ฝ่องแผ้ว
ไม่เหมือนเมียแก้วนางจันทา
สารพัดพระจะเชื่อเมียว่า
จะสู่ตายอยู่ป่าไม่ขอไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ

ไอ้โลม

๑ น้องเอยน้องแก้ว
เดี๋ยวนี้รู้เท็จจริงไม่กริ่งใจ
เมื่อคืนนี้นะน้องสักสองยาม
ว่าลูกน้อยหอยสังข์ปริดา
กลับไปได้ลูกสาวท้าวสามนต์
อย่ามืนตึงซึ่งโกรธเลยท่านยาย
พี่ก็อุตสาหมาหาเจ้า
บัดนี้จะพากันคลาไคล
แน้นได้ลูกเรามาถึงธานี
อย่าเศร้าสร้อยโศกศัลย์รันทด

แต่ก่อนพี่ผิดแล้วหาเถียงไม่
ที่ในความชั่วอีจันทา
พระอินทร์มาบอกความให้ตามหา
เจ้าอย่าปรารมภ์ว่าล้มตาย
รู้พลอีกทีก็อีกใจหาย
จะตัดเป็นตัดตายกันทำไม
หวังจะเล่าให้สิ้นสงสัย
ตามไปรับรองค์พระโอรส
จะฆ่าอีคนร้ายให้ตายหมด
พี่ไม่ปดไม่ลวงเจ้าดวงใจ

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ไฉนข่าวลูกยากก็อาลัย
นางเปรมปรีดิ์ดีใจเป็นหนักหนา
จึงเคารพนบนอบยอบกาย

นางจันท์เทวีศรีใส
ว่ายังไม่ม้วยมอดวอดวาย
ที่เคืองขัดภัสดาก็เหือดหาย
กราบถวายบังคมพระสามี

แล้วนางชักใช้ไต่ถาม
แม่นลูกน้อยหอยสังข์ยังอยู่ดี
แต่ขอบคุณยายตาทั้งสองคน
บัดนี้ที่จะพาคลาไคล

จริงหรือได้ความเพราะโกสัย
ข้านี้จะตามเสด็จไป
เมื่อยากจนได้มาอาศัย
จงโปรดให้แทนคุณยายกับตา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสตอบลอบนางกัลยา
เจ้าจงจัดแจงแต่งกาย
ว่าพลาทางเรียกกำนันใน

ท้าวศุภมิตรก็หรรษา
อันยายตานั่นก็จะถึงใจ
ผันผายไปพลับพลาอาศัย
เอาเครื่องทรงมาให้กัลยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างเชิญเครื่องต้นสุคนธา

ฝูงนางกำนัลก็หรรษา
เข้ามาถวายนางโฉมยง

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงเข้ายังห้องในดั่งใจจง
สาวใช้หมอบกราบอยู่งานพัด
แต่งองค์ทรงเครื่องประดับประดา

นางจันท์ขึ้นชมสมประสงค์
สรรเสริญทรงเครื่องสุคนธา
นางโฉมยงทรงผลัดภูษา
แล้วกลับมาเฝ้าองค์ภูวไนย

ฯ ๔ คำ ฯ

ถึงใจ ในที่นี้หมายถึง ตอบแทนบุญคุณให้คุ้มค่า

๑ เมื่อนั้น

จึงตรัสถามเมียขวัญทันใด
เมื่อตะกี้พี่เข้ามาในบ้าน
ว่าพลางทางมองไปที่ในครัว
เข้าไปในห้องมองไปมองมา
พระบอกรมเหสีว่านี่แน่
แล้วตรัสเรียกยายตาออกมา
เงินทองของเราจะรางวัล

พระสามียิ้มย่องผ่องใส
เออยายตาไปไหนไม่เห็นตัว
แกขึ้นเรือนลนลานทั้งเมียผัว
ค้นคว้าหาทั่วทั้งยาดูแล
เห็นยายกับตาอยู่ได้แคร์
ตาแก่เข้าไปอยู่ในนั้น
ไม่พอที่เกรงกลัวจนตัวสั่น
พากันออกมาเถิดอย่ากลัว

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น

ต่างคนต่างไม่ไว้ใจตัว
ทำลบลับล่อล่อรอร้อง
แล้วแข่งขันอารมณ์สมประดี

ตายายถอยถดหุดหัว
เมียผัวขยันพริ้นเต็มที
เหลียวหลังลนลานคลานหนี
ออกมาเผ้าภูมิมิทันนาน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ซึ่งยายตาเลี้ยงเจ้าเยาวมาลย์
จะแทนคุณสองเฒ่าคราวนี้
จงตามไปพลับพลาเถิดตายาย
ว่าพลางทางพามเหสี
พร้อมหมู่มาตยาเสนาใน

ท้าวยศวิมลจึงว่าขาน
ความชอบของท่านนั้นมากมาย
ให้ผัวเมียมั่งมีใจหาย
เราไม่ทำอันตรายอย่าตกใจ
ลงจากที่เคหาเคยอาศัย
กลับไปประทับจับปล้น

ฯ ๖ คำ ฯ เวิด

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนพลับพลา
จงจัดแจงเสื่อผ้าแพรพรรณ
เอามาให้เฒ่าชราตายาย
แต่บรรดาพวกเหล่าชาวไพร

พระตรัสสั่งเสนาผู้มีขัน
ทั้งเขียนขึ้นเงินตราห้าไท
แล้วตั้งให้เป็นนายบ้านใหญ่
ประกาศให้ร้องเรียกคุณยายตา

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ขึ้นชมสมจิตจินดา
เรียกบรรดาข้าคนให้ชนของ
ผัวเมียกระหิ้วย่มพริ้มพราย

สองเฒ่ารับรางวัลหรรษา
ถวายบังคมลาทั้งตายาย
เงินทองผ้าเสื้อเหลือหลาย
ใครทักทายทำเมินเดินยืมไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น
จึงสั่งมหาเสนาใน
จงหาผู้รู้ทางสันตติ
เราจะไปพาราสามนต์

ท้าวยศวิมลเป็นใหญ่
เร่งให้ตรวจเตรียมรีพล
เดินตัดลัดป่าพนาสนธ์
ยกพลให้ทันวันนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ออกมาจัดกันทันที

เสนารับสั่งไล่เกศ
ตามมีพระราชบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงเข้าที่สระสงครคงคา

ท้าวยศวิมลก็หรรษา
ตกแต่งกายอาวองค์

แล้วชวนอัครชายาคลาไคล
พร้อมกระบวนถ้วนหมู่จัตุรงค์
องค์พระมเหสีชีรธ
เสียงแซ่แตรสังข์ฆ้องกลอง

ตรงไปขึ้นเกยสูงส่ง
เสด็จทรงช้างที่นั่งหลังคาทอง
ชักม่านก้านขดปิดป้อง
ให้เดินกองทัพหน้าคลาไคล

ฯ ๖ คำ ๙ เชิด

๑ แรมร่อนนอนปามาช้านาน
จึงหยุดพักพลพลไกร

จนใกล้ด่านสามนตกรุงใหญ่
ชุ่มช่อนอยู่ในพนาวา

ฯ ๒ คำ ๙

๑ บัดนั้น
เร่งรัดตัดไม้เกี่ยวคา

เสนียดวันายชายชาว
ปลูกพลับพลาที่ประทับฉับไว

ฯ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เสด็จยังพลับพลาพนาลัย
แล้วตรัสเล่าโลมนางโฉมยง
ที่คิดขยันทวันวิญญาน์
ด้วยแม่ลูกชอบชิตสนิทกัน
อันตัวของพี่นี้ไซ้
จะเข้าไปในบ้านเมืองเขา
พี่เป็นคนผิดเจ้าคิดดู

ท้าวยศวิมลเป็นใหญ่
ภูวไนยนิ่งนึกตรึกตรา
ซึ่งจะไปตามองค์ไอรสา
เห็นหน้าแต่เจ้าจะเข้าไป
ความโกรธโทษนั้นหาไม่
เกลือกจะกระไรก็ไม่รู้
ถึงลูกเต้าของตัวก็กลัวอยู่
จะจู่จู่ถามไม่วางใจ

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อئัน

ดูตัวเธอเอออะไร
น้อยหรือแกล้งล้าประดาเสีย
คิดอ่านออกตัวกลัวลูกยา
โอรสเราได้ผ่านบ้านเมือง
พ่อแม่มาหาจะฆ่าตี
ซึ่งทรงฤทธิ์คิดเกรงกลัวลูกรัก
มิให้ข้องเคื่องที่เรื่อนัน

นางจันท์ยืมเขยเจเลยไซ

ช่างพูดไม่ได้อายชายหน้าตา
ไสเมียออกตั้งเป็นตั้งหน้า
ยิ่งกว่าเสือสางกลางพงพี
รุ่งเรืองปรากฏยศศักดิ์ศรี
ก็ผิดที่ทำงานในคลองธรรม
ไวพนักงานข้าพระอย่าพริ้น
มาไปด้วยกันเถิดพันปี

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อئัน

ได้ฟังกัลยาพาที
จึงตรัสว่าถ้าเจ้ารับประกัน
แต่จะต้องแปลงปลอมเข้าไป
แล้วเรียกเสนามากำซบ
ตัวเรากับเจ้ากัลยา
เที่ยวสืบแสวงหวังดังประสงค์
ท่านจงซ่อนซุ่มคุมโยธี
สั่งพลางทางเปลื่องเครื่องทรง
นางถอดเครื่องประดับจับไว
ภูมิดลีผ้าตาโง่นุ่น
โถมยงทรงนุ่นตาเล็ดงา
พระหิบบยามละว้ามาตะพาย
ออกจากที่ประทับยับยั้ง

ท้าวศวมลเรืองศรี

ค่อยสบายคลายคลีตใจ
เ็นดูบ้างอย่างนั้นก็ไปได้
อย่าให้ใครพะวงสงกา
เป็นความลับล้าลึกปรึกษา
จะปลอมแปลงกายาเข้าธานี
ให้พบบงค์โอรสเรืองศรี
อยู่ที่กลางป่าพนาลัย
เอาซ่อนใส่ลงในยามใหญ่
ซ่อนใส่ในกระทายมิตันช้า
คาดพุงเชียวครามงามนักหนา
ห่อผ้าขาวมุ้งรุงรัง
นางกระเดียดกระทายตามหลัง
ไปยังพาราสามนต์

๙ ๑๔ คำ ๙ เพลง

๑ ครั้นเข้าไปในกำแพงเมือง
พระแสงทำเหมือนเหล่าชาวชน
เห็นถิ่นฐานบ้านช่องแน่นหนา
เหย้าเรือนฝากระดานบ้านขุนนาง
ร้านตลาดสองแถวแนวถนน
สินค้าหลายหลากมากมาย
บ้างขายเครื่องเงินเครื่องทอง
ชมพลางทางทำตะลึงตะโล

หญิงชายเดินเนื่องตามถนน
พลอมปนเบียดเสียดไปตามทาง
ริมแถวมราททั้งสองข้าง
รั้วทึบรั้วदारางเรียงราย
เกลื่อนกล่นข้าวของกองขาย
ที่หน้าวังนั่งรายเรียงไป
แพรดวงม่วงตองโหมดไหม
ท่านยายเตือนให้โคลคลา

๔ ๘ คำ ๔

๑ บัดนั้น
ครั้นเห็นสองกษัตริย์ก็สงกา
ลางคนว่าข้าดูท่วงที่
รูปพรรณสัณฐานพานจะคล้าย
บ้างว่าข้าเห็นยายก็ชอบกล
ถึงทั้งแก่แลดูยังพริ้งเพรา
ที่ปากเปราะระะรายก็ร้องทัก
ดูชื่อแพรเฉียงไผโล่รั้ว
ลางคนร้องเรียกพลางทางวิ่งตาม
ร้านข้าผ้าผ่อนล้วนดีดี
บ้างร้องหยอกหลอกลูกเล็กเล็ก
จงแวะเข้ามาอย่าเพ่อไป
บ้างว่าเชิญท่านตามากินหมาก
ต่างต่างมีจิตคิดเอ็นดู

แม่ค้าขายของถ้วนหน้า
สะกิดกันพูดจาวุ่นวาย
ตาที่ตะพายยามงามใจหาย
กับลูกเซยเจ้านายของเรา
ชะรอยคนมั่งมีผู้ดีเก่า
โรจกโตะแทบเท่าสองนิ้ว
มาหยุดพักให้สบายหายหิว
ทั้งชุ่นตัวปีกเถาของเรามี
เข้าจุดยามท่านดาวาว่ามานี้
เลือกดูที่งามตามชอบใจ
จะจับเด็กหรือชาดาย่ามใหญ่
นี่บ้านช่องอยู่ไหนจะใครรู้
เคี้ยวไม่ได้ครกสากขำมีอยู่
เรียกตาเรียกปู่ทุกคนไป

๔ ๑๔ คำ ๔

๑ เมื่อนั้น

เห็นเขาเรียกหาพาใจ

พระเสสเร้งแก้งว่ากับท่านยาย

เข้าไปต่อเฝ้าพะเน้าพะนิง

ท่านยายว่าน่าซังแก่จะตาย

ว่าพลางเข้าจูดยุดยื้อ

แล้วแก้งพูดเชื่อนแซแก่หน้า

เที่ยวต่ออะไรไม่ได้การ

ว่าพลางดำเนินเดินมา

เข้าพูดจาปรารภประจบประแจง

สองกษัตริย์ยิ้มย่องผ่องใส

เข้าร้านโหนกหยุดยีนตะลึง

จะซื้อลายสุหรัดสักผืนหนึ่ง

หำสสิ่งมิได้ก็ไม่ซื้อ

จะนุ่งลายทำห่มอยู่อีกหรือ

จูงมือออกมาจากหน้าร้าน

เราดูซื้อตุ๊กตาไปฝากหลาน

มีแต่เขาผ่านแพงแพง

แม่ค้าเรียกทักไปทุกแห่ง

ที่ร้านชำร้านแพงทุกแห่งไป

ฯ ๑๐ คำ ฯ เพลง

๑ ครั้นตลาดเลิกเวลาเย็น

พระชวนโฉมนางจันท์คลาไคล

จึงปรึกษาว่ากับมเหสี

พวกตระว่าตระเวนเขาตรวจตรา

สารพัดได้ไฟก็ไม่มี

เราก็จวนชราตามิดมัว

แล้วแก้ยามทันทึ่ติเหล็กไฟ

ไม่มีม่านมีมุ้งยุงซุม

ครั้นตึกตื่นเข้าก็หาวนอน

พูดปรับทุกข์ปรับร่อนถอนใจ

พอแลเห็นศาลาอาศัย

เข้าไปหยุดยั้งยังศาลา

วันนี้มีดคำหนักหนา

จะเดินผิดเวลาดูน่ากลัว

ไม่รู้ว่าคนตีคนชั่ว

เกลือกกลัวว่าเขาจะจับกุม

เก็บสะเกิดไม้ไผ่ล่ก่อไฟสุม

มันกัดตัวเป็นตุ่มเต็มไป

เอาผ้าผ่อนปลงเอนหลังไหล

มิได้หลับสนิทนันทรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

ซ้ำปี

๑ เมื่อนั้น
ราตรีเข้าที่ไสยา
เมื่อมารดามาถึงพระนคร
เมียรักชักรวนให้สำราญ
เนื้อตัวไม่สบายระคายคัน
แต่พลบค่ำย่าฆ้องจนเคาะระฆัง

พระสังข์ทองทรงโหมเสนาหา
ด้วยนวลนางรจนางคราญ
ให้เตือตร้อนเคื่องชุ่นงุ่นงาน
จะอยู่งานพิตวิก็มีพึง
ผินผ่นไถ่เหงเฝ้าเฝ้าเกาหลัง
เวียนนั่งเวียนลุกขลุกขลุ่ยไป

๙ ๖ คำ ๙

ว่า

๑ คิดจะใคร่ไปเลียบพระนคร
จึงตรัสสั่งรจนายาใจ
บ่ายคล้อยหน้อยหนึ่งจะกลับมา
ครั้นรุ่งแจ้งแสงสว่างธำมณี
แต่งองค์ทรงสอดเครื่องประดับ
เสร็จสั่งทราวม้วยแล้วไคลคลา

ให้สหายคลายร้อนที่หม่นไหม้
พรุ่งนี้พี่จะไปเลียบธานี
แก้วตาอย่าเศร้าหมองศรี
ก็เข้าที่โสรจสงครงค์
แสงแก้วแวววับจับเวหา
ออกมาพระโรงคัลทันใด

๙ ๖ คำ ๙ เสมอ

๑ ลดองค์ลงนั่งเหนืออาสน์
จงผูกช้างเตรียมพลสกลไกร

ตรัสสั่งอำมาตย์น้อยใหญ่
เราจะไปเที่ยวรอบขอบบุรี

๙ ๒ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ออกมาจัดกันทันที

เสนารับสั่งไล่เกศ
ตามมีพระราชบัญชาการ

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

เสด็จยังเกลาลาหน้าพระลาน
ข้างทรงตรงออกทวารวัง
เสียงฆ้องกลองชนะสนั่นไป

พระสังข์ทรงคักตากล้าหาญ
ขึ้นทรงคชสารชาญชัย
โยธานำหลังไม่นับได้
คลาไคลไปตามมรคา

ฯ ๔ คำ ๕ กลองโยน

๑ เมื่อนั้น

อยู่กับมเหสีที่ศาลา
ทั้งเกณฑ์แห่เกณฑ์แทนแน่นเนื่อง
จึงตรัสชวนเมียขวัญทันใด
ว่าพลางทางลงจากศาลา
รู้พลคับคั่งพรุ่งพรู
ครั้นสิ้นแห่แลเห็นข้างทรง
สะกิดถามเมียขวัญทันใด

ท้าวยศวิมลนาถา
เห็นเขามาอื้ออึงคะนึงไป
ชะรอยท้าวเจ้าเมืองจะไปไหน
เราจะไปเมียงหมอบลอบดู
ถึงริมมรคานั่งคอยอยู่
เขาเดินกรายหัวหุไม่ว่าไร
กับองค์พระสังข์ทองผ่องใส
คนนี้หรือมิใช่พระลูกรัก

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น

ตั้งตาแลดูเป็นครุพัก
ข้าพินิจพิศดูรูปทรง
แต่เนื้อเหลืองเรืองรองเป็นทองทา
ว่าพลางทางชวนกันดูพลาง
ลืมหันตักลัวเกรงภูวนาย

นางจันท์เทวีมีศักดิ์
แล้วนงลักษณ์บอกกับภัสตา
ไม่คลาดเคลื่อนเหมือนองค์ไอรสา
ผิดกับลูกยาฆ่าแคลงใจ
จนข้างที่นั่งเข้ามาใกล้
ลุกยืนขึ้นได้ตั้งใจดู

ฯ ๖ คำ ๕

๑๐ บัดนั้น
ตกใจต่างซิงกันวิ่งพรู
บ้างโกรธท่านดาว่าท่านยาย
บ้างซักหว่ายเงื่อง่า่นักลัว

พวกเกณฑ์แห่แลเห็นคนยืนอยู่
มาขู่รู้ยื้อยุดจุดตัว
จะพาตัวหลังลายยายชาติชั่ว
เคยตัวตีเสียให้แทบตาย

ฯ ๔ คำ ๕ เจริจา

๑๑ เมื่อนั้น
ช่างเถิดเสนาอย่ารุ่มวาย
พลางพินิจพิศดูเหมือนผู้ตี
ดูท่านยายคล้ายกันกับมารดา
ครั้นจะถามเหตุผลต้นปลาย
แต่พินิจพิศดูตะลึงตะไล
พระคิตคะนึ่งถึงมารดร
แล้วแข็งขันกลืนกลั่นชลนา

พระสังข์ทองร้องห้ามคนถือหว่าย
ตายายชาวบ้านนอกชอกนา
ให้เมตตาปราณีหนักหนา
พระราชารอช้างที่นั่งไว้
ให้นึกอวยเสนาน้อยใหญ่
นึกพะวงสงสัยในวิญญาน์
จะทุกขร้อนถึงลูกนี้หนักหนา
ให้โยธากลับหลังเข้าวังใน

ฯ ๘ คำ ๕ เจริต

๑๒ เมื่อนั้น
เห็นแห่เสด็จกลับลับไป
พืดูพระโถมยงองค์นี้
แต่หากเธอคิดอายนั้ไม่ทายทัก

ท้าวยศวิมลให้สงสัย
ภูวนายปรึกษากับเมียรัก
ทำท่วงทีดูเหมือนจะรู้จัก
เห็นจะเป็นลูกรักเราคนนี้

บ้านนอกชอกนา (สำนวน) ถ้อยคำใช้เรียกชาวไร่ชาวนาอยู่นอกกรุง
หรือนอกเมืองหลวง ปัจจุบันเขียน บ้านนอกคอกนา

จึงหยุดอยู่ดูเจ้าเป็นหนักหนา
จะคิดอ่านแก้ไขอย่างไรดี

แล้วหน้าตาโคกเศร้ามองศรี
พินิจอันอันจนใจ

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าจำเราจะเข้าไป
แต่ตัวน้องจะไปในนิเวศน์
เห็นชอบกลจะได้ไต่ถามดู
แม้ลูกน้อยหอยสังข์คนนี้แน
ให้รู้ว่ช้าน้อยกับท้าวไท

นางจันท์เทวีก็คิดได้
อาศัยอยู่ที่นายประตุ
ให้นายวิเสทหาใช้อยู่
ให้รู้ตระหนักประจักษ์ใจ
จึงจะคิดผันแปรแก้ไข
ตามมาถึงในพารา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เจ้าช่างคิดขยันกลยา
จึงหิบบยามละว้ามาสะพาย
แล้วเดินตามกันมาทันใด

พระสามีตีใจห้าวร่า
นั่งอยู่ใยเข้ามาจะไป
นางกระเดียดกระหายทำเหมือนไพร่
เข้าไปยังที่ทวาร

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๑ ครั้นถึงจึงเห็นนายประตุ
ตรงเข้าไปไต่ถามพูดจา
ข้าเจ้าจะขอถามตามชื่อ
ข้านี้ยากจนเป็นพันไป
จะอยู่ให้ใช้สอยเป็นลูกจ้าง
พอได้กินอิ่มท้องสองเวลา

นั่งอยู่บนร้านสานตะกร้า
แก่งเจ้าคะเจ้าข้าให้ชอบใจ
ท่านหรือเป็นนายประตุใหญ่
คิดจะมาอาศัยเจ้าชรัวตา
เฝ้าประตุประตาก็ไม่ว่า
ตามประสาแก่เฒ่าเฝ้ารั้ววัง

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ทั้งถ้อยคำพูดจากก็น่าฟัง
เดือนนี้ไม่มีคนมาเข้า
สองคนเมียผัวกลัวอะไร

นายประตูลิ้นลมสมหวัง
จึงเรียกหาให้นั่งแล้วว่าไป
อยู่ด้วยกันเถิดเราจะจ้างใส่
จ้างเดือนกินไปให้สบาย

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
คิดจะใคร่ได้พบพระลูกชาย
ตัวข้าจะเข้าไปในวัง
สั่งแล้วแคล้วคลาดจรัส

นางจันท์เทวีโถมฉาย
จึงเบี่ยงบ่ายพูดจากับสามี
พระหฤทัยยังคอยท่าอยู่ที่นี้
เทวีเขายังวังใน

๙ ๕ คำ ๙ เพลง

๑ เทียวถามเขาไปในนิเวศน์
จึงพินอบพิเทาเข้าไป
ทำรู้จักชักเรื่องชักราว
เป็นวิเสทบุราณบ้านเมืองดี
จงได้เมตตาการุญ
ใจสมัครรักทำราชการ
การอื่นไม่ขยันทันแข็ง
จะช่วยทำเครื่องอาณให้ท่านใช้

พบพวกวิเสททำเครื่องใหญ่
แก้ไขพูดจาพาที
แต่ก่อนข้าก็ชาวกรุงศรี
แต่ครั้งนี้ยากจนพ้นประมาณ
จะมาขอพึ่งบุญอยู่ในท่าน
แม้เงี้ยวจรรณชั่วช้าอย่าเอาไว
แต่หุงข้าวต้มแกงพอทำได้
อาศัยพึ่งปากฝากตัวตน

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ดูไรจุไรก้านพานชอบกล

นายวิเสทฟังว่าน่าฉงน
จะว่าคนยากจนเห็นผิดนัก

ผิวพรรณรูปทรงสงศรี
ถ้อยคำพูดจาก็น่ารัก
จึงว่าอย่าทุกข์เลยท่านยาย
อุตส่าห์ทำราชการของท่านนี้
แม้จะทำเครื่องอาณการสันตติ
ทั้งกินอยู่พวยสบายใจ

น่าจะเป็นผู้ดีมียศศักดิ์
แล้วสมัครมาให้ใช้ดี
ถึงล้มตายก็เราจะเผาผี
คงจะได้ดีมีเป็นไร
เบี้ยหวัดปีหน้าจะว่าให้
อยู่ไปด้วยกันเถิดท่านยาย

๙๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
อุตส่าห์สู้เหนื่อยยากฝักกาย
นางต้มแกงแต่งเครื่องเวลาไร
สมหวังดังจิตที่คิดมา
จึงหยิบยกมาตั้งนั่งผ่าน
แกะเป็นรูปขององค์นงลักษณ์

นางจันทน์ชื่นชมสมหมาย
ไหว้เสททั้งหลายเขาเมตตา
ชอบพระทัยลูกรักนักหนา
ก็เลยจะแกล้งแกงฟัก
เอาวางไว้ในจานแล้วเจียนจัก
เมื่ออยู่กับผัวรักที่ในวัง

๙๖ คำ ๙

ข้า

๑ ขึ้นหนึ่งทรงครรภักถยา
ขึ้นสองต้องขับเที่ยวเซซัง
ขึ้นสามเมื่ออยู่ด้วยยายตา
ขึ้นสี่ก็ลยามาแต่ไพร
ขึ้นห้าบิตรงค์ทรงศักดิ์
ขึ้นหกจงจำทำประจาน

ตลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์
อุ้มลูกไปยังพนาลัย
ลูกยาออกช่วยขับไก่
ทุบสังข์ขับไปกับนอกชาน
ให้จับตัวลูกรักมาจากบ้าน
ให้ประหารฆ่าฟันไม่บรลย

ขึ้นเจ็ดเพชฌฆาตเอาลูกยา
เป็นเจ็ดชั้นสิ้นเรื่องอรไท

ไปถ่วงลงคณาน้ำไหล
ใครใครไม่ทันจะสงกา

ฯ ๘ คำ ฯ

ราย

๑ นางจัดแจงแกงต้มดิบดี
ทั้งปึงจี่มีมันนานา

แล้วตักใส่ในที่ขามฝา
ใส่โต๊ะตั้งดีตราเตรียมไว้

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ถึงเวลามาเชิญเครื่องไป
สาวสาวเหล่านั้นที่โปรดปราน
ทั้งนางรจนาทรามเซย

เหล่านางพนักงานน้อยใหญ่
เรียงเรียบเทียบไว้เหมือนอย่างเคย
เข้าเคียงคอยอยู่งานที่เสวย
หมอบเฝ้าตามเคยทุกเวลา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เสวยเครื่องเอมโอชโภชนา
เอาช้อนทองลองตักแกงผัก
พระพินิจดูพลางเอาวางไว้
จึงเลือกตักแต่ชั้นสิ้นขามฝา
หลากใจหนักหนาน่าอัศจรรย์
จึงเอาน้ำมาล้างแล้ววางราย
พระมารดาตามาตามแล้วกระมัง
ไม่เสวยเลยอัมโภชนา
หยิบเอาชิ้นผักนั้นถือไว้

พระสังข์สุริย์วงศ์พงศา
อร้อยรสโอชาชอบพระทัย
เห็นชั้นสลักก็สงสัย
แล้วตักขึ้นมาใหม่ก็เหมือนกัน
เพ่งพิจารณาทุกสิ่งสรรพ
พระทรงธรรมไม่บอกให้ใครฟัง
เห็นเป็นเรื่องนิยายหอยสังข์
คนอื่นทั้งเมืองเราไม่เข้าใจ
จะกลืนกลืนน้ำตามิใครได้
สะท้อนให้ถึงพระชนนี

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

๑ แล้วระดับความโศกศัลย์ จึงสั่งนางกำนัลสาวศรี
ใครแกงฟักขึ้นมาเวลานี้ ไปหาตัวมานี้อย่าได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ บัดนั้น นางกำนัลรับสั่งไล่เกศา
ลงจากปราสาทชัยโคคลา ตรงมายังที่วิเสทใน

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ ครั้นถึงจึงบอกพวกวิเสท พระทรงเดชให้หาอย่าช้าได้
ใครที่ช่างแต่งแกงฟักไป ทำให้พระองค์ทรงโศกา
แต่ก่อนไรไม่เป็นเช่นนี้ เห็นที่จะกริ้วหนักหนา
อย่าทำอิดเอื้อนเชื่อนซ้ำ รีบมาขึ้นไปให้ทันที

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น พวกวิเสทอกสน์ขวัญหนี
ตกใจไม่เป็นสมประดี ครั้งนี้ชีวิตจะบรรลัย
ต่างคนซึ่งโกรธโทษกัน เพราะอินางจันทหรือมิใช่
พอใจคบหาเอามาไว้ ละให้ทำเครื่องนั้นทุกวัน
ครั้นจะมีบอกออกเล่า พวกเราชีวาจะอาสัณ
ว่าพลางทางเรียกนางจันท มาเอาคำมั่นสัญญา
เจ้าช่างตกแต่งแกงฟักดี เตียนนี้มีรับสั่งให้หา
แม้เนื้อขัดตรัสถามสิ่งใดมา อย่าขัดถึงพวกข้าให้วุ่นวาย

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ดีใจจะได้พบลูกชาย
ท่านอย่าประหวั่นพรั่นจิต
ถึงพระโหมยลงอาญา
จะสู้ม้วยมอดวอดวาย
สาวศรีจงพาข้าขึ้นไป

นางจันทเทวีโหมฉาย
จึงเสแสร้งแกล้งอุบายพูดจา
อันชอบผิดจะรับแต่ตัวข้า
ก็นึกว่าเคราะห์กรรมทำอย่างไร
ไม่ขัดท่านทั้งหลายอย่าสงสัย
ตามแต่ภูวนายจะโปรดปราน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ดูไม่จันทกะทกสะท้าน

สาวใช้ฟังว่าเห็นกล้ำหาญ
ก็ลนลานรีบพากันคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น
เห็นมารตามากับสาวใช้
ลดองค์ลงจากบัลลังก์อาสน์
มีทนต์จะพูดจาพาตี

องค์พระสังข์ทองผ่องใส
จำได้ว่าพระชนนี
วิ่งเข้ากอดบาทนางโหมศรี
โคกก็เลือกซบสลับไป

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระโอรสยศไกร
นางสวมสอดกอดองค์พระลูกรัก
ชลนัยน์ไหลหลังพรั่งพราย

นางจันทเทวีศรีไเส
มาร้องให้แน่นิ่งไม่ดิ้นกาย
นงลักษณ์อกสั่นขวัญหาย
โหมฉายนิ่งไปไม่สมประดี

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

๑ เมื่อนั้น
ตกใจนักหนาเห็นสามี
มิได้รู้เหตุผลต้นปลาย
วิ่งเข้ากอดบาทพระโฉมยง

นวนนางรจนามารศรี
โคกนี้ลงไปไม้ไผ่วงศ์
โฉมฉายดังจะม้วยเป็นผุยผง
โศกทรงกันแสงสลับไป

ฯ ๕ คำ ๑ โอด

๑ บัดนั้น
ต่างคนตระหนกตกใจ
บรรดาข้าหลวงทั้งแก่สาว
บ้างพากันวิ่งเป็นสิงคลี

ฝูงสนมกำนัลน้อยใหญ่
เข้าแก้ไขไม้พื้นสมประดี
ร้องให้รักเจ้าอยู่อิงมี
ไปทูลพระชนนีกับบิดา

ฯ ๕ คำ ๑ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเคาะพนบนอบ
แล้วทูลแถลงแจ้งกิจจา
เมื่อเดิมที่มีนางคนหนึ่ง
เดี๋ยวนี้ไม้ไผ่ดิ่งไป

ต่างกระหืดกระหอบนักหนา
พระลูกรักสองราพิราลัย
เข้ามาถึงก็พากันร้องไห้
ข้าช่วยแก้ไขก็ไม่คลาย

ฯ ๕ คำ ๑ เสรจ

๑ เมื่อนั้น
ร้องเรียกนางมณฑาท่า่านยาย
ย่างลงจากอาสน์พลาดล้มผลุ
ออกจากปรางค์มาศปราสาทชัย

ท้าวสามนต์ดอกสนั่นขวัญหาย
ลูกตายเสียแล้วมาจะไป
นางมณฑาเข้าพยุลงลุกขึ้นได้
วิ่งร้องให้ตามกันมาทันที

ฯ ๕ คำ ๑ เชิด

๑ ครั้นถึงปราสาทพระลูกรัก
สำคัญว่าล้มตายวายชีวิ

หอบฮักเข้าไปในที่
ต่างตือราโศกาลัย

๙ ๒ คำ ๙ โอด

๑ ครั้นรู้สึกขึ้นมาให้หาหมอ
ชื่อนักกริ้วหมูก่านัลใน
เต้นแรงเต้นกาดำทอ
บังนวดบ้างเข้าเป่ายานัตถุ์

ใครใครไม่รอนำได้
ไม่ทันใจพิโรธโกรธฮึดฮัด
เร่งหมอให้แก้อยู่แออัด
สามกษัตริย์ก็พินคินมา

๙ ๔ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
ลิมเนตรเห็นองค์พระมารดา
จึงบังคมก้มกราบสามกษัตริย์
แล้วทูลแจ้งกิจจาพ่อตาพลัน
ด้วยองค์สมเด็จพระมารดา
ได้ความยากแค้นแสนทวิ

พระสังข์สุริยวงศ์พงศา
ทั้งแม่ยายพ่อตามาพร้อมกัน
เชิญขึ้นแท่นรัตนเจดฉั่น
ลูกโศกศัลย์สิ้นสมประฤติ
อุตสาห์ติดตามหามาถึงนี้
มาอยู่ที่วิเสทเป็นหลายวัน

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงให้นางมณฑาธิดานั้น
แล้วพระพุฒจาปราศรัย
หนทางก็ไกลใช้พ่อตี

ท้าวสามนต์แจ้งคำลูกเขยขวัญ
บังคมไหวนางจันทเทวี
ขอบใจอุตสาห์มาถึงนี้
ช่างเดินดงพงพีมาอย่างไร

๙ ๘ คำ ๙

เต้นแรงเต้นกา (คำเปรียบ) กิริยาท่าทางกระโดดโลดเต้นเหมือนแรงกา

๑ เมื่อนั้น

จึงเล่าความตามจริงทุกสิ่งไป
แล้วผินมาว่ากับลูกแก้ว
อันซึ่งความผิดของบิดา
เดี๋ยวนี้ตามมาง้อขอโทษ
เจ้าอย่าปองจิตคิดร้าย

นางจันท์เทวีบังคมไหว้

จนได้มาถึงพระพารา
เหมือนตายแล้วเกิดใหม่ได้เห็นหน้า
มีดมัวชั่วข้างมงาย
ลูกรักหักโกรธเสียให้หาย
พยาบาทมาดหมายแก้บิดา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

นบนอบแล้วตอบวาจา
ซึ่งพระบิดุรงค์ให้ลงโทษ
เป็นเพราะเคราะห์กรรมทำไว้
ถึงดวงหฤทัยนัยนา
จะแขวะควักออกให้ตั้งใจ
ตรัสพลางทางถามชนนี้
จงโปรดเกล้าเล่าแกลงให้แจ้งใจ

พระสังข์ฟังชนนี้ว่า

พระมารดาอย่าถวิลกินใจ
จะผูกจิตคิดโกรธนั้นหาไม่
จึงจำให้พลัดพรากจากพระองค์
ถ้าผ่านฟ้าทั้งสองต้องประสงค์
ด้วยคุณของพระองค์เป็นพันไป
เดี๋ยวนี้เสด็จมาอยู่ไหน
ลูกระไรได้พบพระบิดา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ฟังลูกรักตอบขอบวิญญาน์
บัดนี้สมเด็จพระบิดุรงค์
นุ่งห่มสมเพชสุดใจ
เขาใช้สอยพลอยทำชะมุกชะมอม
อดอยากยากจนเป็นพันรู้

พระชนนีดีใจเป็นนักหนา

ลูบล้างลูบหน้าแล้วว่าไป
ปลอมแปลงแต่งองค์เหมือนอย่างไพร่
มาอาศัยตาเฒ่าเฝ้าประตู
सानกระบุงสานพ้อมนั่งห่อหมกอยู่
อุตส่าห์สู้ตามมาหาลูกรัก

ถ้า मैंเจ้ามีแกล้งออกไปรับ
จะดีเนื้อดีใจนักหนา

เห็้นว่านับถือองค์พระทรงศักดิ์
เพราะลุกรักไปรับพระบิดา

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อ นั้น
จึงว่าลูกจะถวายบังคมลา
พระมารดาว่าแม่จะไปด้วย
ท้าวสามนต์ว่าพ่อก็จะไป
นางมณฑาเทวีว่าดีแล้ว
ทั้งห้องค้งจากปราสาทพลัน

พระสังข์บังคมด้วยหรรษา
ออกไปรับพระบิดามาวังใน
เจ้าแปลกจะได้ช่วยบอกให้
จึงจะได้รู้จักมักจี่กัน
รจนาลูกแก้วมาผายผัน
สาวสนมกำนัลก็ตามมา

๙ ๖ คำ ๙ เพลง

๑ ครั้นถึงทิมริมที่ทวารวัง
จึงถามชนนีมิได้ช้า

เห็้นสองคนนั่งสานตะกร้า
ไหนพระบิดาข้างใด

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อ นั้น
ซ้บอกลุกรักทันใด
ที่นุ่งผ้าตาโง่งมิดดอก
เข้าไปใกล้องค์พระทรงธรรม
พระสังข์กอดบาทเบื่องชาย
ทั้งสององค์ทรงโศกโศกา

นางจันทเทวีศรีโสดา
ภูโนยท้าว nang อยู่ข้างนั้น
นางบอกแล้วพากันผายผัน
ก้มเกล้าอภิวันท์ภัสดา
นางโหมฉายกอดบาทเบื่องชาว
ป้มว่าชีวันจะบรรลีย์

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นเมียรักโอรสยศไกร
ให้นักสงสารเป็นพนัก
มีอาจที่จะกลั่นโศกา

ท้าวศวิมลเป็นใหญ่
สะอื้นไห้ไม่เงยพักตรา
ทรงศักดิ์สวมกอดโอรสา
ก็ฟูมฟายชลนาคาบัลย์

ฯ ๔ คำ ๕ โอด

๑ ครั้นสร้างโสกศัลย์รันทด
พ่อนี้ชั่วช้าสารพัน
หากเจ้าไม่ตายวายปราณ
อันซึ่งความผิดของบิดา
บัดนี้จะมารับเจ้ากลับไป
จะมอบราชธานีบุรีเรือง

พระลুবหลังโอรสแล้วรับขวัญ
ให้ทำโทษทัณฑ์กับลูกยา
เพราะบุญญาธิการหนักหนา
แก้ตัวอย่าคุมแค้นเคือง
คงจะให้ระบือลือเลื่อง
ให้พ่อผ่านบ้านเมืองสืบไป

ฯ ๖ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าพระอย่าแค้นแกล้งใจ
ซึ่งอุตสาหมาตามลูกรัก
จะขอสอนรองรบาหา

พระสังขบังคมประนมไหว้
ลูกมิได้ผูกผิดแก้บิดา
พระคุณของทรงศักดิ์หนักหนา
ไปกว่าจะสิ้นชีวัน

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
จึงชวนนางมณฑาธิดานั้น
แล้วว่าพระองค์เสด็จมา
ขอเชิญเสด็จจรดล

ท้าวสามนต์เห็นคลายที่โสกศัลย์
บังคมคัลท้าวศวิมล
ไม่ควรจะพูดจาริมถนน
ขึ้นมนเทียรทองของลูกยา

ว่าพลางทางขับฝูงก้านัล
ให้เถ่าแก่นำเสด็จโคลคลา

อีเหล่านันหลีกทางอย่าขวางหน้า
ตรงมาปรางค์มาศปราสาทชัย

๙ ๖ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเชิญสองกษัตริย์
ตรัสสั่งท้าวนางข้างใน
เราจะถวายสองพระองค์
เข้มขาบนุ่งอย่างดีมีราคา
แล้วผินพักตรามาตรัส
ขอเชิญเสด็จภูมิ

ขึ้นนั่งเหนือแท่นรัตนผ่องใส
เครื่องทรงใหม่ใหม่ไปเอามา
จงเลือกสรรผ้าทรงแลภูษา
ที่เกาะหมากถวายมาเมื่อปี่นี้
ด้วยสองกษัตริย์เรืองศรี
เข้าที่สรงน้ำให้สำราญ

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงชวนเมียขวัญมีทันนาน
สองกษัตริย์ขัดสีวารีด
ครั้นเสร็จเสด็จจรจรล

ท้าวควมิลเกษมศานต์
มาสงชลธารฉับพลัน
น้ำดอกไม้อีสดหมดแม่ขัน
นั่งเหนือแท่นสุวรรณบรรจง

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เห็นกษัตริย์เกี่ยวดองสององค์
พระสังขน์นั่งรินน้ำชา
พระปราศรัยไต่ถามตามสบาย
ซึ่งพระองค์บุกป่าฝ้าหนาม
มีใครไปแจ้งกิจจา

ท้าวสามนต์ขึ้นชมสมประสงค์
เสร็จสงสนานสำราญกาย
รจนาพัชนีวิถวาย
ถึงเหตุผลตันปลายแต่เดิมมา
ตั้งใจติดตามโอรสา
จึงรู้ว่าลูกยาอยู่เมืองนี้

มรคาทำทางก็ไกลกัน
อันพวกพหลมนตรี

มาที่วันจึงถึงกรุงศรี
ยับยั้งอยู่ที่แห่งใด

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เดิมท้าวหม่อมวานชาญชัย
เข้าไปถึงบรรจรณ์ชานอนอยู่
นี้หากข้าสารภาพกราบกราน
ว่าพระสังข์ทองครองเมืองนี้
ให้ข้ามารับไปกรุงไกร
จึงรีบเร่งยกกรักริพล
พักพลไว้นอกพารา
เดี๋ยวนี้ได้ประสพพบพระสังข์
หาไม่ท้าวโกสีย์เธอติดตาม

๑ เมื่อนั้น
นี้หากบุญอุปถัมภ์คำชู
แม้ไม่ปะลูกชายสิตายเปล้า
ที่นี้ได้ประสพพบกัน
พระองค์จงอยู่กับลูกยา
อันพวกพลยังค้างอยู่กลางไพร
ให้อยู่ที่ริมวังทั้งไพร่นาย
แล้วตรัสสั่งนวลนางรจนา

ท้าวศวิมลแสงไข
ถือกระบองเหล็กใหญ่เท่าลำตาล
จะทุบตีหัวทุทำหักทลาย
หม่อมวานจึงแสงให้แจ้งใจ
พระภูมิยกราชธิดาให้
แต่ในเจ็ดวันตั้งสัญญา
สิบห้าวันดั้นด้นเดินป่า
ปลอมมาแต่ข้ากับท่านยาย
ที่ธูระปะปังกี่สมหมาย
มิเชื่อถามท่านยายตะแกดู

๙ ๑๐ คำ ๙

ท้าวสามนต์พลอยว่าน่ากลัวอยู่
พระอินทร์เอ็นดูไม่ตรีน
ใครเล่าจะช่วยผ่อนผัน
นับวันแต่จะสบายใจ
ให้หายเหนื่อยที่มาในป่าใหญ่
พระสังข์จงให้ใครไปรับมา
เลี้ยงดูพวยให้หนักหนา
ปรนนิบัติบิดาให้จงดี

ว่าพาลทางชวนเมียวญ
พร้อมฝูงก้านลันที

ลางค์ทรงธรรมทั้งสองศรี
ไปสู่ที่ปราสาทแก้วแววไว

ฯ ๑๐ คำ ๕ เชิด

๑ เมื่อนั้น
จึงทูลพระบิดรงค์ทรงชัย
ว่าพาลทางถวายเป็นชลี
ลงจากปราสาทชัยไคลคลา

พระสังขรศรีศรีไส
ลูกจะให้ไปรับกองทัพมา
พระชนกชนนีนาถา
ออกหน้าพระโรงคัลทันใด

ฯ ๔ คำ ๕ เสมอ

๑ นั่งเหนือแท่นสุวรรณบัลลังก์
พระบิดาเรามาถึงเวียงชัย
จงจัดแจงนายไพร่ออกไปรับ
พุดจาปราศรัยกันให้ดี

ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
พลไกรยังอยู่นอกบุรี
ให้กองทัพเข้ามาในกรุงศรี
รีบไปบัดนี้อย่าได้ช้า

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
บังคมก้มกราบคลานออกมา

อำมาตย์รับสั่งใส่เกศา
เรียกหาทั้งอึ้งคะนึ่งไป

ฯ ๒ คำ ๕ เจริจา

๑ ทั้งไพร่พลหลายคนพร้อมพรวัก
ต่างขึ้นขี่ม้าคลาไคล

ล้วนแหลมหลักพุดจาอชฌาสัย
ตรงไปยังป่าพนาสี

ฯ ๒ คำ ๕ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเห็นพลชั้นธ
จึงเข้าไปใต้ถามทันที
บัดนี้สององค์ทรงธรรม
จึงใช้ให้เราผู้เสนา

ประชุมกันอยู่ในไพรศรี
พวกนี้หรือที่ตามเสด็จมา
พบกันกับพระโอรสา
ออกมาพาพวกเจ้าเข้าไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ต่างคนรู้ข่าวทั่วไท
ที่ข่าวไพร่ของใครไม่อยู่
แล้วเชื่อเชิญเสนที่ออกมา

นายทัพนายกองน้อยใหญ่
ดีใจเป็นพันคนนา
ให้เพื่อนกันตามกู่ตะโกนา
เข้านั่งร่วมพฤกษาพูดจากัน

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ครั้นเห็นจวนเวลาสายัณห์
พร้อมทั้งม้ารถคชสาร
ออกจากพงไพรทั้งไพร่นาย

พวกเสนาสามนต์คนขยัน
จึงเตือนพวกทัพนั้นให้เตรียมกาย
รู้พลทวยหาญทั้งหลาย
ตามกันผ่นผายเข้าพารา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงให้หยุดยั้ง
ตัวนายก็ลงจากม้า
แล้วทูลว่าข้าออกไปรับ
พร้อมทั้งไอยราม้ารถ

อยู่ที่ทิมริมวังข้างหน้า
เข้ามาเฝ้าองค์พระทรงยศ
กองทัพในป่าเข้ามาหมด
พระทรงยศจงทราบฤทัย

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสสั่งมหาเสนาใน
ท่านจงบัตรหมายไปบอก
แต่งสำหรับกับข้าวคราวนี้
ใครเป็นนายเป็นไพร่ก็ให้รู้
ทั้งของหวานของคาวเหล้ายา

พระสังขยีนดีจะมีไหน
เราจะให้เลี้ยงดูหมูโยธี
พวกวิเสทนอกให้ถ้วนถี่
แต่ของที่ดีดีจึงเอามา
เลี้ยงดูเขาตามวามาสนา
จัดแจงแต่งมาให้ครบครัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
ถวายบังคมลาออกมาพลัน

เสนีสรับสั่งขมิ้มมัน
บัตรหมายบอกกันวุ่นวาย

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ชวนกันหุงต้มแทบล้มตาย
เปิดไก่อั่วแกงพะเนางพล่า
หาบตามกันไปให้กองทัพ

พวกวิเสทแจ้งใจที่ในหมาย
ตัวนายจัดใส่ในสำหรับ
ทั้งหวานคาวเหล้ายาเสร็จสรรพ
ตั้งสำหรับเคียงเรียงราย

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ บัดนั้น
ต่างคนกินเหล้าเมามาย
บ้างลุกขึ้นเต้นรำทันที
เพื่อนกันห้ามว่าอย่านะมึง
กลางคนประกวาดอวดรู้
พูดกันเอะอะคะเออ

พวกเสนีสรีพลทั้งหลาย
ไม่มีอายพูดโป่งโพงอึง
ก็จะขัดชาติรีสักหน่อยหนึ่ง
มันจะอึงอื้อไปอ้ายเกลอ
การกูแล้วใครไม่เสมอ
บ้างอ้าปากกรากเรอวุ่นไป

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ เซ่นเหล้า

๑ เมื่อนั้น

อยู่ด้วยโอรสยศไกร
ท้าวคิดรำลึกตรีกตรา
จำจะชวนลูกยาไปธานี
คิดพลางทางเรียกพระสังข์
พ่อนั้นก็ประหวั่นพรั่นใจ
ฉวยท่ำนกริ้วโกรธทำโทษกรรม
ขอเชิญลูกแก้วแววตา
ท่ำนลงมาเมื่อไรจะได้เห็น
ทั้งฝูงหญิงชายชาวบุรี

๑ เมื่อนั้น

จึงทูลสนองพระบัญชา
ซึ่งจะพาข้าน้อยไปเมือง
ทุกวันนี้ก็หวังตั้งใจ
ทูลพลางทางผินพักตรา
เจ้าจะคลาไคลไปด้วยกัน

๑ เมื่อนั้น

นบนอบตอบคำพระสามี
แม่นเสด็จไปไหนจะไปด้วย
สุจริตคิดไว้ในใจจง

ท้าวยศวิมลเป็นใหญ่
ประมาณได้หลายทิวาราตรี
ถึงคำมั่นสัญญากับโกสีย์
นั่งอยู่อย่างนี้จะมิภัย
มาลูบหลังลูบหน้าแล้วปราศรัย
ด้วยเกินผิดสหัสสนัยน์หลายวันมา
เห็นชีวิตบิตरจะสังขาร
ไปด้วยบิดายังธานี
อย่าให้เป็นปดไปกับโกสีย์
จะยินดีด้วยองค์พระลูกยา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

พระสังข์บังคมเหนือเกศา
พระบิดาอย่าประหวั่นพรั่นฤทัย
จะให้เคื่องบาทาก็หาไม่
จะใคร่แทนคุณของทรงธรรม
ตรัสกับบรรณาเมียชวัญ
หรือแจ่มจันทร์จะอยู่บุรี

ฯ ๖ คำ ฯ

นวลนางรจนามารศรี
เมื่อนี้มิได้ไกลองค์
กว่าชีวิตจะม้วยผุยผง
ตกไหนน้องคงจะตามไป

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ไม่เสียที่ที่รักทรมวย
มาเราจะไปทูลลา
ธูระพระบิตรร้อนเต็มที
ว่าพลางทางถวายบังคมคล
ชวนเมียรักร่วมใจโคลคลา

พระสังขยัมย่องสนองไข
จะหาเมียที่ไหนได้อย่างนี้
พระบิตรศมารดาทั้งสองศรี
พรุ่งนี้จะยกยาตรา
สองพระทรงธรรม์นาถา
สาวสรรค์ก็ลยาก็ตามไป

๙ ๖ คำ ๙

๑ ครั้นถึงจึงถวายอัญชลี
แล้วทูลว่าบิตรรงค์ทรงชัย
ด้วยท้าวมีความผิดติดตัว
พรุ่งนี้ลูกกับนางรจนา

พระชนกชนนีเป็นใหญ่
จะรับเข้าคืนไปยังพารา
เกรงกลัวพระอินทร์หนักหนา
ขอถวายบังคมลาไปด้วยกัน

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เป็นธูระแม่พ่อขอสำคัญ
จึงว่าพ่อหมายมั่นทุกวันนี้
ครั้งนี้เจ้าจะพรากจากไป
จงเกณฑ์พวกพลไพร่ให้หลายพัน
มั่นสิ้นทุกช่ลูกน้อยค่อยสำราญ
อนึ่งพ่อขอฝากรจนา
จงคิดหวังตั้งน้องร่วมอุทร

ท้าวสามนต์ฟังคำลูกเขยขวัญ
สุดที่จะผ่อนผันฉันทใจ
จะฝากผีลูกรักเมื่อตักขัย
เป็นจนใจไม่รู้จักตัดทาน
ไปป้องกันเภทภัยในไพร่สาณท์
นานนานแล้วมาหาบิตร
ผิดชอบเมตตาช่วยสั่งสอน
เหมือนเห็นแก่บิตรมารดา

๙ ๘ คำ ๙

ฝากผี (สำนวน) ฝากให้ช่วยจัดการศพเมื่อตนสิ้นชีวิต

๑ เมื่อนั้น
ค่านับรับพรพ้อตา
อันรณานงลักษณ์
ด้วยเป็นเพื่อนลำบากยากไร้

พระสังข์บังคมเหนือเกศา
พระอย่ากินแห่งแครงใจ
ลูกรักไม่มีที่เปรียบได้
ถึงผิดพลั้งอย่างไรก็ตามที

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ลตองคัลงกอดพระบุตร

นวลนางมณฑาโฉมศรี
ไศยก็ครวญคร่ำรำพัน

ฯ ๒ คำ ฯ

โอ

๑ โอว่าลูกรักของแม่เอ๋ย
เมื่อไรจะได้มาเห็นหน้ากัน
เจ้าสายใจไกลตาของแม่แล้ว
ทั้งพระชนกชนนี
แม่นั้ผิวพิโรธอย่าโกรธตอบ
ปกป้องครองตัวของลูกยา
ว่าพลางโลมลูบจูบพัศตร์
ต่างองค์ไศยกาอาลัย

ทราชมเขยเจ้าจะไปด้วยผิวขวัญ
นับวันจะลับไปนับปี
จงฝากตัวผิวแค้นะโฉมศรี
อย่าให้มีเคืองขัดอัชฌา
จงเคารพนบนอบดีกว่า
ไกลตาแม่แล้วแก้วกลอยใจ
สวมกอดลูกรักแล้วร้องไห้
ครวญคร่ำรำไรไปมา

ฯ ๘ คำ ฯ โอ

ฝากตัว (สำนวน) ฝากให้ดูแล โดยยึดผู้นั้นเป็นที่พึ่ง

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
กัมเกล้ากราบกรานมารดา

นวลนางรจนาเสน่ห์หา
พิโรธรำล่ำด้วยอาลัย

๙ ๒ คำ โอต

โอ

๑ โอเจ้าประคุณทูลกระหม่อม
ครั้งนี้จะพรากจากไป
เมื่อครั้งลูกออกไปอยู่ปลายนา
ได้กลับมาอยู่วังครั้งนี้
ลูกมีกรรมทำทุกขให้พระแม่
จงยกโทษโปรดเกล้าลูกยา
รำพลางนางกราบลงกับบาท
ชลเนตรฟุ่มฟองนอนนัยน์

เคยถนอมเลี้ยงลูกมาจนใหญ่
ยังมีได้แทนคุณชนนี
พระมารดาก็ต้องหมองศรี
ไม่ถึงปีจะต้องไปไกลพารา
ถึงสองครั้งตั้งแต่โยหา
อย่าให้เป็นเวราช้างหน้าไป
มีอาจที่จะกลืนน้ำตาได้
สะอึกสะอื้นให้ไปมา

๙ ๘ คำ ๙ โอต

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ครั้นบ่ายชายแสงสุริยา
แล้วตรัสชวนนวลนางเมียขวัญ
ลงจากปราสาทแก้วแพรวพราย

พระสังข์สุริยวงศ์พงศา
จึงกัมกราบพ้อตалаแม่ยาย
สาวสนมกำนัลทั้งหลาย
ผันผายออกท่องพระโรงชัย

๙ ๔ คำ ๙ เสมอ

๑ ลตองค์ลงนั่งเหนืออาสน์
เวลารุ่งพรุ่งนี้เราจะไป

แล้วตรัสสั่งอำมาตย์ผู้ใหญ่
ยังกรุงไกรบิตุรงค์ทรงธรรม

จงตระเตรียมม้ารถคชสาร
ทั้งสองทัพสมทบประจบกัน
ปืนผาอาวุธในโรงแสง
สั่งเสร็จเสด็จจรลี

ทวยหาญเลือกล้วนที่กล้า
ให้พร้อมในโกศวันนี
จัดแจงเอาไปให้ถ้วนถี่
เข้าสู่ที่ปราสาทแก้วแววไว

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๑ บัดนั้น
มาผูกช้างเตรียมพลสกลไกร

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
พร้อมไว้คอยเสด็จตั้งบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ครั้นรุ่งรางสร้างแสงสุริยา
เตือนนางมณฑาวายายเอ๋ย
แล้วชวนกัลยาคลาไคล

ท้าวสามนต์เศร้าสร้อยละห้อยหา
คิดถึงลูกสองราจะจากไป
ไม่ไปส่งลูกเขยเฉยเสียได้
ตรงไปปราสาทพระลูกยา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงเข้าไปในห้อง
บังคมคลี่กันตามลำดับมา
พระองค์จะเสด็จกลับไป
ทั้งคิดถึงโอรสบุตร
ถ้าพบปะพระอินทร์สิ้นทุกข์แล้ว
มาตรแม้นมีธุระปะปัง

เห็นสองกษัตริย์นาถา
พูดจาปราศรัยเป็นไมตรี
ข้าจะเปลี่ยวเปล่าใจอยู่กรุงศรี
เคยอยู่ที่นี้ได้อุ่นวัง
ให้ลูกแก้วสองรากลับมามั่ง
จะได้ฟังพระสังข์สืบไป

โรงแสง โรงสำหรับทำหรือเก็บอาวุธ

ไม่คิดว่าลูกเขยเลยแล้ว
อันนางรจนายาใจ

รักเหมือนลูกแก้วเกิดในไส้
ขอฝากไว้ใต้เบื้องบาท

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังคำร่ำฝากริตา
จะรักนางอย่างราชบุตรี
ถึงทั้งสองลูกยาข้าพาไป
สายนักก็แดดจะแผดกล้า
ทั้งสององค์จงครองพระนคร
ว่าพลางชวนนางจันทมา
ต่างสอดเครื่องทรงอลงการ
ครั้นเสร็จก็ชวนพระสังข์
ท่านท้าวสามนต์นางมณฑา

ท้าวศวิมลกษัตริย์
จึงตอบว่าภูธรอย่าร้อนใจ
อันจะมีจันทนั้นหาไม่
คงจะให้กลับมาอย่าอวด
ข้าขอลาภุไนยไปก่อน
ให้ผาสูกทุกซ้່อนอย่าแผ้วพาน
กับลูกยาสององค์สร่งสนาน
ชีवालล้นแก้วแวววาวตา
ออกไปยังเกษข้างข้างหน้า
ตามส่งออกมาถึงเกษชัย

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ท้าวศวิมลกับพระสังข์
นางจันทร์รจนาทรมวย
สาวสรรค์กำนัลในชายขวา
เสียงแซ่แตรสังข์ฆ้องกลอง

ต่างทรงช้างที่นั่งสูงใหญ่
ต่างขึ้นพิชัยรถทอง
ชี้ข้างหลังคาเป็นแถวถ้อง
ให้เดินกองทัพหน้าคลาไคล

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง การคัดสรรและเผยแพร่บทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการคัดสรรและ
เผยแพร่วรรณกรรมของชาติขึ้น เพื่อดำเนินการพิจารณาคัดสรรวรรณคดี
และวรรณกรรมที่มีคุณค่าซึ่งถือเป็นสมบัติของชาติที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่
ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปได้ศึกษา อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่
สังคมปัจจุบัน คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่าบทละครนอกพระราชนิพนธ์
ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่อง สังข์ทอง เป็นวรรณคดี
ที่ทรงคุณค่า เนื้อเรื่องสนุก กอปรด้วยแง่คิด ถ้อยคำภาษา และกลวิธีการแต่ง
อันเป็นแบบอย่างได้ สามารถใช้เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านได้เป็นอย่างดี

กรมวิชาการจึงได้จัดพิมพ์หนังสือบทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ขึ้น
และเผยแพร่ไปยังสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็นประโยชน์
อย่างยิ่งสำหรับเด็ก เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป ได้ศึกษาเรียนรู้และเพื่อความ
เพลิดเพลิน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

(นายสุรัฐ ศิลปอนันต์)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่ วรรณกรรมของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์รัฐปะนีย์ นาครทรรพ	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์สวณิต ยมมาภัย	ที่ปรึกษา
นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง	ที่ปรึกษา
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์	ที่ปรึกษา
อธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
รองอธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิพุธ โสภางค์	รองประธานกรรมการ
นางสาวทรงสรณ์ นิลกำแหง	กรรมการ
นางปรุ่งศรี วัลลิโกดม	กรรมการ
(แทนผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์)	กรรมการ
นางมนตรี เทียมสิงห์	กรรมการ
(ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม)	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ประคอง นิมมานเหมินท์	กรรมการ
ศาสตราจารย์(พิเศษ)ชลธิรา สัตยาวัฒนา	กรรมการ
นางดารณี วงษ์อยู่น้อย	กรรมการ
นางพรพิมล ธรรมเนียม	กรรมการ
นายวิชัย พยัคฆ์โส	กรรมการ
นายสาวสมพร จารุณี	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวปริญญา ฤทธิเจริญ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางบุษบา ประภาสพงศ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ

นางบุษบา

นางสาวปรีญา

ประกาศพงศ์

ฤทธิ์เจริญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวนพรัตน์

ก. ศรีสุวรรณ

ถ่ายภาพประกอบ

นายสน สีมাত্রัง (จิตรกรรมฝาผนังวัดพระสิงห์)

นายทวีพร ทองคำใบ (จิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศนเทพวราราม)

